2970

491.99-5
Ղ-15

2010

FEB 2012

2002

491.99-5
2-15

ԲԵՐԴԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿԱԶՆԵԱՆ

Ա425 Լեզուներ
97-ՋԱ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵԱՑ

Հ. ՎՐԹԱՆԷՍ Վ. ՋԱԼԲԽԵԱՆ

Ի ՄԽԻԹ. ՈՒԽՏԻՆ

ՎԵՆԵՐԻԿԻ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԵՏՍԱԿԱՆ-ՀԱՅԿԱԶՅԱՆ
Հ. Հ.
ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Ս. Ղ. Հ. ՀԱՅԿԱԶՅԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
С.С.Р.А. Публичная библиотека
7/XI-1922
ԵՐԵՒԱՆ, Մեսրոպ
ՀԱՅԿԱԶՅԱՆ ԱՆՎԱՆ
19717-59

Ի ՎԱՂՆՍ ՊՇՕՅՊՇՆ Ս. ԸՍՏՈՒԵԹՅԱՆ

1856

36532 ա.հ.

Տեղեկագիր գործերի

Ա 62
Ա 62

Հարկեալ Ձ. Մեհ. ազ. Խնդր Ա.
Հրեշտ Ահրոն Հոգեւոր Ծերակուտ
Քաղաքական և Տնտեսական գործոց
Եւ Հաստատական Հոգեւոր ատենիցն:

1889 Յունվար 2:

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Գիտունք կ՚ըսեն Թէ իրենց չգիտցածն իրենցմէ եաքինները պիտի իմանան։ Ա՛ս խօսքիս ճշմարտութիւնը փորձով իմացան. ինչու որ տեսան Թէ ամէն ուսումէ պզտիկէն սկսած ու տասնով մեծցած է, եւ միշտ եւեւէն եկողն առջինին վրայ բան մը աւելցուցած է։ Այսպէս կը տեսնենք նաեւ արուեստները՝ որոնք որ յառաջ շատ կոպիտ էին, եաքը որչափ որ արուեստաւորները շատցան, այնչափ արուեստները կարգաւորեցին, բարակցուցին ու դիւրինցուցին։ Նոյնպէս հայերէն քերականութիւնն՝ որ ազատական արուեստ մըն է, վերջին ատեններս շատ ծաղկեցաւ, ու հիմակուան տեղն հայու լեզուն ունի ընդարձակ ու համաւօտ Թէ գրաբառ եւ Թէ աշխարհաբառ քերականութիւններ։

Ի վերայ այսր ամենայնի մեզի աւելորդ չերեւցաւ ալ աւելի աշխատիլ ու մեր լեզուն աւելի դիւրինցնել։ Ինչու որ Եւրոպացւոց դանազան ազգաց տեսակ տեսակ քերականութիւնները ձեռք առնելով՝ իմացանք որ առաջին տեղնուան դժուարութիւնները դուրս հանելով՝ իրենց աշկերտները շատ դիւրին ճամբէ կը քալեցընեն։ Անոր համար մենք ալ ջանացինք աս նոր քերականութիւնս այնպէս դիւրինցնել ու այնպէս ընել որ ամէն դասատան տղաք կարող ըլլան քիչ առենուան մէջ գրաբառ հասկընալ։

ԱՍ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ա. Առաջին մասին մէջ ամէն բառերուն ու օրինակներուն Թէ աշխարհաբառն ու Թէ տաճկերէնը դիմացը դրինք, որ նոր սորվողները դիւրաւ հասկընան, ու սորվածնին չէ Թէ Թուտակի պէս, հապա հասկրնալով սորվին։ Նոյնպէս երկրորդ մասին մէջ ալ ամէն կանոնին մէկ մէկ օրինակը մեկնեցինք, որ միտք առնելը դիւրին ըլլայ։

Բ. Ա՛յնպիսի գիտելիքներն՝ որոնք որ նոր սորվողն մը հարկաւոր չէին, զատ ծանօթութեանց մէջ դրինք, որ ծանրութիւն չըլլայ, Թէպէտ վարպետն իր խոհեմութեամբն, ու աշկերտին միտքը չափելով՝ կրնայ անոնցմէ ալ դաս տալ կամ հարկաւոր չսեպածը Թողուլ։

Գ. Որչափ կարելի էր՝ ջանացինք որ օրինակները բացայայտ ըլլան, ընտիր ու օգտակար խօսքեր։ Ինչու որ բացայայտ օրինակներն ու ամբողջ խօսքերը դիւրաւ կը հասկըցուին, շուտ կը սորվուին ու երկայն միտքը կը մնան։ Անոր հակառակ

թէ որ օրինակները մուխ ըլլան կամ ամբողջ խօսքեր չըլլան, տղաք աղէկ չեն հասկընար, ուշ կը սորվին ու շուտ կը մոռնան։

Օրինակներուն տեղերը չդրինք, որ պարապ տեղ թուա-համարները ծանրութիւն չըլլան։ Գլխաւոր հեղինակներն՝ ուս-կից օրինակները քաղեցինք, ասոնք են. Աստուածաշունչ, գիր-քը, Ագաթանգեղոս, Եղնիկ, Ոսկեբերան, Մամբրէ, Խորենացի, Եղիշէ, Մանդակունի, Ղ. Շնորհալի, Ղ. Լամբրոնացի, Սար-գիս վարդապետ, Ճառընտիրք, եւ այլն։

Ի. Ինչպէս որ ամէն կարդացող կը տեսնէ, մէկ կող-մանէ առաջուց տպած քերականութիւններուն կարգը պա-հեցինք. բայց ինչ բան ալ փոխեցինք, փորձով տեսանք որ կարգն ու դիւրութիւն այնպէս կը պահանջէր։

Առաջ ածականին ու գոյականին մէկտեղ հոլովելը կար-գի դրինք։ Պատճառն ալ յայտնի է. վասն զի երբ որ աշկեր-տը քերականութեան առջի մասը կը լմընցընէ, պիտի կարող ըլլայ ամէն մտան բանի ուղիղ որոշել։ Արդ երբ որ չէ սովրած թէ ածականը գոյականին հետ ինչպէս պիտի հոլովի, չիկրնար անուններուն հոլովներն աղէկ որոշել. ինչպէս բսեմ վէպերէն ծոռ, կը կարծէ որ վէպերէն հայոյական ըլլայ, ու ծոռ ուզուա-կան։ Ա յպէս իմացիր մէկալ հոլովներն ալ։ Ասոր համար հասարակօրէն ամէն լեզու գոյականներուն հոլովելն աւանդե-լէն ետքը ածականին ու գոյականին մէկտեղ հոլովելը կ'աւանդէ։

Թէպէտ ածականները մեր լեզուին մէջ զատ հոլով չունին, ինչպէս քանի մը լեզուներ ունին. բայց զատ հոլովելու եղանակ մը ունին, այս ինքն նախդիրը յատաջ դրուողը կ'առ-նէ, ածականը յատաջ դրուելու ըլլայ նախդիրն կը հոլովի, ետքը դրուելու ըլլայ՝ մէկտեղ կը հոլովի, եւ այլն։

Ասկէց զատ զանազան դժուարութիւն ունի մեր լե-զուին մէջ թուական անուններուն, մասնական անուններուն, ստացական դերանուններուն, ու մանաւանդ ցուցական դե-րանուններուն իրենց գոյականին հետ մէկտեղ հոլովելը, որոնք կանոնով սորվին առանց մասնաւոր վարժութեան նոր սովոր-ղի մը դժուարին է, չըսեմ անկարելի։

Ա ս բաներուս վրայ սովորութիւն էր երկրորդ մասին մէջ շատ դժուարին ու ձգձգված կանոններ աւանդել, որոնք աշկերտներուն մեծ ծանրութիւն կու տան, եւ օգուտ չունին։

Ե. Ինչպէս որ առջի մասին մէջ ամէն բաներուն, հա-լոմներուն, յօդորութիւններուն նշանակութիւնը գրինք որ կա-րող ըլլան տղաք դիւրաւ հասկընալ, նոյնպէս երկրորդ մասին մէջն ալ տղոց դիւրընթացելու համար գլխաւոր կանոնները տարբերելու եղանակաւ աւանդեցինք։ Ինչպէս բսեմ թէ անուն բայի ինչ ըսել է, կամ թէ խօսքի մէջ անուն բային որն է, չիկրնար նոր սովրող տղայ մը խելք հասցընել։ Բայց հարց-մանէ շատ դիւրաւ կրնայ հասկընալ թէ ինչ ըսել է անուն բայի, կամ թէ խօսքի մէջ անուն բային բսուածն որն է, որն է խնդիրը, ինչ հոլով է, նախդրին տրական թէ ներգոյական, եւ այլն։ Թէպէտ ատոնք է որ չեն կրնար մէկէն ի մէկ այնպէս հասկընալ, ինչպէս որ կը հասկընայ երկայն ատեն սորվող մը, բայց հարցումը տղոց դիւրաւ հասկըցընելու ճամբայ կը բանայ։

Լեզու սորվելու ազէկ պատկերն ու բնութեան պահանջելի կարգը պտտիկ տղոց վրայ կ'երեւայ։ Անոր համար թէ վարպետին եւ թէ աշկերտին աչքին առջեւն ըլլայ տղոց օրինակը։ Առաջ տղոց միտքն անգիր ու ձերմակ թղթի կը նմանի, ու երբ որ կը սկսին դպրոցութիւնները հաստատուիլ, ձայնն ականջէն անցնելով միտքը կը տպաւորի, եւ վրան շատ առեն անցնելով եւ նորոյն շատ անդամ լսելով՝ թէ ձայնը կը սորվի եւ թէ ձայնին ինչ նշանակելը կ'իմանայ։ Եւ մէկալ կողմանէ ինքն ալ թրթռուելով մը կը սկսի խօսիլ մինչեւ լեզուն բացուի։ Անանկ է նէ՝ ինչպէս որ աշխարհաբառ լեզուն լսելով կը սորվին, նոյնպէս ալ գրաբառը կարդալով պէտք է սորվիլ։ ինչու որ ականջին լսելով բառն աչքը կարդալով կ'ընէ։ Ուստի լեզու մը սորվելու համար շատ կարդալու է, չէ թէ միայն գերականութիւն, տապա ուրիշ դիրք ալ։

Շատերը կը խաբուին կարծելով թէ միայն քերականութիւնը բերնուց սորվելով կրնան լեզուն ալ սորվիլ։ Քերականութիւնն իրրեւ թէ տղուն ձեռքին բռնողն է որ դիւրաքալէ ու չկրնայ։ բայց ինչպէս որ տղուն ձեռքին բռնելը միայն քալել չիսովրեցներ, հապա պէտք է որ ինքն ալ քալէ, անանկ ալ միայն քերականութիւնը բերնուց սովրեցընել ատանց գրքերու վրայ վարժեցընելու, աշկերտը աշխատցընելէն զատ օգուտ չունի։

Անոր համար աշկերտը քերականութիւն սկսած առաջին օրը պիտի սկսի միանգամայն դիրք մը կարդալ (որն որ մինչ Աւետարանը պատշաճ կը սեպենք), ու որչափ կարելի է վարպետին մեկնելովը հասկընալ։ Խօսք մը շատ կերպ կրնայ աշկերտը հասկընալ։ Մէյ մը միտկ բառերը հասկընալով։ ինչպէս որ մարդ մը կրնայ իր չգիտցած լեզուաւը խօսք մը սորվիլ, ու բառերուն նշանակութիւնը հասկընալ, երկրորդ իւրաքանչիւր բառ ինչ տեղ բանի է, ինչ հոլով է կամ ժամանակ, եւ այլն։ դարձեալ արդեօք անուն բայի է թէ խնդիր, եւ այլն։ Աբդ երբ որ աշկերտը վարպետին մեկնելովը բառերուն ինչ նշանակելը կը հասկընայ, ու երբ որ օրէ օր ալ քերականութեան մէջ առաջ կ'երթայ, վարպետը կրնայ աշկերտէն պահանջել որ որոշէ անուան հոլովը, բային ժամանակը, սեռը, եւ այլն։ Եւ որչափ որ աշկերտը քերականութեան մէջ յառաջ երթայ, այնչափ աւելի պիտի պատրաստ ցուցընէ, ամէն բան քերականութեան կանոնին համաձայն հասկընալով։ Ա՛ս ձամբով մէկ տարւան մէջ կրնան աշկերտները (թէ որ փութաջան ըլլան) դիւրին խօսքերը կամաց կամաց հասկընալ։

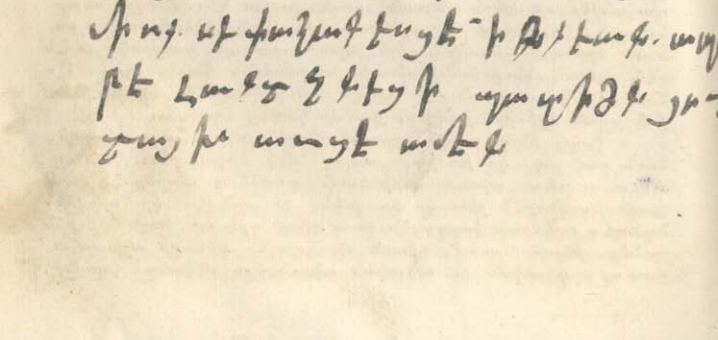
Բայց ինչպէս որ տղոյ միայն չեն լսեր, հապա կրցածնուն չափ ալ կը խօսին, յառաջ մէկ երկու բառ, ան ալ ծուռ ու սխալ արտաբերութեամբ, դարձեալ մայրերնէն կամ քովի եղողներէն շիտակը կը լսեն, ու այնպէս կը սորվին. նոյնպէս աշկերտը կարդալէն զատ պիտի դրէ ալ, նախ դիւրին բաներ, ինչպէս բսեմ, անուն մը հոլովել դիմացը աշխարհաբառով, գոյական ու ածական անուններուը մէկտեղ հոլովել,

եւ այլն։ Թէ որ սխալ ըլլայ՝ վարպետը կը շիտակէ, կարդալով ալ իր սխալը կ'իմանայ, ու շիտակը կը սորվի։ Երբ որ աւտնց մէջ բաւական կրթուին ու երկրորդ մասը սկսին սորվիլ, կրնան ան աւտեն կարճ ու դիւրին խօսքերն ամէն կանոններուն վրայ աշխարհաբառէն գրաբառ թարգմանել։ Ասիկա ալ ճամբայ կը բանայ աւելի երկնկեկ խօսքեր ու պատմութիւններ թարգմանելու։

Նէ որպէս զի Թէ վարպետներուն եւ Թէ աշկերտներուն դիւրին ըլլայ աս կերպ թարգմանութիւնը, մանաւանդ աս սոր համար համառօտ գիրքը մը աշխարհաբառ, տառ կերպէն ու անոնց գրաբառն ալ զատ տպեցինք։

Երբ որ աս կերպով կը սկսին սորվիլ՝ կը յուսանք որ տղոց ձանձրութիւնը (որ իրենց հասակին բնական է) կը քիչնայ, չըսեմ Թէ կը վերնայ։ Վասն զի բաւական օգտակար զբաղում կ'ունենան. մէյ մը համար սորվելով, (ուր որչափ կարելի էր անօգուտ աշխատանքները վերցուցինք,) երկրորդ կարդալով, երրորդ դրելով։ Մինչդամայն կը տեսնեն իրենց աշխատանքին պտուղը, որ մարդուս շատ սիրտ կու տայ. անոր համառակ երբ որ աշխատութեան պտուղը չ'երեւար, ձանձրութիւն կը պատճառէ։

Ասով մենք ալ կ'ուրախանանք, տեսնելով օրէ օր մեր լեզուին ծաղկիլն եւ ուսումնասէր տղոց բազմանալը, եւ որ ամէն բանէ աւելի մեր սիրտը կ'ուրախացընէ ան է, որ աստուածպաշտութեան ու գիտութեան լոյսը, որ հիմա գրքերուն մէջ իբրեւ Թէ պահուած է, հասկցող քիչ ըլլալուն համար, ամենուն սիրտը կը ծագի, եւ սքանչելի պտուղներ կը հասցընէ իր տեղին ի փառս Աստուծոյ, որուն մեր ամէն աշխատութիւնը կը նուիրենք։

ՑԱՆԿ

ՀԱՐԿԱՒՈՐ ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐ

Ածական անուն . . 20 . 114
Ածանցական անուն . . . 114
Անեզական անուն 4
Անեբեւոյթ բայ 197
Անկանոն բայ 78
Անկատար ժամանակ . . . 38
Անուն 114
Անուն բայի . . . . 142 . 144
Անցեալ ժամանակ . . . 37
Անցողական բայ 60
Ապառնի ժամանակ . . . 37
Առոգանութիւն 224
Արդելիչ խնդրոյ 199
Բաղադրեալ անուն . . . 117
Բաղդատական ածական . . . . . 115 . 178
Բայ 36
Բայանուն 205
Բարդ անուն 117
Բարձր շարադրութիւն . . 220
Բացայայտիչ, Բացայայտեալ . . . 141 . 165
Բացառական հոլով . . . 158
Բուխ 225
Գերադրական ածական 115 . 178
Գերակատար ժամանակ . 38
Գիր 1
Գոյական անուն 114
Գործական հոլով . . . 159
Դերանուն . . 29 . 130 . 185
Դէմք բայից 38
Դէմք դերանունից . . . 29
Դիմազուրկ բայ 92 . 148 . 200
Դիմորոշ յօդք . . . 135 . 191
Դրական ածական 115
Եղեմանայ 227
Երկոքեակ 227
Զարուղի բայ 78
Իական բայ . . . . 38 . 167
Իական դերանուն . . 29 . 130
Ընդունելութիւն իւ . . 202
Ընդունելութիւն լի . . 202
Ընդունելութիւն ոյ . . 203
Թիւ անուանց . . . 2 . 117
Թիւ բայից 38
Թուական անուն . . 23 . 123
Ժամանակ բայից 37
Լծորդութիւն բայից . . . 38
Լուծումն շարադրութեան . 213
Խնդիր բաղդատական անուանց 176
Խնդիր բայանունից . . . 205
Խնդիր բայի 142
Խնդիր բնութեան 162
Խնդիր էական բայից . . 168
Խնդիր մանական անուան . 182
Խնդիր սեռի կրաւորական բայից 193
Խնդիր սեռի ներգործական բայից 156
Խոնարհմունք բայից . . . 38
Կատարեալ ժամանակ . . 37
Կէտ 225
Կոչական հոլով 162
Կրաւորական բայ 37
Կրկնական թուականք 26 . 126
Համաձայնութիւն մասանց բանի 141
Համաձայնութիւն ածականաց ընդ գոյականս . 179
Հայցական հոլով 156 . 170 . 193
Հատարակ բայ 37
Հարցական դերանուն 36 . 134
Հարցումն 144
Հոլովմունք անուանց . . . 3 . 120 . 123
Հոլովումն ածականաց ընդ գոյականս . . . 20
Հոլով յօդ անուանց . . . 2
Ձեւ անուանց 116
Ձայնակրական բայ . . . 37
Ճոխ շարադրութիւն . . 217
Մակակէտ 227
Մակբայ . . . . . 100 . 210
Մանական անուն 27 . 127 . 182
Մասունք բանի . . . 1 . 141
Միջակ շարադրութիւն . . 218
Միջարկութիւն 113
Ցառնացուիչ, Ցառնակացեալ . . . . 141 . 149
Ցառնուկ անուն . . . 5 . 16

Ցաքաբերական դերա-
նուն . . . . . 35 . 186
Ցաքակատար ժամանակ . . 38
Նախադրություն 94
Նախդիր տրական . 2 . 155
Ներգոյական հոլով . 160 . 171
Ներգործական բայ . 36 . 136
Ներգործակերպ չէզոք . . 37
Ներկայ ժամանակ 37
Շաղկապ 107
Շարադրություն 216
Շեշտ 224
Ուղղագրություն 224
Ուղղական հոլով . . 144 . 169
Չեզոք բայ 37
Պակասաւոր բայք 85
Պատմական հոլով . . . 162
Պատիւ 227
Պատուագիր 227
Պարագայք անուանց . . 116
Պարագայք բայից 36
Պարառական հոլով . . . 183
Պարզ անուն 117
Պարզ շարագրություն . . 216
Պարոյկ 225
Սեռական հոլով . . 149 . 170
Սեռք բայից . . . . 36 . 136
Սոացական դերանուն 34 . 134
Սոորադասական եղանակ . 137
Սոորակէտ 225
Վերծանություն 224
Վերջակէտ 225
Վերջահոլով տրական 3 . 154
Տրական հոլով . . . 3 . 154
Տրոհություն 225
Ցուցական դերանուն 32 . 133
Փակագիծ 227

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿԱԶՆԵԱՆ

ԼԵԶՈՒԻ

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆ արուեստ մըն է, որ աղէկ հասկընալ, անսխալ խօսիլ ու շիտակ գրել կը սորվեցընէ:

Ամէն լեզուի մէջ խօսքը բառէ կը շինուի, բառը վանկէ ու վանկը գրէ:

Հայերէն լեզուն բաւն երեսունուվեց գիր ունի, որոնց վրայ հատկէն ը ու ֆ՝ գրերը աւելցընելով՝ եղան երեսուն՝ուերկու, որ են՝

Ա ա, Բ բ, Գ գ, Դ դ, Ե ե, Զ զ, Է է, Ը ը, Թ թ, Ժ ժ, Ի ի, Լ լ, Խ խ, Ծ ծ, Կ կ, Հ հ, Ձ ձ, Ղ ղ, Ճ ճ, Մ մ, Յ յ, Ն ն, Շ շ, Ո ո, Չ չ, Պ պ, Ջ ջ, Ռ ռ, Ս ս, Վ վ, Տ տ, Ր ր, Ց ց, Ւ ւ, Փ փ, Ք ք, Օ օ, Ֆ ֆ:

Հնոցմէ ոմանք՝ որ իրենք իրենցմէ ձայն կը հաներեն, Հայնոցը կ'ըսուին. ինչպէս, ա, ե, է, ը, ի, ո, ու: Իսկ որոնք որ առանց ձայնաւորի իրենք իրենցմէ ձայն չեն կրնար հանել, Բաղձայն կ'ըսուին, ինչպէս մնացածները:

Ամէն լեզուի մէջ բանը կամ խօսքը ութը մասի ունի, որոնք են՝ Անուն, Դերանուն, Բայ, Ընդհանրական, Նախադրութիւն, Մակբայ, Շաղկապ ու Միջարկութիւն: Որոնց վրայ կարգաւ պիտի խօսինք:

* Ա ու Օ ու Ֆ գրերը օտար լեզուէ առնուած են: Հիմակուան ո գրուածը առաջ ու կը գրուէր: Իսկ ֆ՝ որն որ հիմայ օտար բառերու մէջ կը գործածուի, առաջ ֆ կը թարգմանուէր:

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԽՕՍՔԻ ՄԱՍԱՆՑ ՎՐՑ ԸՆԴՀԱՆՐԱԳԻՏ

ԳԼՈՒԽ Ա.

ԱՆՈՒԱՆ ՎՐԱՑ

Անունն *խօսքի կամ գործածութեան մէջ տեսակ տեսակ կ'ըլլայ կամ կը փոխուի. ինչպէս Բան, կ'ըլլայ բանէ, է բան, ըբան, է բանէ, ըբանէ, բանէս, ըբանէ, է բանէ, ոչ բան: Բան+, բանից, է բանս, ըբանս, է բանից, ըբանէց, բանէ+, ըբանէ+, է բանս, ոչ բան+:*

Անուան ասանկ տեսակ տեսակ փոխուիլը՝ *հոլով* կ'ըսուի: *Հոլովը* կը նշանակէ անուան մը պէսպէս փոխուիլը՝ իր սկիզբն ու վերջը գիր աւելնալով. ու շատ անգամ ալ իր մէջէն ձայնաւոր գիր մը կորսընչելով կամ փոխելով:

Աշխարհի մէջ ասս հոլովները տասն են, Ո–ղական, Սեռական, Ցրական, Հայցական, Բացառական, Պաթոմական, Գործիական, Պարտական, Ներքոյական, Կոչական:

Երբ որ անուն մը՝ մէկ հատ բան կը ցուցընէ, Եզակի կ'ըսուի. երբ որ երկու երեք կամ շատ բան մէկէն կը ցուցընէ, Յոգնակի կ'ըսուի: Ան Եզակի ու Յոգնակի ըսածներս թէ– անուններուն *(անուններուն թիւը)* կ'անուանուի:

Թէպէտ անուններըը տասը հոլով ունին, բայց ամէն անուանց ասս տասը հոլովներըը մէկ կերպով չեն, հապա զանազան կերպով: Անուանց ասանկ զատ տեսակ հոլովիլը *հոլովմունք* անուանց կ'ըսուի, ու կը նշանակէ անուններուն զատ զատ վերջաւորութեամբ փոխուիլը սեռականին ու գործիականին մէջ: Ան *հոլովմունքն* ինն են. որոնց օրինակները հիմայ կը սկսինք կարգաւ դնել:

ԳՕԴԱՒԱԾ Ը.

ՀՈԼՈՎՄԱՆՑ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐԸ

Առաջին հոլովման օրինակը.

Եզակի:

	Գրաբար.	Աշխարհաբար.	Տոհմիկբէն.
Ո–ղ.	Բան,	խօսք,	սէօզ.
Սե–.	Բանի,	խօսքին,	սէօզիւն.
Տր–.	Բանի, *ի բան* *,	խօսքին,	սէօզէ.
Հ–յց.	զԲան,	խօսքը,	սէօզիւ.
Բ–ց.	*ի* Բանէ,	խօսքէն,	սէօզիւտէն.
Պ–ր.	զԲանէ,	խօսքին վրայ,	սէօզիւտէն էօթրիւ. / սէօզիւն իւզէրինէ.
Գ–ր.	Բանիւ,	խօսքով,	սէօզ իլէ.
Պ–ր.	զԲանիւ,	խօսքին Բոլորտ.	սէօզիւն էթրա֊փընտա.
Ն–ր.	*ի* Բանի, *ի բան*,	խօսքին Մէջ,	սէօզտէ.
Կ–չ.	*ով* բան,	*ով* խօսք, Յոգնակի:	եա՛ սէօզ.
Ո–ղ.	Բանք,	խօսքեր,	սէօզլէր.
Սե–.	Բանից,	խօսքերուն,	սէօզլէրին.
Տր–.	Բանից, *ի բանս*,	խօսքերուն,	սէօզլէրէ.
Հ–յց.	զԲանս,	խօսքերը,	սէօզլէրի.
Բ–ց.	*ի* Բանից,	խօսքերէն,	սէօզլէրտէն.

* Տրականը երկու է. մէկը կ'ըսուի Վերջնադրեալ Տրական, ինչպէս բանին վերջնահոլով տրականը կ'ըլլայ բանի. իսկ մէկալը կ'ըսուի Նախադրեալ Տրական, ինչպէս է բան, եւայլն: Նոյնպէս ալ ներգոյականը: Տրականին վրայ է գրեն զատ նախադիր կը դրուին նաեւ ասոնք՝ ի, ու, ընդ, թէ բաղաձայն ու թէ ձայնաւոր գրով սկսած բառերուն վրայ: Երբ որ անուն մը ձայնաւոր գրով կը սկսի՝ է յիդրուիր, հապա չ կամ քիչ տեղ է չ. զորօրինակ չարուհասա կամ է չարուհասա: — Ա՛ս չին վրայ ըսածնիս՝ բացառական ու ներգոյական հոլովներուն վրայ ալ իմացիր. ինչպէս չերկրէ, է չերկինից, չերկրի, եւ այլն:

Պաբ.	գբանից,	խօսէբօռն վբայ,	սէօզլէբտէն էօթ-բիւ.
Գոբ.	Բանիւք,	խօսէբով,	սէօզլէր իլէ.
Պաբ.	գբանիւք,	խօսէբօռն բուբբ-պէէբ,	սէօզլէր էթբա-ֆընտա.
Տնբ.	ի Բանս,	խօսէբօռն մբջ,	սէօզլէբտէ.
Կոչ.	ով Բանք,	ով խօսէբ,	եա սէօզլէր:

Այս հոլովման տակ կ'երթան շատ բառեր ալ, որոնց վերջի ձայնաւոր գիրը միանակ ա, է, ո, օ ըլլալուն համար ոչ գիր կը կորսընցընեն ու ոչ կը փոխեն *. ինչպէս,

Աբքայ,	քայի,	ընֆաուբ,	փատիշահ.
Բանտ,	բանտի,	բանդ,	զընտան.
Գան,	գանի,	ձէձ,	քէօմէկ.
Արուեստ,	ուեստի,	աբհէթ,	սէնաաթ.
Նետ,	նետի,	նէթ,	օք.
Բողբոջ,	բոջի,	ձէլ,	ֆիլիզ.
Ցօն,	տօնի,	պօն,	եօրթու, զիւննէթ.

Յատուկ եկած բառերը վերջի ա, է, ո ձայնաւոր գրերնին կը կորսընցընեն. ինչպէս,

Ատեան,	տեռնի,	ադիան,	տիվան.
Վայրկեան,	կեռնի,	անիներբ,	տագիգէ.
Սկիտ,	ս-բտի,	սէբտ,	հիւբէք.
Օգոստ,	օգ-տի,	օքոսթ,	ֆայտա.

Յատուկ եկած բառերը իրենց է եւ ոչ ձայնաւոր գրերը ուրիշ ձայնաւորի մը հետ կը փոխեն. ինչպէս,

կէտ,	կէտի,	կէթ,	նօգտա.
Հանդէս,	դէսի,	հանդէս,	ալայ, զիւննէթի.
Ողջոյն,	ջոնի,	բաբէ,	սէլամ.

Անեղականք:

Անեղական կ'ըսուին ան անուններն՝ որոնք եզակի չունին ու միանակ յոքնակի են. (Թէպէտ միանակ մէկ բան նշանակեն.) ինչպէս,

Աղօթք,	աղօթից,	աղջնե,	տուա.
Կրօնք,	կրօնից,	էրօն,	մէղհէպ.

* Ա բառերուս վերջ եղբը աս մասին յաւելուածին մէջ աւելի ընդարձակ կը խօսինք ու հարկաւոր կանոններ կը դնենք:

Ցոգոռ անուանդ։

Ցոգոռ կ'ըսուին ան անուններըը՝ որոնք միևնակ մէկ անձի մը կամ տեղւոյ մը որոշուած են. անոր համար ալ հասարակօրէն յոգնակի չունին. ինչպէս,

Եգիպտոս,	տոսի,	Եփեզոս, Մբսըը.
Մովսէս,	սեսի կամ սիսի,	Մովսէս մարդուբէ.
Սարգիս,	գ-սի,	Սուրբ Սուրբէս մարդիբոս։

Երկրորդ հոլովման օրինակը։

Եզակի։

Ո. քաղաք,	+ղաղ+,	շէհիր.
Ս. քաղաքի,	+ղաղէն,	շէհիրին.
Տ. քաղաքի, ի քաղաք,	+ղաղէն,	շէհիրէ.
Հ. զքաղաք,	+ղաղ+ը,	շէհիրի.
Բ. ի քաղաքէ,	+ղաղէն,	շէհիրտէն.
Պ. զքաղաքէ,	+ղաղէն վրայ,	շէհիրտէն էօթըրու.
Գ. քաղաքաւ,	+ղաղ+ով,	շէհիր իլէ.
Պ. զքաղաքաւ,	+ղաղէն բուըր-պէ+ը,	շէհիրին էթրա-ֆընտա.
Ն. ի քաղաքի, ի քաղաք,	+ղաղէն մէջ,	շէհիրտէ.
Կ. ահ քաղաք,	ահ +ղաղ+,	եա շէհիր.

Յոգնակի։

Ո. քաղաքք,	+ղաղընը,	շէհիրլէր.
Ս. քաղաքաց,	+ղաղընըռան,	շէհիրլէրին.
Տ. քաղաքաց, ի քաղաքս,	+ղաղընըռան,	շէհիրլէրէ.
Հ. զքաղաքս,	+ղաղընը+ը,	շէհիրլէրի.
Բ. ի քաղաքաց,	+ղաղընըն,	շէհիրլէրտէն.
Պ. զքաղաքաց,	+ղաղընըռան վրայ,	շէհիրլէրտէն էօթ.
Գ. քաղաքօք կամ քաւք,	+ղաղընըռավ,	շէհիրլէր իլէ.
Պ. զքաղաքօք կամ քաւք,	+ղաղընըռան բուր-պէ+ը,	շէհիրլէրին էթրաֆընտա.
Ն. ի քաղաքս,	+ղաղընըռան մէջ,	շէհիրլէրտէ.
Կ. ահ քաղաքք,	ահ +ղաղընը,	եա շէհիրլէր։

Ա՛ս հոլովման տակ կ՚երթան շատ բառեր ալ, որոնց վերջի ձայնաւոր գիրը մինակ ա, է, ո, օ, ը-լալուն համար, ոչ գիր կը կորսընցընեն եւ ոչ գիր կը փոխեն. ինչպէս,

Աւազան,	զանի,	աւազանէ,	հավուզ.
Բարեկամ,	կամի,	բարեկամէ,	տօսմի.
Աշակերտ,	տի,	աշկերտէ,	շայիրտ.
Ընկեր,	րի,	ընկերէ,	պյագտաշ.
Ջինւոր,	րի,	ջինւորէ,	ճէնքճի.
Թագաւոր,	րի,	թագաւորէ,	փատիշահ.
Լեզու,	զուի,	լեզուէ,	տիլ, լիսան.
Մեղու,	զուի,	մեղուէ,	արը.

Ա՛տեւի եկած բառերը իրենց ա, է, ո, ձայնաւոր գիրերը կը կորսընցընեն. ինչպէս,

Ահեակ,	ահե-կի,	յախ,	սօլ.
Որդեակ,	որդե-կի,	զաւակ,	օղուլ.
Սենեակ,	սենե-կի,	խուց,	օտա.
Գրէչ,	գր-չի,	գրէչ,	գալէմ.
Մրրիկ,	մրր-կի,	մրրիկ,	գայ.
Բազում,	բազ-մի,	շատ,	չօգ.

Ա՛տեւի եկած բառերն իրենց եաքի է, ոյ, է-ձայնաւորները կը փոխեն. ինչպէս,

Մէգ,	մ՚էգի,	մշուշ,	տիւման.
Պարտէզ,	տէզի,	պարտէզ,	պաղէ.
Հողեղէն,	ղէնի,	հողէ,	թօփրագտան.
Ոսկեղէն,	ղէնի,	ոսկէէ,	ալթընտան.
Խարոյկ,	րոյկի,	խարոյկ,	ախիշ.
Հովիւ,	հովւի,	հովիւէ,	չօպան.

Անեղական:

Կամք,	կամաց,	կամ,	կէօնիւլ.
Կերպարանք,	րանաց,	երես,	սիւրէթ.
Մէտք,	մտաց,	գլուխ,	ֆիքը.

Յատուկ անուանի:

Հնդիկ,	Հնդ-կի,	Հինդուչի,	Հինտիսթանցի.
Պարսիկ,	Պարս-կի,	Պարսիկ,	Աճէմ.

Երրորդ Հոլովման օրինակը։

Եզակի։

Ո. Գետ,	գետ,	*ջուր.*
Ս. Գետոյ,	գետին,	*ջուրը.*
Տ. Գետոյ,	գետին,	*ջուր.*
ի գետ,		
Հ. զԳետ,	գետը,	*ջուր.*
Բ. *ի* Գետոյ,	գետէն,	*ջուրեն.*
Պ. զԳետոյ,	գետին վրայ,	*ջուրեն էօթրիւ.*
Գ. Գետով,	գետով,	*ջուր ըլա.*
Պ. զԳետովք,	գետին բոլորտի՛ը,	*ջուրը էթրաֆընտա.*
Ն. *ի* Գետ,	գետին մէջ,	*ջուրտա.*
Կ. *ով* Գետ,	*ով* գետ,	*եա՜ ջուր.*

Յոդնակի։

Ո. Գետք,	գետեր,	*ջուրլար.*
Ս. Գետոց,	գետերուն,	*ջուրլարը.*
Տ. Գետոց,	գետերուն,	*ջուրլարա.*
ի գետս,		
Հ. զԳետս,	գետերը,	*ջուրլարը.*
Բ. *ի* Գետոց,	գետերէն,	*ջուրլարտան.*
Պ. զԳետոց,	գետերուն վրայ,	*ջուրլարտան էօթ.*
Գ. Գետովք,	գետերով,	*ջուրլար ըլա.*
Պ. զԳետովք,	գետերուն բոլոր.	*ջուրլարը էթրա.*
Ն. *ի* Գետս,	գետերուն մէջ,	*ջուրլարտա.*
Կ. *ով* Գետք,	*ով* գետեր,	*եա՜ ջուրլար։*

Այս Հոլովման տակ կ՚երթան շատ բառերը ալ, որոնց վերջի ձայնաւոր գիրը միանակ ա, ե, ո, օ ըլլալուն համար ո՛չ գիր կը կորսընցնեն եւ ո՛չ կը փոխեն. ինչպէս,

Բերան,	նոյ,	բէրան,	*աղըզ.*
Երկաթ,	թոյ,	երկիւր,	*տեմիր.*
Ցղայ,	պոյ,	ուղայ,	*չօճուգ.*
Դեղ,	ղոյ,	դեղ,	*իլաճ.*
Ծեր,	րոյ,	ձեր,	*իհթիյար.*
Ցերեւ,	եւոյ,	պերէ՛,	*եաւրագ.*
Գործ,	ծոյ,	գործ,	*իշ.*
Խոտ,	տոյ,	խոտ,	*օթ.*

Հոտ,	տոյ,	հոտ,	գօգուռ.
Ամպի,	թոյ,	ամբի,	պլըպ.
Ցօղ,	ղոյ,	ցօղ,	չիհ, սէրփինթի.

Եզաբի եկած բառերն իրենց ե, է, ո ձայնաւոր գրերը կը կորսընցընեն. ինչպէս,

Առաքել,	առաքե-լոյ,	առաքէլ,	ըէսիպլ.
Սեռ,	սե-ռոյ,	սէռ,	սիյահ.
Մարմին,	մարմնոյ,	մարմին,	թէն.
Ծծոմբ,	ծծ-մբոյ,	ծծոմբ,	քիւքիւրթ.
Խոնկ,	խ-նկոյ,	խոնկ,	քիւննիւք.
Ծոխ,	ծ-խոյ,	ծոխ,	թիւքիւն.

Եաեւի եկած բառերն իրենց է, ոյ, է, ձայնաւոր գրերն ուրիշ ձայնաւորի մը հետ կը փոխեն. ինչպէս,

Էշ,	էշոյ,	եշ,	էշէք.
Սէր,	սէրոյ,	սէր,	մուհապպէթ.
Ցոյս,	յո-սոյ,	յոյս,	ումուտ.
Թէ,	թո-ոյ,	համբանէ,	սայը.
Պատէ,	պատո-ոյ,	պաղէ,	իզզէթ.

Անեղականք:

Գժոխք,	խոց,	գժոխէ,	ճէհէննեմ.
Գինք,	գ-նոց,	գինի,	վիսկա.
Կո-ռք,	կ-ռոց,	կոռէ,	վուրի.

Յապռկ անուանք:

Աստուածատո-ր,	Աստուածատո-րոյ,	մարդիբոս մըն է.
Հայք,	Հայոց,	Հայոց ազգը կամ երկիրը.

Ես հոլովման տակ գացող անուններուն ոմանց եզակի սրականն ու ներգոյականը շատ անգամ ո՛ր կ՚ըլլայ, մանաւանդ են, եաւ վերջաւորողներուն. ինչպէս, վերէն, վերնոմ. յատէն, յատնոմ. գրեցեալ, գրեցեղոմ. ի սրբոմ:

Երբեմն ասոր պէս հոլոված անուններուն սեռականն ու բացառականն առջի կամ երկրորդ հոլովման պէս ալ կ՚ըլլայ. զոր օրինակ, պապէթ, պապեթոյ կամ պապէի. ընդէր, ընդէրոյ կամ ընդէրէ, է ընդէրէ. ընե, ընեոյ կամ ընէ, է ընէ:

Զորրորդ հոլովման օրինակը։

Եղակի։

Ո. Եկեղեցի,	Ֆամ, Եկեղէցի,	քիլիսէ.
Ս. Եկեղեցւոյ*,	Ֆամէն,	քիլիսէնին.
Տ. Եկեղեցւոյ, յԵկեղեցի,	Ֆամէն,	քիլիսէյէ.
Հ. զԵկեղեցի,	Ֆամը,	քիլիսէյի.
Բ. յԵկեղեցւոյ,	Ֆամէն,	քիլիսէտէն.
Պ. զԵկեղեցւոյ,	Ֆամէն վրայ,	քիլիսէտէն էօ.
Գ. Եկեղեցեաւ,	Ֆամով,	քիլիսէ իլէ.
Պ. զԵկեղեցեաւք,	Ֆամէն պուըդաքը,	քիլիսէնին էթը.
Ն. յԵկեղեցւոջ, յԵկեղեցի,	Ֆամէն մէջ,	քիլիսէտէ.
Կ. ով Եկեղեցի,	ով Ֆամ,	եա քիլիսէ.

Յոգնակի։

Ո. Եկեղեցիք,	Ֆամըր,	քիլիսէլէր.
Ս. Եկեղեցեաց,	Ֆամըրուն,	քիլիսէլէրին.
Տ. Եկեղեցեաց, յԵկեղեցիս,	Ֆամըրուն,	քիլիսէլէրէ.
Հ. զԵկեղեցիս,	Ֆամըրը,	քիլիսէլէրի.
Բ. յԵկեղեցեաց,	Ֆամըրէն,	քիլիսէլէրտէն.
Պ. զԵկեղեցեաց,	Ֆամըրուն վրայ,	քիլիսէլէրտէն էօթի.
Գ. Եկեղեցեօք համ եաւք,	Ֆամըրով,	քիլիսէլէր իլէ.
Պ. զԵկեղեցեօք համ եաւք,	Ֆամըրուն պուըր.	քիլիսէլէրին էթի.
Ն. յԵկեղեցիս,	Ֆամըրուն մէջ,	քիլիսէլէրտէ.
Կ. ով Եկեղեցիք,	ով Ֆամըր,	եա քիլիսէլէր։

Ա՛ս հոլովման տակ կ՚երթան ամէն հասարակ բազմավանկ անուններըը, որոնք ի կը վերջաւորին. ինչպէս,

Բարի,	բարւոյ,	աղէկ,	էյի.
Գինի,	գինւոյ,	չինէ,	շարապ.
Գօտի,	գօտւոյ,	չօսթէ,	գուշադ.
Կղզի,	կղզւոյ,	ճըղըէ,	ատա.

* Ասոնց եզակի սեռականն ու բացառականն երբեմն կրնայ առանց — գրի դրուիլ. այսպէս, եկեղեցւոյ, տղոյ, ընտանւոյ։ Յոգնականը քիչ մեղ — ով կ՚ըլայ եւ անկէց բացառականն ալ կրնայ — ովը ըլալ. ինչպէս, ի տղոյ, ի տղովը։

Կան բառեր որ երկրորդ Հոլովման նման կը Հոլովին, այսինքն –ոյ, –ով, –ոց, –ովք։ Այսպէս են նաեւ –ոյթ, եղյ վերջաւորածները.

Հոգի, գոյ, գոով, գոց, գոովք. հոգի. ճան.
Որդի, գոյ, գոով, գոց, գոովք. որդի. էվլատ.
Հռոմայեցի, ցոյ, ցոով, ցոց. հռոմայեցի. բօմալը.
Փարիսեցի, ցոյ, ցոով, ցոց. ֆարիսի. ֆարիսի.
Ամենացի, ցոյ, ցոով, ցոց. ամենացի. ամինալը.

Անեղական։

Ընթրիք, ընթրեաց, երեկոյան հաց, ագշամ եէմէյի.
կարծիք, կարծեաց, կարծիք, թահմին.

Հինգերորդ Հոլովման օրինակը։

Եզակի։

Ո. Զգեստ,	հագուստ,	էսպապ.
Ս. Զգեստու,	հագուստին,	էսպապըն.
Տ. Զգեստու,	հագուստին,	էսպապա.
ի զգեստ,		
Հ. զԶգեստ,	հագուստը,	էսպապը.
Բ. ի Զգեստէ,	հագուստին,	էսպապտան.
Պ. զԶգեստէ,	հագուստին վրայ,	էսպապտան էօ.
Գ. Զգեստու,	հագուստով,	էսպապ ըլա.
Պ. զԶգեստու,	հագուստին քօլ.	էսպապըն էթր.
Ն. ի Զգեստու,	հագուստին մէջ.	էսպապտա.
ի զգեստ,		
Կ. ով Զգեստ,	ով հագուստ,	հա՛ էսպապ.

Յոգնակի։

Ո. Զգեստք,	հագուստներ,	էսպապլար.
Ս. Զգեստուց,	հագուստներուն,	էսպապլարըն.
Տ. Զգեստուց,	հագուստներուն,	էսպապլարա.
ի զգեստս,		
Հ. զԶգեստս,	հագուստները,	էսպապլարը.
Բ. ի Զգեստուց,	հագուստներէն,	էսպապլարտան.
Պ. զԶգեստուց,	հագուստներուն վր.	էսպապլարտան էօ.
Գ. Զգեստուք,	հագուստներով,	էսպապլար ըլա.
Պ. զԶգեստուք,	հագուստներուն քօլ.	էսպապլարըն էթրաֆընտա.

Ն. ի Զգեստս, հագուստներուն էսպասպարտա.

ԴԷԼ,

Կ. ով Զգեստը, ան հագուստները, եա էսպասպար:

Այս հոլովման տակ կ'երթան եռեւի բառերն ալ, որոնցմէ ոմանք ոչ գիր կը կորսընցընեն ու ոչ կը փոխեն. ոմանք կը փոխեն ու ոմանք ալ կը կորսընցընեն. ինչպէս,

Առաւօտ,	տու,	ատոտ,	սապահ.
Ժամ,	ժամու,	ժամ,	սաաթ.
Ծով,	ծովու,	ծով,	տէնիզ.
Սով,	սովու,	սով,	գըթլըգ.
Աղուէս,	ուխսու կամ ուէսու,	աղուէս,	թիլքի.
Ինձ,	ընձու,	ինձ,	գաւրան.
Չէն,	ղէնու,	չէնէ,	սիլահ.
Ցօղ,	ց-ղու,	ցօղ,	պուղա.

Կան բառեր ալ, որոնց բացառականն ունէ կ'ըլլայ. ինչպէս,

Զարդ կամ	Արդ, ու,	ի զարդուէ,	ղըդ, տիւղէն.
Խրատ,	խրատու,	ի խրատուէ,	նըսա, էօյիւտ.
Սպաս,	սպասու,	ի սպասուէ,	ծառայ- խըզմէթ.

ՈՒՆԻՆ,

Նախանձ,	ձու,	ի նախանձուէ,	նէխանճ, գըսգանճլըգ.
Ասր,	ասու,	յասուէ,	քօղդ, եաիաղը.
Ջօր,	ղօրու,	ի ղօրուէ, ղօրաց,	
	ղօրաւք կամ ղօրօք,	ղըդ,	ասքէր.

ԱՆԵՂԱՆԱԿ:

Թաղք,	բարուց,	քէօդ,	թաապիէթ.
Պարտք,	պարտուց,	պըրտ,	պօրճ.

ՅԱՏՈՒԿ ԱՆՈՒՆՆԵՐ:

Աբրահամ,	մու,	մաս,	Աբրահամ նահապէթ.
Ղուկաս,	սու,		Ղուկաս եաէպաբանիչ.

Այս հոլովման եղականին նման կը հոլովին նաեւ քանի մը ածական անուններ, որոնց օրինակն այսպէս է.

	Եղակի:	Յոգնակի:
Ո.	Փոքր, պղտիկ, քիւչիւք.	Փոքունք*.
Ս.	Փոքու,	Փոքունց.

* Որոնց որ վերջի ձայնաւոր դիրն ը է (որ ներդործութեամբ

Տ. փոքու, ի փոքը,		փոքունց, ի փոքունս.
Հ. զփոքը,		զփոքունս.
Բ. ի փոքուէ,		ի փոքունց.
Պ. զփոքուէ,		զփոքունց.
Գ. փոքու,		փոքումըք.
Պ. զփոքու,		զփոքումըք.
Ն. ի փոքու, ի փոքը,		ի փոքունս.
Կ. ով փոքը,		ով փոքունք.

Մանը, մանու, նունք, ունց, ումըք, մանը, ուփագ։
Ծանը, ծանու, ծանունք, ունց, ուք, ձանը, աղըր։

Վ ևցերորդ հոլովման օրինակը։

Եզակի։

Ո. Հիմն,	հնմ,	թէմել.
Ս. Հիման,	հնմն,	թէմելեն.
Տ. Հիման, ի հիմն,	հնմն,	թէմելէ.
Հ. զհիմն,	հնմը,	թէմելի.
Բ. ի հիմանէ,	հնմն,	թէմելտեն,
Պ. զհիմանէ,	հնմն վրայ,	թէմելտեն էօթ.
Գ. հիմամբ,	հնմով,	թէմել իլէ.
Պ. զհիմամբ,	հնմն քովըտի+ը,	թէմելեն էթր.
Ն. ի հիման, ի հիմն,	հնմն մէջ,	թէմելտէ.
Կ. ով հիմն,	ով հնմ,	եա թէմել.

Ցոգնակի։

Ո. Հիմունք,	հնմեր,	թէմելլեր.
Ս. Հիմանց,	հնմերուն,	թէմելլերին.
Տ. Հիմանց, ի հիմունս,	հնմերուն,	թէմելլերէ.
Հ. զհիմունս,	հնմերը,	թէմելլերի.
Բ. ի հիմանց,	հնմերէն,	թէմելլերտեն.
Պ. զհիմանց,	հնմերուն վրայ,	թէմելլերտեն էօ.
Գ. հիմամբք,	հնմերով,	թէմելլեր իլէ.
Պ. զհիմամբք.	հնմերուն քովըտ.	թէմելլերին էթ.
Ն. ի հիմունս,	հնմերուն մէջ.	թէմելլերտէ.
Կ. ով հիմունք,	ով հնմեր,	եա թէմելլեր։

չիպուխը), մինակ + դնելով յոգնակի չեն ըլլար. Հապա ամ բողջ վանկով, ինչպէս աս օրինակէն ու ետեւի ելածներէն կ'երեւայ։

Ասոր տակ գացողները հասարակօրէն կը վերջաւորին. ինչպէս,

Արեգակն,	գական,	գակունք,	ագէ՛,	կիւնէշ.
Սերմն,	սերման,	սերմանք,	սէրմ՛,	թօհում.
Անուն,	անուան,	անուանք,	անո՛ւն,	ատ, իսմ.
Տուն,	տան,	տունք,	դո՛ւն,	էվ.
Շուն,	շան,	շունք,	շո՛ւն,	քէօփէք.
Դուռն,	դ-րան,	դ-րունք,	դո՛ւռ,	գափու.
Շ-ըմեն,	շ-ըմեան,	շ-ըմեունք,	պէյո՛ն+,	տուտաղ.
Խոստո՛վան,	խոստ-ման,	խոստ-մունք,	խոստո՛մ,	իգրար.
Քէրան,	ք-րտան,	քրտունք,	+քրքի՛ն+,	թէր.

Ասոր նման կը հոլովին ամէն ո՛ւն-ո՛ն վերջաւորուած գոյականներն եւ ուրիշ մէկ քանի անուններ. ինչպէս,

Եղակի:	Յոգնակի:
Ո. Նեղուլթիւն, ա՛ճխմ.	Նեղուլթիւնք.
Ս. Նեղուլթեան,	Նեղուլթեանց.
Տ. Նեղուլթեան,	Նեղուլթեանց, ի նեղուլթիւնս.
Հ. Ընեղուլթիւն,	Ընեղուլթիւնս.
Բ. Ի նեղուլթենէ,	Ի նեղուլթեանց.
Պ. Ընեղուլթենէ,	Ընեղուլթեանց.
Գ. Նեղուլթեամբ,	Նեղուլթեամբք.
Պ. Ընեղուլթեամբ,	Ընեղուլթեամբք.
Ն. Ի նեղուլթեան,	Ի նեղուլթիւնս.
Կ. ով նեղուլթիւն,	ով նեղուլթիւնք.

Խմաստուլթիւն,	թեան,	թենէ,	խմաստո՛ւն-ո՛ւն,	իլիմ.
Արիւն,	արեան,	րենէ,	ագէ՛ն,	գան.
Ձիւն,	ձեան,	ձեանէ,	ձի՛ւն,	գար.
Սիւն,	սեան,	սեանէ,	սի՛ւն,	տիրէք.
Ժողովո՛ւրդ,	վ-րդեան,	վ-րդենէ,	ժողովո՛ւրդ, ճէմաաթ.	
Ծնո՛ւնդ,	ծն-նդեան,	ի ծն-նդենէ,	ծնունդք, ծննդոց, ծննդովք.	ձնանէլը, տօղուշ.

Եօթներորդ հոլովման օրինակը։

Եզակի։

Ո. Գառն,	գառ,	գուզուլ.
Ս. Գառին,	գառին,	գուզուլնուն.
Տ. Գառին, ի գառն,	գառին,	գուզուլա.
Հ. զԳառն,	գառը,	գուզուլու.
Բ. ի Գառանէ,	գառէն,	գուզուլատան.
Պ. զԳառանէ,	գառէն վրայ,	գուզուլատան էօ.
Գ. Գառամբ,	գառով,	գուզուլայլա.
Պ. զԳառամբ,	գառին քովտը.	գուզուլնուն էվի.
Ն. ի Գառին, ի գառն,	գառին մէջ,	գուզուլատա.
Կ. ով Գառն,	ով գառ,	եա՛ գուզուլ.

Յոգնակի։

Ո. Գառինք,	գառէր,	գուզուլար.
Ս. Գառանց,	գառէրուն,	գուզուլարըն.
Տ. Գառանց, ի գառինս,	գառէրուն,	գուզուլարա.
Հ. զԳառինս,	գառէրը,	գուզուլարը.
Բ. ի Գառանց,	գառէրէն,	գուզուլարտան.
Պ. զԳառանց,	գառէրուն վրայ,	գուզուլարտան էօ.
Գ. Գառամբք,	գառէրով,	գուզուլար ըլա.
Պ. զԳառամբք,	գառէրուն քովտը.	գուզուլարըն էվի.
Ն. ի Գառինս,	գառէրուն մէջ,	գուզուլարտա.
Կ. ով Գառինք,	ով գառէր,	եա՛ գուզուլար։

Այս հոլովման տակ կ'երթան եւեւի բառերն ալ.

Եղն, եզին, յեզանէ, եզինք, եղ, էօքիւզ։

Լեառն, լերին, ի լեռնէ, լերինք, լերանց, լերամբք, } լեռ, տաղ։

Հարսն, հարսին, ի հարսնէ, հարսունք, հարսանց, հարսամբք, } հարս, կելին։

Մասն, մասին, ի մասնէ, մասունք, մասանց, մասամբք, } մաս, կոտոր, հիսսէ, փայ։

Մատն, մատին, ի մատանէ, մատունք, մատանց, մատամբք, } մատ, պարմագ։

Ցոքնակիի մէջ կը զարտուղին՝

Ձեռն, ձեռին, ի ձեռանէ,
ձեռք, ձեռաց, ձեռօք կամ ձեռաւք, } յեռ, կլ։

Ոտն, ոտին, յոտանէ,
ոտք, ոտից, ոտիւք, } ոտ, պյագ։

Ութերորդ հոլովման օրինակը։

Եզակի։

Ո. Ոսկր,	ոսկր,	քեմիք.
Ս. Ոսկեր,	ոսկերի,	քեմիկին.
Տ. Ոսկեր, յոսկր,	ոսկերի,	քեմիկէ.
Հ. զՈսկր,	ոսկրը,	քեմիկի.
Բ. յՈսկերէ,	ոսկերէն,	քեմիքտաէն.
Պ. զՈսկերէ,	ոսկերէն վրայ,	քեմիքտաէն էօթէ.
Գ. Ոսկերբ,	ոսկրով,	քեմիք իլէ.
Պ. զՈսկերբ,	ոսկրէն քուըրթիւը,	քեմիկին էթը.
Ն. յՈսկեր, յոսկր,	ոսկրէն դէլ,	քեմիքտաէ.
Կ. ով Ոսկր,	ով ոսկր,	եա քեմիք.

Յոգնակի։

Ո. Ոսկերք,	ոսկրներ,	քեմիքլէր.
Ս. Ոսկերց կամ ոսկերաց,	ոսկրներուն,	քեմիքլէրին.
Տ. Ոսկերց կամ ոսկերաց, յոսկերս,	ոսկրներուն,	քեմիքլէրէ.
Հ. զՈսկերս,	ոսկրները,	քեմիքլէրի.
Բ. յՈսկերց կամ յոսկերաց,	ոսկրներէն,	քեմիքլէրտաէն.
Պ. զՈսկերց կամ զոսկերաց,	ոսկրներուն վրայ,	քեմիքլէրտաէն էօ.
Գ. Ոսկերբք կամ բօք, աւք,	ոսկրներով,	քեմիքլէր իլէ.
Պ. զՈսկերբք կամ կերօք, բաւք,	ոսկրներուն քոլ.	քեմիքլէրին էթի.
Ն. յՈսկերս,	ոսկրներուն դէլ,	քեմիքլէրտաէ.
Կ. ով Ոսկերք,	ով ոսկրներ,	եա քեմիքլէր։

Ըստ հոլովման տակ կ'երթան եռեւի բառերն ալ։

Կայսր, կայսեր, ի կայսերէ, կայսերք,	} կոյր.
կայսերաց, կայսերօք կամ կայսերաւք,	} չէզար.
Տարր, տարեր, ի տարերէ, տարերք,	} պոբր.
տարերաց, տարերօք կամ րաւք,	} էօնսիւր:
Աղբեւր կամ աղբիւր, աղբեր, յաղբերէ,	} աղբիւր.
աղբիւրք կամ աղբերք, երաց, րօք կամ րաւք,	} պուռնար:
Աստղ, աստեղ, յաստեղէ, աստեղք,	} աստղ.
աստեղաց, աստեղօք կամ ղաւք,	} եըլտըզ:

Իններորդ հոլովման օրինակք:

Իններորդ հոլովումը Ցատուկ անուանք են, (տես երես 5.) որոնք (բաց ի իւրաքանչիւր հոլովմանց տակը գացողներէն,) երկու կերպով կը հոլովին, սեռականքը այ կամ եայ, ու գործիականն ա կամ եա վերջաւորելով*. ինչպէս,

Ո. Տրդատ.	} Հայոց առաջին թագաւոր մըն է:
Ս. Տրդատայ.	
Տ. Տրդատայ, առ Տրդատ.	
Հ. ղՏրդատ.	
Բ. ի Տրդատայ.	
Պ. ղՏրդատայ.	
Գ. Տրդատաւ.	
Պ. ղՏրդատաւ.	
Ն. ի Տրդատ.	
Կ. ով Տրդատ.	
Հայկ, Հայկայ.	Հայոց ազգին նահապետը կամ գլուխը:
Հռոմ, Հռոմայ.	Հռոմ քաղաքը:
Մեսրոպ, պայ, պաւ.	Մեսրոպ վարդապետը:
Սահակ, կայ, կաւ.	Սահակ պարթեւ հայրապետը:
Ո. Հռիփսիմէ,	} Հռոմայեցի սուրբ կոյսմըն է, որ Հայաստան նահատակեցաւ:
Ս. Հռիփսիմեայ.	
Տ. Հռիփսիմեայ, առ Հռիփսիմէ.	
Հ. ղՀռիփսիմէ.	

* Ցատուկ անուանց կանոնականը թէ որ պէտք ըլլայ, մէյ մը կը բանի + աւելցընելով հասարակ անուանց պէս, ինչպէս Ցարտայ, Սնմանէց, եւ այլն: Մէյ մ'ալ նաեւ կամ ան+ մասնիկ աւելցընելով՝ Նեբուքադնեսար, Նեբուքադնեսոր:

Բ. ի Հռիփսիմեայ.
Պ. զՀռիփսիմեայ.
Գ. Հռիփսիմեաւ
Պ. զՀռիփսիմեաւ.
Ն. ի Հռիփսիմէ.
Կ. ով Հռիփսիմէ.

Հատկութիւն սովորական էությունն է, որ Հայոցատառ մատենագրութեան եղանակ:

Եսայի, պիեպ, եաւ. Եսայէ մատենաբան:
Հեղինէ, նեպ, նեաւ. Մեծին Կոստանդինոսի մայրը:

ԱՆԿԱՆՈՆ ՀՈԼՈՎՄՈՒՆՔ

Ա. Ա յր, երէկ մարդ, հր, քիշի.

Եզակի:	Յոգնակի:
Ո. Այր,	Արք.
Ս. Առն,	Արանց, առ արս.
Տ. Առն, առ այր,	Արանց, առ արս.
Հ. զԱյր,	զԱրս.
Բ. յԱռնէ,	Յարանց.
Պ. զԱռնէ,	զԱրանց.
Գ. Արամբ,	Արամբք.
Պ. զԱրամբ,	զԱրամբք.
Ն. յԱռն, յայր,	յԱրս.
Կ. ով Այր,	ով Արք.

Այսպէս կը հոլովին նաեւ

Ցէր, տեառն, ի տեառնէ, տերամբ, տեարք, տեարց կամ տերանց, տերամբք, } տէր, սահ, աղա:
Պարտատէր, տեառն, տեառնէ+ տեառնդ, պօրճ սահապը:
Ցանուատէր, տեառն, տեառնէ, } էվ սահապը:

Բ. Հայր, հայր, փէտէր.

Եզակի:	Յոգնակի:
Ո. Հայր,	Հարք.
Ս. Հօր կամ Հաւր,	Հարց կամ Հարանց.
Տ. Հօր կամ Հաւր, առ Հայր,	Հարց կամ Հարանց, առ Հարս.
Հ. զՀայր,	զՀարս.
Բ. ի Հօրէ կամ ի Հաւրէ,	ի Հարց կամ ի Հարանց.
Պ. զՀօրէ կամ զՀաւրէ,	զՀարց կամ զՀարանց.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
Ս.Ս.Հ. Ա. Ա. Ա

Գ. Հարբ,	Հարբք.
Պ. ղՀարբ,	ղՀարբք.
Ն. ի Հօր կամ ի Հաւր,	ի Հարս.
Կ. ո՛վ Հայր,	ո՛վ Հարք.

Ա՛յսպէս կը Հոլովին նաեւ

Մայր, մօր կամ մաւր, մայր, անա.
Եղբայր, եղբօր կամ եղբաւր, եղբայր, գարտաշ.

Գ. քոյր, քրոյ, գըզգարտաշ.

Եզակի:	Յոգնակի:
Ո. քոյր,	քոյք.
Ս. քեռ,	քեռց.
Տ. քեռ, առ քոյր,	քեռց, առ քորս.
Հ. ղքոյր,	ղքորս.
Բ. ի քեռէ,	ի քեռց.
Պ. ղքեռէ,	ղքեռց.
Գ. քերբ,	քերբք.
Պ. ղքերբ,	ղքերբք.
Ն. ի քեռ, ի քոյր,	ի քորս.
Կ. ո՛վ քոյր,	ո՛վ քորք.

Ա՛յսպէս կը Հոլովին նաեւ

Հօրաքոյր, քեռ, հօրրոյր, Հալա.
Մօրաքոյր, քեռ, մօրրոյր, թէյդէ.

Դ. կին, կնի, գարը.

Եզակի:	Յոգնակի:
Ո. կին,	կանայք.
Ս. կնոջ,	կանանց կամ կանաց.
Տ. կնոջ, առ կին,	կանանց, առ կանայս.
Հ. զկին,	զկանայս.
Բ. ի կնոջէ,	ի կանանց կամ ի կանաց.
Պ. զկնոջէ,	զկանանց կամ զկանաց.
Գ. կանամբ կամ կնաւ,	կանամբք.
Պ. զկանամբ կամ զկնաւ.	զկանամբք.
Ն. ի կնոջ, ի կին,	ի կանայս.
Կ. ո՛վ կին,	ո՛վ կանայք.

Այսպէս կը հոլովին նաեւ

Տիկին, տիկնոջ, ի տիկնոջէ, տիկնամբ կամ տիկնաւ, տիկնայք, տիկնաց, տիկնամբք. } խաչեռան, հանըմ:

Առնակին, առնակնոջ, կոքեցած կին, էրկի:

Ե. Գիւղ, ձեղ, քէջ.

Եզակի:	Յոգնակի:
Ո. Գեղ կամ գիւղ կամ գեւղ,	Գեղք կամ գիւղք.
Ս. Գեղջ,	Գիւղից.
Տ. Գեղջ, ի գիւղ,	Գիւղից, ի գիւղս.
Հ. ղԳիւղ,	ղԳիւղս.
Բ. ի Գեղջէ,	ի Գիւղից.
Պ. ղԳեղջէ,	ղԳիւղից.
Գ. Գիւղիւ,	Գիւղիւք.
Պ. ղԳիւղիւ,	ղԳիւղիւք.
Ն. ի Գեղջ, ի գիւղ,	ի Գիւղս.
Կ. ոմ Գիւղ,	ոմ Գիւղք.

Զ. Օր կամ Աւր, օր. կիւն.

Եզակի:	Յոգնակի:
Ո. Օր կամ աւր,	
Ս. Աւուր,	Աւուրք.
Տ. Աւուր, յօր կամ յաւր,	Աւուրց.
Հ. ղՕր կամ ղաւր,	Աւուրց, յաւուրս.
Բ. յՕրէ կամ յաւրէ,	ղԱւուրս.
Պ. ղՕրէ կամ ղաւրէ,	յԱւուրց.
Գ. Աւուրբ,	Աւուրբք.
Պ. ղԱւուրբ,	ղԱւուրբք.
Ն. յԱւուր, յօր կամ յաւր,	յԱւուրս.
Կ. ոմ Օր կամ աւր,	ոմ Աւուրք.

Այսպէս կը հոլովին նաեւ

Կէսօր, աւուր, Հասարակօր, աւուր, } օրնաւաքաղ. էջմիէն:

ՅՕԳՈՒԱԾ Բ

ԱԾԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀՈԼՈՎՈՒՆԴԸ

Խօսեցանք ընդհանրապէս անուանց հոլովելուն վրայ, երբ որ խօսքին մէջ մինակ բանելու ըլլան։ Բայց կը գտնուի շատ տեղ ալ, որ երկու անուն քովէ քով կու գան ու այնպէս կը հոլովին. ինչպէս, ծանր բեռ, ազնիւ ձի, անուշ ջուր, նոր աղէկ մարդ, եղյ ապառ, եւ այլն։

Հիմայ տեսնենք թէ անուններն այսպէս քովէ քով գալու ըլլան նէ՝ ինչպէս պիտի հոլովին։

Երբ որ այսպէս երկու անուն քովէ քով գալու ըլլան, մէկը Ածական կ'ըսուի ու մէկալը Գոյական։

Գոյական կ'ըսուի ան անունը, որ ինչ երեսն դոյզ կամ եղած բան մը կը նշանակէ, ու մինակ կրնայ կենալ. ինչպէս վերի օրինակներուն մէջ քեռ, մարդ, ջուր։

Ածականն ինչ երեսն դոյզ բան մը չնշանակեր ու մինակ չկրնար կենալ, հապա ուրիշ ինչ իրեն գոյողի այս ինչն գոյականի մը կարօտութիւն ունի. ինչպէս վերի օրինակներուն մէջ ծանր, անուշ, աղէկ։

Թէ ոն է ածական ու ոն է գոյական՝ որոշելու դիւրին ճամբան աս է։ Ան բառն՝ որուն քով որ քան, ձեյ գոյականը կրնայ դրուիլ՝ ածական է. իսկ որուն քով որ չկրնար դրուիլ՝ գոյական է։ Ջուր քան, սոր ձեյ, կ'ըսուիր, ուրեմն ջուր գոյական է. ծանր, ընկեր քան, ազնիւ ձեյ կ'ըսուի. ա՛նանկ է նէ ծանր ու ընկեր ածական են։ Այսպէս իմացիր ամէն անունն ալ։

Որպէս զի տղաք աղէկ մը հասկընան ածականին ու գոյականին սահմանը, Թող վարպետն աշկերտներուն տեսակ տեսակ անուններ հարցընէ, որ լեզուաւ որ տղաք աղէկ գիտեն ու կը հասկընան, որ իրենք իրենցմէ գտնեն թէ ոն է գոյական ու ոն է ածական։ Եթէ որ տղաք առջի բերան սխալելու ըլլան, ինչպէս շատ անգամ կը պատահի, վարպետին շահեկ աւելի աղէկ կը հասկցընէ, քան թէ մեր երկայն երկայն սահմանը մեկնելը։

Աշխարհաբառ ուղղագրութեան մէջ ածականը գոյականէն միշտ յառաջ կը դրուի ու ամենևին չհոլովիր. ինչպէս.

Կարմիր խնձոր,	Գրքմրզը էլմա.
Կարմիր խնձորին,	Գրքմրզը էլմանըն.
Կարմիր խնձորին,	Գրքմրզը էլմայա.
Կարմիր խնձորը,	Գրքմրզը էլմայը.
Կարմիր խնձորէն,	Գրքմրզը էլմանտան.
Կարմիր խնձորով,	Գրքմրզը էլմայըլա:

Զ'ըսուիր խնձոր կարծէր, ելա ծերմըզը. եւ ոչ ալ ածականը կրնայ հոլովիլ՝ կարծէրը խնձորը, կարծիրէն խնձորէն. ծերմըզայը ելմայը, ծերմըզըդան ելմադան:

Ասոր գրաբառ ածականը գոյականէն ԹԷ յառաջ ու ԹԷ ետքը կրնայ դրուիլ (ԹԷպէտ աւելի գոյականէն յառաջ կը դրուի):

Մէ որ յառաջ դրուելու ըլլայ, հասարակօրէն նախադրիւ կը հոլովի. այսպէս.

Եզակի:

Ո. վայրենի ծառ,	Եղպանի աղաճ.
Ս. վայրենի ծառոյ,	Եղպանի աղաճըն.
Ց. վայրենի ծառոյ, ի վայրենի ծառ,	Եղպանի աղաճա.
Հ. զվայրենի ծառ,	Եղպանի աղաճը.
Բ. ի վայրենի ծառոյ,	Եղպանի աղաճդան.
Պ. զվայրենի ծառոյ,	Եղպանի աղաճդան էօր.
Գ. վայրենի ծառով,	Եղպանի աղաճ ըլա.
Պ. զվայրենի ծառով,	Եղպանի աղաճըն էրիբա.
Ն. ի վայրենի ծառ,	Եղպանի աղաճդա.
Կ. ով վայրենի ծառ,	Եա Եղպանի աղաճ.

Յոգնակի:

Ո. վայրենի ծառք,	Եղպանի աղաճլար.
Ս. վայրենի ծառոց,	Եղպանի աղաճլարըն.
Ց. վայրենի ծառոց, ի վայրենի ծառս,	Եղպանի աղաճլարդա.
Հ. զվայրենի ծառս,	Եղպանի աղաճլարը.
Բ. ի վայրենի ծառոց,	Եղպանի աղաճլարդան.
Պ. զվայրենի ծառոց,	Եղպանի աղաճլարդան էօրիբը.

Գ. վայրենի ծառովք,	եպտանի ալաճլար ըլլ.	
Պ. զվայրենի ծառովք,	եպտանի ալաճլարըն էրբ.	
Ն. ի վայրենի ծառս,	եպտանի ալաճլարտա.	
Կ. ով վայրենի ծառք,	Ե՛ եպտանի ալաճլար:	

Լայսպէս նախդրիւ կը հոլովին ամէն նախադաս ածականները. ինչպէս.

Խաւարին բանտ,	մռի բանդ,	գարանլըգ զընտան.
Մտերիմ բարեկամ,	սրտանց բարեկամ,	սատրգ տօսթ.
Գործասէր մեղու,	ձիր մեղու,	համարաթ արը.
Լայն տերեւ,	լայն պերբե,	էնլի եափրագ.
Մնոտի յոյս,	պոշ յոյս,	պօշ ումուտ.
Անցշր գինի,	անու շ գինի,	թամիզը շարապ.
Անառակ որդի,	անառակ որդի,	խօվարտա էվլատ.
Անսուտ խոստումն,	իրա՛ խոսդո՛մ,	խըլափսըզ էդբար.
Շքեղ զարդ,	խասու՛ր զըդդ,	քէրլամէլի տիւզէն.
Լուսալիր աստղ,	պայծառ ասդղ,	շէֆաֆըզ եըլտըզ.
Ցորդառատ աղբիւր,	սոսդ ազբի՛ր,	ճօշղունն պունար.

Այց թէ որ ածականն իր գոյականէն ետքը դրուելու ըլլայ, պէտք է որ անոր հետ միկտեղ հոլովի. այսպէս.

Եզակի:

Ո. Եղբայր սիրելի,	Սեվգի՛ն- գըրդաշ.
Ս. Եղբօր սիրելոյ,	Սեվգի՛ն- գըրդաշըն.
Տ. Եղբօր սիրելոյ, առ եղբայր սիրելի,	Սեվգի՛ն- գըրդաշա.
Հ. զեղբայր սիրելի,	Սեվգի՛ն- գըրդաշը.
Բ. յեղբօրէ սիրելոյ,	Սեվգի՛ն- գըրդաշդան.
Պ. զեղբօրէ սիրելոյ,	Սեվգի՛ն- գըրդաշդան էօ.
Գ. Եղբարբ սիրելեաւ,	Սեվգի՛ն- գըրդաշ ըլա.
Պ. զեղբարբ սիրելեաւ,	Սեվգի՛ն- գըրդաշը էն.
Ն. յեղբայր սիրելի,	Սեվգի՛ն- գըրդաշդա.
Կ. ով եղբայր սիրելի,	Ե՛ Սեվգի՛ն- գըրդաշ.

Յոգնակի:

Ո. Եղբարք սիրելիք,	Սեվգի՛ն- գըրդաշլար.
Ս. Եղբարց սիրելեաց,	Սեվգի՛ն- գըրդաշլարըն.

Ց· Եղբարց սիրելեաց, Սեվ֊էն֊ք֊ փոքրաշնորհ.
առ եղբարս սիրելիս,
Հ· ընդբարս սիրելիս, Սեվ֊էն֊ք֊ փոքրաշնորհը.
Բ· Իեղբարց սիրելեաց, Սեվ֊էն֊ք֊ փոքրաշնորհդան.
Պ· ընդբարց սիրելեաց, Սեվ֊էն֊ք֊ փոքրաշնորհդան էօ.
Գ· Եղբարբք սիրելեօք, Սեվ֊էն֊ք֊ փոքրաշնոր ըլա.
Պ· ընդբարբք սիրելեօք, Սեվ֊էն֊ք֊ փոքրաշնորհըն էր.
Ն· Իեղբարս սիրելիս, Սեվ֊էն֊ք֊ փոքրաշնորհդա.
Կ· ով եղբարք սիրելիք, Եա՛ Սեվ֊էն֊ք֊ փոքրաշնոր.

Ա֊յսպէս կը հոլովին ամէն յետադաս ածականները.

Ա֊յր իմաս֊ առն իմաս֊ իշխանաց մարդ, ագռաւը առաւ։
առն, ա֊նոյ,
Ա֊յր բարի, առն բարւոյ, աղեկ մարդ, էյի առաւ։
Հոգի սո֊րբ, հոգւոյ սո֊րբոյ, սո֊րբ հոգի, ազնիւ բուհ։
Փող մեծ, փողոյ մեծի, մեծ փող, պէօյիւք զուրնա։

Հոս տեղս պիտի սկսին տղաք՝ ածականները գոյականներու հետ հոլովելով գրել, եւ անոնց դիմացը հոլովներուն նշանաթուխիւնները դնել։

ՅՕԳՈՒԱԾ Գ.

ԹՈՒԱԿԱՆ ԱՆՈՒԱՆՑ ՎՐԱՑ

Թուական անուանք բանի մը որոշ համրանքը կը ցուցընեն, ու չորս տեսակ են. Թացաբյակ, Դասական, Անհնդրական ու Կրճատական։

Ա· Թացաբյակ։

Թացարձակ Թուականներն ածական են, ու պատասխան կու տան ասՀարցման՝ քանի՞ հատ, գա՞չ Թանէ. Մէկ, երկու, երեք, եւ այլն։

Թացարձակ Թուականներուն կարգն ու հոլովն այսպէս է.

Մի, միոյ, միում, ի մի, ամի, ի միոջէ
կամ ի միոյ, միով, մէկ, պիր.
երկու, երկուց, երկոքումքդ*, երկու, իքի.
երեք, երից, երիւք, երեք, իւչ.

* Քիչ տեղ կը բանի բուն իր գործիականը, որ է երկոքեան։

Ձորք, ձորից, ձորիւք, ընբս, տէօրթ.
Հինգ, հ-նգի*, հնգիւ, հնգից, հնգօք, հինգ, պէշ.
Վեց, վեցի, վեցիս, վեցից, վեցիւք, վեց, ալթը.
Եւթն, եւթան, եւթամբ, եւթանք,
եւթանց կամ եւթնից, եւթամբք, եօնը, եէտի.
Ութ, ութի, ութիս, ութից, ութիւք, ո՛ւրը, սէքիզ.
Ինն, ընտի, ընտիս, ընտից, ընտիւք,
կամ ինուանք, ինուանց, ինամբք,
կամ իննուք, ընը, տօգուզ.
Տասն, տասին, տասամբ, տասունք,
տասանց, տասամբք, փոնը, օն.
Մեհտասան, } փոնո՛ռնէ, օն պիր.
Երկոտասան, } փոնո՛ռերկո՛ռ, օն իքի.
Երեքտասան, } ի. իս. փոնո՛ռէրեք, օն իւչ.
Չորեքտասան, } ից. իւք. փոնո՛ռըրըս, օն տէօրթ.
Հինգհտասան, } փոնո՛ռհինգ, օն պէշ.
Վեհշտասան, } փոնո՛ռվեց, օն ալթը.
Եւթնեւտասան, տասին, տասամբ, տասանք, տասանց,
տասամբք, փոնո՛ռեօնը, օն եէտի.
Ութեւտասան, տասին, տասամբ, տասանք, տասանց,
տասամբք, փոնո՛ռութը, օն սէքիզ.
Իննեւտասան, տասին, տասամբ, տասանք, տասանց,
տասամբք, փոնո՛ռինը, օն տօգուզ.
Քսան, քսանի, նիս, նից, նիւք, քսան, էրմի.
Երեսուն, երեսնի, նիս, նից, նիւք, երեսուն, օթուզ
Քառասուն, քառասնի, նիս, նից, նիւք, քառասուն,
գըըգ.
Յիսուն, յիսնի, նիս, նից, նիւք, յիսուն, էլլի.
Վաթսուն, վաթսնի, նիս, նից, նիւք, վաթսուն, ալթմըշ.
Եւթանասուն, եւթանասնի, նիս, նից, նիւք, եօթնա-
նասուն, եէթմիշ.
Ութսուն, ութսնի, նիս, նից, նիւք, ո՛ւրսուն, սէքսէն.
Իննսուն, իննսնի, նիս, նից, նիւք, իննսուն, տօքսան.
Հարեւր, հարիւրից, ով, ոց, ովք կամ ի, իս, ից,
օք, հարիւր, եիւզ.

* Ասոնց եզակի վերջահոլովները գործականէն զատ հազարա-
կօրէն շատ չեն գործածուիր։

Երկերիւր,		Երկո՜ հարիւր, լքի եիւզ.
Երեքհարեւր,		Երեք հարիւր, իւշ եիւզ.
Չորեքհարեւր,	ամէնն ալ	չորս հարիւր, ահօրթի եիւզ.
Հինգհարեւր,	Հարիւրին հինգ	հարիւր, պէշ եիւզ.
Վեցհարեւր,	պէս կը	վեց հարիւր, ալթը եիւզ.
Եւթնհարեւր,	հոլովին.	եօթը հարիւր, եէտի եիւզ.
Ութհարեւր,		ոռիը հարիւր, սէքիզ եիւզ.
Իննհարեւր,		ինը հարիւր, տօգուզ եիւզ.

Հազար, ի, աւ, աց կամ ի, իւ, ից, օք, հազար, պին. Բեւր, բիւրու, ու, ուց, ուք, պառը հազար, օն պին:

Բ. Դասական:

Դասականներն ածական են, ու բանի մը կարգը կը ցուցընեն, ու պատասխան կու տան Հարցմանս՝ քանի՞երորդ, գաչընձը՞: Ասոնք բացարձակներէն կ'ելլեն երորդ կամ որդ մասնիկը վրանին աւելցընելով. այսպէս.

Առաջին,		պէրինճի, իլ, եվվելքի.
Երկրորդ,		իքինճի.
Երրորդ,		ի՜լճո՜նճի՜.
Չորրորդ,		թէօրթի՜նճի՜.
Հինգերորդ,		պեշինճի.
Վեցերորդ,		ալընճընճը.
Եւթներորդ,		եէթինճի.
Ութերորդ,		սէքիզինճի.
Իններորդ,		տօգուզինճի.
Տասներորդ,	դի, դաւ,	օնո՜նճո՜.
Մեհտասաններորդ,	դաց, դաւք,	օն՜նճո՜.
Քսաներորդ,		օն պէրինճի.
Քսաներորդ առաջնորդ,		եէրմինճի.
Քսաներորդ երկրորդ,		եէրմի պէրինճի.
Երեսներորդ,		եէրմի իքինճի.
Քառասներորդ,		ըլըրընճո՜.
Հարիւրորդ,		ըլըրընճը.
Հազարերորդ,		եի՜ճի՜նճի՜.
		պինինճի.

Ա՜ջին բառն այսպէս կը հոլովի.

Առաջին առաջնոյ, առաջնում, յառաջնմէ կամ յառաջնոյ, առաջնով։

Գ. Անձնեբական։

Անձնեբական կ'ըսուին ան թուական անունները, որոնք իրենց նշանակած թիւը մեկտեղ համրելով կը ցուցընեն. ինչպէս,

Երկոքեան կամ երկոքին,	երկոտքն ալ,	իքիսի տէ.
Երեքեան կամ երեքին,	երեքն ալ,	իւչիւ տէ.
Չորեքեան կամ չորեքին,	չորքն ալ,	տէօրտիւ տէ.
Եւթանեքեան կամ անեքին,	եօթն ալ,	եէտիսի տէ.
Ութանեքեան կամ նեքին,	ութն ալ,	օնու տա.
Երկոտասանեքեան կամ նեքին,	տասներկուքն ալ,	օն իքիսի տէ.

Այսոնք այսպէս կը հոլովին.

Ո. Երկոքեան կամ քին,	Իւէնէ պէ.
Ս. Երկոցունց կամ ցուն,	Իւէնինէն պէ.
Տ. Երկոցունց, առ երկոսեան կամ առ երկոսին,	Իւէնինէ պէ.
Հ. ղերկոսեան կամ սին,	Իւէնինէ պէ.
Բ. յերկոցունց,	Իւէնինէրէն պէ.
Պ. ղերկոցունց,	Իւէնինէրէն պէ եօթրէ.
Գ. երկոքումբք,	Իւէնէյիլէ պէ.
Պ. ղերկոքումբք,	Իւէնինէն պէ եղբաֆքնոց.
Ն. յերկոսեան կամ սին,	Իւէնինէրէ պէ.

Այսպէս կը հոլովին նաեւ

Ամենեքեան կամ ամենեքին,	}	ամէնն ալ, հէպսի տէ։
Բոլորեքեան կամ բոլորեքին,	}	

Դ. Կրկնական։

Կրկնական կ'ըսուին ան թուականները, որոնք բանի մը քանիպատիկ ըլլալը կը ցուցընեն. ինչպէս.

Կրկին,	էքինէպէյէ,	իքի գաթէ.
Երեքկին,	երեքէպէյէ,	իւչ գաթէ.
Չորեքկին,	չորքէպէյէ,	տէօրթ գաթէ.
Եւ թանասնեկին,	եօթնանանէպէյէ,	եէթիմիշ գաթէ.

Եւթնպատիկ,	եօթըլաւիկ,	եէֆտի գամ.
Ցամնպատիկ,	պաւըլաւիկ,	օն գամ.

ՑՕԳՈՒՄԸ Գ.

ՄԱՍՆԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՑ

Եզակի:

Ո. Ոմն,	Ոք, ոեքը,	ոէրէօք.
Ս. Ուրուն,	Ուրուք,	ոէրէօնէն.
Տ. Ումեմն, առ ոմն,	Ումեք, առ ոք,	ոէրէօնէ.
Հ. զՈմն,	զՈք,	ոէրէօնէն.
Բ. ՀՈւմեմնէ,	ՀՈւմեքէ,	ոէրէօնէոէն.
Պ. զՈւմեմնէ,	զՈւմեքէ,	ոէրէօնէոէն եօր.
Գ. Ոմամբ,	ըՈնէ,	ոէրէօհէլէ.
Պ. զՈմամբ,	ըՈնէ,	ոէրէօնէն էրը.
Ն. ՀՈւմեմն, ՀոմՈ,	ՀՈւմեք, Հոք,	ոէրէօնօոէ.

Յոգնակի:

Ո. Ոմանք,	պաղըլար.
Ս. Ոմանց,	պաղըլարըն.
Տ. Ոմանց, առ ոմանս,	պաղըլարա.
Հ. զՈմանս,	պաղըլարը.
Բ. ՀՈմանց	պաղըլարդան.
Պ. զՈմանց,	պաղըլարդան եօրէօ.
Գ. Ոմամբք,	պաղըլար ըլա.
Պ. զՈմամբք,	պաղըլարըն երէօֆընդա.
Ն. ՀՈմանս,	պաղըլարդա.

Լա՛ւ կամ՝ ինչ այսպէս կը հնչուի.

Եզակի:

Ո. Ումն ի՞մ ինչ,	բան մը,	պիր շէյ.
Ս. Իրիք,	բանի մը,	պիր շէյին.
Տ. Ումիք, առ ումն,	բանի մը,	պիր շէյէ.
Հ. զՈմն,	բան մը,	պիր շէյի.
Բ. ՀՈմեքէ, ՀՈմեմնէ,	բանի մը,	պիր շէյտէն.
Պ. զՈմեքէ, զՈմեմնէ,	բանի մը վրայ,	պիր շէյտէն էօ.
Գ. Իւիք,	բանով մը,	պիր շէյ իլէ.
Պ. զՈւիք,	բանի մը համար,	պիր շէյին էմի.
Ն. ՀՈմիք,	բանի մը պէս,	պիր շէյտէ:

Ա՛յլ, պլըց, պլըա՛մ, յայլմէ, պլըվ, ո՛ւրիշ, պաշգա՛.
Մեւս, միւսըց, միւսըա՛մ, ի միւսմէ, միւսըվ, ծեծել, օպիրի՛.
Իւրաքանչիւր*, ըոյ, ըուա՛մ, ըմէ, ըով, ամէն ծէկ, հեր պիր՛.
Երկաքանչիւր, ըոյ, ըուա՛մ, ըմէ, ըով, երկուսն ալ, իքիսի տէ՛.
Միմեանց, ծէկ ծէկու՛, պիրի պիրինին, ու իրերաց, իրա՛ր, պիրի պիրինին, անեզական են, ուղղական ալ չունին: Առջինը կը հոլովի եօթներորդ հոլովման պէս, պծա՛նց, պծա՛ծ, ու վերջինը երկրորդ հոլովման պէս, էրեցա՛, էրեցո՛:

ՑՕԳՈՒԻԾ Ե՛.

ՀԱՐՑԱԿԱՆ ԸՆՕՒՆՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱ՛Ց

	Եզակի՝		Յոգնակի՝
Ո՛.	Ո՞վ, ո՞,	+ի՞մ,	Ո՞յք, +ի՞մքը՛.
Ս՛.	Ո՞յր,	+ի՞ն,	Ո՞յց՛.
Տ՛.	Ո՞ւմ,	+ի՞մ,	Ո՞յց, յո՞յս, ցո՞յս՛.
Հ՛.	զո՞վ, զո՞,	+ի՞մ,	զո՞յս՛.
Բ՛.	յո՞ւմէ,	+ի՞մէն,	յո՞յց՛.
Պ՛.	զո՞ւմէ,	+ի՞մէն եօ՛ըէ՛ս,	զո՞յց՛.
Գ՛.	Որո՞վ,	+ի՞մ իւ՛ր,	Որո՞վք՛.
Պ՛.	զորո՞վ,	+ի՞մէն ԷՐԲ՛ՔԸ՛.	զորո՞վք՛.
Ն՛.	յո՞ւմ, յո՞վ, յո՞,	+ի՞մէ,	յո՞յս՛.

Ի՛նչ հարցական անունն եզակի միայն ունի, ու այսպէս կը հոլովի՛.

Ո՛.	Ջո՞ւնէ,	
Ս՛.	Է՞ր,	նէ՞նէն, նէ՞ ւէ՞յէն՛.
Տ՛.	Ի՞մ, Հէ՞մ, ընդ Է՞ր,	նէ՞նէն, նէ՞ ւէ՞յէ՛.
Հ՛.	զի՞,	նէ՞, նէ՞ ւէ՞յ՛.
Բ՛.	առ ի՞ Ա՛Ր,	նէ՞ ւէ՞յուէն՛.

* Իրաքանչիւր բառին մինակ ուղղականը ընտիր մասնեակները ամէն հոլովին տեղ կը բանեցընեն. իսկ երկրաքանչիւր երբէք չեն գործածուիր, այլ երկուքն:

Պ. զմ՛ք,	ձի՛ն.
Գ. ի՛ւ,	ձի՛ չեյ ելէ.
Պ. զի՛ւ,	ձի՛ չեյին երթաքնոտ.
Ն. յի՛մ,	ձեռ՛ք.

Վ՛ոնի՛, քա՛ն հարցականն ալ այսպէս կը հոլովի. քանի՛, քանւո՛յ կամ քանո՛յ, ի քանւո՛յ կամ ի քանո՛յ. քանի՛ք, քանեա՛ց, ի քանի՛ս, քանեա՛ք եւ այլն:

ԳԼՈՒԽ Բ.

ԴԵՐԱՆՈՒԱՆ Վ՛ՐԱՑ

Որպէս զի անուն մը շատ անգամ խօսքի մէջ չկրկնուի, անոր տեղը կը դրուի բառ մը, որ Դերա՛նուան կ՛ըսուի:

Դերանուանները անուանց պէս Թէ՛, Հոլով ու Հոլովմո՛ւնք ունենալէն զատ, ունին նաեւ Դէմ՛ ալ, որ երեք է. առաջինն՝ Ե՛. երկրորդ դիմացինս՝ Դո՛. երրորդ մէկ ուրիշ մը՝ Նա՛:

Դերանուններուն արմատն ասոնք երեք դիմորոշ յօդերն են, ս, ք, ն: Ս՝ առջի դէմը, ք՝ երկրորդ դէմը, ն՝ երրորդ դէմը կը ցուցընէ: Ինչպէս աշխարհաբար լեզուի մէջ ալ կ՛ըսենք. գլուխս, գլուխդ, գլուխը. պաղս՛, պաղն, պաղը. տունս, տունդ, տունը. եմ՛, եմն, եմ:

Դերանուններըը չորս տեսակ են, Էական, Ցուցական, Սոցական ու Ցարաբերական:

Ա. Էական դերանուններն ասոնք են, Ե՛, Դո՛, Ինձ, Ի՛ր, ու այսպէս կը հոլովին:

Ա. ԴԷՄ Ա

Եզակի:

Ո. Ես,	ե՛,	պէն.
Ս. Իմ,	ինի՛ն,	պէնիմ.
Ց. Ինձ, առ իս, ցիս,	ինձի՛,	պանա.
Հ. Ձիս,	ի՛ւ,	պէնի.
Բ. Յինէն,	ինձմէ՛,	պէնտէն.

Պ. զինէն,	ես վրա,	պէնտէն էօթ.
Գ. Ինեւ,	ենձմով,	պէնիմ իլէ.
Պ. զինեւ,	ես բոլորթէ+ա,	պէնիմ էթրա.
Ն. յիս,	ես վրա,	պէնտէ.

Ցոգնակի.

Ո. Մեք,	մեն+,	պիզ.
Ս. Մեր,	մեր,	պիզիմ.
Տ. Մեզ, առ մեզ,	մեզէ,	պիզէ.
Հ. զՄեզ,	մեզ,	պիզի.
Բ. ի Մենջ,	մեզմե,	պիզտէն.
Պ. զՄենջ,	մեր վրայ,	պիզտէն էօթ.
Գ. Մեւք,	մեզմով,	պիզիմ իլէ.
Պ. զՄեւք,	մեր բոլորթէ+ը,	պիզիմ էթրաֆ.
Ն. ի Մեզ,	մեր մեզը,	պիզտէ.

Բ. Դ Է Մ Ք

Եզակի:

Ո. Դու,	դու՜ն,	սէն.
Ս. Քո,	+ո՜ւկիւն,	սէնին.
Տ. Քեզ, առ քեզ,	+եզէ,	սանա.
Հ. զՔեզ,	զէ՜զ,	սէնի.
Բ. ի Քենէ,	+եզմե,	սէնտէն.
Պ. զՔենէ,	+ո՜ւ վրա՛ր,	սէնտէն էօթրու.
Գ. Քեւ,	+եզմով,	սէնին իլէ.
Պ. զՔեւ,	+ո՜ւ բոլորթէ+ր,	սէնին էթրաֆըն.
Ն. ի Քեզ,	+ո՜ւ մեզը,	սէնտէ.
Կ. ո՛վ Դու,	ո՛վ դու՜ն,	եա՛ սէն.

Ցոգնակի:

Ո. Դուք,	դու՜ն+,	սիզ.
Ս. Ձեր,	յեր,	սիզին.
Տ. Ձեզ, առ ձեզ,	յեզէ.	սիզէ.
Հ. զՁեզ,	զյեզ.	սիզի.
Բ. ի Ձենջ,	յեզմե,	սիզտէն.
Պ. զՁենջ,	յեր վրայ,	սիզտէն էօթ.
Գ. Ձեւք,	յեզմով,	սիզին իլէ.
Պ. զՁեւք,	յեր բոլորթէ+ը,	սիզին էթրաֆ.
Ն. ի Ձեզ,	յեր մեզը,	սիզտէ.
Կ. ո՛վ Դուք,	ո՛վ դու՜ն+,	եա՛ սիզ.

Գ· Դ Է Մ Ք

Եզակի։

Ո· ըՆէ,		
Ս· Իբ*,	էրէն,	քէնտինին·
Տ· Իբ, առ իբ,	էրէն,	քէնտինէ·
Հ· ըՆէ,		
Բ· Ձիբմէ,	էրմէ,	քէնտինտէն·
Պ· զիբմէ,	էր վրայ,	քէնտինտէն էօ·
Գ· Իբրեւ կամ իբրեաւ կամ իբրեամբ,	էրմավ,	քէնտի իլէ·
Պ· զիբրեւ կամ զիբրեաւ կամ զիբրեամբ,	էր Բուըրդէ+ը,	քէնտինին էթր·
Ն· Ձիբ,	էր մէնը,	քէնտինտէ·

Յոգնակի։

Ո· ըՆէ,		
Ս· Իբրեանց,	էրէնդ,	քէնտիլէրինին·
Տ· Իբրեանց, առ իբրեանս,	էրէնդ,	քէնտիլէրինէ·
Հ· զիբրեանս,	զէրէն+,	քէնտիլէրինի·
Բ· Ձիբրեանց,	էրէնդմէ,	քէնտիլէրինտէն·
Պ· զիբրեանց,	էրէնդ վրայ,	քէնտիլէրինտէն էօթրիւ·
Գ· Իբրեամբք,	էրէնդմավ,	քէնտիլէրի իլէ·
Պ· զիբրեամբք,	էրէնդ Բուըրդէ+ը,	քէնտիլէրինին էթր·
Ն· Ձիբրեանս,	էրէնդ մէնը,	քէնտիլէրինտէ·

Եզակի·

Ո· Ինքն,	ին+,	քէնտի·
Ս· Ինքեան,	էրէն,	քէնտինին·
Տ· Ինքեան, առ ինքն,	էրէն,	քէնտինէ·
Հ· զինքն,	զին+ը,	քէնտինի·
Բ· Ձինքենէ,	էրմէ,	քէնտինտէն·
Պ· զինքենէ,	էր վրայ,	քէնտինտէն էօ·
Գ· Ինքեամբ,	էրմավ,	քէնտի իլէ·
Պ· զինքեամբ,	էր Բուըրդէ+ը,	քէնտինին էթր·
Ն· Ինքեան,	էր մէնը,	քէնտինտէ·

* Սեռական, տրական եւ ներդրական խոբին տեղ խոբեան ալ կայ, բայց ընտիր մատենագիրք ամենեւին չեն գործածեր։

Յոգնակի։

Ո. Ինքեանք,	էրէնէ,	քէնտիլէրի.
Ս. Ինքեանց,	էրէնց,	քէնտիլէրինին.
Տ. Ինքեանց, առ ինքեանս,	էրէնց,	քէնտիլէրինէ.
Հ. զինքեանս.	զէրէնէ,	քէնտիլէրինի.
Բ. Յինքեանց,	էրէնցմէ,	քէնտիլէրինտէն.
Պ. զինքեանց,	էրէնց վրայ,	քէնտիլէրինտէն էօթրիւ.
Գ. Ինքեամբք,	էրէնցմով,	քէնտիլէրի իլէ.
Պ. զինքեամբք,	էրէնց քօղըմէ,	քէնտիլէրինին էթրաֆընտա.
Ն. Յինքեանս,	էրէնց մէջ,	քէնտիլէրինէ.

Բ. Յուցական դերանուններն երեք տեսակ են. Ս, դ, Ն. Այս, այդ, այն, Սոյն, դոյն, Նոյն։

Այս, ասիկա, պու. Դա, ատիկա, շու. Նա, անիկա, օ. գոյական են ու այսպէս կը հոլովին.

Եզակի։

Ո. Նա,	անիկա,	օ.
Ս. Նորա,	անոր,	օնուն.
Տ. Նմա, առնա,	անոր,	օնա.
Հ. զնա,	անիկա,	օնու.
Բ. ի նմանէ,	անկէ,	օնտան
Պ. զնմանէ,	անոր վրայ,	օնուպն էօթրիւ.
Գ. Նովաւ,	անով,	օնուն իլէ.
Պ. զնովաւ.	անոր քօղըմէ,	օնուն էթրաֆըն.
Ն. ի նմա,	անոր մէջ,	օնտա.

Յոգնակի։

Ո. Նոքա,	անոնք,	օնլար.
Ս. Նոցա,	անոնց,	օնլարըն.
Տ. Նոցա, առ նոսա,	անոնց,	օնլարա.
Հ. զնոսա,	զանոնք,	օնլարը.
Բ. ի նոցանէ,	անոնցմէ,	օնլարտան.
Պ. զնոցանէ,	անոնց վրայ,	օնլարտան էօթ.
Գ. Նոքօք,	անոնցմով,	օնլար իլէ.

Պ· գնդաք,	անանց բոլորդիւը,	օնլարըն էթրաֆ.
Ն· ի նոսա,	անանց ձէջ,	օնլարտա.

Ասոր պէս կը հոլովին նաեւ

Սա, սորա, սմա, ի սմանէ, սովաւ. սդաք, սոցա, զսոսա, ի սոցանէ, սդաքդ, սպէկո, պու։

Դա, դորա, դմա, ի դմանէ, դովաւ. դդաք, դոցա, զդոսա, ի դոցանէ, դդաքդ, սպէկո, շու։

Ա՛յս, սա, պու. Ա՛յդ, սդ, շու. Ա՛յն, ան, օ ցուցական դերանուններն ածական են, ու այսպէս կը հոլովին.

Եզակի։

Ո· Ա՛յն,	ան,	օ.
Ս· Ա՛յնը կամ այնորիկ,	անդ,	օնուն.
Տ· Ա՛յնմ կամ այնմիկ, առ այն,	անդ,	օնա.
Հ· զԱ՛յն,	ան,	օնու.
Բ· ԱՅ՛նմանէ,	անկէ,	օնտան.
Պ· զԱ՛յնմանէ,	անդ վրայ,	օնտան էօթրու
Գ· Ա՛յնու կամ այնուիկ,	անով,	օնուն իլէ.
Պ· զԱ՛յնու կամ զայնուիկ,	անդ բոլորդիւը,	օնուն էթրաֆըն տա.
Ն· ԱՅ՛նմ կամ Այնմիկ կամ Այն,	անդ ձէջ,	օնտա.

Յոգնակի։

Ո· Ա՛յնքիկ,	անանդ,	օնլար.
Ս· Ա՛յնոցիկ,	անանց,	օնլարըն.
Տ· Ա՛յնոցիկ, առ այնոսիկ,	անանց,	օնլարա.
Հ· զԱ՛յնոսիկ,	զանանդ,	օնլարը.
Բ· ԱՅ՛նցանէ,	անանցմէ,	օնլարտան.
Պ· զԱ՛յնցանէ,	անանց վրայ,	օնլարտան էօթ.
Գ· Ա՛յնքիւք,	անանցմով,	օնլար իլէ.
Պ· զԱ՛յնքիւք,	անանց բոլորդիւը,	օնլարըն էթրա.
Ն· ԱՅ՛նոսիկ,	անանց ձէջ,	օնլարտա.

Ասոր պէս կը Հոլովին Նաեւ

Այս, այսր կամ այսորիկ, այսմ կամ այսմիկ, յայսմանէ, այսու կամ այսուիկ. այսոքիկ, այսոցիկ, զայսոսիկ, յայսցանէ, այսոքիւք:

Այդ, այդր կամ այդորիկ, այդմ կամ այդմիկ, յայդմանէ, այդու կամ այդուիկ. այդոքիկ, այդոցիկ, զայդոսիկ, յայդցանէ, այդոքիւք:

Ասոնց յոգնակին կրնայ նաեւ ըլլալ, Այնք, այնը, զայնս, յայնս. Այդք, այդը. Այսը: Բայց ԷՐԼԼԵՐ, ՇՐՐ, ԱՐ ԱՅՔ. ՉԱՅՍ, ԱՐ ԱՅՍ:

Այն, դայն, նայն, ցուցական դերանուններն ածական են ու այսպէս կը Հոլովին.

Եզակի:	Յոգնակի:
Ո. Նայն, Նայն, Ովկ.	Նոքին.
Ս. Նորին.	Նոցին կամ Նոցունց.
Տ. Նմին, առ Նայն.	Նոցին, առ Նոսին.
Հ. Զնայն.	Զնոսին.
Բ. Ը–նէ.	ի Նոցունց.
Պ. Ը–նէ.	Զնոցունց.
Գ. Նովին կամ Նովիմբ.	Նոքիմբք կամ Նոքումբք.
Պ. Զնովին կամ Զնովիմբ.	Զնոքիմբք կամ Զնոքումբք.
Ն. ի Նմին, ի Նայն.	ի Նոսին.

Ասոր պէս կը Հոլովին Նաեւ

Սայն, սորին, սմին, զսայն, սովին. սոքին, սոցին, զսոսին, ի սոցունց, սոքիմբք:

Դայն, դորին, դմին, զդայն, դովին. դոքին, դոցին, զդոսին, ի դոցունց, դոքիմբք:

Ասոնց յոգնակին կրնայ նաեւ ըլլալ, Նայնք, Նայնը, զնայնս. Սայնք, Սայնը, զսայնս. Դայնք, Դայնը, զդայնս:

Գ. Իմ, իս, ձեր, ձեր, ԻՐ ստացական դերանուններն ածական են ու այսպէս կը Հոլովին.

Եզակի:	Յոգնակի:
Ո. Իմ, իմ, պէնիմ.	Իմք.
Ս. Իմոյ.	Իմոց.
Տ. Իմումմ, առ իմ.	Իմոց, առ իմս.

Հ. ՀԻՄ.	ՀԻՄՆ.
Բ. ՀԻՄԻՆ.	ՀԻՄԱՆՑ.
Գ. ՀԻՄԻՆ.	ՀԻՄԱՆՑ.
Դ. ԻՄՈՎ.	ԻՄՈՎՔ.
Գ. ՀԻՄՈՎ.	ՀԻՄՈՎՔ.
Ն. ՀԻՄԻՍ.	ՀԻՄՍ

Ասոր պէս կը հոլովին նաեւ

Մեր, մերոյ, մերուս, ի մերմէ, մերով,
մերոց, ի մերոց, մերովք, մեզ, պիղեմ։
Ձեր, ձերոյ, ձերուս, ի ձերմէ, ձերով,
ձերոց, ի ձերոց, ձերովք, ձեզ, սիզեն։
Իւր, իւրոյ, իւրուս, ինքմէ, իւրով,
իւրոց, ինքրոց, իւրովք, իրեն, քէնտինին։

Իսկ քո երկու կերպով կը հոլովի. այսպէս,

Եզակի։ Յոգնակի։

Ո. ՔՈ կամ ՔՈՅ*, ոտքէն, սէնին.	ՔՈՅՔ.
Ս. ՔՈՅ կամ ՔՈՅՈՅ.	ՔՈՑ կամ ՔՈՅՈՑ.
Տ. ՔՈՒՄ կամ ՔՈՅՈՒՄ, առ քո.	ՔՈՑ կամ ՔՈՅՈՑ, առ քոյս.
Հ. ՔՈ.	ՔՈՅՍ.
Բ. Ի ՔՈՒՄԷ կամ Ի ՔՈՅՈՅ.	Ի ՔՈՑ կամ Ի ՔՈՅՈՑ.
Գ. ՔՈՒՄԷՆ կամ ՔՈՅՈՅ.	ՔՈՑ կամ ՔՈՅՈՑ.
Դ. ՔՈՒ կամ ՔՈՅՈՎ.	ՔՈՎՔ կամ ՔՈՅՈՎՔ.
Գ. ՔՈՒՎ կամ ՔՈՅՈՎ.	ՔՈՎՔ կամ ՔՈՅՈՎՔ.
Ն. Ի ՔՈՒՄ.	Ի ՔՈՅՍ.

Ես ստացական դերանուններէն ուրիշ տեսակ ստացական դերանուն մ'ալ կ'ելլէ անոնց սեռականին վրայ եւ մանաւանդ դնելով. այսպէս, Իմդին, Քոյին, Մերոյին, Ձերոյին, Իւրոյին ու միւնակ նախգրիւ կը հոլովին։

Գ. Հայաբերական դերանունը Ոչ կամ Ո, ոչ ոք, քի, զօրութիւն մ' ունի վերի բառը կամ ամ-

* Ասոր երկու կերպով հոլովելուն պատճառն ան է որ ուղղականը կրնայ երկու կերպով ալ գրուիլ, այս ինքն ո կամ ոյ։ Ինչպէս յարաբերական դերանունին ալ ուղղականն երկու կերպով ոչ կամ ո ըլլալուն համար՝ տրականը ոչոմ կամ ոմ կ'ըլլայ։

բողջ խօսքը յառաջ բերելու. ինչպէս աս խօսքին մէջ, Ան գալն, որն որ աղէկ կարդալ ընդունիս, ծառը կըսաղ ընդերնեռան առջին: Ոգին, արձակիլը, անդրկիլը, գրկիլը, կապարը, որոնք գերազ կ'ըսուին, կը գոբին կը հանին: Հոս որն որը յարաբերեց ան գալն, իսկ որուն յարաբերեց ոգին, արձակիլը, եւ այլն:

Ըր կամ ո յարաբերական դերանունն այսպէս կը հոլովի.

Եզակի:	Յոգնակի:
Ո. Որ կամ ո, որն որ, քի.	Որք կամ ոք.
Ս. Որոյ կամ ոյր.	Որոց կամ ոյց.
Տ. Որում կամ ում.	Որոց կամ ոյց, առ որս.
Հ. զՈր կամ զը.	զՈրս.
Բ. ԻՈրմէ.	ԻՈրոց.
Պ. զՈրմէ.	զՈրոց.
Գ. Որով.	Որովք.
Պ. զՈրով.	զՈրովք.
Ն. ԻՈրում, Իոր.	ԻՈրս.

Ես յարաբերական դերանուան վրայ թէ որ պարոյկ դնելու ըլլաս, հարցական կ'ըլլայ. այսպէս, Ո՞ր, որո՞յ, որո՞ւմ, հո՞նկը. եւ այլն:

ԳԼՈՒԽ Գ.

ԲԱՑԵՐՈՒՆ ՎՐԱՑ

Բաց կ'ըսուի երրորդ մասն բանի, որ կը նշանակէ փոխադրութիւն մը, (այս ինքն ընել կամ ըլլալիք) ապեռով, ներով ու պէտով. ինչպէս, Ապուռած ապեցնէ երկինէն ու երկիրը, կամ երկինէն ու երկիրը Ապուռածի ապեղծուեցան:

ՅՕԳՈՒԱԾ Ե.

ԲԱՑԵՐՈՒՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՑ

Բայերուն պարագաները վեց են. Ապ, ժամանակ, եղանակ, թիւ, դէմք ու խոնարհմունք:

1. Բայերուն սեռը չորս է. Ներգործական, Կրաւորական, Հասարակ ու Ձեղք:

Ըրովհետեւ բայը գործողութիւն մը, ընել մը կը նշանակէ, երբ որ գործողութիւնն ընողէն կ'ելլէ, ուրիշին վրայ կ'անցնի, ան բայը նկրտողական կ'ըսուի. ինչպէս կը ծնանիմ։ Ասոնք հասարակօրէն են, երբեմն ալ ած եւ ած կը վերջաւորին։

Կրաւորական կ'ըսուի ան բայը, որ կը նշանակէ ըլլալիք, կամ գործողութիւն մը՝ որ ուրիշէն կը կրուի. ինչպէս կը բացուիմ։ Ասոնք են կը վերջաւորին։

Ածական կ'ըսուի ան բայը, որ մէկ ձայնով, այս ինքն են վերջաւորելով, թէ ներգործական՝ այս ինքն ընելը, թէ կրաւորական՝ այս ինքն ըլլալը կը նշանակէ. ինչպէս համբուիմ մէկ ձայնով երբեմն ներգործական է, այս ինքն սեպել, եւ երբեմն կրաւորական, այս ինքն սեպուիլ։

Չեզոք կ'ըսուի ան բայը, որն որ այնպէս գործողութիւն մը կը նշանակէ, որ ընողին վրայ կը մնայ, եւ ուրիշին չանցնիր. ինչպէս կը ծնանիմ։ — Ասոնցմէ ոմանք են կը վերջաւորին, ու մինակ ներգործական բայի պէս կը խոնարհին, անոր համար նկրտողական չեզոք կ'ըսուին. ոմանք ալ են կը վերջաւորին, ու մինակ կրաւորական բայի պէս կը խոնարհին, անոր համար կրաւորական չեզոք կամ Ձայնակրական կ'ըսուին։

Չեզոք բայերուն կարգը կրնան դրուիլ էական բայերն ալ, որոնք միայն ըլլալ կը ցուցընեն, եւ ասոնք են. եմ, լինիմ, եղանիմ, գամ։

2. Բայերը միշտ գործողութիւն մը կը նշանակեն, ու պէտք է որ գործողութիւնն ատենի մէջ ըլլայ։ Ատեն՝ ատենը կամ ժամանակը երեք է. Ներկայ՝ հիմակուանը, Անցեալ՝ անցածը, Ապառնի՝ գալիքը. ինչպէս, ես ինձ- ած օր՝ համբուիմ ուղիղ ուրբաթայ (անցեալ), հիմա ալ ուղիղ կը ուրբաթ (ներկայ), եւթը ուրբաթ ալ պիտ ուրբաթ (ապառնի)։

Անցեալը կրնայ չորս կերպ մնածուիլ, մէյ մը անկատար անցած, այս ինքն՝ այնպէս անցած, որ դեռ կատարեալ լմընցած չէ. ինչպէս, գրէի, կը գրէի, եազալ բընըմ, եազայօր ուտում։ Մէյ մ'ալ կը ցուցընէ կատարեալ անցած. ինչպէս, գրեցի, գրեցի,

եալտըմ: Մէյ մ՚ալ կը ցուցընէ անցած, ու վրան քիչ մ՚ալ ատեն անցած. ինչպէս, գրեալ եմ, ըրած եմ, եալմըշ ըմ: Մէյ մ՚ալ կը ցուցընէ անցած, ու վրան շատ ատեն անցած. ինչպէս, գրեալ էի, ըրած էի, եալմըշ ըտըմ:

3. Խայերուն եղանակը չորս է. Սահմանական, Հրամայական, Սոռրաստական, Անեղեւոյն: Անեղեւոյն թին հոլովածին՝ գործելոյ, գործելով, է գործել, Դերբայ կը զըսւցեն:

4. Խայերուն թէ՝ անուան ու գերանուան պէս՝ երկուք է. եղակի ու յոգնակի. ինչպէս, ես կը գործեմ, մենք կը գործենք:

5. Խայերուն դէմքերուն պէս՝ երեք է. Ա՚ոչին, Երէրորդ, Երրորդ. ինչպէս, ես կը գործեմ, դուն կը գործես, ան կը գործէ:

6. Խոնարհմունք կ՚ըսուի բային պէսպէս փոխուիլը իր եղբի ծայրը զանազան մասնիկներ աւելնալով. ինչպէս նաեւ անուան պէսպէս փոխուիլը հոլով կ՚ըսուի:

Խոնարհմունքին լծորդութիւն առաջ կու գայ, որ չորս է. վասն զի բայերուն վերջաւորութիւնը չորս կերպ ըլլալուն համար՝ եմ, էմ, ամ, ում. ինչպէս, գրեմ, աշխատիմ, հիւանդանամ, ընդունում, չորս կերպ ալ կը լծորդին:

ՑՕԴՈՒԱԾ Բ.

ԵԱԿԱՆ ԲԱՑԵՐՈՒՆ ԽՈՆԱՐՀՈՒՄԸ

Ա. ԵՄ

Սահմանական եղանակի ներկայ:

	Եզակի:	
Ես եմ,	Ես եմ,	պէն իմ.
Դուն ես,	Դուն ես,	սէն սին.
Նա է,	Ան է,	օ տուր.
	Յոգնակի:	
Մենք ենք,	Մենք ենք,	պիզ իզ.
Դուք էք,	Դուք էք,	սիզ սինիզ.
Նոքա են,	Անոնք են,	ոնլար տըրլար.

Անկատար։

Եզակի։

Ես էի,	Ես էի,	պէն իտիմ.
Դու էիր,	Դուն էիր,	սէն իտին.
Նա էր,	Ան էր,	օյուտու.

Յոգնակի։

Մենք էաք,	Մենէ էինէ,	պիզ իտիք.
Դուք էիք,	Դուէ էիէ,	սիզ իտինիզ.
Նոքա էին,	Անոնէ էին,	ընդլար ըտըլար.

Կատարեալ։

Եզակի։

Ես եղէ,	Ես եղայ,	պէն օլտում.
Դու եղեր,	Դուն եղար,	սէն օլտուն.
Նա եղեւ,	Ան եղաւ,	օ օլտու.

Յոգնակի։

Մենք եղաք կամ եղեաք,	Մենէ եղանէ,	պիզ օլտուգ.
Դուք եղէք,	Դուէ եղատ,	սիզ օլտուննուզ.
Նոքա եղեն,	Անոնէ եղան,	ընդլար օլտուլար.

Յարակատար։

Եզակի։

Ես եղեալ եմ,	Ես եղած եմ,	պէն օլմուշ ըմ.
Դու եղեալ ես,	Դուն եղած ես,	սէն օլմուշ սուն.
Նա եղեալ է,	Ան եղած է,	օ օլմուշ տուր.

Յոգնակի։

Մենք եղեալ եմք,	Մենէ եղած ենէ,	պիզ օլմուշ ուզ.
Դուք եղեալ էք,	Դուէ եղած էէ,	սիզ օլմուշ սունուզ.
Նոքա եղեալ են,	Անոնէ եղած են,	ընդլար օլմուշ տուրլար.

Գերակատար։

Եզակի։

Ես եղեալ էի,	Ես եղած էի,	պէն օլմուշ ուտում.
Դու եղեալ էիր,	Դուն եղած էիր,	սէն օլմուշ ուտուն.
Նա եղեալ էր,	Ան եղած էր,	օ օլմուշ ուտու.

Յոգնակի։

Մենք եղեալ էաք,	Մենէ եղած էինէ,	պիզ օլմուշ ուտուգ.
Դուք եղեալ էիք,	Դուէ եղած էիէ,	սիզ օլմուշ ուտունուզ.

* Նոքա եղեալ էին, անոնք եղած էին, ծնլար օլմուշ ուտուլար.

Ապառնի:

Եզակի:

Ես եղէց,	ես ըլա՛,	պէն օլայըմ.
Դու եղիցես կամ ցիս,	դո՛ւն ըլա՛ս,	սէն օլասըն.
Նա եղիցի,	ա՛ն ըլա՛յ,	օ օլսուն.

Յոգնակի:

Մեք եղիցուք:	՚ձնո՛ ըլա՛նո՛,	պիզ օլալըմ.
Դուք եղիջիք,	դո՛ւ՛ ըլա՛ւ՛,	սիզ օլասընըզ.
Նոքա եղիցին,	անոնք ըլա՛ն,	ծնլար օլսունլար.

Հրամայական եղանակ:

Եզակի:

Լեր՛ կամ եղիջիր դու,	դո՛ւն եղէ՛ր,	սէն օլ.
Դու մի լինիր,	դո՛ւն մ՚ըլա՛ս,	սէն օլմա.

Յոգնակի:

Եղերուք դուք,	դո՛ւ՛ եղէ՛,	սիզ օլունուզ.
Դուք մի լինիք,	դո՛ւ՛ մ՚ըլա՛ւ՛,	սիզ օլմայընըզ.

Սպորտաւական եղանակ:

Եզակի:

Ես իցեմ,	ես ըլա՛մ նէ,	պէն օլսամ.
Դու իցես,	դո՛ւն ըլա՛ս նէ,	սէն օլսան.
Նա իցէ,	ա՛ն ըլա՛յ նէ,	օ օլսա.

Յոգնակի:

Մեք իցեմք,	՚ձնո՛ ըլա՛նո՛ նէ,	պիզ օլսագ.
Դուք իցէք,	դո՛ւ՛ ըլա՛ւ՛ նէ,	սիզ օլսանըզ.
Նոքա իցեն,	անոնք ըլա՛ն նէ,	ծնլար օլսալար.

Անցեալ:

Եզակի:

Ես եղեալ իցեմ, ես եղած ըլա՛մ նէ, պէն օլմուշ օլսամ.
Դու եղեալ իցես, դո՛ւն եղած ըլա՛ս նէ, սէն օլմուշ օլսան.
Նա եղեալ իցէ, ա՛ն եղած ըլա՛յ նէ, օ օլմուշ օլսա.

* Թէպէտ եմ բային բուն հրամայականը կ՚ըլայ եր, եռ, կամ երօռ, բայց որովհետեւ աստիք առանձին չեն գործածուիր, հապա այսպէս, Ողղ եր, ողղ եռ, կամ երօռ. անոր համար Լինիմ բային հրամայականը դրինք, որ առհասարակ կը գործածուի:

Ցոգնակի։

Մեք եղեալ ի-ցեմք,	ձեռ+ եղած ըլլան+ նէ,	պիտ. օլմուշ օլ-սագ.
Դուք եղեալ ի-ցէք,	ջո՜ւ+ եղած ըլլա+ նէ,	սիտ. օլմուշ օլ-սանըզ.
Նոքա եղեալ ի-ցեն,	անոն+ եղած ըլլան նէ,	օնլար օլմուշ օլ-սալար.

Անեքեւոյն եղանակ։

Եմ, եղայ, եղով*,	ըլլա՜,	օլմագ։

Ընդունելութիւն անցեալ։

Եղեալ,	եղած,	օլմուշ։

Բ. ԼԻՆԻՄ

Սահմանական եղանակի ներկայ։

Եզակի։

Լինիմ,	ի՛ըլա՜մ,	օլուրում.
Լինիս,	ի՛ըլա՜ս,	օլուրսուն.
Լինի,	ի՛ըլա՜յ,	օլուր.

Ցոգնակի։

Լինիմք,	ի՛ըլա՜ն+,	օլուրուզ.
Լինիք,	ի՛ըլա՜+,	օլուրսունուզ.
Լինին,	ի՛ըլա՜ն,	օլուրլար.

Անկատար։

Եզակի։

Լինէի,	ի՛ըլա՜յի՛,	օլուրուտում.
Լինէիր,	ի՛ըլա՜յի՛ր,	օլուրուտուն.
Լինէր,	ի՛ըլա՜ր,	օլուրուտու.

Ցոգնակի։

Լինէաք,	ի՛ըլա՜յի՛ն+,	օլուրուտուք.
Լինէիք,	ի՛ըլա՜յի՛+,	օլուրուտունուզ.
Լինէին,	ի՛ըլա՜յի՛ն,	օլուրուտուլար.

Կատարեալ։

Եզակի։

Եղէ, եղեր; եղեւ,

* Եմ բային բուն անեղեւոյթը էն, էըյ, էըվ, ընաիր հեղհնակներըը չեն գործածեր, հապա կ'ըսեն լինիլ, ոյ, ովի։

Ցոգնակի։

Եղաք, եղէք, եղեն. ինչպէս եմ բային կատարեալը.

Ցարակատար։

Եզակի։

Լեալ եմ*,	լեալ ես,	լեալ է,

Ցոգնակի։

Լեալ ենք,	լեալ էք,	լեալ են.

Գերակատար։

Եզակի։

Լեալ էի,	լեալ էիր,	լեալ էր,

Ցոգնակի։

Լեալ էաք,	լեալ էիք,	լեալ էին.

Ապառնի։

Եզակի։

Լինիմ,	ըլլամ,	ըլլալիմ.
Լինիս,	ըլլաս,	ըլլասըն.
Լինի,	ըլլայ,	ըլլուն.

Ցոգնակի։

Լինուք,	ըլլանք,	ըլլալիք.
Լինիջիք,	ըլլաք,	ըլլասընիք.
Լինին,	ըլլան,	ըլլունլար.

Հրամայական եղանակ։

Եզակի։

Լեր, լինիջիր կամ լինիիջիր,	եղիր,	ըլ.
Մի լինիր,	մի ըլլար,	ըլմա.

Ցոգնակի։

Լերուք, լինիջիք կամ լինիիջիք,	եղէք,	ըլուն.
Մի լինիք,	մի՛ ըլլաք,	ըլմայըն.

Ստորակատակական եղանակ։

Եզակի։

Լինիցիմ,	ըլլամ նէ,	ըլլամ.
Լինիցիս,	ըլլաս նէ,	ըլլասան.
Լինիցի,	ըլլայ նէ,	ըլլսա.

* Լինիմ բային յարակատարին, գերակատարին ու անցեալին նշանակութիւնը եմ բային հետ միակ է։

Ցոգնակի։

Լինիցիմք,	ըլա՛ն+ նէ,	օլսագ։
Լինիցիք,	ըլա՛+ նէ,	օլսանըզ։
Լինիցին,	ըլա՛ն նէ,	օլսալար։

Անցեալ։

Եզակի։

Լեալ իցեմ,	լեալ իցես։	լեալ իցէ։

Ցոգնակի։

Լեալ իցեմք,	լեալ իցէք,	լեալ իցեն։

Անեղե-ոյլ եղանակ։

Լինել, լինելոյ, լինելով, ըլալ, օլմագ։

Ընդունելություն։

Անցեալ. Լեալ կամ լինեալ, որ վէն հոլովէր. եղած, օլմուշ։
Ապառն. Լինելի, լինելոց, ըլալը, օլաճագ։

Գ. ԵՂԱՆԻՄ *

Սակմանական եղանակի ներկայ։

Եզակի։

Եղանիմ,	իյ՛ըլա՛մ,	օլուրում։
Եղանիս,	իյ՛ըլա՛ս,	օլուրսուն։
Եղանի,	իյ՛ըլա՛յ,	օլուր։

Ցոգնակի։

Եղանիմք,	իյ՛ըլա՛ն+,	օլուրուզ։
Եղանիք,	իյ՛ըլա՛+,	օլուրսունուզ։
Եղանին,	իյ՛ըլա՛ն,	օլուրլար։

Անկատար։

Եզակի։

Եղանէի,	իյ՛ըլայի,	օլուրուտում։
Եղանէիր,	իյ՛ըլայիր,	օլուրուտուն։
Եղանէր,	իյ՛ըլար,	օլուրուտու։

Ցոգնակի։

Եղանէաք,	իյ՛ըլայի՛ն+,	օլուրուտուզ։
Եղանէիք,	իյ՛ըլայի՛+,	օլուրուտունուզ։
Եղանէին,	իյ՛ըլայի՛ն,	օլուրուտուլար։

* Ընտիր հեղինակներն ասա բային ամեն ժամանակները չեն դործածեր։

Կոպոքեալ։

Եղակի։

Եղէ,
Եղեր,
Եղեւ,
} Ինչպէս եմ բային նշանակութիւնը.

Յոգնակի։

Եղաք կամ եղեաք, եղէք կամ եղայք, եղեն.

Ցրկախոպոք։

Եղակի։

Եղեալ եմ, եղեալ ես, եղեալ է,

Յոգնակի։

Եղեալ եմք, եղեալ էք, եղեալ են.

Գերախոպոք։

Եղակի։

Եղեալ էի, եղեալ էիր, եղեալ էր,

Յոգնակի։

Եղեալ էաք, եղեալ էիք, եղեալ էին.

Ապառնի։

Եղակի։

Եղէց կամ եղի-
ցիմ կամ ցեմ, եղիցես, եղիցի.

Յոգնակի։

Եղիցուք, եղիջիք, եղիցին.

Հրամայական եղանակ։

Եղակի։

Եղիջիր, մի եղանիր,

Յոգնակի։

Եղերուք կամ եղիջիք, մի եղանիք.

Սորոպոսական եղանակ։

Եղակի։

Եղանիցիմ,	ըլլամ ես,	օլսամ.
Եղանիցիս,	ըլլաս ես,	օլսան.
Եղանիցի,	ըլլայ ես,	օլսա.

Յոգնակի։

Եղանիցիմք,	ըլլանք ենք,	օլսագ.
Եղանիցիք,	ըլլաք ես,	օլսանըզ.
Եղանիցին,	ըլլան են,	օլսալար.

Սովորական անցեալ։

Եզակի։

եղեալ իցեմ,	եղեալ իցես,	եղեալ իցէ.

Յոգնակի։

եղեալ իցեմք,	եղեալ իցէք,	եղեալ իցեն.

Անբեւոյն եղանակ։

եղանել,	եղանելոյ,	եղանելով.

Ընդունելութիւն ներկայ լծին։

Անցեալ, եղեալ, եղելոյ.

Ապառնի. եղանելոց կամ եղանելի։

Գ. ԳՈՄ *

Սահմանական եղանակի ներկայ։

Եզակի։

Գոմ,	կամ,	վար ըմ.
Գոս,	կաս,	վար սըն.
Գայ,	կայ,	վար տըր.

Յոգնակի։

Գոմք,	կանք,	վար ըզ.
Գայք,	կաք,	վար սընըզ.
Գան,	կան,	վար տըրըզ.

Անկատար։

Եզակի։

. . .	. . .	. . .
Գայիր,	կայէր,	վար ըտըն.
Գայր,	կար,	վար ըտը.

Յոգնակի։

. . .	. . .	. . .
. . .	. . .	. . .
Գային,	կայէն,	վար ըտըզար.

Սովորական եղանակ։

Եզակի։

. . .	. . .	. . .
. . .	. . .	. . .
Գուցէ,	կայ նէ,	վար ըսա.

* Ընտիր Հեղինակներու մէջ ասոր ներկային մինակ եզակի ու

Յոգնակի։

. . . . . .

. . . . . .

Գուցեն,	լան նէ,	վար ըսալար։

Անեղէս-այն։

Գոլ, գոլզ գոլով,	ըսաւ,	վար օլմագ։

Գրոց մէջ ՈՀ գոյ, պէտ, եօգ տուր, ըսելու տեղ՝ շատ անգամ կ'ըսուի Չէ+, որ նոյնը կը նշանակէ։

ՅՕԳՈՒԱԾ Գ։

ԲԱՑԵՐՈՒՆ ԱՌԱՋԻՆ ԼԾՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՑ

Հայերուն առաջին լծորդութիւնը երեք օրինակ ունի. ինչու որ ոմանք պարզ ԵՄ կը վերջաւորին, ոմանք անէմ, ոմանք ալ ուցանէմ։

Ա· ՕՐԻՆԱԿ

ՆԵՐԿՈՐՈՇԱԿԱՆ

Սահմանական եղանակի ներկայ։

Եզակի։

Գործեմ,	կը գործեմ,	իշլեր իմ.
Գործես,	կը գործես,	իշլեր սին.
Գործէ,	կը գործէ,	իշլեր.

Յոգնակի։

Գործեմք,	կը գործենէ+,	իշլեր իզ.
Գործէք,	կը գործեէ+,	իշլեր սինիզ.
Գործեն,	կը գործեն,	իշլերլեր.

Անհոգաբ։

Եզակի։

Գործէի,	կը գործեէի,	իշլեր իտիմ.
Գործէիր,	կը գործեէիր,	իշլեր իտին.
Գործէր,	կը գործեէր,	իշլեր իտի.

Յոգնակի։

Գործէաք,	կը գործեէնէ+,	իշլեր իտիք.
Գործէիք,	կը գործեէէ+,	իշլեր իտինիզ.
Գործէին,	կը գործեէին,	իշլեր իտիլեր.

յոգնակի երրորդ դէմքերը կը գտնուին. անեղեւոյթն ալ քիչ կը գտնուի։

Կատարեալ։

Եզակի։

Գործեցի,	գործեցէ,	իշլէտիմ.
Գործեցեր,	գործեցէր,	իշլէտին.
Գործեաց,	գործեց,	իշլէտի.

Յոգնակի։

Գործեցաք,	գործեցէ՛ն+,	իշլէտիք.
Գործեցէք կամ ցիք,	գործեցէ՛+,	իշլէտինիզ.
Գործեցին,	գործեցէ՛ն,	իշլէտիլէր.

Ցարակատար։

Եզակի։

Գործեալ եմ,	գործած ե՛մ,	իշլէմիշ իմ.
Գործեալ ես,	գործած ե՛ս,	իշլէմիշ սին.
Գործեալ է,	գործած է,	իշլէմիշ տիր.

Յոգնակի։

Գործեալ եմք,	գործած ե՛ն+,	իշլէմիշ իզ.
Գործեալ էք,	գործած է՛+,	իշլէմիշ սինիզ.
Գործեալ են,	գործած ե՛ն,	իշլէմիշ տիրլէր.

Գերակատար։

Եզակի։

Գործեալ էի,	գործած է՛ի,	իշլէմիշ իտիմ.
Գործեալ էիր,	գործած է՛իր,	իշլէմիշ իտին.
Գործեալ էր,	գործած է՛ր,	իշլէմիշ իտի.

Յոգնակի։

Գործեալ էաք,	գործած է՛ի՛+,	իշլէմիշ իտիք.
Գործեալ էիք,	գործած է՛ի՛+,	իշլէմիշ իտինիզ.
Գործեալ էին,	գործած է՛ի՛ն,	իշլէմիշ իտիլէր.

Ապառնի։

Եզակի։

Գործեցից,	գործէ՛ց,	իշլէյիմ.
Գործեսցես,	գործէ՛ս,	իշլէյէսին.
Գործեսցէ,	գործէ՛,	իշլէյսին.

Յոգնակի։

Գործեսցուք,	գործէ՛ի՛+,	իշլէյէլիմ.
Գործեսջիք,	գործէ՛+,	իշլէյէսինիզ.
Գործեսցեն,	գործէ՛ն,	իշլէյսինլէր.

Հրամայական Եղանակ։

Եզակի։

Գործեա կամ գործ- ծեսջիր,	գործէ,	իշլէ.
Մի գործեր,	ոչ գործէը,	իշլեմ.

Յոգնակի։

Գործեցէք,	գործեցէ+,	իշլէյին.
Մի գործէք,	ոչ գործէ+.	իշլեմէյին.

Սպորտատական Եղանակ։

Եզակի։

Գործիցեմ,	գործեմ նէ,	իշլեսեմ կամ իշլերսեմ.
Գործիցես,	գործես նէ,	իշլեսսէն.
Գործիցէ,	գործէ նէ,	իշլեսէ.

Յոգնակի։

Գործիցեմք,	գործեն+ նէ,	իշլեսէք.
Գործիցէք,	գործէ+ նէ,	իշլեսէնիզ.
Գործիցեն,	գործեն նէ,	իշլեսելէր.

Անցեալ։

Եզակի։

Գործեալ իցեմ,	գործած ըլամ նէ,	իշլեմիշ օլսամ.
Գործեալ իցես,	գործած ըլսա նէ,	իշլեմիշ օլսան.
Գործեալ իցէ,	գործած ըլսայ նէ,	իշլեմիշ օլսա.

Յոգնակի։

Գործեալ իցեմք,	գործած ըլսա+ նէ,	իշլեմիշ օլսագ.
Գործեալ իցէք,	գործած ըլսա+ նէ,	իշլեմիշ օլսանըզ.
Գործեալ իցեն,	գործած ըլսան նէ,	իշլեմիշ օլսալար.

Անեղեւոյն։

Գործել, գործելոյ, գործելով,	գործել,	իշլեմէք.
ի գործելն,	գործելո- ասէն,	իշլեմէի վագըթ.
առ ի գործել,	գործելո- համար,	իշլեմէ իչին.

Ընդոհանրական։

Ներկայ.	Գործօղ,	գործող,	իշլեյէն.
Անցեալ.	Գործեալ,	գործեր կամ գործած,	իշլեմիշ.
Ապառնի.	Գործելոց,	գործելո-,	իշլեյէճէք.

Ընդունելութեան ապառնին, ինչպէս նաեւ անցեալը էական բայի հետ մէկտեղ կը բանին. այսպէս.

Գործելոց եմ,	պէտք գործեմ,	իշլէյէճէյիմ.
Գործելոց ես,	պէտք գործես,	իշլէյէճէք սին.
Գործելոց է,	պէտք գործէ,	իշլէյէճէք ատր.
Գործելոց ենք,	պէտք գործենո՛ւ,	իշլէյէճէյիզ.
Գործելոց էք,	պէտք գործէ՛ք,	իշլէյէճէք սինիզ.
Գործելոց են,	պէտք գործեն,	իշլէյէճէք տիրլէր.

Գործելոց էի, գործելոց էիր, եւ այլն:

ԿՐԱՒՈՐԱԿԱՆ

Սահմանական եղանակի ներկայ:

Եզակի:

Գործիմ,	կը գործա՛մ,	իշլէնիր իմ.
Գործիս,	կը գործա՛ս,	իշլէնիր սին.
Գործի,	կը գործա՛,	իշլէնիր.

Յոգնակի:

Գործիմք,	կը գործա՛նք,	իշլէնիր իզ.
Գործիք,	կը գործա՛ք,	իշլէնիր սինիզ.
Գործին,	կը գործա՛ն,	իշլէնիրլէր.

Անկատար:

Եզակի:

Գործէի,	կը գործա՛էի,	իշլէնիր իտիմ.
Գործէիր,	կը գործա՛էիր,	իշլէնիր իտին.
Գործէը *,	կը գործա՛էր,	իշլէնիր իտի.

Յոգնակի:

Գործէաք,	կը գործա՛էնք,	իշլէնիր իտիք.
Գործէիք,	կը գործա՛էք,	իշլէնիր իտինիզ.
Գործէին,	կը գործա՛էին,	իշլէնիր իտիլէր.

Կատարեալ:

Եզակի:

Գործեցայ,	գործա՛եցայ,	իշլէնտիմ.
Գործեցար,	գործա՛եցար,	իշլէնտին.
Գործեցաւ,	գործա՛եցաւ,	իշլէնտի.

Յոգնակի:

Գործեցաք,	գործա՛եցանք,	իշլէնտիք.
Գործեցայք,	գործա՛եցաք,	իշլէնտինիզ.
Գործեցան,	գործա՛եցան,	իշլէնտիլէր.

* Ոմանք Գործե՛ր ալ կ'ըսեն, բայց ընտիր հեղինակաց մէջ չկայ:

Ցարեկոտ։

Եզակի։

Գործեալ եմ,	գործեալ եմ,	իշլենամիշ իմ.
Գործեալ ես,	գործեալ ես,	իշլենամիշ սին.
Գործեալ է,	գործեալ է,	իշլենամիշ տիր.

Յոգնակի։

Գործեալ եմք,	գործեալ ենք,	իշլենամիշ իզ.
Գործեալ էք,	գործեալ էք,	իշլենամիշ սինիզ.
Գործեալ են,	գործեալ են,	իշլենամիշ տիրլեր.

Գերադոյնք.

Եզակի։

Գործեալ էի,	գործած էի,	իշլենամիշ իտիմ.
Գործեալ էիր,	գործած էիր,	իշլենամիշ իտին.
Գործեալ էր,	գործած էր,	իշլենամիշ իտի.

Յոգնակի։

Գործեալ էաք,	գործած էինք,	իշլենամիշ իտիք.
Գործեալ էիք,	գործած էիք,	իշլենամիշ իտինիզ.
Գործեալ էին,	գործած էին,	իշլենամիշ իտիլեր.

Ընդունի.

Եզակի։

Գործեցայց,	գործուիմ,	իշլենեյիմ.
Գործեսցիս,	գործուիս,	իշլենեսին.
Գործեսցի,	գործուի,	իշլենսին.

Յոգնակի։

Գործեսցուք,	գործուինք,	իշլենելիմ.
Գործեսջիք,	գործուիք,	իշլենեսինիզ.
Գործեսցին,	գործուին,	իշլենսինլեր.

Հրամայական եղանակ։

Եզակի։

Գործեաց կամ գործեսջիր կամ գործիջիր,	գործուի,	իշլեն.
Մի գործիր,	մի գործուիր,	իշլենմե.

Յոգնակի։

Գործեցարուք, կամ գործիջիք,	գործուեցէք,	իշլենինիզ.
Մի գործիք,	մի գործուիք,	իշլենմեյինիզ.

Սորտաուհան եղանակ։

Եզակի։

Գործիցիմ,	գործոնիմ նէ,	իշլէնիլսէմ.
Գործիցիս,	գործոնիս նէ,	իշլէնիլսէն.
Գործիցի,	գործոնի նէ,	իշլէնիլսէ.

Յոգնակի։

Գործիցիմք,	գործոնինք նէ,	իշլէնիլսէք.
Գործիցիք,	գործոնիք նէ,	իշլէնիլսէնիզ.
Գործիցին,	գործոնին նէ,	իշլէնիլսէլէր.

Անցեալ։

Եզակի։

Գործեալ իցեմ,	գործոած ըլլամ նէ,	իշլէնմիշ օլսամ.
Գործեալ իցես,	գործոած ըլլաս նէ,	իշլէնմիշ օլսան.
Գործեալ իցէ,	գործոած ըլսայ նէ,	իշլէնմիշ օլսա.

Յոգնակի։

Գործեալ իցեմք,	գործոած ըլլանք նէ,	իշլէնմիշ օլսագ.
Գործեալ իցէք,	գործոած ըլլաք նէ,	իշլէնմիշ օլսանըզ.
Գործեալ իցեն,	գործոած ըլլան նէ,	իշլէնմիշ օլսալար.

Անեղծական։

Գործել կամ գործիլ, գործելոյ, գործելով.
գործոնիլ, իշլէնմէք։

Ընդունելութիւն։

Անցեալ. Գործեալ, գործոել կամ գործոած, իշլէնմիշ։
Ապառնի. Գործելի, գործոնիլո, իշլէնէճէք։

Ասոր պէս կը խոնարհին ան ներգործական բայերն ալ, ուր ամէն մինակ կամ վերջաւորեալ բայերը։

Ընդհանուր, } ըլլալ, գուրմարմագ.
Ընծայական, } ընդունիլ, ընդունել, էօզմէք,
Ժխտական, } եղի. եա. գոյ վերմէք.
ը՞ընդունիլ. (հաստայը)
պուղէլմէք.

Գանեմ,		ձեռնել, տէրմիք.
Զարդարեմ,		զարդարել, տօնահանդէս.
Ընտրեմ,		ընտրել, այրումագ.
Խնդրեմ,		ուզել, քնդռել, խոնհեմիք, արամագ.
Կոչեմ,		կանչել, (պիրիսխինի) չաղրումագ.
Համբուրեմ,		պաչնել, էօպիմիք.
Մատնեմ,	եզի, եա.	մատնել, յետ տալ, գամաղլամագ.
Սատակեմ,		սատկեցընել, կէպէրթիմիք.
Փրկեմ,		փրկել, գուրթարմագ.
Քննեմ,		դնդնել, թէֆթիշ էթիմիք.
Պարմանեմ,		պէտ ընել, գայրումագ.
Խափանեմ,		խափանել, պահալ էթիմիք.
Պահպանեմ,		պահել, սագլամագ.
Սերմանեմ,		սերմ ցանել, թօհում էքմիք.

Ասոնք ամէնն ալ կրաւորական ունին գործիչ պէս, ինչու որ երբ որ մէկը կ'ընէ, պէտք է որ մէկն ալ կրէ կամ ըլլուի:

Ներգործական ձեւ:

Աղաղակեմ,		պոռալ, պաղըրմագ.
Ամաչեմ,		ամչնալ, ուտանմագ.
Ապաշխարեմ,		ապաշխարել, իճա էթիմիք.
Թագաւորեմ,	եզի, եա.	թագաւոր ընել, փատիշահ օլմագ, տէվլէթի սիւրմիք.
Նաւեմ,		նաւով երթալ, կէմի իլէ կիթմիք.
Սպասեմ,		սպասել, պէքլէմիք.

Թէպէտ ասոնց նշանակութիւնը ոչ ներգործական է եւ ոչ կրաւորական, բայց ըստ ձայնի ներգործական ըլլալնուն համար՝ միայն գործիչին ոչ գործիչին պէս կը խոնարհին:

Կրաւորական ձեւ:

Աշխատիմ,	եցայ,	աշխատիլ, չալըշմագ.
Բնակիմ,	եաց,	քնակիլ, օթաւրմագ, սաքին օլմագ.

Գադարիմ, } եցայ, } պատրէլ, տուրմագ կամ ֆէրաղաթ էթմէք.
Հրաժարիմ, } եաց, } եա՛ կէնա՛, վազ կէլմէք.
Ցիմարիմ, } } նէնէնէնա՛, չըլտրըմագ.

Ասոնք ալ ըստ ձայնին կրաւորական ըլլալնուն՝ միայն Գոբթէրին եւ ոչ Գոբթէրին պէս կը խոնարհին. բայց երբեմն ներգործականին պէս ալ կը խոնարհին, այսպէս, բնաւէմ, բնաւէնք, բնաւէաց, բնաւէա, հրաժարէմ, հրաժարէնք, եւ այլն:

Հաւասարիլ բայ:

Բարբառիմ, եցայ, եաց, խօսիլ, լագըրտը էթմէք.
Պատիմ, եցայ, եաց, պատիլ եւ պատուիլ, ֆէթվա վէրմէք.
Խորհիմ, եցայ, եաց, մտածել, տիւշինմէք.
Համարիմ, եցայ, եաց, սեպել եւ սեպուիլ, զանն էթմէք.

Ասոնք միայն Գոբթէրին պէս կը խոնարհին, եւ իրենց նշանակութիւնը մէկ ձայնով թէ ներգործական է թէ կրաւորական. թէպէտ կրաւորական նշանակութեամբ քիչ կը բանին:

Թէպէտ վերը ըսինք որ ամէն մինակ եմ վերջաւորեալ բայերը Գոբթէրին պէս կը խոնարհին, բայց քանի մը բայեր կը խոտորին. ինչպէս, Ասեմ, կ՚ըսեմ, տէրիմ, որ այսպէս կը խոնարհի.

Ներգործական: Կրաւորական:

Սահմանական եղանակի ներկայ:

Ասեմ, ասես, ասէ. | Ասիմ, ասիս, ասի.
Ասեմք, ասէք, ասեն. | Ասիմք, ասիք, ասին.

Անկատար:

Ասէի, ասէիր, ասէր. | Կրաւորականը նոյն է:
Ասէաք, ասէիք, ասէին.

Կատարեալ:

Ասացի, ասացեր, ասաց. | Ասացայ, ասացար, ասացաւ.
Ասացաք, ասացէք, ասացին. | Ասացաք, ասացայք, ասացան.

Ցբակատար։

Ասացեալ եմ, ես, է.	Կրաւորականը նոյն է։
Ասացեալ եմք, էք, են.	

Գերակատար։

Ասացեալ էի, էիր, էր.	Կրաւորականը նոյն է։
Ասացեալ էաք, էիք, էին.	

Ապառնի։

Ասացից, ասասցես, ասասցէ.	Ասացայց, ասասցիս, ասասցի.
Ասասցուք, ջիք, ցեն.	Ասասցուք, ջիք, ցին.

Հրամայական եղանակ։

Ասա կամ ասասջիր, Մի ասեր.	Ասիջիր կամ ասասջիր, Մի ասիր.
Ասացէք, Մի ասէք,	Ասիջիք կամ ասացարուք Մի ասիք.

Սոորակատական եղանակ։

Ասիցեմ, ցես, ցէ.	Ասիցիմ, ցիս, ցի.
Ասիցեմք, ցէք, ցեն,	Ասիցիմք, ցիք, ցին.

Անցեալ։

Ասացեալ իցեմ, իցես, իցէ.	Կրաւորականը նոյն է։
Ասացեալ իցեմք, իցէք, իցեն.	

Անբեւոյն։

Ասել, ասելոյ, ասելով, յասելն, առ ասել.

Ընդոնելութիւն։

Նեղիայ. Ասող կամ ասացող.
Անցեալ. Ասացեալ.
Ապառնի. Ասելի, ասելոց.

Ասոր պէս կը խոնարհին

Գիտեմ, գիտացի, գիտեայ, գիտացեալ ելեղնալ, պիտի կարեմ, կարացի, կարացիր կամ կարող լեր, կարացեալ լերնալ, գաղբը օլմագ։

Ասոնց կրաւորականը Հայկան բայով կ'ըլլայ սանկ, Գիտցնալ լինիմ, եւ այլն։

Բ· ՕՐԻՆԱԿ·

ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆ

Սահմանական եղանակի ներկայ

Հատանեմ՛,	Ես կոբեմ՛,	.քեսեր իմ.
Հատանես,	Ես կոբես,	.քեսեր սին.
Հատանէ,	Ես կոբե,	.քեսեր.
Հատանեմք,	Ես կոբենո՛,	.քեսեր իզ.
Հատանէք,	Ես կոբեո՛,	.քեսեր սինիզ.
Հատանեն,	Ես կոբեն,	.քեսերլեր.

Անկատար:

Հատանէի,	Ես կոբեի,	.քեսեր իսիմ.
Հատանէիր,	Ես կոբեիր,	.քեսեր իսին.
Հատանէր,	Ես կոբեր,	.քեսեր իսի.
Հատանէաք,	Ես կոբեինո՛,	.քեսեր իսիք.
Հատանէիք,	Ես կոբեիո՛,	.քեսեր իսինիզ.
Հատանէին,	Ես կոբեին,	.քեսեր իսիլեր.

Կատարեալ:

Հատի,	Կոբեցի,	.քեստիմ.
Հատեր,	Կոբեցիր,	.քեստին.
Հատ կամ եհատ,	Կոբեց,	.քեստի.
Հատաք,	Կոբեցինո՛,	.քեստիք.
Հատիք կամ հատէք,	Կոբեցիո՛,	.քեստինիզ.
Հատին,	Կոբեցին,	.քեստիլեր.

Ցաբանական:

Հատեալ եմ,	Կոբած եմ,	.քեսմիշ իմ,
Հատեալ ես,	Կոբած ես,	.քեսմիշ սին.
Հատեալ է,	Կոբած է,	.քեսմիշ տիր.
Հատեալ եմք,	Կոբած ենո՛,	.քեսմիշ իզ.
Հատեալ էք,	Կոբած եո՛,	.քեսմիշ սինիզ.
Հատեալ են,	Կոբած են,	.քեսմիշ տիրլեր.

Գերակատար:

Հատեալ էի,	Կոբած էի,	.քեսմիշ իսիմ.
Հատեալ էիր,	Կոբած էիր,	.քեսմիշ իսին.
Հատեալ էր,	Կոբած էր,	.քեսմիշ իսի.
Հատեալ էաք,	Կոբած էինո՛,	.քեսմիշ իսիք.
Հատեալ էիք,	Կոբած էիո՛,	.քեսմիշ իսինիզ.
Հատեալ էին,	Կոբած էին,	.քեսմիշ իսիլեր.

Ապառնի։

Հատից,	կոբեմ,	.քէսէչիմ.
Հատցես,	կոբես,	.քէսէսին.
Հատցէ,	կոբէ,	.քէսսին.
Հատցուք,	կոբենք,	.քէսէլիմ.
Հատջիք կամ Հատանիջիք,	կոբէք,	.քէսէսինիզ.
Հատցեն,	կոբեն,	.քէսսինլէր.

Հրամայական եղանակ։

Հատ կամ Հատջիր, կամ Հատանիջիր,	կոբէ,	.քէս.
Մի Հատաներ,	մի կոբեր,	.քէսմէ.
Հատէք,	կոբեցէք,	.քէսին.
Մի Հատանէք,	մի կոբէք,	.քէսմէյին.

Սովորական եղանակ։

Հատանիցեմ,	կոբեմ նէ,	.քէսէրսէմ կամ .քէսսէմ,
Հատանիցես,	կոբես նէ,	.քէսէրսէն.
Հատանիցէ,	կոբէ նէ,	.քէսէրսէ.
Հատանիցեմք,	կոբենք նէ,	.քէսէրսէք.
Հատանիցէք,	կոբէք նէ,	.քէսէրսէնիզ.
Հատանիցեն,	կոբեն նէ,	.քէսէրլէրսէ.

Անցեալ։

Հատեալ իցեմ,	կոբած ըլամ նէ,	.քէսմիշ օլսամ.
Հատեալ իցես,	կոբած ըլաս նէ,	.քէսմիշ օլսան.
Հատեալ իցէ,	կոբած ըլայ նէ,	.քէսմիշ օլսա.
Հատեալ իցեմք,	կոբած ըլանք նէ,	.քէսմիշ օլսագ.
Հատեալ իցէք,	կոբած ըլաք նէ,	.քէսմիշ օլսանըզ.
Հատեալ իցեն,	կոբած ըլան նէ,	.քէսմիշ օլսալար.

Անեղեւոյն։

Հատանել, Հատանել լոյ, Հատանելով,	կոբել,	.քէսմէք.
Ի Հատանելն,	կոբելս ոփէն,	.քէստիկի վագըթ.
Առ ի Հատանել,	կոբելս համար,	.քէսմէ իչին.

Ընդունելութիւն։

Ընդիմայ.	Հատանող,	կոբոճ, .քէսէն.

Ընթ. Հատեալ, կորեբ կամ կորած, քէսմիշ.
Ապառն. Հատանելոց, կորելու, քէսէճէք.

ԿՐԱՒՈՐԱԿԱՆ

Սահմանական եղանակի ներկայ:

Հատանիմ,	կը կորու-իմ,	քէսիլիր իմ.
Հատանիս,	կը կորու-իս,	քէսիլիր սէն.
Հատանի,	կը կորու-ի,	քէսիլիր.
Հատանիմք,	կը կորու-ինք,	քէսիլիր իզ.
Հատանիք,	կը կորու-իք,	քէսիլիր սինիզ.
Հատանին,	կը կորու-ին,	քէսիլիրլէր.

Անկատար:

Հատանէի,	կը կորու-էի,	քէսիլիր իտիմ.
Հատանէիր,	կը կորու-էիր,	քէսիլիր իտին.
Հատանէր,	կը կորու-էր,	քէսիլիր իտի.
Հատանէաք,	կը կորու-էինք,	քէսիլիր իտիք.
Հատանէիք,	կը կորու-էիք,	քէսիլիր իտինիզ.
Հատանէին,	կը կորու-էին,	քէսիլիր իտիլէր.

Կատարեալ:

Հատայ,	կորու-եցայ,	քէսիլտիմ.
Հատար,	կորու-եցար,	քէսիլտին.
Հատաւ,	կորու-եցաւ,	քէսիլտի.
Հատաք,	կորու-եցանք,	քէսիլտիք.
Հատայք,	կորու-եցիք,	քէսիլտինիզ.
Հատան,	կորու-եցան,	քէսիլտիլէր.

Յարակատար:

Հատեալ եմ,	կորուած եմ,	քէսիլմիշ իմ.
Հատեալ ես,	կորուած ես,	քէսիլմիշ սէն.
Հատեալ է,	կորուած է,	քէսիլմիշ տիր.
Հատեալ եմք,	կորուած ենք,	քէսիլմիշ իզ.
Հատեալ էք,	կորուած էք,	քէսիլմիշ սինիզ.
Հատեալ են,	կորուած են,	քէսիլմիշ տիրլէր.

Գերակատար:

Հատեալ էի,	կորուած էի,	քէսիլմիշ իտիմ.
Հատեալ էիր,	կորուած էիր,	քէսիլմիշ իտին.
Հատեալ էր,	կորուած էր,	քէսիլմիշ իտի.
Հատեալ էաք,	կորուած էինք,	քէսիլմիշ իտիք.

Հատեալ էիք,	կոբո-ած էի+,	քէսիլմիշ իմինիզ.
Հատեալ էին,	կոբո-ած էին,	քէսիլմիշ իմիլէր.

Ապառնի:

Հատայց,	կոբո-իմ,	քէսիլէյիմ.
Հատցիս,	կոբո-իս,	քէսիլէսին.
Հատցի,	կոբո-ի,	քէսիլսին.
Հատցուք,	կոբո-ինի+,	քէսիլէլիմ.
Հատջիք կամ Հատանիջիք,	կոբո-իդ+,	քէսիլէսինիզ.
Հատցին,	կոբո-ին,	քէսիլսինլէր.

Հրամայական եղանակ:

Հատիր կամ Հատջիր,	կոբո-ի,	քէսիլ.
Մի Հատանիր,	մի կոբո-իր,	քէսիլմէ.
Հատարուք,	կոբո-եյի+,	քէսիլինիզ.
Մի Հատանիք,	մի կոբո-իդ+,	քէսիլմէյինիզ.

Սոռոպտասական եղանակ:

Հատանիցիմ,	կոբո-իմ նէ,	քէսիլիրսէմ կամ քէսիլսէմ.
Հատանիցիս,	կոբո-իս նէ,	քէսիլիրսէն.
Հատանիցի,	կոբո-ի նէ,	քէսիլիրսէ.
Հատանիցիւք,	կոբո-ինի+ նէ,	քէսիլիրսէք.
Հատանիցիք,	կոբո-իդ+ նէ,	քէսիլիրսէնիզ.
Հատանիցին,	կոբո-ին նէ,	քէսիլիրսէլէր.

Անցեալ:

Հատեալ իցեմ,	կոբո-ած ըլամ նէ,	քէսիլմիշ օլսամ.
Հատեալ իցես,	կոբո-ած ըլաս նէ,	քէսիլմիշ օլսան.
Հատեալ իցէ,	կոբո-ած ըլայ նէ,	քէսիլմիշ օլսա.
Հատեալ իցեմք,	կոբո-ած ըլանի+ նէ,	քէսիլմիշ օլսագ.
Հատեալ իցէք,	կոբո-ած ըլա+ նէ,	քէսիլմիշ օլսանըզ.
Հատեալ իցեն,	կոբո-ած ըլան նէ,	քէսիլմիշ օլսալար.

Անբեւոյն:

Հատանիլ, Հատանելոյ, լուլ, կոբո-իլ, քէսիլմէք:

Ընդունելութիւն:

Անցեալ. Հատեալ, կոբո-ած, քէսիլմիշ.
Ապառնի. Հատանելոց կամ լի, կոբո-էլո-, քէսիլէճէք.

Ասոր պէս կը խոնարհին ասոնք ներգործական բայերն ալ, ուր ամէն անեմ վերջաւորեալ բայերը։

Ընծանեմ, անիծի, ծեր, անէծ, անէծ, առնել, նայելեմէ։
Արկանեմ, արկի, կեր, էարկ*, արկ, ձգել, նետել, պրագմաք.
Բեկանեմ, բեկի, կեր, եբեկ, բեկ, կոտրել, գրմամագ.
Ցեսանեմ, տեսի, սեր, եսես, տես, գնանել, կէօրմէք.
Հարկանեմ, հարի, լեր, եհար, հար, զարնել, վուրմագ.
Սպանանեմ, սպանի, ներ, սպան, սպան, սպաննել, էօլտիւրմէք.
Գտանեմ, գտի, գտեր, եգիտ, գիտ, գտնել, պուլմագ.
Կանեմ, կրի, լեր, եկուր, կուր, ընել, եաւթմագ.
Թքանեմ, թքի, քեր, եթուք, թուք, ընդնել, թիւքիւրմէք.
Լուծանեմ, լուծի, ծեր, ելոյծ, լոյծ, փակել, սէօքմէք.
Ցուցանեմ, ցուցի, ցեր, եցոյց, ցոյց, ցոյցընել, կէօսթէրմէք.
Ածեմ, ածի, ծեր, էած, ած. } քերթել, կէթիրմէք.
Բերեմ, բերի, բերեր, եբեր, բեր. }
Հանեմ, հանի, ներ, եհան, հան. հանել, չըգարմագ.

Ներքնորդաձեռղ վերջ։

Անցանեմ, անցի, ցեր, էանց, անց, անցնել, կէչմէք.
Ելանեմ, ելի, լեր, ել, ել, ելնել, չըգմագ.
Իջանեմ, իջի, ջեր, էջ, էջ, իջնել, էնմէք.
Մտանեմ, մտի, տեր, եմուտ, մուտ, մտնել, կիրմէք.

Կրօնորդաձեռղ վերջ։

Անկանիմ, անկայ, անկիր, էյնոլ, տիւշմէք.
Բուսանիմ, բուսայ, բուսիր, ըսանել, պիթմէք.
Ջիջանիմ, զիջայ, զիջիր, վար իջնել, յանձնել, էնմէք.
Շիջանիմ, շիջայ, շիջիր, մարել, սէօնմէք.
Փոռանիմ, մոռայ, մոռիր, մոռնել, էօլմէք.
Նստիմ, նստայ, նիստ, նասթել, օթուրմագ.

* Նախնիք ասս բայերէն ոմանց կատարեալին երրորդ դէմը, հասարակօրէն առանց եի կամ էի կը բանեցընեն հրամայականին պէս, ինչպէս ապռ, աջ, արի, անց եւ այլն։

Հոլովում։

Ծնանիմ,	ծնայ,	ծնիր,	ձնանիլ,	տօղմագ.
Ուսանիմ,	ուսայ,	ուսիր,	ուսուիլ,	ՀՅրէնամբ.
Սկսանիմ,	սկսայ,	սկսիր,	սկսիլ,	պաշտամագ.
Ցանիմ,	տարայ,	տար,	ցանիլ,	կէօղծիւրամբ.

Գ. ՕՐԻՆԱԿ

Այս կարգին բայերն ուցանելս կը վերջաւորին, եւ Անցուցական կ'ըսուին, այս ինքն՝ այնպէս գործողութիւն մը կը նշանակեն, որ ընողէն կ'ելլէ ուրիշին վրայ կ'անցնի, եւ անոր ալ ընել կու տայ. ինչպէս, Զօրացուցանեմ, կ'ուժգնեցնեմ, գուվէթլէնտիրիրիմ ըսելը՝ կը նշանակէ ընել՝ որ ուրիշն ուժգնցնայ բան մը ընելու։

Ասոնց խոնարհումը Հապանիմին մօտ է, ու քիչ տեղ կը տարբերին. այսպէս.

Սահմանական եղանակի ներկայ։

Զօրացուցանեմ,	կ'ուժգնեցնեմ,	գուվէթլէնտիրիր իմ.
Զօրացուցանես,	կ'ուժգնեցնես,	գուվէթլէնտիրիր սին.
Զօրացուցանէ,	կ'ուժգնեցնէ,	գուվէթլէնտիրիր.
Զօրացուցանենք,	կ'ուժգնեցնենք,	գուվէթլէնտիրիր իզ.
Զօրացուցանէք,	կ'ուժգնեցնէք,	գուվէթլէնտիրիր սինիզ.
Զօրացուցանեն,	կ'ուժգնեցնեն,	գուվէթլէնտիրիրլէր.

Անկատար։

Զօրացուցանէի,	կ'ուժգնեցնէի,	գուվէթլէնտիրիր իմիմ.
Զօրացուցանէիր,	կ'ուժգնեցնէիր,	գուվէթլէնտիրիր իմին.
Զօրացուցանէր,	կ'ուժգնեցնէր,	գուվէթլէնտիրիր իմի.
Զօրացուցա-նէաք,	կ'ուժգնեցը-նէինք,	գուվէթլէնտիրիր իմիք.
Զօրացուցա-նէիք,	կ'ուժգնեցը-նէիք,	գուվէթլէնտիրիր իմի-նիզ.
Զօրացուցանէին,	կ'ուժգնեցը-նէին,	գուվէթլէնտիրիր իմի-լէր.

Կատարեալ։

Զօրացուցի,	ուժգնցո-ցի,	գուվէթլէնտիրտիմ.
Զօրացուցեր,	ուժգնցո-ցէր,	գուվէթլէնտիրտին.
Զօրացոյց,	ուժգնցո-ց,	գուվէթլէնտիրտի.

Զօրացուցաք, ո–ձովզո–ցինւ+, գուվէթլէնտիրտիք.
Զօրացուցիք, ո–ձովզո–ցէ+, գուվէթլէնտիրտինիզ.
Զօրացուցին, ո–ձովզո–ցին, գուվէթլէնտիրտիլէր.

Ցաբակատար:

Զօրացուցեալ եմ, ես, է, ենք, էք, են.
Ո–ձովզո–ցած եմ, ես, է, ենւ+, է+, են.
Գուվէթլէնտիրմիշ իմ, սին, սիր, իզ, սինիզ, սիրլէր.

Գէբակատար:

Զօրացուցեալ էի, էիր, էր, էաք, էիք, էին.
Ո–ձովզո–ցած էի, էիր, էր, էինւ+, էի+, էին.
Գուվէթլէնտիրմիշ իտիմ, տիին, տիի, տիիք, տիինիզ, տիիլէր.

Ապառնի:

Զօրացուցից, ո–ձովզընէնմ, գուվէթլէնտիրէյիմ.
Զօրացուսցես, ո–ձովզընէս, գուվէթլէնտիրէսին.
Զօրացուսցէ, ո–ձովզընէ, գուվէթլէնտիրսին.
Զօրացուսցուք, ո–ձովզընէնւ+, գուվէթլէնտիրէլիմ.
Զօրացուսջիք կամ զօրացուցանիջիք, ո–ձովզընէ+, գուվէթլէնտիրէսինիզ.
Զօրացուսցեն, ո–ձովզընէն, գուվէթլէնտիրսինլէր.

Հրամայական եղանակ:

Զօրացո կամ զօրացուսջիր, ո–ձովզո–ր, գուվէթլէնտիր.
Մի զօրացուցաներ, մի ո–ձովզընէր, գուվէթլէնտիրմէ.
Զօրացուցէք, ո–ձովզո–ցէ+, գուվէթլէնտիրինիզ.
Մի զօրացուցանէք, մի ո–ձովզընէ+, գուվէթլէնտիրմէյինիզ.

Սոռոքաքառակաս եղանակ:

Զօրացուցանիցեմ, ո–ձովզընէնմ նէ, գուվէթլէնտիրիրսէմ կամ գուվէթլէնտիրսէմ.
Զօրացուցանիցես, ո–ձովզընէս նէ, գուվէթլէնտիրիրսէն.
Զօրացուցանիցէ, ո–ձովզընէ նէ, գուվէթլէնտիրիրսէ.
Զօրացուցանիցեմք, ո–ձովզընէնւ+ նէ, գուվէթլէնտիրիրսէք.

Զօրացուցանիցէ, ա-ձովցընէ նէ, գուվէթլէնտիրիրսէ-նիզ.
Զօրացուցանիցեն, ա-ձովցընեն նէ, գուվէթլէնտիրիրսէ-լէր.

Ընդեալ:

Զօրացուցեալ իցեմ, իցես, իցէ, իցեմք, իցէք, իցեն.
Ա-ձովցո-ցած ըլլամ նէ, ըլլաս նէ, ըլլայ նէ, ըլլանք նէ, ըլլաք նէ, ըլլան նէ.
Գուվէթլէնտիրմիշ օլսամ, օլսան, օլսա, օլսագ, օլսանըզ, օլսալար.

Անեղեւոյն:

Զօրացուցանել, ելոյ, ելով, ա-ձովցընել, գուվէթլէնտիրմէք.
Ի զօրացուցանելն, ա-ձովցընելո- պէն, գուվէթլէնտիրմէյի վագըթ.
Առ ի զօրացուցանել, ա-ձովցընելո- համար, գուվէթլէնտիրմէ իչին.

Ընդունելութիւն:

Նէր. Զօրացուցանող, ա-ձովցընող, գուվէթլէնտիրէն.
Ընց. Զօրացուցեալ, ա-ձովցո-ցեր կամ ա-ձովցո-ցած, գուվէթլէնտիրմիշ.
Պա. Զօրացուցանելոց, ա-ձովցընելո-, գուվէթլէնտիրմէճէք:

Ասոր պէս կը խոնարհին ամէն ցո-ցանէմ, ե-ցո-ցանէմ եւ ո-ցանէմ վերջաւորեալ Անցողական բայերը: Որոնք որ միայն ո-ցանէմ կը վերջաւորին՝ կրաւորական ալ ունին, իսկ որոնք որ ցո-ցանէմ կամ ե-ցո-ցանէմ կը վերջաւորին, կրաւորական չունին, անոնց տեղ կը բանի իրենց չէզոքը, ուսկից որ աս անցողական բայերն եկած են. այսպէս.

Արբուցանեմ, բուցի, բո, խմցընել, իչիրմէք.
Ձգեցուցանեմ, ցուցի, ցո, հաթո-ցընել, կկտիրմէք.
Թագուցանեմ, գուցի, գո, պահո-ցընել, սագլամմագ.
Կեցուցանեմ, ցուցի, կեցո, պրէցընել, եաշլամմագ.
Կորուսանեմ, կորուսի, կորո, կորո-ցընել, գայպ էթմէք.
Մատուցանեմ, մատուցի, մատո, տօթո-ցընել, ընձայել, եանաշտըրմագ, սունմագ.

Ուսուցանեմ, ուսուցի, ուսո, սորվեցընել, էպրէթմէք.
Ջօրանամ, ջօրացայ, Ջօրացուցանեմ.
Արդարանամ, արդարացայ, Արդարացուցանեմ.
Խոնարհիմ, խոնարհեցայ, Խոնարհեցուցանեմ.

ՑՕԴՈՒԱԾ Գ.

ԵՐԿՐՈՐԴ ԼԾՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՑ

Ա. ՕՐԻՆԱԿ

ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆ

Սահմանական եղանակի ներկայ:

Բանամ,	Ես բանամ,	աշար ըմ.
Բանաս,	Դու բանաս,	աշար սըն.
Բանայ,	Նա բանայ,	աշար.
Բանանք,	Մենք բանանդ,	աշար ըզ.
Բանաք,	Դուք բանաք,	աշար սընըզ.
Բանան,	Նոքա բանան,	աշարլար.

Անկատար:

Բանայի,	Ես բանայէի,	աշար ըտըմ.
Բանայիր,	Դու բանայէիր,	աշար ըտըն.
Բանայը,	Նա բանար,	աշար ըտը.
Բանայաք,	Մենք բանայէնք,	աշար ըտըզ.
Բանայիք,	Դուք բանայէիք,	աշար ըտընըզ.
Բանային,	Նոքա բանայէին,	աշար ըտըլար.

Կատարեալ:

Բացի,	Ես բացի,	աչտըմ.
Բացեր,	Դու բացիր,	աչտըն.
Եբաց կամ բաց,	Նա բացաւ,	աչտը.
Բացաք,	Մենք բացինք,	աչտըզ.
Բացէք կամ բացիք,	Դուք բացիք,	աչտընըզ.
Բացին,	Նոքա բացին,	աչտըլար.

Ցաքեալ:

Բացեալ եմ,	ես,	է,	եմք,	էք,	են.
Բացած, եմ,	ես,	է,	ենք,	էք,	են.
Աչտըշ ըմ,	սըն,	տըր,	ըզ,	սընըզ,	տըրլար:

Գէբակատար։

Բացեալ էի, էիր, էր, էաք, էիք. էին.
Բացած էի, էիր, էր, էինք, էիք, էին,
Աչմըշ ըտըմ, ըտըն, ըտը, ըտըգ, ըտընըզ, ըտըլար.

Ապառնի։

Բացից,	բանամ,	աչայըմ.
Բացցես,	բանաս,	աչասըն.
Բացցէ,	բանայ,	աչսըն.
Բացցուք,	բանանք,	աչալըմ.
Բացջիք,	բանաք,	աչասընըզ.
Բացցեն,	բանան,	աչսընալար.

Հբամայական եղանակ։

Բաց կամ բացջիր,	բաց,	աչ.
Մի բանար,	մի բանար,	աչմա.
Բացէք,	բացէք,	աչընըզ.
Մի բանայք,	մի բանաք,	աչայանըզ.

Սոթբաթասական եղանակ։

Բանայցեմ,	բանամ նէ,	աչարսամ կամ աչսամ.
Բանայցես,	բանաս նէ,	աչարսան.
Բանայցէ,	բանայ նէ,	աչարսա.
Բանայցեմք,	բանանք նէ,	աչարսագ.
Բանայցէք,	բանաք նէ,	աչարսանըզ.
Բանայցեն,	բանան նէ,	աչարսալար.

Անցեալ։

Բացեալ էիցեմ, էիցես, էիցէ, էիցեմք, էիցէք, էիցեն.
Բացած ըլլամ նէ, ըլլաս նէ, ըլլայ նէ, ըլլանք նէ, ըլլաք նէ, ըլլան նէ.
Աչմըշ օլսամ, օլսան, օլսա, օլսագ, օլսանըզ, օլսալար.

Անեղեւոյն։

Բանալ, բանալըզ,	բանալով, բանալ,	աչմագ.
Ի բանալն,	բանալըս ատէն,	աչտըղը վագըթ.
Առ ի բանալ,	բանալըս համար,	աչմագ իչին.

Ընդհանրական։

Նեբ. Բացող,	բացող,	աչան.
Անց. Բացեալ,	բացէք կամ բացած,	աչմըշ.
Ապառ. Բանալըզ.	բանալըս,	աչաճագ։

ԿՐԱՒՈՐԱԿԱՆ

Սահմանական Եղանակի Ներկայ։

Բանիմ,	կը բաց-իմ,	աչքլըր ըմ.
Բանիս,	կը բաց-իս,	աչքլըր սըն.
Բանի,	կը բաց-ի,	աչքլըր.
Բանիմք,	կը բաց-ինք,	աչքլըր ըզ.
Բանիք,	կը բաց-իք,	աչքլըր սընըզ.
Բանին,	կը բաց-ին,	աչքլըրլար.

Անկատար։

Բանայի,	կը բաց-էի,	աչքլըր ըտըմ.
Բանայիր,	կը բաց-էիր,	աչքլըր ըտըն.
Բանայր,	կը բաց-էր,	աչքլըր ըտը.
Բանայաք,	կը բաց-էինք,	աչքլըր ըտըզ.
Բանայիք,	կը բաց-էիք,	աչքլըր ըտընըզ.
Բանային,	կը բաց-էին,	աչքլըր ըտըլար.

Կատարեալ։

Բացայ,	բաց-եցայ,	աչքլտըմ.
Բացար,	բաց-եցար,	աչքլտըն.
Բացաւ,	բաց-եցաւ,	աչքլտը.
Բացաք,	բաց-եցանք,	աչքլտըզ.
Բացայք,	բաց-եցաք,	աչքլտընըզ.
Բացան,	բաց-եցան,	աչքլտըլար.

Յարակատար։

Բացեալ եմ,	ես,	է,	ենք,	էք,	են.	
Բաց-ած եմ,	ես,	է,	ենք,	էք,	են.	
Աչքլմըշ ըմ,	սըն,	տըը,	ըզ,	սընըզ,	տըըլար.	

Գերակատար։

Բացեալ էի,	էիր,	էր,	էաք,	էիք,	էին.
Բաց-ած էի,	էիր,	էր,	էինք,	էիք,	էին.
Աչքլմըշ ըտըմ,	ըտըն,	ըտը,	ըտըզ,	ըտընըզ,	ըտըլար.

Ապառնի։

Բացայց,	բաց-ցէ՛մ,	աչքլայըմ.
Բացցիս,	բաց-ցէ՛ս,	աչքլասըն.
Բացցի,	բաց-ցէ՛,	աչքլսըն.
Բացցուք,	բաց-ցո՛ւք,	աչքլալըմ.
Բացջիք,	բաց-ցէ՛ք,	աչքլասընըզ.
Բացցին,	բաց-ցո՛ւին,	աչքլսընըլար.

Հբոմայական եղանակ։

Բացիր,	Բացո՛ւ,	աչքլ.
Մի բանիր,	Ոչ Բացո՛ւը,	աչքլմա.
Բացարուք,	Բացո՛ւցէ՛ք,	աչքլընդզ.
Մի բանիք,	Ոչ Բացո՛ւէ՛ք,	աչքլմայընդզ.

Սորբաբանական եղանակ։

Բանայցիմ,	Բացո՛ւմ նէ,	աչքլըրսամ կամ աչքլսամ.
Բանայցիս,	Բացո՛ւս նէ,	աչքլըրսան.
Բանայցի,	Բացո՛ւ նէ,	աչքլըրսա.
Բանայցիմք,	Բացո՛ւմ՛ք նէ,	աչքլըրսագ.
Բանայցիք,	Բացո՛ւէ՛ք նէ,	աչքլըրսանդզ.
Բանայցին,	Բացո՛ւն նէ,	աչքլըրսալար.

Անցեալ։

Բացեալ իցեմ, իցես, իցէ, իցեմք, իցէք, իցեն,
Բացո՛ւած ըլլա՛մ նէ, ըլլա՛ս նէ, ըլլայ նէ, ըլլա՛մ՛ք նէ, ըլլա՛ւ՛ք նէ, ըլլա՛ն նէ.
Աչքլմիշ օլսամ, օլսան, օլսա, օլսագ, օլսանդզ, օլսալար։

Անեղեւոյն։

Բանիլ, բանալոյ, բանալով, Բացո՛ւել, աչքլմագ։

Ընդոծնելոնիւն։

Անց. Բացեալ, Բացո՛ւէք կամ Բացո՛ւած, աչքլմիշ։
Ապա. Բանալի, Բացո՛ւելո՛ւ, աչքլաճագ։

Ասոր պէս կը խոնարհին աս ներգործական բայերն ու հասարակօրէն ամէն մինակ ա՛ վերջաւորեալները։

Ադամ, աղացի, աղա, աղացեալ, ա՛ղալ, իւյիւլմէմք։
Բառնամ, բարձի, բարձ, բարձեալ, } վերցընել,
բառնիմ, բարձայ, բարձիր. } գալտըրմագ։
Զգամ, զգացի, զգա, զգացեալ, ղէ՛ալ, տոլմամք։
Թանամ, Թացի, Թաց, Թացեալ, Ըրջել, ըսլամմագ։
Լամ, լացի, լաց, լացեալ, լալ, աղլամագ։
Կարդամ, կարդացի, կարդա, կարդացեալ, կարդալ, կնա՛ալ, օգուտմագ, չաղըրմագ։
Ողբամ, ողբացի, ողբա, ողբացեալ, ո՛ղբալ, ինկլմէք։
Լուանամ, լուացի, լուա, լուացեալ, լո՛ալ, եայգամագ։

Ըստնց կրաւորականին ներկան, անկատարն ու ստորադասականը՝ թէպէտ դքինք Բանիմ, Բանայցնիմ, բայց Հասարակօրէն ներգործականին հետ նոյն կ'ըլլան, երբեմն ալ էական բայով կը ձեւանան. այսպէս. Բացեալ լինիմ, լինէի, լինիցիմ. Ընդացեալ լինիմ, լինէի, լինիցիմ: Իսկ մնացած ժամանակներն, այս ինքն կատարեալը, ապառնին ու Հրամայականը, թէպէտ յատուկ ունին, բայց կրնան անոնք ալ էական բայով ձեւանալ. այսպէս. Բացեալ եղէ, Բացեալ եղիցի, Բացեալ լիցի. եւ այլն:

Նեղբերթակերպ լեզուի:

Ընծամ, անսացի, անսա, անսացեալ, մտիկ ընել, սէօզ ակնկիմէք.

Գնամ, գնացի, գնա, գնացեալ, երթալ, կիլիմէք.

Խաղամ, խաղացի, խաղա, խաղացեալ, {խաղալ, օյնամագ. ատալ երթալ, իլէրի կիլիմէք.

Խնդամ, խնդացի, խնդա, խնդացեալ, ուրախանալ, սեվինմէք.

Կամ, կացի, կաց, կացեալ, կենալ, տուրմագ.

Մնամ, մնացի, մնա, մնացեալ, ծալ, գալմագ.

Ցոկամ, տոկացի, տոկա, տոկացեալ, դիմանալ, տայանմագ.

Կեամ, կեաս, կեայ, կեամք, կեայք, կեան: Կէի, կէիր, կեայր, կէաք, կէիք, կէին: Կեցի, կեցեր, կեցաւ, կեցաք, կեցիք, կեցին: Կեցիցի, կեցցես: Կեաց, կեցջիր, մի կեար, կեցէք, մի կեայք: Կեացեմ: Կեալ, կեցոյց: Կեցող: Կեցեալ: Կեցոց, ապրիլ, եաշամագ:

Բ. ՕՐԻՆԱԿ

Սահմանական եղանակի ներկայ:

Խոստանամ,	խօսթ կոռ պամ,	սէօզ վէրիր իմ.
Խոստանաս,	խօսթ կոռ պաս,	սէօզ վէրիր սին.
Խոստանայ,	խօսթ կոռ պայ,	սէօզ վէրիր.
Խոստանամք,	խօսթ կոռ պանթ,	սէօզ վէրիր իզ.

խոստանայք,	խօս+ էո– պա+,	սէօզ վէրիր սինիզ.
խոստանան,	խօս+ էո– պան,	սէօզ վէրիրլէր.

Անկատար:

խոստանայի,	խօս+ էո– պայի,	սէօզ վէրիր իմիմ.
խոստանայիր,	խօս+ էո– պայիր,	սէօզ վէրիր իմին.
խոստանայր,	խօս+ էո– պար,	սէօզ վէրիր իմի.
խոստանայաք,	խօս+ էո– պայնի+,	սէօզ վէրիր իմիք.
խոստանայիք.	խօս+ էո– պայի+,	սէօզ վէրիր իմի–նիզ.
խոստանային,	խօս+ էո– պային,	սէօզ վէրիր իմի–լէր.

Կատարեալ:

խոստացայ,	խօս+ պօ–յ,	սէօզ վէրտիմ.
խոստացար,	խօս+ պօ–յր,	սէօզ վէրտին.
խոստացաւ,	խօս+ պօ–ա–,	սէօզ վէրտի.
խոստացաք,	խօս+ պօ–յնի+,	սէօզ վէրտիք.
խոստացայք,	խօս+ պօ–յի+,	սէօզ վէրտինիզ.
խոստացան,	խօս+ պօ–յին,	սէօզ վէրտիլէր.

Ցարակատար:

խոստացեալ եմ,	ես,	է,	ենք,	էք,	են.
խօս+ պօ–ա+ եմ,	ես,	է,	ենի+,	էի+,	են.

Սէօզ վէրմիշ իմ, սին, տիր, իզ, սինիզ, տիրլէր.

Գերակատար:

խոստացեալ էի,	էիր,	էր,	էաք,	էիք,	էին,
խօս+ պօ–ա+ էի,	էիր,	էր,	էինի+,	էի+,	էին.

Սէօզ վէրմիշ իմիմ, իմին, իմի, իմիք, իմինիզ, իմիլէր.

Ապառնի:

խոստացայց,	խօս+ պա՛,	սէօզ վէրէյիմ.
խոստասցիս,	խօս+ պա–,	սէօզ վէրէսին.
խոստասցի,	խօս+ պայ,	սէօզ վէրսին.
խոստասցուք,	խօս+ պա՛նի+,	սէօզ վէրէլիմ.
խոստասջիք,	խօս+ պա+,	սէօզ վէրէսինիզ.
խոստասցին,	խօս+ պա՛ն,	սէօզ վէրսինլէր.

Հրամայական եղանակ:

խոստացիր կամ խոստասջիր,	խօս+ պօ–ր,	սէօզ վէր.
Մի խոստանար,	խօս+ մի պար,	սէօզ վէրմէ.

Խոստացարուք, խօս+ պուէ+, սէօզ վէրինիզ.
Մի խոստանայք, խօս+ մի պա+, սէօզ վէրմէյինիզ.

Ապրպաստական եղանակ:

Խոստանայցեմ, խօս+ պա՛ նէ, սէօզ վէրսէմ.
Խոստանայցես, խօս+ պա՛ նէ, սէօզ վէրսէն.
Խոստանայցէ, խօս+ պա՛յ նէ, սէօզ վէրսէ.
Խոստանայցեմք, խօս+ պա՛ն+ նէ, սէօզ վէրսէք.
Խոստանայցէք, խօս+ պա՛+ նէ, սէօզ վէրսէնիզ.
Խոստանայցեն, խօս+ պա՛ն նէ, սէօզ վէրսէլէր.

Անցեալ:

Խոստացեալ իցեմ, իցես, իցէ, իցեմք, իցէք, իցեն.
Խօս+ պուա՛ծ ըլա՛մ նէ, ըլա՛ս նէ, ըլա՛յ նէ, ըլա՛մ+ նէ, ըլա՛+ նէ, ըլա՛ն նէ.
Սէօզ վէրմիշ օլսամ, օլսան, օլսա, օլսագ, օլսանըզ, օլսալար.

Անորոշ:

Խոստանալ, խոստանալոյ, խոստանալով, խօս+ պա՛լ, սէօզ վէրմէք:
Ի խոստանալն, խօս+ պալո՛ պէն, սէօզ վէրմէյի վագըթ:
Առ ի խոստանալ, խօս+ պալո՛ համար, սէօզ վէրմէ իչին:

Ընդունելութիւն:

Նէր. Խոստացող, խօս+ պուո՛ղ, սէօզ վէրէն:
Ընդ. Խոստացեալ, խօս+ պուա՛ծ կամ խօս+ պուա՛ծ, սէօզ վէրմիշ:
Ազգ. Խոստանալոց, խօս+ պալո՛, սէօզ վէրէճէք:

Ասոր պէս կը խոնարհին ասոնք գործական բայերն, ու հասարակօրէն ամէն անոմ վերջաւորեալ բայերը:

Անգիտանամ, անգիտացայ, ցիր, ընէյա՛մալ, պիլմէմէք:
Գողանամ, գողացայ, ցիր, գողնա՛մալ, չալմագ:
Մերկանամ, մերկացայ, ցիր, մերկնա՛լ, համա՛էլ, սօյունմագ:
Խմանամ, խմացայ, ցիր, խմանա՛լ, տուչմագ:
Մոռանամ, մոռացայ, ցիր, մոռնա՛լ, ունուդմագ:
Ստանամ, ստացայ, ցիր, սդանա՛լ, էտինմէք:
Ուրսամ, ուրսացայ, ուրսա, յո՛ւկ կամ ին-ըլա՛ն քա՛նէլ, ավլամագ:

Ըստնց կըսւորականը Մոռանիմ, Իմանիմ, անուշ չիգար. անոր համար հասարակօրէն էական բայով կը ձեւանայ. այսպէս,

Սահ. եղ. ներ. Մոռացեալ լինիմ, լինիս, լինի, եւայլն:
Անհատ. Մոռացեալ լինէի, լինէիր, լինէր, եւայլն:
Կատարեալ. Մոռացեալ եղէ, եղեր, եղեւ, եւայլն:
Ապառնի. Մոռացեալ եղէց, եղիցիս, եղիցի:
Հրամայ. եղ. Մոռացեալ լեր, լերուք:
Սոռոպ. եղ. Մոռացեալ լինիցիմ, լինիցիս, լինիցի:

Զեղծ:

Արբենամ, արբեցայ, ցիր, գինովնալ, սարհօշ օլմագ:
Արդարանամ, արդարացայ, ցիր, արդարանալ, սաղհ օլմագ:
Բազմանամ, բազմացայ, ցիր, շատնալ, չօղալմագ:
Կարօտանամ, կարօտացայ, ցիր, կարօտ ըլլալ, էհտաճ օլմագ:
Յամենամ, յամեցայ, ցիր, ուշանալ, կէճիքմէք:
Յուլանամ, յուլացայ, ցիր, դանդաղիլ, թէմկէլլէնմէք:
Սքանչանամ, սքանչացայ, ցիր, } զարմանալ, թէաճճիւպ
Զարմանամ, զարմացայ, ցիր, } զարմանալ, թէաճճիւպ
Հիանամ, հիացայ, ցիր, } զարմանալ, թէաճճիւպ
Չանամ, չանացայ, չանա, ջանալ, գայրէթ էթմէք:
Ցնծամ, ցնծացայ, ցնծա, ուրախանալ, սեվինմէք:
Անձկամ, անձկացայ, անձկա, քաղցնալ, արզուլէմէք:
Ընթանամ, ընթացայ, ընթա կամ ցիր, վազել, գոշմագ:

ՑՕԴՈՒԱԾ Ե.

ԵՐԲՈՐԴ ԼՃՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՑ

Ա. ՕՐԻՆԱԿ

ՆԵՐԳՈՐՃԱԿԱՆ

Սահմանական եղանակի ներկայ:

Հեղում,	կը խոփեմ,	տէօքէր իմ.
Հեղուս,	կը խոփես,	տէօքէր սին.
Հեղու,	կը խոփէ,	տէօքէր.
Հեղումք,	կը խոփենք,	տէօքէր իլ.

Հեղուք,	կը ըսէ+,	տէօքէր սինիզ.
Հեղուն,	կը ըսէն,	տէօքէրլէր.

Ընկ. ոբ:

Հեղուի,	կը ըսէի,	տէօքէր իտիմ.
Հեղուիր,	կը ըսէիր,	տէօքէր իտին.
Հեղոյր,	կը ըսէր,	տէօքէր իտի.
Հեղուաք,	կը ըսէինք+,	տէօքէր իտիք.
Հեղուիք,	կը ըսէիք+,	տէօքէր իտինիզ.
Հեղուին,	կը ըսէին,	տէօքէր իտիլլէր.

Կ. ոբ. ե:

Հեղի*,	ըսէեցի,	տէօքտիւմ.
Հեղիր,	ըսէեցիր,	տէօքտիւն.
Եհեղ կամ Հեղ,	ըսէեց,	տէօքտիւ.
Հեղաք,	ըսէեցինք+,	տէօքտիւք.
Հեղիք կամ զէք,	ըսէեցիք+,	տէօքտիւնիւզ.
Հեղին,	ըսէեցին,	տէօքտիւլէր.

Ցբ. ոբ:

Հեղեալ եմ,	ես,	է,	ենք,	էք,	են.
Թափէ եմ,	ես,	է,	ենք+,	էք+,	են.

Ցէօքմիշ իմ, սիւն, տիւր, իւզ, սիւնիւզ, տիւրլէր.

Գ. ըբ. ոբ:

Հեղեալ էի,	էիր,	էր,	էաք,	էիք,	էին.
Թափէ էի,	էիր,	էր,	էինք+,	էիք+,	էին.

Ցէօքմիշ իտիմ, իտիւն, իտիւ, իտիւք, իտիւնիւզ, իտիւլէր.

Ապառն:

Հեղից,	ըսէեմ,	տէօքէյիմ.
Հեղցես,	ըսէես,	տէօքէսին.
Հեղցէ,	ըսէէ,	տէօքսիւն.
Հեղցուք,	ըսէենք+,	տէօքէլիմ.

* Ա՛ս լծորդութեան կատարեալը, ապառնին, հրամայականն ու անցեալը Հարաւնէրին հետ ամենեւին նոյն է. մնացեալ ասոնցմէ ոմանք կրնան երկու կերպ ալ խոնարհիլ, երբեմն առնէ եւ երբեմն առ վերջաւորելնուն համար. ինչպէս.

Ինամ կամ Ինգանեմ, խցի.	Հեծնում կամ Հեծանեմ, Հեծայ:
Նիզամ կամ Նիզանեմ, կիզի.	Հեղնում կամ Հեղանիմ, Հեղայ:
Հերձում կամ Հերձանեմ, Հերձի.	Քեռնում կամ Քեռանիմ, Քեռայ:

Հեղջիք,	Խափէ+,	տէօքէսինիզ.
Հեղցեն,	Խափէն,	տէօքսիւնլէր.

Հրամայական եղանակ:

Հեղ կամ հեղջիր,	Խափէ,	տէօք.
Մի հեղուր,	Ոչ Խափէր,	տէօքմէ.
Հեղէք,	Խափէցէ+,	տէօքիւնիւզ.
Մի հեղուք,	Ոչ Խափէ+,	տէօքմէյինիզ.

Ստորադասական եղանակ:

Հեղուցում,	Խափէմ Նէ,	տէօքսէմ կամ տէօքէրսէմ.
Հեղուցուս,	Խափէս Նէ,	տէօքսէն.
Հեղուցու,	Խափէ Նէ,	տէօքսէ.
Հեղուցումք,	Խափէնո+ Նէ,	տէօքսէք.
Հեղուցուք,	Խափէ+ Նէ,	տէօքսէնիզ.
Հեղուցուն,	Խափէն Նէ,	տէօքսէլէր.

Ընդհատ:

Հեղեալ իցեմ, իցես, իցէ, իցեմք, իցէք, իցեն.
Թափած ըլլամ Նէ, ըլլաս Նէ, ըլլայ Նէ, ըլլանո+ Նէ, ըլլանէք Նէ, ըլլան Նէ.
Տէօքմիշ օլամ, օլան, օլա, օլսագ, օլանըզ, օլաալար.

Անեղեւոյն:

Հեղո՛ւ, Հեղ-լոյ, Հեղ-լո՛վ. Խափէլ, տէօքմէք:
Ի Հեղուլն, Խափէլո՛ ատէն, տէօքտիկիւ վագըթ
Առ ի Հեղուլ, Խափէլո՛ համար, տէօքմէ իչին:

Ընդունելութիւն:

Նէր. Հեղող,	Խափող,	տէօքէն:
Ազգ. Հեղեալ,	Խափէր կամ Խափած,	տէօքմիշ:
Ազդ. Հեղոց,	Խափէլո՛,	տէօքէճէք:

ԿՐԱՒՈՐԱԿԱՆ

Սահմանական եղանակի ներկայ:

Հեղանիմ,	կը Խափո՛իմ,	տէօքիւլիւրիւմ.
Հեղանիս,	կը Խափո՛իս,	տէօքիւլիւրսունուզ.
Հեղանի,	կը Խափո՛ի,	տէօքիւլիւր.
Հեղանիմք,	կը Խափո՛ինո+,	տէօքիւլիւրիւզ.

Հեղանիք,	կը ներփոխէ,	տէօքիւլիւրսիւնիւզ.
Հեղանին,	կը ներփոխէն,	տէօքիւլիւրլէր.

Կամ ներքոտ. պէս. Հեղում, ուս, ու, ումք, ուք, ուն:

Ընկոտոր:

Հեղանէի,	կը ներփոխէի,	տէօքիւլիւրիւտիւմ.
Հեղանէիր,	կը ներփոխէիր,	տէօքիւլիւրիւտիւն.
Հեղանէր,	կը ներփոխէր,	տէօքիւլիւրիւտիւ.
Հեղանէաք,	կը ներփոխէինք,	տէօքիւլիւրիւտիւք.
Հեղանէիք,	կը ներփոխէիք,	տէօքիւլիւրիւտիւնիւզ.
Հեղանէին,	կը ներփոխէին,	տէօքիւլիւրիւտիւլէր.

Կամ ներքոտ-ականին պէս. Հեղուի, ուիր, ույր, ուաք, ուիք, ուին.

Կատարեալ:

Հեղայ,	ներփոխեցայ,	տէօքիւլտիւմ.
Հեղար,	ներփոխեցար,	տէօքիւլտիւն.
Հեղաւ,	ներփոխեցաւ,	տէօքիւլտիւ.
Հեղաք,	ներփոխեցանք,	տէօքիւլտիւք.
Հեղայք,	ներփոխեցաք,	տէօքիւլտիւնիւզ.
Հեղան,	ներփոխեցան,	տէօքիւլտիւլէր.

Ցարակատար:

Հեղեալ եմ, ես, է, ենք, էք, են.
Թափոռած եմ, ես, է, ենք, էք, են.
Ցէօքիւլմիշ իմ, սիւն, տիւր, իւղ, սիւնիւզ, տիւրլէր.

Գերակատար:

Հեղեալ էի, էիր, էր, էաք, էիք, էին.
Թափոռած էի, էիր, էր, էինք, էիք, էին.
Ցէօքիւլմիշ իտիւմ, իտիւն, իտիւ, իտիւք, իտիւնիւզ, իտիւլէր.

Ապառնի:

Հեղայց,	ներփոխիմ,	տէօքիւլէյիմ.
Հեղցիս,	ներփոխիս,	տէօքիւլէսին.
Հեղցի,	ներփոխի,	տէօքիւլսիւն.
Հեղցուք,	ներփոխինք,	տէօքիւլէլիմ.
Հեղջիք,	ներփոխիք,	տէօքիւլէսինիզ.
Հեղցին,	ներփոխին,	տէօքիւլսիւնլէր.

Հբամայական եղանակ։

Հեղիր,	ըսփոռէ,	տէօքիւլ.
Մի հեղանիր,	մի ըսփոռէր,	տէօքիւլմէ.
Հեղարուք,	ըսփոռեցէք,	տէօքիւլիւնիւզ.
Մի հեղանիք,	մի ըսփոռէք,	տէօքիւլմէյինիզ.

Սպառպատասխան եղանակ։

Հեղանիցիմ,	ըսփոռիմ նէ,	տէօքիւլիւրսեմ կամ տէօքիւլսեմ.
Հեղանիցիս,	ըսփոռիս նէ,	տէօքիւլիւրսէն.
Հեղանիցի,	ըսփոռի նէ,	տէօքիւլիւրսէ.
Հեղանիցիմք,	ըսփոռիմք նէ,	տէօքիւլիւրսէք.
Հեղանիցիք,	ըսփոռիք նէ,	տէօքիւլիւրսէնիզ.
Հեղանիցին,	ըսփոռին նէ,	տէօքիւլիւրսէլէր.

կամ ներքոյգ. պէս. Հեղուցում, ուս, ու, ումք, ուք, ուն.

Անցեալ։

Հեղեալ իցեմ, իցես իցէ, իցեմք, իցէք, իցեն։

Թափոռած ըլամ նէ, ըլաս նէ, ըլայ նէ, ըլանք նէ, ըլաք նէ, ըլան նէ.

Տէօքիւլմիշ օլսամ, օլսան, օլսա, օլսագ, օլսանըզ, օլսալար.

Անբեւոյն։

Հեղանիլ, հեղանելոյ, հեղանելով, ըսփոռիլ, տէօքիւլմէք։

Ընդոծնելոնիւն։

Անց. Հեղեալ, ըսփոռէր կամ ըսփոռած, տէօքիւլմիշ։

Ապ. Հեղլի, ըսփոռելու, տէօքիւլէճէք։

Ասոր պէս կը խոնարհին ասոնք ներգործական բայերն ալ։

Առնում, առի, առեր, էառ, առ, առնու՛լ, ալմագ։

Արգելում, արգելի, լեր, արգել, արգել, արգելնել, մանի օլմագ։

Զեղում, զեղի, ղեր, զեղ, լեցընել, տօլտուրմագ։

Զենում, զենի, ներ, եղեն, զեն, մոբլնել, պօղաղլամագ։

Թողում, թողի, ղեր, եթող, թող, ըողո՛լ, գոյ վէրմէք։

Լնում, լցի, լցեր, եղից, լից, լեցընել, տօլտուրմագ։

Խնում, խցի, խցեր, եխից, խից, ընկոել, թըզմագ։

Ցաւելում, լի, լեր, յաւել, յաւել, աւելցընել, արթըմագ։

ընկենում, ընկեցի, ցեր, ընկէց, ընկեա, ընկեցայ, ընկեցայց, ընկեցիր, նետել, ձգել, աթմագ, պըրագմագ:

Ասոնց կրաւորականին ներկան, անկատարը, ստորադասականն ու հրամայականը հասարակօրէն էական բայով կը ձեւանան. ինչպէս, Առնել լինիմ, առնել լինիմ, առնել լինիցիմ, առնել լիր. եւ այլն: Իսկ կատարեալն ու ապառնին, թէպէտ յատուկ ուներ, բայց կրնան անոնք ալ էական բայով ձեւանալ. այսպէս, Հնդնել եղէ. Թողնել եղիմ. եւ այլն:

Ասոր կրաւորականին պէս կը խոնարհին քանի մը չեզոք բայեր ալ, որոնք նոյն, չմ ու նչմ կը վերլաւորին:

Ապանում, պատեայ, պատիր, պատուցեալ, ապրիլ, շինմագ:
Երդնում, երդուայ, երդուիր, երդուեալ, երդուիմ ընել, եմին էթմագ:
Զարթնում, զարթեայ, զարթիր, զարթուցեալ, արթնցնել, ցանմագ:
Զբօսնում, զբօսայ, զբօսայց, զբօսցիս, զբօսիր, զբօսեալ, զբօսանք ընել, զբմգ էթմագ:
Հնծնում, հնծայ, հնծայց, հնծցիս, հնծիր, հնծեալ, հնծնել, պինմագ:
Ոսանում կամ ոստչիմ, ոստեայ*, ոստիր, ոստուցեալ, վեր ցատրել, սրչըրամագ:
Ցասնում, ցասեայ, ցասիր, ցասուցեալ, սրտմտիլ, էօրքէլէնմագ:
Քաղցնում, քաղցեայ, քաղցիր, քաղցեալ, անօթենալ, աճրգմագ:
Երկնչիմ, երկեայ, երկիր, երկուցեալ, վախնալ, գօրգմագ:
Թագչիմ, թագեայ, թագիր, թագուցեալ, պահուըտիլ, սագլանմագ:
Թռչիմ, թռեայ, թռիր, թռուցեալ, ելլել, ուչմագ:
Կորնչիմ, կորեայ, կորիր, կորուսեալ, կորսուիլ, գայպ օլմագ:

* Եռեւի եկած բայերուն ապառնին եայց, էյէ կ'ըլլայ. այսպէս, Ստոեայց, հոդէյէ. Եբլէայց, եբլէյէ, եւայլն:

Մատչիմ, մատեայ, մատիր մատուցեալ, ծծենով, եագլաշմագ:
Մարտնչիմ, մարտեայ, մարտիր, մարտուցեալ, կռուիլ, ճակնք էմմէք:
Փախչիմ, փախեայ, փախիր, փախուցեալ, չխուիլ, գաչմագ:

Բ· ՕՐԻՆԱԿ

Սահմանական եղանակի ներկայ:

Ընթեռնում,	կը կարդամ,	օգուր ում.
Ընթեռնուս,	կը կարդաս,	օգուր սուն.
Ընթեռնու,	կը կարդայ,	օգուր.
Ընթեռնումք,	կը կարդանք,	օգուրուզ.
Ընթեռնուք,	կը կարդաք,	օգուր սունուզ.
Ընթեռնուն,	կը կարդան,	օգուրլար.

Անկատար:

Ընթեռնուի,	կը կարդայի,	օգուր ուտում.
Ընթեռնուիր,	կը կարդայիր,	օգուր ուտուն.
Ընթեռնույր,	կը կարդար,	օգուր ուտու.
Ընթեռնուաք,	կը կարդայինք,	օգուր ուտուգ.
Ընթեռնուիք,	կը կարդայիք,	օգուր ուտունուզ.
Ընթեռնուին,	կը կարդային,	օգուր ուտուլար.

Կատարեալ:

Ընթերցայ,	կարդացի,	օգուտում.
Ընթերցար,	կարդացիր,	օգուտուն.
Ընթերցաւ,	կարդաց,	օգուտու.
Ընթերցաք,	կարդացինք,	օգուտուգ.
Ընթերցայք,	կարդացիք,	օգուտունուզ.
Ընթերցան,	կարդացին,	օգուտուլար.

Ցաբակատար:

Ընթերցեալ եմ, ես, է, ենք, էք, են.
Կարդացած եմ, ես, է, ենք, էք, են.
Օգուտուշ ում, սուն, տուր, ուզ, սունուզ, տուրլար.

Գերեզատար:

Ընթերցեալ էի, էիր, էր, էաք, էիք, էին.
Կարդացած էի, էիր, էր, էինք, էիք, էին.

Օգումուշ ուտում, ուտուն, ուտու, ուտուգ, ուտունուզ, ուտուլար:

Ապառնի:

Ընթեցայց,	կերթամ,	օգույայըմ.
Ընթերցցիս,	կերթաս,	օգույասըն.
Ընթերցցի,	կերթայ,	օգուսուն.
Ընթերցցուք,	կերթանք,	օգույալըմ.
Ընթերցցիք,	կերթաք,	օգույասըներզ.
Ընթերցցին,	կերթան,	օգուսունլար.

Հրամայական եղանակ:

Ընթերցիր կամ ընթերցցիր,	կերթա,	օգու.
Մի ընթերցցիր,	մի կերթար,	օգումա.
Ընթերցցիք կամ ընթերցարուք,	կերթայնուզ,	օգույունուզ.
Մի ընթերնուք,	մի կերթաք,	օգումայըներզ.

Սոթեպատասխան եղանակ:

Ընթեռնուցուամ,	կերթամ ան,	օգուսամ կամ օգուրսամ.
Ընթեռնուցուս,	կերթաս ան,	օգուսան.
Ընթեռնուցու,	կերթայ ան,	օգուսա.
Ընթեռնուցումք,	կերթանք ան,	օգուսագ.
Ընթեռնուցուք,	կերթաք ան,	օգուսանըզ.
Ընթեռնուցուն,	կերթան ան,	օգուսալար.

Անցեալ:

Ընթերցեալ իցեմ,	իցես,	իցէ,	եւ այլն:
Կերթացած ըլամ ան,	ըլաս ան,	ըլայ ան,	եւ այլն:
Օգումուշ օլսամ,	օլսան,	օլսա,	եւ այլն:

Անէրեւոյն:

Ընթեռնուլ, ընթեռն-լոյ, ընթեռնլուվ, կերթալ, օգումագ:

Ցընթեռնուլն, կերթալս տալն, օգուտուղու վագըթ:

Ար ընթեռնուլ, կերթալս համար, օգումա իչին:

Ընդոծնեալ-ինեան:

Նէր. Ընթերցող, կերթացող, օգույան:

Անց. Ընթերցեալ, կերթացեր կամ կերթացած, օգումուշ:

Ապ. Ընթեռնլոց, կերթալս, օգույացագ:

Ըսոր պէս կը խոնարհի նաեւ ներգործական բայը Ձգենուիմ, զգեցայ, զգեցիր, հագնիլ, կրկնիլ:

Ըսոնց կրաւորականն էական բայով կը ձեւանայ. ինչպէս խոսոպանամ բային համար ըսինք. այսպէս, ընդերցեալ լինիմ, Ձգեցեալ լինեի, եղէ, եւ այլն. բայց կ'ըսուի նաեւ ներգործականին պէս ընդհանուր, ի կոպտացուի, օգտուիլ:

Վասնզի գրքերն աղէկ հասկընալու համար գիտնալու է որ հրամայականին յոգնակի երկրորդ դէմը՝ կատարեալին յոգնակի երկրորդ դէմին տեղ կը բանեցընեն. այսպէս, վճռեցէք, խոքեցէք, ընդրեէ, կամ ընտրեցուր, Սքբեցարուր. փոխանակ ըսելու, վճռեցէք, խոքեցէք, ընդրեէ, կամ ընտրեցէ, Սքբեցայ:

ԳՕԼՈՒԾ Զ.

ԱՆԿԱՆՈՆ ՈՒ ՊԱԿԱՍԱՒՈՐ ԲԱՑԱՌՈՒԱՑ ՎՐԱՑ

Ընկանոն կամ Զբարդուիմ կ'ըսուի ան բայն, որ չորս լծորդութեանց հասարակ կարգէն դուրս կ'ելլէ: Իսկ պակասաւոր կ'ըսուի ան բայն որուն քանի մը ժամանակը կը պակսի կամ ուրիշ բայէ կը լրանայ:

Օգտուողի բայերուն ներկան, անկատարն ու ստորադասականն ըստ կանոնի կը խոնարհին: Իսկ կատարեալն, ապառնին ու հրամայականը կը գործածուին: Նոյնպէս պակասաւորներուն ալ միևնակ ասոնք ժամանակները կը պակսին:

Ա Ն Կ Ա Ն Ո Ն Բ Ա Յ Ե Ր

Ա. Առնեմ, ընդ, էիմիք:

Ն Ե Ր Գ Ո Ր Ծ Ա Կ Ա Ն

Սահմ. եղ. Առնեմ, առնես, առնէ, նեմք, նէք, նեն.
Անկտ. Առնէի, առնէիր, նէր, նէաք. նէիք, նէին.

Կոպտացեալ:

Ընդրի,	ընդէ,	էիմիմ.
Ընդրեր,	ընդէր,	էիմիմն.
Ընդր,	ընդ—,	էիմիմ.

Արարաք,	ըէ՛ն+,	էթ տիք.
Արարէք,	ըէ՛է+,	էթ տինիզ.
Արարին,	ըէ՛ն,	էթ տիլէր.

Ապառնի:

Արարից,	ընէմ՛,	էտէյիմ.
Արասցես,	ընէ՛ս,	էտէսին.
Արասցէ,	ընէ՛,	էտսին.
Արասցուք,	ընէն+,	էտէլիմ.
Արասջիք կամ առնիջիք,	ընէ՛է+,	էտէսինիզ.
Արասցեն,	ընէ՛ն,	էտսինլէր.

Հրամայական եղանակ:

Արա կամ արասջիր կամ առնիջիր,	ըէ՛է,	էթ.
Մի առներ,	մ՛ ընէ՛ր,	էթմէ.
Արարէք,	ըէ՛է+,	էտինիզ.
Մի առնէք,	մ՛ ընէ՛է+,	էթմէյինիզ.

Սոր. Առնիցեմ, նիցես, նիցէ, նիցեմք, նիցէք, նիցեն.
Ընդ. Առնել, առնելոյ, առնելով, ընել, էթմէք.
Ընդ. նէր. Արարող կամ Առնող. Անց. Արարեալ.
Ապառնի. Առնելոց.

Կ Ր Ա Ւ Ո Ր Ա Կ Ա Ն

Սահմ. նէր. Առնիմ, նիս, նի, առնիմք, նիք, նին.
Անկ. Առնէի, էիր, էր, առնէաք, էիք, էին.
Կատար. Արարայ, րար, րաւ, արարաք, րայք, րան.
Ապա. Արարայց, արասցիս, արասցի, արասցուք, առնիջիք, արասցին.
Հրամ. Առնիջիր, մի առնիր, առնիջիք, մի առնիք.
Սոր. Առնիցիմ, ցիս, ցի, ցիմք, ցիք, ցին.
Ընդ-ոյն. Առնիլ, առնելոյ, առնելով.
Ընդ. անց. Արարեալ, արարելոյ. Ապառ. Առնելի կամ Առնելոց.

Բ. Դնեմ, դնել, գօամագ.

Ն Ե Ր Գ Ո Ր Ծ Ա Կ Ա Ն

Սահ. նէր. Դնեմ, դնես, դնէ, դնեմք, դնէք, դնեն.
Անկ. Դնէի, դնէիր, դնէր, դնէաք, դնէիք, դնէին.

Կապրբեալ:

Եդի,	ԵՐԻ,	գօտում.
Եդիր կամ եդեր,	ԵՐԻՐ,	գօտուն.
Եդ,	ԵՐՈ,	գօտու.
Եդաք,	ԵՐԻՆՔ,	գօտուգ.
Եդիք,	ԵՐԻՔ,	գօտունուզ.
Եդին,	ԵՐԻՆ,	գօտուլար.

Ապառնի:

Եդից,	ԸՆԵՄ,	գոյում.
Դիցես,	ԸՆԵՍ,	գոյասըն.
Դիցէ,	ԸՆԷ,	գօսուն.
Դիցուք,	ԸՆԵՔ,	գոյալըմ.
Դիջիք,	ԸՆԷՔ,	գոյասընըզ.
Դիցեն,	ԸՆԵՆ,	գօսունլար.

Հրամայական եղանակ:

Դիր կամ դիջիր,	ԸՐ,	գօ.
Մի դներ,	ՄԻ ԸՆԵՐ,	գօմա.
Դիք,	ԸՐԵՔ,	գոյունուզ.
Մի դնէք,	ՄԻ ԸՆԷՔ,	գօմայընըզ.

Սոյր. Դնիցեմ կամ դիցեմ, ցես, ցէ, ցեմք, ցէք, ցեն.

Անբեւոյն. Դնել, դնելոյ, դնելով, ընել, գօմագ:

Ընդդ. Դնող. Անց. Եղեալ. Ապառ. Դնելոց:

ԿՐԱՒՈՐԱԿԱՆ

Սահ. Ներ. Դնիմ, դնիս, դնի, դնիմք, դնիք, դնին.

Անկտր. Դնէի, դնէիր, դնէր, դնէաք, դնէիք, դնէին.

Կատար. Եդայ, եդար, եդաւ, եդաք, եդայք, եդան.

Ապառ. Եդայց, դիցիս, դիցի, դիցուք, դիջիք, դիցին.

Հրամ. Դիջիր կամ դնիջիր, մի դներ, եդարուք, մի դնիք.

Սոյր. Դնիցիմ կամ դիցիմ, դնիցիս, դնիցի, դնիցիմք, ցիք, ցին.

Անբեւոյն. Դնել, դնելոյ, դնելով.

Ընդ. անց. Եղեալ, եղելոյ. Ապառ. Դնելոց կամ դնելի:

Գ. Լսեմ. լսել, իշխեմ-ել։

ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆ

Սահ. Նէր. Լսեմ, լսես, լսէ, լսենք, լսէք, լսեն.
Ընկաց. Լսէի, լսէիր, լսէր, լսէաք, լսէիք, լսէին.

Կատարեալ։

Լուայ,	լսեցի,	իշխեցիմ.
Լուար,	լսեցեր,	իշխեցեր.
Լուաւ,	լսեց,	իշխեցաւ.
Լուաք,	լսեցինք,	իշխեցաք.
Լուայք,	լսեցէք,	իշխեցէք.
Լուան,	լսեցին,	իշխեցին.

Ապառնի։

Լուայց,	լսիմ,	իշխեցայիմ.
Լուիցես,	լսիս,	իշխեցայս.
Լուիցէ,	լսի,	իշխեցայ.
Լուիցուք,	լսինք,	իշխեցայիմք.
Լուիջիք,	լսէք,	իշխեցայիք.
Լուիցեն,	լսեն,	իշխեցայիցեն.

Հրամայական եղանակ։

Լուր կամ լուիջիր,	լսիր,	իշխեա.
Մի լսեր,	մի լսեր,	իշխեամ.
Լուիջիք,	լսեցէք,	իշխեցէք.
Մի լսէք,	մի լսէք,	իշխեամք.

Սպառ. Լսիցեմ կամ լուիցեմ, լսես, լսէ, լսենք, լսէք, լսեն.
Ընդեռայն. Լսել, լսելոյ, լսելով, լսիր, իշխեամք։
Ընդ. Նէր. Լսող. Ընդ. Լուեալ. Ապառ. Լսելոց։

ԿՐԱՒՈՐԱԿԱՆ

Սահ. Նէր. Լսիմ, լսիս, լսի, լսիմք, լսիք, լսին.
Ընկաց. Լսէի, լսէիր, լսէր, լսէաք, լսէիք, լսէին.
Կատար. Լուեալ եղէ, եղեր, եղեւ, եղաք, եղէք, եղեն.
Ապառ. Լուեալ եղէց, եղես, եղի, եղիցուք, իջիք, իցին.
Հրամայ. Լուեալ լեր, լուեալ լերուք.
Սպառ. Լսիցիմ, ցիս, ցի, ցիմք, ցիք, ցին.
Ընդեռայն. Լսել, լսելոյ, լսելով.
Ընդ. անց. Լուեալ. Ապառն. Լսելի, լսելոց։

Ընդունելութիւն անցեալին տեղ կը բանին նաեւ ասս բառերը. Լա՛ եղէ՛ կամ լա՛ եղե՛. լա՛ ե՛ղ. լեալ լէր, եւ այլն:

Գ. ՃԱՆԱՉԵԼ, ՃԱՆՉԵԼ, Թանըմագ:

ՆԵՐԿԱՆ

Սահ. Նէր. ՃԱՆԱՉԵՄ, ՀԵՍ, ՀԷ, ՀԵՄՔ, ՀԷՔ, ՀԵՆ.
Անկա. ՃԱՆԱՉԷԻ, ՀԷՐ, ՀԷՐ, ՀԷՔԱՔ, ՀԷՔԻՔ, ՀԷՐԻՆ.

Կատարեալ:

ԾԱՆԵԱՅ,	ՃԱՆՉԱՅ,	Թանըտըմ.
ԾԱՆԵԱՐ,	ՃԱՆՉԱՑ,	Թանըտըն.
ԾԱՆԵԱՒ,	ՃԱՆՉԱ՛,	Թանըտը.
ԾԱՆԵԱՔ,	ՃԱՆՉԱՆՔ,	Թանըտըգ.
ԾԱՆԵԱՍՔ,	ՃԱՆՉԱ՛Ք,	Թանըտընըզ.
ԾԱՆԵԱՆ,	ՃԱՆՉԱՆ,	Թանըտըլար.

Ապառնի:

ԾԱՆԵԱՅՑ,	ՃԱՆԸՄ,	Թանըեալըմ.
ԾԱՆԻՑԵՍ,	ՃԱՆԸՆ,	Թանըեասըն.
ԾԱՆԻՑԷ,	ՃԱՆԸՆ,	Թանըսըն.
ԾԱՆԻՑՈՒՔ,	ՃԱՆԸՆՔ,	Թանըեալը.
ԾԱՆԻՔՔԻՔ,	ՃԱՆԸՔ,	Թանըեասընըզ.
ԾԱՆԻՑԷՆ,	ՃԱՆԸՆ,	Թանըսընըլար.

Հրամայական եղանակ:

ԾԱՆԻՐ կամ ԾԱՆԻՔԼԷ,	ՃԱՆՉԷՔ,	Թանը.
Մի ՃԱՆԱՉԷՐ,	Ոչ ՃԱՆԸՆ,	Թանըմա.
ԾԱՆԵՐՈՒՔ կամ ԾԱՆԵՔԼԻՔ,	ՃԱՆՉԷՔ,	Թանըյընըզ.
Մի ՃԱՆԱՉԷՔ,	Ոչ ՃԱՆԸՆՔ,	Թանըմայընըզ.

Սոյն. ՃԱՆԱՉԻԿԵՄ, ԼՑԵՍ, ԻՄԷ, ԻՑԵՄՔ, ԻՄԷՔ, ԻՄԵՆ.
Անէր. ՃԱՆԱՉԼ, ՃԱՆԱՉԵԼՈՂ, ՀԵԼՈՎ, ՃԱՆԸՆ Թանըմագ
Ընդ. Նէր. ՃԱՆԱԷՈՂ. Անց. ԾԱՆՈՒՑԵԱԼ. Ապա. ՃԱ-
Նաչելոց:

ԿԻՒԱՐԿԱՆ

Սահ. Նէր. ՃԱՆԱՉԻՄ, ՀԻՍ, ՀԻ, ՀԻՄՔ, ՀԻՔ, ՀԻՆ.
Անկա. ՃԱՆԱՉԻԻ, ՀԻԻՐ, ՀԻՐ, ՀԻՔԱՔ, ՀԻՔԻՔ, ՀԻՐԻՆ.
Կատար. ԾԱՆՈՒՑԱՅ, ՑԱՐ, ՑԱՒ, ՑԱՔ, ՑԱՍՔ, ՑԱՆ.
Ցարակ. ԾԱՆՈՒՑԵԱԼ ԵՄ, ԵՍ, Է, ԵՄՔ, ԷՔ, ԵՆ.
Գերակ. ԾԱՆՈՒՑԵԱԼ ԷԻ, ԷԻՐ, ԷՐ, ԷԱՔ, ԷԻՔ, ԷԻՆ.

Ադ՝՝ն. Ծանուցայց, սցիս, սցի, սցուք, սջիք, սցին.
Հբմ՝՝յ. Ծանիջիր, ծանիջիք.
Սպ՝՝ր. Ճանաչեցիմ, իցիս, իցի, իցիմք, իցիք, իցին.
Անբ՝՝յն. Ճանաչել, ճանաչելոյ, ճանաչելով.
Ընդ՝՝ անց. Ծանուցեալ, ցելոյ. Ադ. Ճանաչելի կամ չելոց:

Ե. Մեղանչեմ, Դեղ ընել, կիւնահ իշլէմիք:
Սահ. Նբ. Մեղանչեմ, չես, չէ, չեմք, չէք, չեն.
Անկ՝՝ա. Մեղանչէի, չէիր, չէր, չէաք, չէիք, չէին.

Կատարեալ:

Մեղայ,	Դեղ ըրէ,	կիւնահ իշլէտիմ.
Մեղար,	Դեղ ըրէր,	կիւնահ իշլէտին.
Մեղաւ,	Դեղ ըրաւ,	կիւնահ իշլէտի.
Մեղաք,	Դեղ ըրինք,	կիւնահ իշլէտիք.
Մեղայք,	Դեղ ըրէք,	կիւնահ իշլէտինիզ.
Մեղան,	Դեղ ըրին,	կիւնահ իշլէտիլէր.

Ապառնի.

Մեղայց,	Դեղ ընեմ,	կիւնահ իշլէյիմ.
Մեղցես,	Դեղ ընես,	կիւնահ իշլէյէսին.
Մեղցէ,	Դեղ ընէ,	կիւնահ իշլէսին.
Մեղցուք,	Դեղ ընենք,	կիւնահ իշլէյէլիմ.
Մեղջիք,	Դեղ ընէք,	կիւնահ իշլէյէսիւնիզ.
Մեղցեն,	Դեղ ընեն,	կիւնահ իշլէսինլէր.

Հբմ՝՝յական եղանակ:

Մեղիր կամ մեղիջիր,	Դեղ ըրէ,	կիւնահ իշլէ.
Մի մեղանչեր,	Դեղ մ՝ըներ,	կիւնահ իշլէմէ.
Մեղիք կամ մեղարուք,	Դեղ ըրէք,	կիւնահ իշլէյինիզ.
Մի մեղանչէք,	Դեղ մ՝ընէք,	կիւնահ իշլէմէյինիզ.

Սպ՝՝ր. Մեղանչեցեմ, իցես, իցէ, իցեմք, իցէք, իցեն.
Ընդ. Մեղանչել, չելոյ, չելով, Դեղ ընել, կիւնահ իշլէմիք.
Ընդ. Նբ. Մեղանչող. Անց. Մեղուցեալ, մեղուցելոյ.
Ադ՝՝ն. Մեղանչելոց:

Ջ. Ցառնեմ, ողջընդուլ, տիրիլմէք։

Սահ. Նէր. Ցառնեմ, նես, նէ, նեմք, նէք, նեն.
Անկատար. Ցառնէի, նէիր, նէր, նէաք, նէիք, նէին.

Կատարեալ։

Ցարեայ,	ողջընդայ,	տիրիլտիմ.
Ցարեար,	ողջընդար,	տիրիլտին.
Ցարեաւ,	ողջընդաւ,	տիրիլտի.
Ցարեաք,	ողջընդանք,	տիրիլտիք.
Ցարեայք,	ողջընդայք,	տիրիլտինիզ.
Ցարեան,	ողջընդան,	տիրիլտիլէր.

Ապառնի։

Ցարեայց,	ողջընդամ,	տիրիլէյիմ.
Ցարիցես,	ողջընդաս,	տիրիլէսին.
Ցարիցէ,	ողջընդայ,	տիրիլսին.
Ցարիցուք,	ողջընդանք,	տիրիլէլիմ.
Ցարիջիք,	ողջընդայք,	տիրիլէսինիզ.
Ցարիցեն,	ողջընդան,	տիրիլսինլէր.

Հրամայական եղանակ։

Արի կամ յառնիջիր,	ողջընդիր,	տիրիլ.
Մի յառներ,	մի՛ողջընդար,	տիրիլմէ.
Արիք կամ յարերուք,	ողջընդիք,	տիրիլինիզ.
Մի յառնէք,	մի՛ողջընդայք,	տիրիլմէյինիզ.

Սպառ. Ցառնիցեմ, իցես, իցէ, իցեմք, իցէք, իցեն.
Անեղեալ. Ցառնել, յառնելոյ, ելով, ողջընդալ, ողջընդալ
բիլմէք. Պատ ելլել, այցաղա գալզմա
Ընդ. Նէր. Ցառնող. Անց. Ցարուցեալ, յարուցեալ
Ապառնի. Ցառնելոց։

Է. Տամ, տալ, վէրմէք։

ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆ

Սահ. Նէր. Տամ, տաս, տայ, տամք, տայք, տան.
Անկատ. Տայի, տայիր, տայր, տայաք, տայիք, տայի

Կատարեալ։

Ետու,	տուի,	վէրտիմ.
Ետուր,	տուիր,	վէրտին.
Ետ,	տուաւ,	վէրտի.

Ցուաք,	պոլին,	վերտիք.
Ետուք,	պոլի,	վերտինիզ.
Ետուն,	պոլին,	վերտիլէր.

Ապառնի:

Ցաց,	պամ,	վերէյիմ.
Ցացես,	պոս,	վերէսին.
Ցացէ,	պայ,	վերսին.
Ցացուք,	պանի,	վերէլիմ.
Ցաջիք,	պաի,	վերէսինիզ.
Ցացին,	պան,	վերսինլէր.

Հրամայական եղանակ:

Ցուր կամ տալիր,	պոր,	վեր.
Մի տար,	մի պար,	վերմէ.
Ցուք,	պոլի,	վերինիզ.
Մի տայք,	մի պաի,	վերմէյինիզ.

Ներգոյ. Ցայցեմ, ցես, ցէ, ցեմք, ցէք, ցեն.
Ընդհանուր. Ցալ, տալոյ, տալով, պոլ, վերմէք.
Ընդ. Նէր. Ցուող. Անց. Ցուեալ. Ապառ. Ցալոց:

ԿՐԱՒՈՐԱԿԱՆ

Ներկա. Նէր. Ցուեալ լինիմ, նիս, նի, նիմք, նիք, նին.
Անկատ. Ցուեալ լինէի, էիր, էր, էաք, էիք, էին.
Կատար. Ցուայ, տուար, տուաւ, տուաք, տուայք, տուան.
Ընդ. Ցուայց, տացիս, տացի, տացուք, տացիք, տացին.
Հրամայական. Ցաջիր, տացիր.
Ներգոյ. Ցայցիմ, ցիս, ցի, ցիմք, ցիք, ցին.
Անհրաժեշտ. Ցուեալ լինել, լինելոյ, լինելով.
Ընդ. անց. Ցուեալ, տուելոյ. Ապառ. Ցալի:

ՊԱԿԱՍԱԽՕՐԲԱՑԵՐ

Ա. Գամ, ֆալ, կէլմէք:

Ի՛ս պակասաւոր բայը՝ նէյն բայէն կը լրանայ:

Ներկա. Նէր. Գամ, գաս, գայ, գամք, գայք, գան.
Անկատ. Գայի, գայիր, գայր, գայաք, գայիք, գային.

Կատարեալ:

Եկի,	եյայ,	կէլտիմ.
Եկիր,	եյար,	կէլտին.
Եկին,	եյան,	կէլտի.

Եկաք,	Եկած,	Կէլտիք.
Եկիք,	Եկած,	Կէլտինիզ.
Եկին,	Եկած,	Կէլտիլէր.

Ապառնի:

Եկից,	գամ,	Կէլէյիմ.
Եկեսցես,	գաս,	Կէլէսին.
Եկեսցէ,	գայ,	Կէլսին.
Եկեսցուք,	գանք,	Կէլէլիմ.
Եկեսջիք,	գաք,	Կէլէսինիզ.
Եկեսցեն,	գան,	Կէլսինլէր,

Հրամայական եղանակ:

Եկ կամ եկեսջիր.	եկօր,	Կէլ.
Մի գար,	մի գօր,	Կէլմէ.
Եկայք,	եկէք,	Կէլինիզ.
Մի գայք,	մի գաք,	Կէլմէյինիզ.

Սոռոբք. Գայցեմ, ցես, ցէ, ցեմք, ցէք, ցեն.
Անէրեօոյն. Գալ, գալոյ, գալով, գալ, Կէլմէք.
Ընդ. անց. Եկեալ. Ապառ. Գալոց կամ գալի:

Բ. Ուտեմ, ուօրել, եմէք:

Այս պակասաւոր բայը, կերայ բայէն կը լրանայ:

Ներգործական:

Սահ. ներ. Ուտեմ, տես, տէ, տեմք, տէք, տեն.
Անկատար. Ուտէի, տէիր, տէր, տէաք, տէիք, տէին.

Կատարեալ:

Կերի, կամ կերայ,	ղերայ,	Եէտիմ.
Կերեր կամ կերար,	ղերաբ,	Եէտին.
Եկեր կամ կերաւ,	ղերաա,	Եէտի,
Կերաք,	ղերանք,	Եէտիք,
Կերէք կամ կերայք,	ղերած,	Եէտինիզ.
Կերին կամ կերան,	ղերան,	Եէտիլէր.

Ապառնի:

Կերից կամ կերայց,	ուօրեմ,	Եէյիմ.
Կերիցես,	ուօրես,	Եէյէսին.
Կերիցէ,	ուօրէ,	Եէսին.
Կերիցուք,	ուօրենք,	Եէյէլիմ.

կերիջիք կամ ուրիջիք,	...ոփէ+,	եէյէսխինիզ.
կերիցեն,	...ոփեն,	եէսխինլէր.

Հրամայական եղանակ:

կեր, կերիջիր կամ ուտիջիր,	...էր,	եէ.
Մի ուտեր,	մ'...ոփեր,	եէմէ.
կերէք կամ կերբայք,	...էրէ+,	եէյինիզ.
Մի ուտէք,	մ'...ոփէ+,	եէմէյինիզ.

Սորպոք. Ուտիցեմ, իցես, իցէ, իցեմք, իցէք, իցեն.
Անեղեւոյն. Ուտել, ուտելոյ, ուտելով, ...ոփել, եէմէք:
Ընդ. ...էր. կերող. Անց. կերեալ. Ապառ. Ուտելոց:

ԿՐԱՒՕՐԱԿԱՆ

Սահ. ...էր. Ուտիմ, տիս, տի, տիմք, տիք, տին.
Անկատար. Ուտէի, տէիր, տէր, տէաք, տէիք, տէին.
Կոդ. կերայ, կերար, կերաւ, կերաք, կերայք, կերան.
Ապառ. կերեայց, կերիցիս, կերիցի, կերիցուք, կերիջիք, կերիցին.
Հրամայական. կերիջիր, կերիջիք.
Սորպոք, Ուտիցիմ, իցիս, իցի, իցիմք, իցիք, իցին.
Անեղեւոյն. Ուտել, ուտելոյ, ուտելով.
Ընդ. անց. կերեալ. Ապառ. Ուտելի կամ կերլի:

Գ. Ըմպեմ, խմել, իչմէք:
Ըս պակասաւոր բայը՝ Ըբէէ բայէն կը լրանայ:

ՆԵՐԿՕՐՕՒԱԿԱՆ

Սահ. ...էր. Ըմպեմ, պես, պէ, պեմք, պէք, պեն.
Անկատար. Ըմպէի, պէիր, պէր, պէաք, պէիք, պէին.

ԿԱՏԱՐԵԼԻ:

Ըբբի,	խոէցի,	իչտիմ.
Ըբբեր,	խոէցէր,	իչտին.
Էարբ կամ արբ,	խոէց,	իչտի.
Ըբբաք,	խոէցէ+,	իչտիք.
Ըբբէք,	խոէցէ+,	իչտինիզ.
Ըբբին,	խոէցին,	իչտիլէր.

Ապառնի։

Արբից,	խմե՛մ,	իշէ՛յիմ.
Արբցես,	խմե՛ս,	իշէ՛սին.
Արբցէ,	խմե՛,	իշէ՛ն.
Արբցուք,	խմե՛նք,	իշէ՛լիմ,
Արբջիք,	խմե՛ք,	իշէ՛սինիզ.
Արբցեն,	խմե՛ն,	իշէ՛նիլէր.

Հրամայական եղանակ։

Արբ կամ արբջիր,	խմէ՛,	իշէ՛.
Մի՛ ըմպեր,	մի՛ խմէր,	իշէ՛մէ.
Արբէ՛ք կամ ըմպիջիք,	խմե՛ցէք,	իշէ՛նիզ.
Մի՛ ըմպէք,	մի՛ խմէք,	իշէ՛մէյինիզ.

Սոռոպ. Ըմպիցեմ, ցես, ցէ, ցեմք, ցէք, ցեն.
Անբեռոյն. Ըմպել, ըմպելոյ, ըմպելով, խմել, իշէ՛մէք։
Ընդ. նեբ. Ըմպող. Անց. Արբեալ. Ապառ. Ըմպելոց.

կրաւորական

Սահ. նեբ. Արբեալ լինիմ, նիս, նի, նիմք, նիք, նին.
Անկ. Ըմպէի, կամ Արբեալ լինէի, } էիր, էր, էաք, էիք, էին.
Սոռոպ. Արբեալ եղէ, եղեր, եղեւ, եղաք, եղէք, եղեն.
Ապառ. Արբեալ եղէց, եղիցես, եղիցի, եղիցուք, եղիջիք, եղիցին.
Հրամայական. Արբեալ լեր, արբեալ լերուք.
Սոռոպ. Ըմպիցիմ, ցիս, ցի, ցիմք, ցիք, ցին.
Անբեռոյն. Ըմպել, ըմպելոյ, ըմպելով։
Ընդ. անց. Արբեալ. Ապառ. Ըմպելի։

Դ. ՈՒնիմ, ունիս, պէնիմ վար։

Ես պակասաւոր բայը կալայ բայէն կը լրանայ։
Սահ. նեբ. ՈՒնիմ, նիս, նի, նիմք, նիք, նին։
Անկոտ. ՈՒնէի, ունէիր, ունէր, ունէաք, ունէիք, ունէին.

կատարեալ։

կալայ,	բառնեցի,	թուխտուս.
կալար,	բառնեցիր,	թուխտուն.
կալաւ,	բառնեց,	թուխտու.
կալաք,	բառնեցինք,	թուխտուք.

կալաք,	բառնեցէ՛,	Թուխտունուզ.
կալան,	բառնեցին,	Թուխտուլար.

Ապառնի:

կալայց,	բառնա՛մ,	Թուխտայըմ.
կալիսկամ կալցես,	բառնա՛ս,	Թուխտասըն.
կալի կամ կալցէ,	բառնէ,	Թուխտսուն.
կալցուք,	բառնանո՛ւք,	Թուխտալըմ.
կալջիք,	բառնա՛ք,	Թուխտասընըզ.
կալին կամ կալցեն,	բառնան,	Թուխտսունլար.

Հրամայական եղանակ:

կալ կամ կա կամ կալջիր,	բառնէ,	Թուխտ.
Մի ունիր,	մի՛ բառնէր կամ մի՛ առնէնար,	Թուխտմա կամ էտինմէ.
կալարուք,	բառնեցէ՛,	Թուխտունուզ.
Մի ունիք,	մի՛ բառնա՛ կամ մի՛ առնէնա՛,	Թուխտմայընըզ կամ էտինմէյինիզ.

Սորտ. Ունիցիմ, ցիս, ցի, ցիմք, ցիք, ցին.
Անբէտոյն. Ունել, ունելոյ, ունելով, բառնել կամ առնէնալ, Թուխտմագ կամ էտինմէք.
Ընդ. Նէր. Ունող. Անց. Կալեալ. Ապառ. Ունելոց, ունելի:

Ասոր պէս կը խոնարհի նաեւ
Ընդունիմ, ընկալայ, ընկալ. ընդառնել, գապուլ էթմէք.

Կրաւորականն էական բայով կ՚ըլլայ, ասանկ՝ կոչել լինիմ, կոչել եղէ. Ընկալեալ լինիմ, ընկալեալ եղէ, եւ այլն:

Ե. Երթամ, երթալ, կիթմէք:

Ասա պակասաւոր չէզոք բայը՝ Զոտոյ բայէն կը լրանայ:
Սահ. Նէր. Երթամ, թաս, թայ, թամք, թայք, թան.
Անկ. Երթայի, թայիր, թայր, թայաք, թայիք, թային.

Պատրաստել:

Զոքայ,	չոչէ,	կիթտիմ.
Զոքար,	չոչէր,	կիթտին.
Զոքաւ,	չնոչ,	կիթտի.
Զոքաք,	չոչէ՛ք,	կիթտիք.

Զրպայք,	գոցէ,	կիթտինիզ.
Զրբան,	գոցին,	կիթտիլէր.

Ապառնի:

Երթայց,	երթամ,	կիտէյիմ.
Երթիցես,	երթաս,	կիտէսին.
Երթիցէ,	երթայ,	կիթսին.
Երթիցուք,	երթանք,	կիտէլիմ.
Երթիջիք,	երթաք,	կիտէսինիզ.
Երթիցեն,	երթան,	կիթսինլէր.

Հրամայական եղանակ:

Երթ,	գնա,	կիթ.
Մի երթար,	մի՛երթար,	կիթմէ.
Երթայք,	գոցէ՛.	կիտինիզ.
Մի երթայք,	մի՛երթաք,	կիթմէյինիզ.

Սոորպ. Երթայցեմ, ցես, ցէ, ցեմք, ցէք, ցեն.
Անէր. Երթալ, երթալոյ, երթալով, երթաւ, կիթմէք:
Ընդ. առ. Երթեալ. Ապ. Երթալոց:

Զ. Պարտիմ, պարտական եմ, պօրճում վար:

Այս բայը միայն այսչափ ժամանակ ունի:
Սահ. Նէր. Պարտիմ, տիս, տի, տիմք, տիք, տին.
Անկատար. Պարտէի, էիր, էր, էաք, էիք, էին.
Սոորպ. Պարտիցիմ, պարտիցիս, եւ այլն:
Անէր. Պարտել, լոյ, լով:

Ը. Մարթիմ, կրնամ, գատրը ըմ:

Այս բայը միայն այսչափ ժամանակ ունի:
Սահ. Նէր. Մարթիմ, թիս, թի, թիմք, թիք, թին.
Անկատ. Մարթէի, էիր, էր, էաք, էիք, էին.
Սոորպ. Մարթիցիմ, ցիս, ցի, ցիմք, ցիք, ցին.
Անէր. Մարթել, մարթելոյ, մարթելով:
Այնացած ժամանակները Մարթնամ բայէն կ՚առնան:

Ը. Գոգ, ըսե, սէջյլէ:

Այս պակասաւոր բայը միայն ապառնի ու հրամայական ունի:

Ապառնի։

Գոգցես,	ըսե՛ս,	տէյէսին.
Գոգցէ,	ըսէ՛,	տէսին.
Գոգցուք,	ըսենք,	տէյէլիմ.
Գոգջիք,	ըսէ՛ք,	տէյէսինիզ.
Գոգցեն,	ըսեն,	տէսինլէր.

Հրամայական եղանակ։

Գոգ կամ գոգջիր,	ըսէ՛,	տէ՛.
Գոգէք կամ գոգջիք,	ըսէ՛ք,	տէյինիզ.

Ինչպէս մինչեւ հիմայ գրուածներէն կ՚երեւայ, ան ներգործական բայերն, որոնց որ սահմանական ներկան եմ կը վերջաւորի, համարձակ կրաւորական ալ ունին եմ վերջաւորութեամբ, բայց ի քանի մը անցողական բայերէն, որոնց վրայ խօսեցանք (երես 62)· ինչպէս, Գոբձեմ, ֆոբձեմ. Աւեմ, ասիմ. Հաւաներմ, հաւանիմ. Առնեմ, առնիմ, եւ այլն։ Իսկ ան ներգործական բայերն, որոնց որ սահմանական ներկան ում եւ ում կը վերջաւորին, անոնք եմ վերջաւորութեամբ կրաւորական չունին, բայց ի մէկ քանի բայերէն, ինչպէս վերը տեսար։ Ասոր համար կամ էական բայով կը ձեւանան, եւ կամ ներգործականը կը բանի կրաւորական նշանակութեամբ՝ հասարակ բայի պէս։ Ուստի Հէղում՝ երբեմն կը նշէ ըսել է, ու երբեմն կը նշէ ուտել։

Այսինքն ան ներգործական բայերն՝ որոնց որ կատարեալն է կը վերջաւորի, այ վերջաւորութեամբ կրաւորական կատարեալ ալ ունին. ինչպէս, Գոբձեյ, ֆոբձեցայ. Հաւէ, հաւայ. Բացէ, բացայ, Հեղէ, հեղայ. Աբուէ, աբուայ։ Իսկ ան ներգործական բայերն, որոնց որ կատարեալն այ կը վերջաւորի, Հարկաւ կրաւորականն էական բայով կը ձեւանայ, ինչպէս, Խոսուացայ, խոսուացեալ եղէ. Լուայ, լսեալ եղէ, եւ այլն։

Այս ալ գիտնալու է որ անկատարն ու ստորադասականը ներկային կ՚ելլեն. իսկ ապառնին կատարեալէն կ՚ելլէ։ Հրամայականին մէկ մասը ստորադասական է, ու մէկալը բացատական. ստորադասական մասը

կատարեալէն կ'ելլէ ու բացասականը ներկայէն: Ա՛ս աղէկ կ'երեւայ օրինակով մը:

Կոպտ.	Հատի,	Սահ. Նէր.	Հատանեմ.
Ազտ.	Հատից,	Անկոտ.	Հատանէի.
		Սոսրտտ.	Հատանիցեմ.
Հրամայ:	Հատ,		Մի՛ հատաներ.
	Հատէք,		Մի՛ հատանէք:

ՅՕԳՈՒԱԾ Է·

ԴԻՄԱԶՈՒՐԿ ԲԱՑԵՐՈՒՆ ՎՐԱՑ

Դիմազուրկ կ'ըսուին ան բայերն՝ որոնք ինչ եղանակին ու յոգնականին երբեմն պակաս ունին, եւ որոնց հասարակերբէն երբեմն պետը կը բառնէ: Առաջինները կ'ըսուին դիմազուրկ ըստ ինչեան, մնկալները դիմազուրկ ըստ պատահման:

Ա. Ըստ ինչեան ըսուած դիմազուրկներն այսպէս կը խոնարհին:

Սահ. Նէր.	Հարկ է,	Կրնալ պըտ.
Անկատ.	Հարկ էր,	Կրնայի ըտը.
Կատարեալ.	Հարկ եղեւ,	Կրնալ օտաւ.
Ապառնի.	Հարկ լինի կամ եղիցի,	Կրնալ օտաւն.
Սոսրտտ.	Հարկ իցէ կամ լինիցի,	Կրնալ օտա, նէ.

Ըստ պէս կը խոնարհին նաեւ

Անկ է,	անկ է,	Ճայիլ տիր.
Արժան է,	արժան է,	Լալըգ տըր.
Բարի է, Բարւոք է,	աղէկ է,	Էյի տիր.
Կամ է, Կամք են,	կ'ուզեմ,	Իսթէրիմ.
Հնար է, Մարթ է,	կրնալ է,	Գապիլ տիր.
Պատշաճ է,	պատշաճ է,	Միւնասիպ տիր.
Պարտ է,	պէտք է,	Լազըմ տըր.

Բ. Դիմազուրկ ըստ պատահման կ'ըսուին անոնք որոնք թէպէտ ամէն դէմն ունին, բայց հասարակօ-

բէն բանածը միևնակ երրորդ դէմն է։ Եւ ասՙ երկու կերպ կ՚ըլլայ։

1. Մէյ մը բային նշանակութեան համար. ինչպէս,

Ընձրեւ,	անձրեւ կու գայ,	եաղմուր եաղար.
կարկտէ,	կարկուտ կու գայ,	տօլու եաղար.
Ձիւնէ,	ձիւն կու գայ,	գար եաղար.
փայլատակէ,	կը փայլատակէ,	չիմշէք չագար.
Մրրկէ,	մրրիկ կ՚ելլէ,	գայ գօփար.
ձառագայթէ,	կը ծաղէ,	չէօլէ սալգար.
Ծագէ,	կը ծագէ,	կիւնէշ տօղար.
Ցօղէ,	ցօղ կու գայ,	չէյ էնէր.
Մնչէ,	ամպրանին ձայն կը հանէ,	գումրու կու կու էտէր.
Մռնչէ,	ամբոխը կը մռնչէ,	կիւմիւրտէնիր.
կաղկանձէ,	շունը կու լայ,	ուլար.
Բառաչէ,	կովը կը պոռայ,	պէյիւրիւր.

Ասոնք ամէնն ալ գոչձեմին պէս կը խոնարհին։

Աղգանայ, Աղաւօտանայ,	պոռոտ կ՚ընայ,	սապահ օլուր.
Լուսանայ,	կը լուսցնայ,	շաֆագ սէօքէր.
Մթնանայ,	կը մթնցնայ,	գարարըը.
Երեկոյանայ,	երեկոն կ՚ըլայ,	ագշամ օլուր.
Որոտայ,	կը գոռայ,	կէօք կիւրլէր.

Ասոնք ալ խոպոպանոմին պէս կը խոնարհին։

2. Մէյ մՙալ սովորութեան համար. ինչպէս,

Ասի,	կ՚ըսուի,	տէնիր.
Երեւի, Թուի,	(ինձի) կ՚երեւայ կամ կու գայ,	(պանա) կէօրիւ նիւր.
Լսի,	կը լսուի,	իշիտիլիր.
Հասանէ,	(ինձի) կ՚հասնայ,	(պանա) տիւշէր կամ բասթ կելիր.
Հանդիպի, Պատահի, Պատահէ,	կը հանդիպէ,	բասթ կելիր.
Ցաչղղի,	կը յաչղղի,	բասթ կիտէր.

ԳԼՈՒԽ Դ.

ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՑ

'ԼԱԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ կ'ըսուի ան մասն բանին, որուն ետքի ծայրը չփոխուիր, այս ինքն՝ ոչ կը հոլովի եւ ոչ կը խոնարհի. եւ իրմէ եռտը հոլոված քառ մը կը պահանջէ, կամ սեռական, կամ տրական, կամ հայցական, եւ այլն, որոնց վրայ կարգաւ խօսինք:

Սեռական:

Վ ասն, Սակս, Ի սակս, Յաղագս, Առ, Համար, Իբրեւ.

Վասն մարդոյ ամենայն արարածքս եղեն.

Ամէն ստեղծած բաները մարդուն համար եղան.

Հէր մահկուդ ինամն իբրեւ օլտու:

Ջծառն միշտ սակս պտղոյն գարմանէ.

Միշակը ծառը պտղին համար կը հոգայ կը նայի.

Պահճէպան աղաճս ոչխէն իբրեւ թիմար էտէր:

Աշխարհս ի սակս եղեւ.

Աշխարհքս ոչխի համար եղաւ.

Պու տիւնեա պէնիմ իբրեւ օլտու:

Բժշկականութիւնն է արուեստ չարչափ մարդկային մարմնոյ եղեալ.

Բժշկութիւնը մարդուն մարմնոյն համար գտնուած արհեստ մըն է.

Հէքիմլիք ինամդն վնճափ իբրեւ իճատ օլունմուշ պիր սէնաաթ տըր:

Հրեայք ա՛ նախանձա՛ մատնեցին զՅիսուս.

Հրեաները նախանձա՛ համար Յիսուսը մատնեցին.

Եահուտիէր էքսթանճլըք իբրեւ Յիսուսու համաղլատըլար:

Փոխանակ, Տեղը, Եէրինէ.

Մի հատուցաներ չար փոխանակ չարի.

Չարի տեղ չար մի հատուցաներ.

Քէմլի՛ն եէրինէ քէմլիք էտա էթմէ:

Ընդանց, Առանց չ, (Օն) սուզ.

Առանց նենգութեան եւ չարութեան է մանուկն.

Տղան նենգութիւն եւ չարութիւն չունի.

Չօճուգ էմլի՛սիզ վէ հիլէսիզ տիր:

Օչհետ, Զկնի, Եպե-էն, Արտընտան, Արտընա.
Շուն որսորդ վարի զինի նապաստակաց.
Որսորդ շուներ նապաստակներուն եպե-էն կ'ինայ.
Ամէն քէօփէք ընավանէրէն արտընան տիւշէր:
Ցետ, Եոէ, Սօնրա.
Ցետ ցառաքին կ'ենաց կայ ճնայ մեզ մահ.
Խեղճ կ'ենանէն եոէ պէտք է որ մեռնինք.
Սէֆիլ եօվ-ըրէն ոօնրա էօլիւմիւմիզ վաճիպ տիր:
Ուռջի, Ա-ջի-ը, Էօնիւնէ, Էօնիւնտէ.
Աստուած էած զամենայն թռչուններ եւ զանասուններ առաջի Ադամայ.
Աստուած ամէն թռչուններն ու անասուններուը Ադամայ ա-ջի-ը բերաւ.
Ալլահ էր գուշլարը վէ հայվանլարը Ադամըն եօ-նի-նէ կէթիրտի:
Յանդիման, Հանդէպ, Տիմացը, Գարշըսընտա.
Ցիսուս նստէր յանդիման գառներին.
Ցիսուս կը նստէր գառներին դիմացը.
Ցիսուս գառներն գարշըսընտա օթուրուրտու:
Ի ներքոյ, Տակը, Տիպինտէ, Ալթընտա.
Խլուրդ միշտ ի ներոյ երկրէ ի խաւարին տեղւոյ շրջի.
Խլուրդը միշտ գետնէն դուկ մուրի տեղեր կը պատրաստի.
Եէր սրչանը տայմա եէր պէպինտէ, գարանլըգ եէր-լէրտէ կէզէր:
Ի վերայ, Վրայ, Իւսթիւնտէ, Իւզէրինտէ.
Օձ է վերայ լանջոյ եւ որվայնի սողայ.
Օձը կ'ուժտէն ու գորէն վրայ կը սողայ.
Երկան կէօ-ի-նի-ւն վէ գոնդըզը կ'ուզէրինտէ սաղըլըր.
Ակառակ, Ընդդէմ, Գէմ, Գարշը.
Մարմին ցանկայ հակառակ հոգւոյ, եւ հոգի՝ հակառակ մարմնոյ.
Մարմինը հոգւոյ գէմ կը բաղձայ, հոգին ալ՝ մարմնոյն գէմ.
Թէն ճանա գոնդը, վէ ճան ընինէ գոնդը արդիւզէր:
Ի մէջ, Մէջ, Իչինտէ. Ի միջոյ, Մէջէն, Իչինտէն.
Ի ծէզ լերանց թռչունք բոյնս դնեն, եւ ի ծէզ վիմոյ տան զձայնս իւրեանց.

Լեռնէրուն մէջ թռչունները բոյն կը դնեն, ու տաբերուն մէջին կը խօսին.

Գուշլար տաղլարըն էվլէրուն եուվա գօրլար վէ ըռալըրըն տրտըքնուն սէս վէրիվլէր:

Ի ձեռն, Շնորհ, Էվկիվէ.

Ի յեռն Սահակայ եւ Մեսրոպայ շնորհեցաւ Աստուած զգիր եւ զիմաստութիւն Հայաստանեայցս սուրբ. Սուրբ Սահակին ու Մեսրոպին յեռըը Աստուած Հայոց ազգին գիր ու իմաստութիւն տուաւ.

Ալլահ ալէն Սահակըն վէ Մեսրոպուն էվկինի միլլէթինէ եաղը վէ իլիմ իհսան էյլէսին:

Ընդ, Ցեղը, Եէրինէ.

Թագաւորեաց Ռոբովամ որդի Սողոմոնի ընդ նոր. Ռոբովամ Սողոմոնին որդին՝ թագաւորեց անոր տեղը: Ռոբովամ Սողոմոնուն օղլու՝ օնուն եէրինէ փատիշահ օլտու:

վէրջահոլով ու նախդրէս պրական:

Ա՛օտ, Մկրտ, Մօտիկ, Եագըն.

Ազէ գալարի՝ որ մէջն է ի ջուր.

Ջուրըն տօտիկ եղած կանանչը կ'ուճի.

Սուտ եսգըն օլան եէշիլմիք պէյիւր:

Ընդ*, Հէտ, Իվէ, Պէրապէր.

Բազում մեղաւորք բազմեալ էին ընդ Յիսուս եւ ընդ աշակերտս նորա.

Շատ մեղաւորներ Յիսուսին ու անոր աշկէրտներուն հետ նստած էին.

Զօգ կիւնահգեսրլար Յիսուսուն վէ օնուն շահկըրտըխլէրէ էլէ պէրապէր օխումուշլարըլար.

Ծիծառուկն եւ ճնճղուկք ընդ մեզ բնակին.

Ծիծառներն ու ճնճղուկները մեզի հետ կը բնակին.

Գըրլանղըճ վէ սէրչէ գուշլարը պէրապէր նսաքին օլուրլար:

* Ընդ նախադրութիւնն անխտիր կը գործածուի նախդրին հետ միասին վերջհոլով արականի հետ. բայց դերանուններու հետ միայն նախդրիւ կը բանի. այսպէս, ընդ ես, ինձի հետ, ընդ մեզ, ընդ իրարու հետ, ընդ նոսա, անոնց հետ. չըլլար ընդ նոյն, ընդ միեւնոյն, ընդ նոյս:

Լաւ, Լաւ, Շատ, կէօրէ.
Մարդ լաւ վատութիւն է՞րոյ զվարձս իւր ընդունի.
Մարդ էր ալեւոտութին լափ իր վարձքը կ'ընդունի.
Քիշի տէնոյ էօրէյնէ կէօրէ իւձրէվիին ալըր:
Լաւացած Հատուցանէ իւրաքանչիւր լաւ գործ է՞ր.
Լաւացած ամենուն իր գործէն համայն կը հատուցանէ.
Ալլահ հէր քէսէ տէնոյ ամէյնէ կէօրէ էտա էտէր:
Լա, քովը, Եանընտա, քէնարընտա.
Ո՞ւրէդ ադիր. Մեր տովը կեցիր. Պիզիմ եանըմըզդա գալ:
Երկու նաւք կային ա՞ւ ծովկէն.
Երկու նաւ կար ծովո՞ւն տովը.
Ցենկէն տէնոբընդա ինի գայըդ վար ըսը:
Գաին գյաւանակն կապեալ ա՞ւ գո՞ւբ.
Ցաւանակը գրան տովը կապած գտան.
Սրտիայը գոփոնուն եանընդա պաղլը պուլտուլար:
Ո՞ւրէնէ, Մէնէ՞կ, Տաք, Տէք, Գատար.
Տեսութիւն աչաց դինէ՞ց յատկեղ Հասանի.
Մեր աչաց տեսութիւնը դինէ՞կ ապագնէրը կը Հասնի:
Կէօզիւ-միչիւն կէօրմէկի եըլտըզլըդ գոգաբ եէթիշէր:
Մինչեւ ցայսօր, դինէ՞կ ա՞ւ օր, պու կիւնէաէք:

Հայկական:

Իրը, Իրրու, Իրրեւ, Որպէս, Պէս, Կիպի.
Երկիր էբէ՞ ըմայր զմեզ մնուցանէ.
Երկիրը զմեզ մօր պէս կը մեծցընէ.
Եէր ու՞ն կէղէ պիզի պէսլէր:
Ուան. (ուն բան) էն, ուելէ, (օն) տան, զկյատէ.
Ծանր հինչ տուն ըմեղ ի վեր մի առնուր.
Քեզի ծանր բան մի վերցըներ.
Սենէն աղըր շէյ գալըրսա:
Ծով մեծ է տուն ըզյամէ.
Ծովը յամէէն մեծ է.
Ցենիզ էրտուան պէօյիւք տիւր:

Բացատական:

Ձեռն, Ձե՞ւս, Ուզագ, Երըզագ.
Ձեռն է Լատուած յամպարըզտաց.

Աստուած ամպրիչներէն հեռու է.
թանները ղալմըրդան եղբօր տըր:
Գաղտ, գաղտուկ, կիզլի.
գաղտ ի մըրէն երթայր յեկեղեցին.
Մօրմէն գաղտուկ ժամ կ'երթար.
Անապատական կեանք քրիսեէյի կիտէրիտի:
Խաց, Բայց, Զոտ, Գայրը, Պաշգա.
Մի է Աստուած, եւ չկը այլ ոք բայց կամ բայց է
նմանի.
Աստուած մէկ է, եւ անկէց զատ ուրիշ չկայ.
Ալլահ պիր տիր, վէ ծնդան գայրը պաշգասը եօգտուր:

Գորգիկան:

Ան, (Ան) գեղացուհը, (Ան) ապեններըը, քովը (քաղ-
գաւերով մը), (Ո) սէմիթէրտէ, (Ո) վագըթ-
լարտա, Եանընտա.
Ցիտուս նատէր աս ծովիցիբէն.
Ցիտուս ծովուն տովիրը կը նատէր.
Ցիտուս պէնիդ էյնըսընդա օղնուրուրտու:
Աս քրիսթոսէ Լուցասուրօ հաստատեցաւ խաղաղու-
թիւն եկեղեցւոյ.
Քրիսթոսէ Լուցասուրնէրուն ապինը եկեղեցւոյ խաղա-
ղութիւնը հաստատուեցաւ.
Զանիկ գասիլհանէրըն վէգինդա քրիսէէնին բահա-
լըղը թէմիքքիւն պուլտու:
Զիհնէ է յարդ աս ցորենով.
Ցորդը ցորենին տով իհնէ պիտի ըլլայ.
Սաման պուղայըն կանընդա նէ օլաճագ:
Ընդ, Տակը, Ալթընտա, Ալթընա.
Հաւ ժողովէ զձագս ընդ ինեւով.
Հաւը ձագերը ինեւոն պակը կը ժողվէ.
Թավուգ եավրուլարընը գանադլարընդն ալինդա տեղ
չկրնր:
Ջափ, Ջափ, Գատար.
Լուսինն չկանի- լեզ փորը է քան գաշխարհ.
Լուսինը աշխարհքէն չհատ անգամ լեզ պղտիկ է
Ամ տիւնեատան եալն գատար քիւչիւք տիւր:

Հանդերձ, Մելիսեդ, պերապէր.
Ախտ ոմանց մեղաւորաց զոգին հանդիպեցի մարմնոյն հաշէ.
Ոմանց մեղաւորաց ախտը հոգին մարմնոյն հետ Մելիսեդ
կը նիհարցընէ.
Գարէդ սագլամագ ճանը ընդ ելլ պերապէր էրիտիր.
Պարաճախան:
Հ ուրջ, Բուրդուխէ, Էլթրաքընտա.
Բազմաւթիւն նաւաց շուրջ զալեաբհաս գան, զի
ծով է շուրջ զալեաբհաս.
Շատ նաւեր ալեբուխէ Բուրդուխէը կը պատրին, ինչու
որ ալեբուխէ Բուրդուխէը ծով է.
Ձօգ կեմիկեր պէնեանքն էրբաֆքնաս կեզելկեր, զե-
բէմ պէնեանքն էրբաֆը տէնիզ տիր:
Մեկ քանի նախադրութիւններ, այս ինքն՝
ընդս, Իբրեւ եւ այլն, որոնք պես, ջէ, կիպի, գա-
տար, կը նշանակեն՝ ամէն հոլով կրնան խնդիր առ-
նել. ինչպէս,
Ոգիք էբրեւ ուր ապրեցան ի ջրհեղեղէն.
Ո՞րը հաւէթ ջէ ջրհեղեղէն ազատեցան.
Սէթէլ էնի ֆարաբ սու թուփանընտան գուրթուլտու:
Ցիսուս էր ամաց էբրեւ երեանէց.
Ցիսուս երեսուն փարան ջէ էր.
Ցիսուս օխուղ եաղնաս ֆարաբ ըսը:
Հրեշտակք երկիր պագանէին քարանց եւ փայտից
էբրեւ Աստուծոյ.
Հրեշտակները քարերուն ու փայտերուն Աստուծոյ
պես երկրպագութիւն կ'ընէին.
Փութիւերեսթիէր թաշլարա վէ օտունլարա Ալլահա
(թաւիաբ) կ'ընէ թափարլարըտը:
Պարտ է աշակերտին, զի սիրեսցէ զվարդապետս
էբրեւ ընձոզս իւր.
Գէտք է որ աշկերտը՝ վարպետներն էր ընդոզ պես
սիրէ.
Վաճխով տիր քի շայիրտ ուստալարընը սեվսինլէ
սեվսին:
Եթէ մանուկ իցես, փախիցես ի գինւոյ որպես չոյէ.
Թէ որ տղայ ես նէ, գինիէն օյնն պես փախիր.

Էյհէր չօճուղ ուսան, եըլանդան գաչար կիպէ շատսան գաչ։
Են որ բանիւք իւրեանց խոցեն սրպէս սրով.
Ումանք իրենց խօսքովը էբր ըն սրով կը խոցեն.
Պաղըլարը էբաըճ կիպէ սէօզլէրի իլէ եարալարլար։
Տեսանի կերպարանք մարդոյ ի ջուրս էբբեր է հայելոյ.
Մարդուն կերպարանքը ջրին մէջ հայելի պէս կ'երեւայ.
Ատամին քիսվէթի սու իչինտէ այնա կիպէ կէօրիւնիւր։

ԳԼՈՒԽ Ե.

ՄԱԿԲԱՑՆԵՐՈՒ ՎՐԱՑ

Մ'ԱԿԲԱՑ կ'ըսուի ան մսան բանին, որն որ նախադրութեան պէս, ոչ կը հոլովի եւ ոչ կը խոնարհի, հապա բայերուն վրայ դրուելով՝ անոնց դրդեցընեան պարագաներըը կը ցոյցնէ։

Մակբայները նշանակութեան կողմանէ եօթը տեսակ կը բաժնուին։

Ա. Որակական։

Որակական կ'ըսուին անոնք՝ որոնք գործողութեան ինչպէս ըլլալը կը նշանակեն. ինչպէս,

Ցայտնապէս Ցայտնի, Մեկին	} ասէ, յայտնէ կ'ըսե,	Էշքեարէ սեր.
Գաղտ Գաղտնի	} Էառ, գաղտուկ սաա,	կիզևի ալաը.
Զրի բաշխէ,	Յէի կը բաշխէ,	Ճապա վերիր.
Կամաւ աղօթս առնէ,	ոաղևլով կ'աղօթնէ,	իսահէքևկիլէ տուվա Էտեր.
Ակամայ Ցակամայս	} Էար- ակոմայ կը ըբըս- Էարի, բոէ,	զօր ուրա իպքէնձէ չէ.քեր.
Հարկաւ Ի Հարկէ	} մեռանի, հարկաս կը պեռնէ,	Հէվպէթի էօվիւր.
Ցոյժ աշխատի,	շատ կ'աշխատի,	էօգ չալըշըր.
Սաստիկ տանջէ,	խէտա կը տանջէ,	փէք էօգ էզկէվերիր.

Ցուն արէն գիտեմ, ոսոխբէն, գէթէ, բուա՛ճա պիլքը մի սին.
Քրիստոս երբայեցի լսօսէր, քրէթոս եբէրայեցերէն կը խօսէր, Քրիստոս եահուտիճէ լաթըրտը էաէր իսի.
Խարտը, Ազիւ, Էշի.
Որ բարուտ եւ ուղիղ խոչնի, եւ գործն բարուտ եւ ուղիղ կ'ուտէ.
Ով որ ուղիղ ու շիտակ կը դատէ, գործքն ալ ուղիղ ու շիտակ կը լլճնցնէ.
Քիմ քի եչի վէ պօղոս պէշնիւթ, իշինի տէ եչի վէ պօղոս ինէ՛ճել ենէր:
Բ. Քառնակեան:
Պանակական կ'ըսուին անոնք՝ որոնք գործողութեան ծրչաւի ըլլալը կը ցուցընեն.
Ախչաւի մեծ է, ասլաւ մեծ է, պու գատար պիւյիւք տիւր.
Ախչաւի վաղ մե՛ անլաւ չո՛ւտ մե՛ օ գատար չափուգաւ, ուտ, էօլտիւ.
Ծառը ուլաւ բաբչըռնան այնլաւ արմատս ի խոր չէքն.
Ծառերը ուլաւ ու կը բաբչըռնան, անլաւ խորունկ արմատ կը չէքն.
Ղաշճլար նէ չուտար էի եի՛ուէ՛լինիրլերուէ, օ չուտար տէրին քէօք պրաչըռլար:
Սաէպ
Ցաճախ պահէն, չոճախ պահո՛ կը պահէն, սրգ սրգ օրուճ թուխթարլար:
Խոպատ շիջանի, բուլըտվէն կը մարէ, պիւս պիւխիւն սէօնէր:
Սակաւ ուտէ, էէն կ'ուտէ, ազ եէր:
Գ. Հարցական:
Հարցական կ'ըսուին անոնք՝ որոնք գործողութեան պատճառը, տեղը, ժամանակը կը հարցընեն.
Ինչպէս, Ընդէր Հպարտա՛ ինչո՛ կը հպարտա՛ նիչին մաղրուլլա՛ նաս, նաս, նըրսըն:
Ձի կոչնցնէր, ինչո՛ կանչէցիր, նիչին չաղըրտըն:
Ձիարդ
Պրպէս թուխ, ը՞նչպէս կ'երթաս, նամըլ կէօրիւնիւր:

Ո՞չ, Ո՞չ ապաքէն, չ՚ի, տէյ՚լ մի.
Ո՞չ երկոտասան ժամ է աւուր.
Օրը (ցորեկը) տասուերկու ժամ չ՚ի.
Կիւն (կիւնտիւզ) ծնիքի սաամ տեյ՚լ ի.
Ո՞չ ապուէն ոգի առաւել է քան զմարմին.
Հոգին մարմնէն աւելի չ՚ի.
Ճան թէնտէն զիատէ տեյ՚լ ի:

Ուստի՞ գաս, — ո՞ւկէց կո՚ գա, նէրէտէն կէլիր սին:

Ցո՞ւր } երթաս, — ո՞ր կ՚երթա, նէրէյէ կիտէր սին:
Ո՞ր }

Զարթեաւ արգելք, արդիւնքն ի, ամապատճառն՚ը:
Միմէ երկնչիս, կը վախնա՞ ի, ամապա գօրգո՞ր մը սըն:

Դ. Դասական:

Դասական կ՚ըսուին անոնք՝ որոնք գործողութեան համրանքն ու կարգը կը ցուցընեն. ինչպէս,

Նախ, — ասաջ, — իւիթիտա.
Ապա, — էտէը, — սօնրա.
Հարց նախ, իմա, եւ ապա խօսեաց.
Ասաջ հարցո՚ր, իմացիր, ու էտէը խօսէ.
Իմինիա ասր, աղնա, վէ ասնր լափըտը էն:

Զառաջինն ոչ կա՚ — ասաջ լըտէց. իւիթիտա
Նախ առաջին մեցաւ, իսթէմէտի:

Նախ, երկրորդ, երրորդ, չորորդ, եւ այլն.
Ասաջ, երկրըտը, երրըտը, չորըտը, եւ այլն.
Էվէլ, իբինճի, իւչիւնճիւ, տէօրտիւնճիւ...
Պատուելի է նախ հաւատ, երկրըտ իմաստութիւն.
Պէտք է ասաջ հաւատքը, երկրըտ իմաստութիւնը պատուել.
Իւտ եվվել տինէ ասնր իլիմէ բաղպէթի վաճիպ տիր.
Միանգամ, երկիցս, երիցս, չորիցս, հնգիցս, եւ այլն.
Մէկ անգամ, երկու անգամ, երեք անգամ, չորս անգամ, հինգ անգամ, եւ այլն.
Պիր տէֆա, իքի տէֆա, իւչ տէֆա, տէօրթ տէֆա...
Մէ անգամ եւ երկիցս գրեանք աշխարհիս Հայոց ի Պարսից այրեցան.

Մեկ երկու [անգամ Հայաստանին գլքերը Պարսիկ-
ներէն այբեցան.
Պէր Նէ ոճից Էրմէնիտանըն քիթապալարը ընճէժ-
լերտէն եանոբլար:

Միւսանգամ
Դարձեալ
Վերստին
Նրկին
} ասէ, պոյնեալ կ'ըսէ, Թէքրար տէր:

Հերք եւ եղնգունք հանապազ կտրեալք՝ դուռան-
ցամ ածին.
Մազերն ու ըղունկները միշտ կտրուելով՝ պոյնեալ
կը մնային.
Սաչ վէ Թըրնագ տայմա քէսիլէրէք Նէուրար պէս-
տէրլեր:

Ե. ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԱՆ:

Ժամանակական կ'ըսուին անունք՝ որունք գործո-
ղութեան երբ ըլլալը կը ցուցընեն:

Ընժամ
Ընժամիկ
} գիտեմք, հնդամ գնդէն, շիմտի պիլիրիզ.

Ընցսօր գործեա, սաօր գործէ, պէօյիւն իշլէ.
Վաղիւ ուսանի, վաղը կը սովրէ, եարբն էօյրէնիր.
Ի վաղիւ անդր, երէքտրդ օրը, էրթէսի կիւն.
Երէկ գրեաց, երէկ գրեց, տիւն եազտը.
Նոանդ, երէկ վ Նէլոլը օր, տիւն տէյիլ օպիր
կիւն.
Ընդ առաւօտն, սապահլեյին գէմ, սապահ գարշը.
Ընդ երեկս եկն, էրէկսան գէմնէս, ագշամ իւսթիւ
կէլտի.
Գիշերի
Գիշերայն
} գողա-
ցան, գիշերը գողցան, կէճէ կամ կէճէ-
լէյին չալտրըլար.
Զցպգ եւ զցերեկ գործեաք.
Գիշեր ցորեկ կը գործենէս.
Կէճէ կիւնտիւզ չալըշըրըրտըգ:
Ի գիշերի եւ ի առաւըջեան, գիշեր ցորեկ, կէճէ կիւն-
տիւզ:
Պէտք ճրագի է գիշերէ է, եւ ոչ է պառնջեան.

Ճրագին հարկաւորութիւնը չէ՛ւբէ՛ է,		ցորեկը չէ.
Մօմուն լքութիւսը կ՛ենէ,		հօգքի կ՛ենուէ՛ը (էլէն) ուէ:
Ցորժամ քաղ՛ ցեաւ,	եբէ ու անօրնեցաւ,	նէզաման քի ա՛ճրգտը.
Իբրեւ երեկոյ ղեւ,	և՛ եբէ ու էրկնո՛ւն ե՛ ղա՛,	նէզաման քի ապ՛շամ օլտու.
Մինչդեռ Մինչ	նստէր, եբէ ու կը նուէր,	նէզաման քի օ՛թուրուբ ուտու.
Առժամայն Նոյնժամայն Իսկոյն	եվ, անմիջապէս եւա՛,	օ սահաթ, անի՛տ գալգտը.
Ցանկարծ Ցանկարծակի	գայ, յանկարծ կո՛ գայ,	գաֆիլ կէլիր.
Երագ կամ արագ Արագապէս Փութով Փութապէս Փութանակի Վաղվաղակի	հասանէ,	ըսա՛ կը հասուգ եե՛ հասնի, թիշիր.
Հազիւ շարժի,	հազի՛ կը շարժի,	կիւճպէլա գըմըլտաները.
Ցեռոյ զղջացաւ,	եռ՛ը զղջաց,	սօնրա փիւշման օլտու.

Զ. Ցեղական:

Ցեղական կ՛ըսուին անոնք՝ որոնք գործողութեան ա՛ւր ըլլալը, այս ինքն տեղը կը ցուցընեն. ինչպէս,

Աստ մնացէք,	հոս ծ՛ացէ՛,	պունտա գալընըզ.
Անդ բնակէ,	հոն կը բնակի,	օնտա սաքին օլուր.
Երթիցուք աստի,	հոս պէտ՛ց երթանա՛,	պուրատան կիտէ՛լիմ.
Գնացին անտի,	ան պէտ՛ց գացին,	օրատան կիթտի՛լէր.
Բերէք այսր,	հոս բերէ՛,	պուրայա կէթի՛րինիզ.
Եհաս անդր,	հոն հասա՛,	օրայա եէթիշտի՛.
Ելոյր անդր,	ատ՛ի՛ անդին,	էօթէ պէրի՛.

Արբեալքն այլ անդր գնեցին.
Գինովները մեկ դին մեկալ դին կը շրջենուին.
Սարսօշլար պէր եանա օպէր եանա շրթբըբըլար:

Եմուտ ի ներքս, նէրս մտաս, իչէրի կիրտի.
Եվ արտաքս, դուրս ելաս, տըշարը չըգտը.
Կան արտաքոյ, դուրսը կեցած են, տըշարտա տուրուս Յօրլար.
Ընկաւ ի վայր, վըր ինկաս, աշաղա տիւշտիւ.
Ի վեր մատիր, վեր եկուր, եօգարը կել.
Ի բաց կացէք, ետաս կեցէք, ուզագ էտ կերի տուրունուզ.
Ի բացուստ } կայ ետասանց կե ուզագտան տուս
Ի հեռաստանէ } ին, ցած եին, բուլյօրլարըտը.
Ո՞տ ևկ, տօտ եկուր, եագըն կել.
Ի մտոյ գամ առ ձեզ, տօտկըս չեզի կո գամ, պու եագընըարտա սիզե կելիրիմ.
Ընց } Յայսկոյս, ասդի դին } ան, պու թարաֆա } կեչ
} Յայնկոյս, անդի դին } ան, օ պիր թարաֆա } տի:

Է. Սպրասական և Բացասական:

Սպրասական կ'ըսուին անոնք՝ որոնք գործողութեան հաստատութիւնը կը ցուցընեն, այս ինքն հա կ'ըսեն, իրաւունք կու տան: Իսկ բացասական անոնք՝ որոնք չէ կ'ըսեն. ինչպէս,

Ես տեսի, ըրամըբես պեսայ, պէլի կեօրտիւմ.
Արդարեւ } երդուաս } նըսա ոչ կամ ի } կերչէք կամ հա
Ցիրաւի } } բա ցընէ երդուս } գըրգէլե եէմին եէմտի.
Ըսաս, տույմատը.
Չիմացաս, չիմացա, եէմէտի.
Ոչ եկեր, չկերա, Մի երբեք ատեր, երբեք ատա տ'ըսեր, հիչ եալան տէմէ.
Բնաւ մի երդնուր, երդնում տ'ըներ, հիչ եէմին էմէ.

Ի վերայ բանի զղջացաք բազում անգամ, այլ ի վերայ լուռութեան ոչ երբեք.
Խօսելնուս համար շատ հեղ զղջացանք, բայց լռելնուս համար ոչնչուին (չզղջացանք).
Լաւագոյն է մտիկնիլ իչեն չօգ քերէ փիւշման օլ-

տուգ, ամմա սուս օլտուղումուզ իչին ձիչ (փիւշման օլմատըգ)։

Քաւ, քաւ լիցի, վէ, աբաս ընէ, Հաշա.

Ոչ... ոչ, ոչ... ոչ, Նէ... նէ։

Աբբեալքն ոչ խորհել եւ ոչ ասնել գիտեն ըստ պատշաճի.

Գինովները ոչ ծաթանել եւ ոչ քորթել կրնան ինչպէս որ պէտք է նէ.

Սարխօշլար եօղունճա նէ պէ-չէ-նէ-, վէ նէ էլիւե պիլիրլէր։

Ինչպէս մինչեւ հիմա գրածներէն կ'երեւնայ, քանի մը մակբայները հասարակ անուններէն բարդած են. ինչպէս, Ցայն-ցամ իբր թէ յայնմ ժամանակի, ան ատեն, օ վագըթ։ Ցոր-ցամ, իբր թէ յորում ժամու, որ ատեն որ, նէ վագըթ քի։ Ցայն-կոյս, իբր թէ յայն կողմն, անդի կէն, օպիր թարաֆա։ Այս-օր, իբր թէ յայսմ աւուր, սա օր, պու կիւն։

Դարձեալ շատերն ալ հասարակ հոլոված անուն են։ Ոմանք գործիական, ինչպէս, կամա, Հոյա, փոխով։ Ոմանք բացառական, ինչպէս, է ծոյն, է ներքոյ, է հեռաստանէ, է հարկէ, յանպատրաստից։ Ոմանք նախդրիւ տրական, ինչպէս, է վեր, է վայր, է ներս, յանկարծ։ Այսպէս կ'ըսուի նաեւ՝ յանգէտս, յանձանօթ, յանաբժանս, եւ այլն։

Դարձեալ մի եւ նոյն բառը զանազան նշանակութեամբ կրնայ մակբայ ու նախադրութիւն ըլլալ։ Ինչպէս թէ որ ըսեմ, էբէս- ըմայր, մօր պէս, անա կիպի, նախադրութիւն եղաւ։ Բայց թէ որ ըսեմ էբէս- գնաց, երբ որ գնաց նէ, կիլմաի իսէ, մակբայ եղաւ։ Ասոր նման շատ կայ գրոց մէջ. ըսատի երբ որ բառ մը բայի վրայ իյնայ՝ մակբայ է, բայց թէ որ հոլոված բառի վրայ իյնայ՝ նախադրութիւն է։ Թէ որ խօսքը հասկըցուի, դիւրին է զանազանելը։

Նոյնպէս շատ հասարակ ածականներ, երբ որ բայի վրայ կ'իյնան, մակբայ կ'ըլլան. ինչպէս, նոր շինեաց, բարւոյ գործեաց, սասկի տանջեաց, լաւ ուսաւ։

Բայց թէ որ գոյականի վրայ ինան այսպէս, Նոր տուն, քար-ոտ գործ, սապիկ տանջանք, ջրաջր մահ, ան առեն հասարակ ածական են:

ԳԼՈՒԽ Զ.

ՇԱԳԿԱՊԻ ՎՐԱՅ

Շ ՂԿԱՊ կ'ըսուի ան մասն բանի, որն որ նախադրութեան ու մակբայի պէս ոչ կը հոլովի ոչ կը խոնարհի, հապա երբո- խօտ կամ երկո- քար- երբո- հետ կը կապէ:

Նշանակութեան կողմանէ շաղկապները տասը տեսակ կը բաժնուին:

Ա. Բաղհիւսական կ'ըսուին անոնք՝ որոնք միայն երկու բառ կամ բան քովէքով կը կապեն. ինչպէս, Եւ, ու-, վէ:

Մեռանի այն՝ որ շնչէ ե- շարժի ե- գնայ ե- ուտէ ե- լմնկէ.

Կը մեռնի որն որ կը շնչէ ու- կը շարժի ու- կը քալէ ու- կ'ուտէ ու- կը լմնկ,

Հէր նէ քի նէ-ֆէս ալը վէ գըմըլտանը վէ կեղեր վէ եէր վէ իչեր, էօլիւը:

Եւ, Եւս, Նաեւ, Ալ, Տէ, Տա:

Այո գիտեմ ե- ես.

Իրաւցընէ ես ալ գիտեմ.

Պէլի պէն պէ պիլիր իմ:

Ոնք բամբասեն յամնի լեցին է- աստ է- անդ.

Որոնք որ կը բամբասեն՝ ամըչնան հոս ալ հոն ալ.

Զէմիր էտէնլէր ուղիանսընլար հէմ պու- հէմ օպիր տիւնեատա:

Եթէ... եթէ, Ալ... ալ, Տա... տա. կերէք (պու) կերէք (օ):

Քաղցր է քուն ծառպի, երբ սակաւ եւ երբ շատ ուտիցէ.

Ծառային քունն անուշ է, շատ ալ ուտէ, քիչ ալ ուտէ.

Խըղմէքեարըն ույգուսու ազ պա եէսէ, չօգ պա եէսէ թաթլը տըր:

Բ. Տրոհական:

Տրոհական կ'ըսուին անոնք՝ որոնք խօսքը զատելով մը կը կապեն. ինչպէս,

Կամ... եւ կամ, կա... ե կա, եա.. եախօտ, վէ եախօտ:

Ծոյլքն կա բնաւ ոչ ընթեռնուն, ե կա զոր ընթեռնուն ոչ սիրով եւ փափագանօք.

Ծոյլերը կա ամենեւին չէն կարդար, ե կա կարդացածնին սիրով ու փափաքով չէ:

Թէմպէլլէր ե հիչ օգուտմազլար, եախօտ օգուտուգլարը իսթէք վէ արզու իլէ տէյիլ տիր:

Գ. Բացառական:

Բացառական կ'ըսուին անոնք՝ որոնք երկու հակառակ խօսք իրարու կը կապեն, կամ թէ ըսեմ խօսքին վրայ՝ բայց, մա՛ մը կ'աւելցընեն. ինչպէս,

Ա՛յլ, Հապա, Եա, Իլլա.

Ոչ ի բնութենէ, այլ ի կամաց մերոց է լինել ծոյլ կամ փոյթ յուսմունս.

Մեր բնութենէն չէ, հապա մեր կամքէն է ծոյլ կամ փոյթեռանդն ըլլալ սովրելու մէջ.

Իլիմ էօյրէնմէտէ թէմիզլէ եախօտ համարաթի օլմագ պիզիմ թապիէթիմիզտէն տէյիլ, էյա՛ կէօյնիւմիւզտէն տիր:

Սակայն, Բայց, Հապա, Բայց, Ամմա, Իլլա, Լաքին:

Ոչ տեսանես զՀոգի քո, սակայն հաւատաս թէ Հոգի ունիս.

Քու Հոգիդ չես տեսներ, բայց կը հաւատաս որ Հոգի ունիս.

Ճանընը կէօրմէսին, մա՛ ինանըրսըն քի ճանըն վար:

Դ. Անկատարական:

Անկատարական կ'ըսուին անոնք, որոնք խօսքին միտքն անկատար կը թողուն, ու կը կապեն ուրիշ

շաղկապի մը հետ, որ անունց միտքը կը լրացընէ, ինչպէս,

Թէպէտ եւ, Թէ եւ, Թէպէտ, Թէպէտ, Ցարաղա. Եաեւէն կ'ուզեն Աշլ, Սակայն, Բայց, Ամմա, Լաքին:

Ակն ընկեր ե՛ փոքր է առ մեծամեծ անդամս, սակայն աքանչելի քան զամենեսեան.

Թէպէտ աչքը մեծ անդամներուն քովը պզտիկ է, բայց ամենէն աքանչելի է.

Պէտիւք աղաչարքն մասկինինտէ ֆրօպա կէօղ պիր քիւչիւք ազա տըր, լաւին ճիւմլէսինտէն գըլմեզլի տիր:

Ե. Մեկնական:

Մեկնական կ'ըսուին անոնք՝ որոնք առջի մուտ խօսքը մեկնելով ուրիշին հետ կը կապեն. ինչպէս, Այս ինքն, Այս ինքն է, Այս է, Այս ինն, եանի:

Զկնիքն Քրիստոսի բարձցուք, այս ինն զխոնարհումն Թիւն նորա:

Քրիստոսի նշանը վրանիս առնենք, այս ինն անոր խոնարհումն Թիւնը.

Քրիստոսուն նշանը իւսթիւմիւզտէ օլսուն, եանի օնուն ալշագ կէօնիւլլիւլիւքիւ:

Իբր Թէ, Իբր այն Թէ, Իբրեւ ըն, Սանքի:

Ուր եւ գնասցես՝ մի ցուցաներ զքեզ, Իբր ըն իմաստուն եւ գիտուն ես.

Ուր որ երթաս նէ՝ մի ցուցըներ զքեզ, Իբրեւ ըն իմաստուն եւ գիտուն ես.

Նէրէյէ քի կիտէրսէն կէօսթէրմէ սէնի, սանկի ագըլլը վէ իլիմսար սըն:

Զ. Սկզբնաւորական:

Սկզբնաւորական կ'ըսուին անոնք՝ որոնք հասարակօրէն խօսքին սկիզբը կը դրուին. ինչպէս,

Ազդ, եւ արդ, Ըրդ, Իմի:

Եւ ըրդ աղաչեմ առնել աղօթս վասն ամենայն մարդկան.

Ըրդ կ'աղաչեմ աղօթք ընել ամէն մարդու համար.

Իմաչ եալվարըըմ քի հէր ատէմ իչին տուվա էտէհինիզ։

Իակ, իակ թէ, Իւ, Բայց ըն ու, Լաքին, Ամմա էյէր.

Ունկնգիր լինի խրատու իմաստունն, իւ անմիտն առօրին յայտնէ զբարկութիւն իւր.

Խելացին խրատը մտիկ կ'ընէ, իւ անխելքը շուտ մը իր բարկութիւնը կը յայտնէ.

Իլիմաար (քիմիէ) նասիհաթա գուլագ վէրիր, ըզէն ագըլըզդ անիտէ էօրքէսինի պէյան էտէր։

Աղ ի ջրոյ գոյանայ, իւ էրկէ մերձեսցի ի ջուր՝ հալի.

Աղը ջրէն կը գոյանայ, Բայց ըն ու ջրին գպչելու ըլլայ, կը հալի.

Թուզ սուտան փէյտահ օլուր, ամմա էյէր սույա տօգանըրսա, էրիր։

Ի. Պապճաական։

Պատճառական կ'ըսուին անունք՝ որոնք երկու խօսք իրարու կը կապեն՝ պատճառը ցուցընելով. ինչպէս,

Վրանդէ, վասն զի, Ինչը ու, Զէրէ։

Ժամ է արդ ի քնոյ զարթնուլ, վասն զի գիշերն անց եւ տիւն մերձեցաւ.

Հիմա քնէն արթննալու ատենն է, ինչը ու գիշերն անցաւ ու ցորեկը մօտիկցաւ.

Խմոի ուգուտան ույանմանըն վագթը տըր, զէրէ կէճէ կէչտի վէ կիւնտուզ եագլաշը։

Հրեշտակք չունին պէտս կերակրոյ, զի անմարմինք են,

Հրեշտակները կերակուր ուտելու հարկաւորութիւն չունին, ինչը ու մարմին չունին.

Մելայըգլարըն եէմէյէ իքթիջալարը եօգ, զէրէ թէնէլէրի եօգտուր։

Բ. Մակաբերական։

Մակաբերական կ'ըսուին անունք՝ որոնք որ առջի խօսքէն՝ ուրիշ խօսք մը յառաջ կը բերեն, ինչպէս,

Ա՛պա, Ուրեմն, Ապա ուրեմն, Անանկ է նէ, Էջյլէ իսկ։
Թուունք մտանեն յաղքայութիւն երկինից, ապա ու՞ր
բնաւ չէ հնար ծուլութեամբ հասանել նմա.
Թուուն ընողներն աղքայութիւն կը մտնեն, անանկ է
նէ՝ ծուլութեամբ անոր չհասնուիր.
Զօր էտինէր ճէննէթէ կիրէրլէր, էյլէ իսկ թէմ-
պէլխիլէ նէմիշլմէզ.
Վասն այնորիկ, Ասոր համար, Պուննուն իչին.
Վասն այսորիկ, Նմին իրի, Այնր աղագաւ, Անոր
համար, Օնուն իչին։
Հուր բնութեամբ թեթեւ է, վասն այնորիկ ի վեր
կոյս բերեալ լինի.
Կրակը բնութեամբ թեթեւ է, անոր համար դէպ ի
վեր կ'ելլէ.
Ամէն ասլը խաֆիփ տիր, ծառն իւրն եօգարը չը-
գար։

Թ. Համեմատական։

Համեմատական կ'ըսուին անոնք՝ որոնք երկու
խօսք իրարու քով կը բերեն ու կը համեմատեն.
ինչպէս,
Ուրան, քան թէ, քան ըզ, նէքթի.
Թողլ թէ, թողլ ոչ, Տէյիլ քի.
Լաւ է կոյս աչօք քան կոյս մոքով.
Ընչիկ է աչքով կոյրը քան ըզ մոքով (կոյրը).
Տարհա էյի տիր (ինսանա) քի կէօղիւ քէօր օլսուն,
նէ՛ի փիքրի։
Ընդամ. ալ, պիլէ, հասարակօրէն բայէն կամ անու-
նէն ետքը կը դրուի. ու իրմէ առաջ դնելո-
դնէլ, դէ, դէ ե՛, ե՛ կ'ուզէ,
Սատանայ յօժարեցոյց զՀեթանոս երկիր պագա-
նել փայտից եւ քարանց, դնելո՛ ճճեաց եւ օձից
անգամ.
Սատանան բաղձալ տուաւ հեթանոսներուն երկրը-
պագութիւն ընել փայտերուն ու քարերուն,
դնելո՛ որդերուն ու օձերուն ալ.
Ըէյթան օտունլարտան վէ թաշլարտան (մտած),

Ի՞ն երևանլարա վէ պէօճէքլէրէ պէլէ սէճտէ գըլմազա փուլթփէրէսթլէրի արզուլէթիտիր։

Ե՞ս հայց անդամ չժամանէին ուտել.

Հայց ուտելու ալ ատեն չունէին.

Էքմէք եէմէյէ պէլէ վագըթ պուլամազլարըմըզ։

Ժ. Թէօկան։

Ա֊ձական կ'ըսուին անոնք՝ որոնք որ կը ցուցընեն թէ մէկ խօսքը մէկալէն կախում ունի. ինչպէս, ա֊ն, եթէ, թէ ու, էյէր։

Չկունք երէ յամեացին ի ցամաքի, մեռանին.

Չուկերը ի՞ն ու ցամաքը ուշանան նէ, կը մեռնին։

Պալըգլար, էյէր գարատա չօգ կէճիքիրլէրիսէ՝ էօլիւրլէր։

ա֊ն, զի, որպէս զի*, ու, քի։

Ցորժամ ամպ ծագէ յարեւմտից, ասէք ի՞ն անձրեւ գայ.

Երբ որ արեւմուտքէն ամպ կ'ելլէ, կ'ըսէք ու անձրեւ կու գայ.

Նէ զաման քի կիւնպաթըտան պուլութ կէօրիւնիւրսէ, տէրսինիզ էվէ եաղմուր կէլիր։

Գիտասջիր զի ցէր զսիրաս ամենեցուն ճանաչէ.

Գիտնաս ու Աստուած ամենուն սիրտը կը ճանչնայ.

Պիլէսին էվէ Ալլահ հէր քէշին եիւրէյինի թանըր։

կալցես միշտ առաջի աչաց զմահ, որպէս զի մի երկիցես ի մահուանէ.

Մահը միշտ աչքիդ առջեւն ունենաս, ու մեռնելէն չվախնաս.

Էօլիւմ տայմա կէօզիւնիւն էօնիւնտէ օլսուն, էվէ էօլիւմտէն գօրգմայասըն։

---

* քիչ տեղ զէ կամ որպէս զէ շաղկապին տեղ աչխարհաբառի մէջ հասարակ եղած ու շաղկապը կը բանեցընեն. այսպէս, Ցորժամ ցանու սիրտ քո, ասա, չունիմ սիրտ ու ցանուսի. այս ինքն, զի ցանուցուսի։

Ցեսանեա՞ս ու մեծի ուսման կարօտ է խոնարհութիւն, այս ինքն՝ տեսանե՞ս զէ. եւ այլն։

ԳԼՈՒԽ Է·

ՄԻՋԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՑ

Միջարկութիւնը, ուղեւորդ մտան բանի, յարբունս պատուական կերպիւ կը յայտնէ, այս ինքն կամ ուրախութիւնը, կամ տրտմութիւնը, կամ զարմացումը, եւ այլն. ինչպէս,

Երանի, երանի թէ, երանի՛, Մուրթլու, նէ մուրթլու։
Երանի ողբմածաց, երանի հեզոց.
Երանի՛ ողբմածներուն, երանի՛ հեզերուն.
Մուրթլու մերհամեթլիկերէ, մուրթլու հազիմլիկերէ։

Թաբէ, Ո՛վ, Ո՛վ, Հայ վախ, Եազը՛գ, Եա՛։
Թաբէ թշուառութեանս, Հայը՛ֆ սեֆիւկիմե.
Թաբէ կուրութեանս, Եազը՛ֆ տեօրլուգումա.
Ո՛վ աքանչելեացս, Եա՛ պու մուճիւգլեա։
Վա՛յ, Ուա՛ղ, Վա՛յ, Վա՛յ, Եազը՛գ, Հայը՛ֆ, Վա՛խ։
Վա՛յ թշուառականացս. Եազը՛ֆ պիդ սեֆիւկերէ.
Եղո՛ւկ եմ ես, Վա՛յ պանա.
Ուա՛ղ աղէտիցս, Եազը՛ֆ սեֆիւկիմե.
Ա՛ղէ, Հապա, Օն, Հա՛պա, Տէհիտի, Հայտէ։
Ա՛ղէ ածէք զմեա, Տէհմոխ պէզենդէ՛ղ։
Օն, արիք գնասցուք աստի, Հայտէ կիտելի՛մ պուրադան։

ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ

ԳԼՈՒԽ Ա.

ԱՆՈՒԱՆ ՎՐԱՅ

Ընդհ մասին մէջ (երես 2.) անուան հարկաւոր պարագաներուն վրայ համառօտ մը խօսեցանք: Հոս կը ձեայ խօսիլ քանի մը հարկաւոր դիտելիքներու վրայ, որոնք առջի մասին մէջ չգրեցինք որ՝ գուցէ նոր սովորողներուն ծանրութիւն կ'ըլլայ:

ՅՕԴՈՒԱԾ Ա.

ԱՆՈՒՆՆ Ի՛ՆՉ Է ՈՒ ՔԱՆԻ ԿԸ ԲԱԺՆՈՒԻ

Անունը բառ մըն է, որ կը ցուցընէ թէ ո՞ր բան կամ ան բանը ինչ է կամ ինչպէս է: Ինչպէս թէ որ ըսեմ *տղայ*, ասկ բառս կը ցուցընէ թէ շատ տներ մէկտեղ ինչ է: Կամ թէ որ ըսեմ *գիրք*, ասկ բառը կը ցուցընէ թէ շատ վաղուն ջուրն ինչ է. եւ այլն: Կամ երբ որ ըսելու ըլլամ *ձեռք քաղաք*, լսող գիտէ հոս տեղս ձեռք բառը կը ցուցընէ թէ քաղաքն ինչպէս է, նոյնպէս եւ լսող բառը կը ցուցընէ թէ գետն ինչպէս է:

Աստի անունը կը բաժնուի պինդ առարկան ու ածական:

Առարկանը բանի մը ինչ ըլլալը, իսկ ածականը ինչպէս ըլլալը կը ցուցընէ:

Առարկանը ինչ երեւնալը, իսկ ածականը՝ ցոյցընէն վերջ եղած բան մը կը նշանակէ: Ինչպէս թէ որ ըսեմ *կոչիչը խնձոր*, խնձորը ինքիրեն եղողն է, իսկ *կոչիչը* ինքիրեն եղող չէ, խնձորին վրայ եղողն է, եւ *կարմիրը* ինքիրեն չեկրնար կենալ կամ ըլլալ, հապա կամ արիւնին կամ թղթին կամ կաշիին եւ կամ ուրիշ բանի մը վրայ պիտի ըլլայ: Այսպէս ի-

մացիր ամէն ածականն ալ, ինչպէս առջի մասին մէջ (երես 20.) գրեցինք:

Ածականը գոյականին ինչպէս ըլլալը երեք աստիճանով կրնայ ցուցընել, անոր համար ածականն երեք աստիճան ունի, Դրական, Բաղդատական եւ Գերադրական:

Առաջին աստիճան կամ Դրական կ'ըսուի ածականը, երբ որ միայն գոյականին ինչպէս ըլլալը կը ցուցընէ, առանց շատը քիչը ցուցընելու. ինչպէս, այր բարի, այր չար, ձանր թուր, ընկերս քեռն:

Երկրորդ աստիճան կամ Բաղդատական կ'ըսուի ածականը, երբ որ գոյականին ինչպէս ըլլալն ուրիշէն աւելի կամ պակաս կը ցուցընէ. ինչպէս, քաջագոյն, ըղձալոյն:

Դու իմաստնագոյն ես քան զիս.
Դուն ինձմէ աւելի խելացի ես.
Սէն պէնտէն ագըլլը սըն:
Եաղ թեթեւագոյն է քան զջուր.
Եաղը ջրէն ընկերս է.
Եաղ սուտան խաֆիֆ տիր:

Դրականը ընդհանրապէս բաղդատական կ'ըլլայ դրականին վրայ գոյն մասնիկն աւելցընելով:

Երրորդ աստիճան կամ Գերադրական կ'ըսուի ածականը, երբ որ գոյականին ինչպէս ըլլալն ուրիշէն շատ աւելի կամ շատ պակաս կը ցուցընէ. ինչպէս, Ամենաքաջ, Ամենամեծ, Ամենաչար:

Սակայն զատ մեր բուն հին մատենագիրներուն գրուածոցը մէջ դրական անուններու տեսակ մը կրկնութիւն կայ որ գերադրականի զօրութիւն ունի: Ասկրկնութիւնը հասարակօրէն միանակ բառերու վրայ կ'ըլլայ, ան ալ զանազան եղանակաւ, մէյ մը նոյն բառն առանց փոփոխութիւն մը կրելու կը կրկնուի, ու մէջը միայն ա զօդիչ մասնիկը կ'առնու. ինչպէս ժիրաժիր, ամենաչէզ, ղայէթ ղայրէթլի. մեծամեծ, շատ մեծ, փէք պէյիւք. մանրամասն, շատ պղտիկ, փէք քիւչիւք. նորանոր, ամենանոր, եէնի իճատ. գառնագառն, շատ դառն, փէք աճը: Ասոնք հասարակօրէն

յոգնակի իմաստով կը գործածուին։ Երկրորդ՝ դրական ածականը կրկնուելու տեղ՝ ուրիշ մօտ հնչմամբ բառ կամ մասնիկ մը կը դրուի. ինչպէս ժանտաժուռ, անթոռն, ղայէթ զալըմ. սափաստուռ, քուլըվին սոսոփ, եավ եալան։ Երրորդ՝ դրական ածականը կրկնուելու տեղն՝ երկրորդ մասին առջի գիրը մի կը փոխուի, եւ ա զոդիչ մասնիկն երբեմն կ'առնէ ու երբեմն չ'առներ. ինչպէս խառնամառն, պալնոավրայ, գարմագարըշ. հաստամեստ, պինդ, ամոթ, գավի. սուտ մուտ, սոսոփ, եալան եանլըշ. քամոս, քամքասոզ, ղայէթ էտէն. լուռ մուռ, լռիկ ծռկիկ, սուս փուս։

Այսպէս եւ ասոնք բառերուն երկրորդ մասը կրնայ երբեմն զատ ու նշանակիչ բառի մը պէս առնուիլ, այսու ամենայնիւ ասոնք կերպով քովէ քով բերելը մեր լեզուին հին յատկութիւններէն մէկն է, որով հետեւ մեր ազգն իր լեզուին մէջ արդէն շատ հին առեններէ՝ ընդհանուր հոգի ու հակում մը կը ցուցընէ՝ նոյնահնչիւն կամ մօտահնչիւն բառեր քովէքով բերելու։

Այնպէս հարկաւոր գիտելիքները երկրորդ մասին մէջ կը դնենք։

ԳՕԴՈՒԱԾ Բ.

ԱՆՈՒԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՑ *

Անուան պարագաները չորս են Ձե-, Թէ-, Հո-լով եւ Հոլովոյ։

Ա. Անունը ձեւին կողմանէ կրնայ Պարզ, Բարդ, Բաղադրեալ ու Ածանցական ըլլալ։

* Անուան պարագաները որչափ կարելի եր համառօտեցնինք, մէյ մը որ շատը քերականական կանոններու վերաբերութիւն չունին։ Երկրորդ շատերն ալ աւելի կը դժուարացընեն, քան Թէ օգուտ կ'ընեն նոր սովորող մը, ինչպէս է Ձեւն ու Ցեսակը զատ զատ բաժնելը, ու անոնց վրան մանր մանր քննութիւններ ընել։ Ուր Թողունք որ շատերն աղէկ գիտեն գրաբառ լեզուն առանց գիտնալու զատ զատ անթիւ անհամար մասնիկներուն ուժը, սկիզբը, իբր Թէ անդամալնութիւնը։

Պարզ կ'ըսուի ան անունը, որն որ ուրիշէ եւ-
լած չէ. ինչպէս, Հոգի, մարմին, սէր:

Խարդ կ'ըսուի ան անունը, որն որ երկու ամ-
բողջ բառէ շինուած է. ինչպէս, Հոգեառ, մարմնաւոր:

Խաղագրեալ կ'ըսուի, որն որ իր սկիզբն ան-
նշան մասնիկ մը ունի, ինչպէս, անհոգի, անմարմին:

Ջածանգական կ'ըսուի, որն որ իր վերջն անշան
մասնիկ մը ունի, ինչպէս, հոգեւոր, մարմնաւոր:

Բ. Ընուան թիւն երկուք է, եզակի ու յոգ-
նակի. ինչպէս յայտնի է:

Հայց հասարակ յոգնակիի նշանէն զատ կան
նաեւ շատ մասնիկներ՝ որ եզակի անուան վրայ դրուե-
լով յոգնակի կը շինեն, բայց միշտ եզակիի պէս կը
հոլովին. եւ որովհետեւ զանազան վերջաւորութիւն-
ներ ունին, ինչպէս եաց կամ եր, կան, ոջայ, ան, պէ,
եան, անդ, անոր համար զանազան հոլովմանց տակ
կ'երթան: Աս տեսակ բառերուն օրինակները հոս կը
դնենք:

Որեար, որերոյ, որերդիկ, ատաւելար.
Վանեար, վաներոյ, վանէրդ, մանասթերըլար.
Բանեար, բաներոյ, կոփ, նիզա.
Քաղաքկնեար, քաղաքկներոյ, քաղաքկներդ, քիւչիւք
չէհիրլեր.
Նաւկնեար, նաւկներոյ, նաւկներդ, քիւչիւք գայըգլար.
Բարձկնեար, բարձկներոյ, բարձկներդ, քիւչիւք եաս-
թըգլար.
Ցոհմական, տոհմականի, տոհմականէ, մահսուլաթ.
Ջօրական, ղօրականի, ղօրէ, ասքէր.
Բազմական, բազմականի, բազմականէ, մէճլիստէ օթու-
րանլար.
Կալորայ, կալորայի, կալէր, խըրմէնլէր.
Արտորայ, արտորայի, արտորէ, էքինլէր.
Չիան, չիէր, ալթլար.
Իշան, իշէր, էշէքլէր.
Մանկտի, մանկտւոյ, պղտի, չօճուգլար.
Ոսկրոտի, ոսկրոտւոյ, ոսկրոնէ, քէմիքլէր.
Արմտի, արմտւոյ, արմտէ, մահսուլաթ.

Թերդեան, Քէրթէր, գալէլէր·
Գրեան, գրենոյ, էրէր, քիթապլար·
Խոյեան, Խոյէր, գօչլար·
Նախաբարեան, Նախապրէնէր, պէյլէր·
Անապատեան, անապատէնէր, չէօլլէր·
Կմբեթանի, կմբեթանւոյ, քէմպէրէնէր, գուպպէլէր·
Ազատանի, ազատանւոյ, ազնաուրէնէր, քիպարլար·
Կանանի, կանանւոյ, կնոյ, գարըլար·
Քաղաքանի, քաղաքանւոյ, Թալաթէնէր, շէհիրլէր·
Աւագանի, աւագանւոյ, ռեյսիւմէնէր, լիճաձ քիպար:

Այբենի նաեւ ընտիր մատենագրաց գրուածոցը մէջ, ասոնց արդէն յոգնակի նշանակութիւն ունեցող բառերէն ոմանց վրայ հասարակ յոգնակիի հոլովմունք ալ տրուած կը տեսնենք:

Ծանր որ անուն մը կրկնուելու ըլլայ, երբեմն ասկէ կը նշանակէ. այսպէս,

Ամ ամ,	ասկէ պոբէ,	հէր երէ·
Աւուր աւուր,	ասկէ օր,	հէր կիւն·
Առն առն,	ասկէ մարդու,	հէր քիշինին·
Միոյ միոյ,	ասկէ ռէյուն,	հէր պիրինին·

Այ մի, ասկէ ռէյը, հէր պիրի, կը հոլովի այսպէս, միոյ միոյ, միում միում, զմի մի, ի միոջէ միոջէ, ու ըսել է, ասկէ ռէյուն, ասկէ ռէյը, ասկէ ռէյին, հէր պիրինին, հէր պիրինէ, հէր պիրինի, հէր պիրինէն:

Ծանօք քիչ՝ բայց ընտիր գրուածներու մէջ կը բանին: Ասոնց տեղը կը գործածուի հասարակօրէն,

Ամ ըստ ամէ	պոբէ պոբէ	երբեսան երբեմ
կամ յամ յամէ,	կամ ասկէ պոբէ,	կամ հէր երբ·
Օր ըստ օրէ,	օրէ օր,	կիւնաէն կիւնէ
	կամ ասկէ օր,	կամ հէր կիւն·
Մի ըստ միոջէ,	ռէյուէ ռէյուէ,	պիրեր պիրեր·

Ծանօք ամէնն ալ կրնան մակբայ ալ սեպուիլ:

Հասարակօրէն անուն մը թէ որ կրկնուելու ըլլայ՝ կը նշանակէ շատ կամ երբեմն, որով յոգնակիի պէտ կ՚ունենայ. այսպէս.

Ի կողմանց կող- մանց,	շաւ կողբէբէն,	չօգ թարաֆլար- տան.
Ի քաղաքաց քաղաքաց,	շաւ ֆաղաֆնէրէն,	չօգ էֆհիրլէրտէն.
Ի տունս տունս,	շաւ պնէր,	չօգ էվլէրէ.
Ընդ ժամանակս ժամանակս,	էրբէմճ էրբէմճ, ապէն ապէն,	պազը վագըթ. վագըթ վագըթ:

Ինչ ինչ, ֆանի մը բան, պազը շէյ, կը հոլովի նաեւ այսպէս. իրիք իրիք, իմիք իմիք, իւիք իւիք:

Գ. Հոլովհետեւ կան ձայնաւորներ՝ որ հոլովելու ատեն կամ կը կորսուին եւ կամ ուրիշ ձայնաւորի մը կը փոխուին, անոր համար պատշաճ կը սեպենք հոս համառօտ մը նշանակել թէ որոնք կը կորսուին ու որոնք կը փոխուին:

1. Վերջի վանկը եով եղած բառերը՝ սեռականի եւ ուրիշ անկէ շինուած հոլովմանց մէջ նոյն գիրն իւ կամ եւ կը փոխեն, ինչպէս կէտ, կէտոյ, կէտ, նօգթա. սէր, սէրոյ, սէր, մուհապպէթ. ձէթ, ձէթոյ, ձէր, զէյթին եաղը. եւ այլն: Ասկէ կը զարտուղի տէր, տէր, սահապ՝ բառը, որուն սեռականը տէրոն կ'ըլլայ: Բայց եթէ ե գիրը բառին վերջը միայնակ ըլլալու ըլլայ, ան առեն անփոփոխ կը մնայ ու ըստ կանոնի կը հոլովի, ինչպէս կոտմընկէ, կոտմընկէի, ըրթ-ուէր, քէմէր պուրունլու:

2. Այս վերջավանկով բառերը՝ սեռականի մէջ նոյն երկբարբառն իւ կը փոխեն, ինչպէս ատեան, ատենի, ապեան, տիվան. լեառն լերին, լեռ, տաղ: Իսկ եայ վերջաւորութիւնը սեռականի մէջ էյ կ'ըլլայ, զոր օրինակ քրիստոնեայ քրիստոնէյ, էրէսթոնեայ, քրիստիան. քաւգեայ, քաւգէյ, մոգ, միւնէճճիմ:

3. Իւ եւ այ երկբարբառներով վերջաւորած բառերը՝ սեռականի մէջ նոյն երկբարբառներն ու կը փոխեն, ինչպէս հովիւ, հովուի, հովիւ, չօպան. պատիւ, պատուոյ, պատիւ, իւթիպար. քիւ, քուոյ, յուդէյ, սաչագ. ողջոյն, ողջունի, քաբէս, սէլամ. յոյս, յուսոյ, յոյս, ումմետ. յոյն, յունի, յոյն, ուրում: Մայր բառը թէ մուրոյ ու թէ մայրոյ կ'ըլլայ: Թէ որ այ բառ

ոչին վերջը միևնակ մնալու ըլլայ նէ, անփոփոխ կը մնայ. ինչպէս մանուածոյ, մանուածոյի, ալրաջ, պիւքմէ:

4. Ըն բառերը՝ որոնց վերջին վանկն է կամ -ո- է՝ սեռականի մէջ նոյն գրերը կը կորսընցընեն*, ինչպէս մէս, մսոյ, ձո, էթ. նիսա, նսոյ, նաթէլը, օթիւրմա. շոք, շքոյ, պոպո-, իզզէթ. գլո-խ, գլխոյ, ելո-ի, պաշ. սո-ա, սոյ, սո-ա, եալան: Իսկ եթէ է եւ -ո- բառին եղբը առանձին մնալու ըլլան, այսինքն իրենցմէ ետեւ բաղաձայն մը չունենան նէ, ան ա- տեն սեռականի մէջ է գիրը -ի կը փոխուի, եւ -ո- անփոփոխ կը մնայ, ինչպէս մատանէ, մատանո-յ, մատա-նէ, եիւզնւք. լեզո-, լեզո-ի, լեզո-, տիլ. ածո-, ա- ծո-ոյ, ածո-, օճագ:

Ասոյց աս ալ գիտնալու է որ է եւ -ո- երբ որ միավանկ բառի սկիզբը կը պատահին ըլի կը փոխուին, ինչպէս ինձ, ընձու, ինչ, դափլան. ինչք, ընչից, ինչ, ագէչ. -ունդ ընդոյ, -ներ, թօխսուր. -ունչք, ընչաց, էչի, պուրն: Ո- երբեմն անփոփոխ ալ կրնայ մնալ, ինչպէս -ոդա, ղլտու կամ -ողտու, -ողտ, տէվէ:

5. Թէ որ բառի մը եղբ ձայնաւոր գիրը միևնակ ա, է, ո, օ, ըլլայ, ան բառը հոլովելու ատեն ոչ գիր կը կորսընցընէ եւ ոչ կը փոխէ. (Տես երես 4. 6. 8. եւ այլն): Միևնակ դէտ, ասպանոյ, շէյխի բառը կ'ըլլայ դիւի, դիւաց:

Դ. Առջի մասին մէջ դրուած զանազան հոլովմանց կարգն աշկերտներուն աւելի դիւրըմբռնելի ընելու համար՝ հոս հետեւեալ պարզ տախտակը կը

* Թէպէտեւ պարզ գրուելուն կողմանէ նայելով՝ աս գրերը սեռականի մէջ բոլորովին անհետ եղած կը տեսնուին, բայց հնչելու ատեն նոյն գրերուն տեղ միշտաձայն ը մը կը մըտնէ. անանկ որ եթէ բացարձակապես կորսուած ըլլային նէ, օրինակի համար, շոք, պոպո-, իզզէթ, ու սուտ, սոտ, եալան, բառերուն սեռականները՝ շքոյ ու սըտոյ չէինք կրնար կարդալ, հապա պէտք էինք ըշքոյ ու ըստոյ կարդալ, ինչպէս որ շիօֆակ, ափոփ, սիւրիւն, ու ստանալ, ափանալ, էսիմէք՝ բառերը ըշիօֆակ ու ըստանալ կը կարդանք: Ընոր համար հոս ըստ սովորութեան կորսուիլ ըսածներս՝ պէտք է առ երեւոյթ կորսուիլ մը իմանալ:

ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	ը	թ	ժ	ի	լ
խ	ծ	կ	հ	ձ	ղ	ճ	մ	յ	ն	շ	ո
չ	պ	ջ	ռ	ս	վ	տ	ր	ց	ւ	փ	ք
և	օ	ֆ	ՙ	՚	՛	՜	՝	՞	՟	։	֊

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՅԲԲԵՆԱՐԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Ա Յ Բ Ե Ն Ա Ր Ա Ն

ա բ գ դ ե զ է ը թ ժ ի լ խ ծ կ հ ձ ղ ճ մ յ ն շ ո չ պ ջ ռ ս վ տ ր ց ւ փ ք և օ ֆ ՙ ՚ ՛ ՜ ՝ ՞ ՟ ։ ֊

դնենք, որուն մէջ սորվողը՝ մէկ նայուածքով կրնայ իւրաքանչիւր հոլովմանց իրարմէ ունեցած տարբերութիւնը պայծառ տեսնել։ — Ա՛ս տախտակին մէջ ուր որ ասանկ — դրած ենք, հոն պէտք է ամբողջ բառը, այսինքն եզակի ուղղականն իմանալ։

Ա՛ս միայն գլխաւոր ութ հոլովմանց կերպը դրինք, որովհետեւ մնացածները զարտուղի հոլովմունք կրնան ըսուիլ։

Ա՛ս տախտակին մէջ աշկերտը տեսակ տեսակ հոլովմանց կերպերը դիւրին եղանակաւ միտք առնելէն զատ կը տեսնէ նաեւ թէ ո՛ր հոլովը ո՛ր հոլովէն կ'ելլէ եւ թէ ինչու կ'ըսուի առ հասարակ թէ բառի մը ո՛ր հոլովման տակ երթալն իմանալու համար պէտք է եզակի կամ յոգնակի սեռականին վերջաւորութեանը նայիլ. որովհետեւ, ինչպէս տախտակին մէջ յայտնի կը տեսնուի, հոլովները գլխաւորաբար անոնց մէջ իրարմէ կը տարբերին։

Ե. Մանաւանդ ամէն բառ իր բուն հոլովման տակը կ'երթայ, բայց շատ հոլովմունք իրարու մէտ ըլլալուն համար շատ անգամ իրարու հետ կը փոխուին. ինչպէս, պէ՛ս, որ հասարակօրէն կը հոլովի, պէ՛սոյ, պէ՛սոյ, պէ՛սոյ, երբեմն ալ կը հոլովի պէ՛սոյ, պէ՛սոյ։ Այսպիսի զարտուղութիւններ շատ կը գտնուին, որոնք միայն շատ կարդալով, աղէկ միտ դնելով, ու բառգիրք նայելով կրնայ սորուիլ։

Կան քանի մը անուններ ալ, որոնք զանազան նշանակութիւն ունենալնուն համար, երկու կերպ կը հոլովին.

Մայր, մայրի, իւ,	մայր ծառ,	չամ աղաձի.
Մայր, մօր, մարբ,	մայր,	անա.
Օդ, օդոյ, օդով,	օդ,	հավա.
Օդ, օդի, օդիւ,	օդից ամառ,	փառուձ.
Որթ, որթոյ, որթով,	որթ,	ասմա.
Որթ, որթու, որթու,	հորթ,	տանա.
Դի, դիոյ, դիով,	ձեռաց մատին,	լէշ.
Դիք, դից, դիօք,	սուտ ատամանաց,	փուլի։

կրնայինք Սեռն ալ պարագաներու կարգը դնել, բայց որովհետեւ Եւրոպացւոց լեզուին պէս մեր լեզուին մէջ ճիշդ պարագայ չկրնար ըսուիլ, անոր համար զանց կ՚առնենք: Միայն աս կ՚ուզենք ըսել որ անանկ ընդհանուր սեռի գանազանութիւն ալ չունինք նէ, կան շատ անուններ՝ որոնք միայն արուներու եւ կան որ միայն էգերու կ՚ըսուին. ինչպէս արու են խոյ, գոչ. ոչխար, ուղտ, էրքէք քէչի, էրքէճ. էգ են մաքի, մարեա. այծ, տիշի քէչի. ընդհանուր են խոշն, գայուն. ալօջ, քոճ, ասիլ, գառն, գուզու. նոյնպէս արու են եշն, էօքիւզ. ցուլ, պուղա. ղուռաի, պուղա, եավրու պուղա. էգ են կով, ինէք, եղնջիկ, տիշի տանա, ու ընդհանուր է, ոբի, ընջուղ, տանա. արական է չէ, երէվէր, ամէ. իգական է ջամէյի, մոխեան, ճակ, գըսրաք. ընդհանուր է էրասոպ. եւ այլն:

ԳՕԻՈՒԱԾ Գ.

ԹՈՒԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐՅ ՎՐԱՑ

Ա. Հայագրաձակ Թուականները ածական են, ինչպէս վերը (երես 23.) ըսինք, ու կերպ կերպ կը համաձայնին իրենց գոյականին հետ:

Թուական անունը մի՝ եզակի նշանակութիւն ունենալուն համար եզակի գոյական մը կ՚ուզէ, ու անոր հետ մէկտեղ կը հոլովի այսպէս*),

Ա.ՅՐ մի,	պէր ապամ.
Առն միոյ կամ միոջ,	պէր ապամբէն.
Առն միում, առ այր մի,	պէր ապամա.
ԶԱ.ՅՐ մի,	պէր ապամը.
ՅԱռնէ միոջէ,	պէր ապամդան.
Արամբ միով,	պէր ապամբէլա:

* Հոս տեղս պիտի ակնին տալաք Թուական ու մասնական ածականն անուններուն գոյական մը գտնեն ու մէկտեղ հոլովելով գրել, ու անոնց գիմացը հոլովներուն նշանակութիւնը դնել:

Այսպէս կը հոլովի միշտ ծ ածականն իր ե-զակի գոյականին հետ միկտեղ։

քաղաք մի,	քաղաքի միջ,	պէր չէին։
կին մի,	կնոջ միջ,	պէր ըլլար։

Ոչիս, ոչ+, ոչ+, անեզական են, անոր համար յոգնակի գոյական կ'ուզեն, ու միշտ միկտեղ կը հոլովին. այսպէս,

երկու աւուրք,	երեք վկայք,	չորք կողմանք.
երկուց աւուրց,	երից վկայից,	չորից կողմանց.
երկուց աւուրց,	երից վկայից,	չորից կողմանց,
յերկուս աւուրս,	առ երիս վկայս,	ի չորս կողմանս.
զերկուս աւուրս,	զերիս վկայս,	զչորս կողմանս.
յերկուց աւուրց,	յերից վկայից,	ի չորից կողմանց.
երկուք աւուրբք,	երիւք վկայիւք,	չորիւք կողմամբք.
յերկուս աւուրս,	յերիս վկայս,	ի չորս կողմանս։

Այսպէս կը հոլովին նաեւ,

երկու եղբարք,	երկուց եղբարց,	ընէ ընդոծոշ.
երկու ձեռք,	երկուց ձեռաց,	ընէ ել.
երկու ոտք,	երկուց ոտից,	ընէ այծ.
երեք քաղաքք,	երից քաղաքաց,	ընէ չէին։
երեք ամք,	երից ամաց,	ընէ ելլ.
երեք մնասունք,	երից մնասանց,	ընէ ընդլ.
Չորք հրեշտակք,	չորից հրեշտակաց,	պէօրն ելլայէ.
Չորք անկիւնք,	չորից անկեանց,	պէօրն էօշէ.

Իսկ հինգէն մինչեւ հարիւր հասարակ ածական անուններուն պէս կը համաձայնին։

Ինչ որ առաջ դրուին, հասարակօրէն նախդրին կը հոլովին. այսպէս,

Եւթն այր,	եւթն արք.
Եւթն առն,	եւթն արանց.
Եւթն առն, առ եւթն այր,	եւթն արանց, առ եւթն արս.
զեւթն այր,	զեւթն արս.
յեւթն առնէ,	յեւթն արանց.
Եւթն արամբ,	եւթն արամբք։

Ա.յսպէս կը հոլովին նաեւ՝

Հինգ նկանակ,	հինգ նկանակի,	պէշ ՝օմ՝ան.
վեց ժամ,	վեց ժամու,	ալ՝ը ՝ամ՝ը.
եւթն ամ,	եւթն ամի,	եէթ եըլ.
ութ օր,	ութ աւուր,	՝ութ էյ՝ն:

Թէ որ եղբը դրուին, յոգնակի գոյական կ՝ուղէն, ու մէկտեղ կը հոլովին բաց ի յոգնակի նախադրիւ հոլովներէն. այսպէս,

եղբայը հինգ (՝ընալ՝ը հինգը:)
եղբայց հնգից.
եղբայց հնգից, առ եղբարս հինգ. (՝ընալ՝ը առ եղբարս հինգս.)
զեղբարս հինգ. (՝ընալ՝ը զեղբարս հինգս.)
յեղբայց հնգից.
եղբայը հնգօք:

Ա.յսպէս կը հոլովին նաեւ՝

Ամբ վեց,	ամաց վեցից,	ալ՝ը եըլ.
Ամբ եւթն,	արանց եւթանց,	եէթ էյ՝ն.
Աւուրբ տասն,	աւուրց տասանց,	՝ըն կ՝ա՝ն.
Առաքեալք երկոտասան,	առաքելոց երկոտասանից,	՝ըն եէ ՝ամ՝էալ՝ը:

Բ. Ինչպէս վերը (եջ 25) ըսինք՝ Դասական թուականներն ածական են, ու հասարակ ածական անուններուն պէս, թէ որ գոյականէն յառաջ դրուելու ըլլան հասարակօրէն նախդրիւ կը հոլովին. այսպէս,

Երրորդ օր,	է՝էյ՝նէ՝ կ՝ա՝ն.
Երրորդ աւուր,	է՝էյ՝նէ՝ կ՝ա՝նա՝ն.
Երրորդ կամ երրորդում աւուր, յերրորդ օր,	է՝էյ՝նէ՝ կ՝ա՝նա՝ն.
զերրորդ օր,	է՝էյ՝նէ՝ կ՝ա՝նէ՝.
Յերրորդ օրէ,	է՝էյ՝նէ՝ կ՝ա՝նոյ՝ն.
Յերրորդ կամ յերրորդում աւուր,	է՝էյ՝նէ՝ կ՝ա՝ն կամ կ՝ա՝նոյ՝ն:

Ա.յսպէս կը հոլովին նաեւ՝

Չորրորդ ժամ, չորրորդ ժամու, պ՝էօրպ՝էնէ՝ ՝ամ՝ը.
Հինգերորդ մասն, հինգերորդ մասին, պ՝էյ՝նէ՝ն ՝էս՝ա՝ն.

Եւ Թնեւորդ Հրեշտակ, եւ Թնեւորդ Հրեշտակի, եւ-
պինճի Ձեւյըբ։

Թէ որ գոյականէն եռքը դրուելու ըլլան, մէկ-
տեղ կը Հոլովին. ինչպէս,

Օր երկրորդ,	Էպինճի կէ՛ն.
Աւուր երկրորդի,	Էպինճի կէ՛նէ՛ն.
Աւուր երկրորդի, յօր եր- կրորդ,	Էպինճի կէ՛նէ,
զՕր երկրորդ,	Էպինճի կէ՛նը.
յՕրէ երկրորդէ,	Էպինճի կէ՛նէ՛ն.
յԱւուր երկրորդումբ,	Էպինճի կէ՛նէ՛.

Գ. Ընձեռականները՝ Թէ որ միեակ բանելու
ըլլան՝ գոյականի պժ կ՛ունենան. պէսպէս,

Անցին երկոքեան, Էրէ՛ւ ալ անցան, իբիսի տէ կէչի-
լէր։

Սպան զերկոսեան, Էրէ՛ւ ալ Ձէ՛ցո՛ց, իբիսինի տէ
Էօլտիւրտիւ։

Նայց շատ տեղ ալ իբրեւ ածական անուն յոգ-
նակի գոյական կ՛ուզեն՝ իրենք անեզական ըլլալնուն
համար, ու անոնց հետ մէկտեղ կը Հոլովին. պէսպէս,

Երկոքին կամ երկոքեան որդիք,	Էէ Եվլատը պա.
Երկոցունց որդւոց,	Էէ Եվլատընըն պա.
Երկոցունց որդւոց, առ երկոսին որդիս,	Էէ Եվլատընա պա.
զերկոսին կամ զերկոսեան որդիս,	Էէ Եվլատընը պա.
Յերկոցունց որդւոց,	Էէ Եվլատընդան պա.
Երկոքումբք որդւովք,	Էէ Եվլատըլը պա.

Ընդսպէս կը Հոլովին նաեւ՝

Երկոքին ձեռք,	երկոցունց ձեռաց,	Էէ Էլէ պէ.
Երկոքին ոտք,	երկոցունց ոտից,	Էէ այաղը պա։

Դ. Կրկնականները (երես 26.) Հասարակօրէն
կամ մակբայի տեղ կը բանին, կամ գոյականէն յա-

ռաջ կը դրուին ու նախդրիւ կը հոլովին. այսպէս, Ցառնպարէկ հարուցուած, պառնպարէկ հարուցման, պառնպարէկ հարուցմամբ *:

ՑՕԴՈՒԱԾ Դ·

ՄԱՄՆԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՑ

Ա՛ասնական անուններն (էջ« 27·) ՈՑ կամ ՈՒ թէ որ միևնակ բանելու ըլլան՝ գոյական անուան պէս ունին. այսպէս,

Ոմանք յոտն կացին,	ոմանք ոտ ելան,	պազըլարը պայազա գալգարըլար·
Ասէ ոմն ցնա,	ձէյը անոր կ'ըսէ,	պիրիսի օնա տէր·
Ոչ ոք կարէ,	ձէյը չէյրնաբ,	քիմսէ գատըը տէյիլ·
Մի ոք ասիցէ,	ձէյը ըսէ,	քիմսէ տէմէսին:

Իսպ թէ որ քովը գոյական ըլլայ՝ անոր հետ միևնեղ կը հոլովի. այսպէս,

Ամր ոմն,	Ամբ ոմանք·
Ման ուրումն,	Մարանց ոմանց·
Ման ումեմն, առ այր ոմն,	Մարանց ոմանց, առ արս ոմանս·
Զամր ոմն,	զԱրս ոմանս·
Յմանէ ումեմնէ,	Յմարանց ոմանց·
Ամբ ոմամբ,	Ամբք ոմամբք:

Ա՛սոր պէս կը հոլովին նաեւ՝

Ամլ ոմն, այլոյ ուրումն· այլք ոմանք, առ այլս ոմանս, պէր պաչէտաը:

Քահանայ ոմն, քահանայի ուրումն· քահանայք ոմանք, քահանայից ոմանց, պէր ֆափաղ:

Մարգարէ ոմն, մարգարէի ուրումն· մարգարէք ոմանք, մարգարէից ոմանց, պէր ֆէյղամպէր:

* Կան քանի մը թուական անուններ ալ, որ Զաթոխոն կ'ըսուին, որոնք ալ կամ եակ կը վերջաւորին. ինչպէս,

Միակ,	Ձէկ կամ Ձէկի,	պէր·
Երկեակ,	Երկու,	իքի·
Երբեակ,	Երբէ,	իւչ·
Քառեակ,	Ըրբա,	աէօրթ:

Բայց ընտիր հեղինակներու մէջ չեն գտնուիր:

Հարիւրապետ ումն, Հարիւրապետի ուրումն. Հարիւրապետք ումանք, Հարիւրապետաց ումանց, պէս-պէս-պիսիք:

Ո՛ր մասնական անունը «ս կամ ն» բացասական բառին հետ կապուի նէ՝ այսպէս կը Հոլովի,

Ոչ ոք,	մի ոք,	ինձ,	ինձ պէտի.
Ոչ ուրուք,	մի ուրուք,	ինձնէն,	ինձ պէտինէն.
Ոչ ումեք,	մի ումեք,	ինձնէ,	ինձ պէտինէ.
Ոչ ոքեք,	մի ոքեք,	ինձնէ,	ինձ պէտինէ.
Ոչ յումեքէ,	մի յումեքէ,	ինձնէ,	ինձ պէտինէն.

Ո՛ր կամ ինչ մասնական անունն (էջ 27.) անկենդան բաներու կ'ըսուի: Թէ որ միևնոյ բանելու ըլլայ՝ գոյական անուան պիտ կ'ունենայ. այսպէս,

Ամենայն ինչ անցաւոր է,	ամէն բան անցաւոր է,	Հէր շէյ կ'էլլայ տիր.
Զառնէ ինչ մեծ, ձեռն բան մը չընէր,	պէտիւք պիտի շէյ էթամէդ.	
Ինչ ոչ ասաց, բան մը չըսաւ,	պիտի շէյ տէմէտի.	
Զինչ ծածուկ, ծածուկ բան մը չէյ,	կիսլի պիտի շէյ ըօգտուր:	

Ուշց Թէ որ քովը գոյական ըլլայ՝ սովորաբար մէկտեղ կը Հոլովի. այսպէս,

Պատճառ ինչ,	պատճառ մը,	պիտի սէպէպ.
Պատճառի իրիք,	պատճառէ մը,	պիտի սէպէպին.
Պատճառի իմիք,	պատճառէ մը,	պիտի սէպէպէ.
զՊատճառ ինչ,	պատճառ մը,	պիտի սէպէպի.
ի Պատճառէ իմեքէ,	պատճառէ մը,	պիտի սէպէպտէն.
Պատճառաւ իւիք,	պատճառով մը,	պիտի սէպէպիլէ:

Ո՞ւմ կամ Մի՞ւմ մասնական անունը (էջ 28.) Թէ որ քովը գոյական անուն մը ունենալու ըլլայ, մէկտեղ կը Հոլովի. այսպէս, Մեւս օր, միւսոյ աւուր, միւսում աւուր, զմեւս օր, ի մեւս օրէ, միւսով աւուրբ, ի միւսում աւուր:

Ոչ մասնական անունը (էջ 28.) Թէ որ քովը գոյական անուն մը ունենալու ըլլայ՝ հասարակօրէն կը համաձայնի. այսպէս,

Ա՛լ քաղաք,	Ա՛լ քաղաք-ք·
Ա՛լոյ քաղաքի,	Ա՛լոց քաղաքաց·
Ա՛լո՛ւմ քաղաքի,	Ա՛լոց քաղաքաց,
Յա՛լ քաղաք,	Յա՛լ քաղաքս·
զԱ՛լ քաղաք,	զԱ՛լ քաղաքս·
ՅԱ՛լմ՛ք քաղաքէ,	ՅԱ՛լոց քաղաքաց·
Ա՛լո՛վ քաղաքաւ,	Ա՛լո՛վք քաղաքօք·
ՅԱ՛լո՛ւմ քաղաքի,	ՅԱ՛լ քաղաքս։

Ա՛ս օրինակէս կ'երեւայ որ յոգնակի նախդրիւ հոլովներու մէջ չի՛համաձայնիր. անոր համար չ'ըսուիր այլ ւոպւու, աս այս ւոպւոս, սոյս ւոպւոս. եւ այլն։

Ա՛յսպէս կը հոլովի նաեւ,

Ա՛լ աշակերտ, պլոյ աշակերտի·
Ա՛լ աղջ, պլոյ աղջի·
Ա՛լ մարգարէ, պլոյ մարգարէի·

Երբեմն ալ նախդրիւ կը հոլովի, այսպէս,

Ա՛լ քաղաք,	Ա՛լ քաղաք-ք·
Ա՛լ քաղաքի,	Ա՛լ քաղաքաց·
Ա՛լ քաղաքի,	Ա՛լ քաղաքաց,
Յա՛լ քաղաք,	Յա՛լ քաղաքս·
զԱ՛լ քաղաք,	զԱ՛լ քաղաքս·
ՅԱ՛լ քաղաքէ,	ՅԱ՛լ քաղաքաց·
Ա՛լ քաղաքաւ,	Ա՛լ քաղաքօք·

Նոյն եղանակ այլ վերջը դրուելու ըլլայ, ան ա-տեն ասանկ կ'ըլլայ·

քաղաք պլ,	քաղաք-ք պլք·
քաղաքի պլոյ,	քաղաքաց պլոց·
քաղաքի պլո՛ւմ, ի քաղաք Յա՛լ,	քաղաքաց պլոց, ի քաղաքս Յա՛լս·
զքաղաք զպլ,	զքաղաքս զպլս·
ի քաղաքէ Յա՛լմ՛ք,	ի քաղաքաց Յա՛լոց·
քաղաքաւ պլո՛վ,	քաղաքօք պլո՛վք·
ի քաղաք Յա՛լ,	ի քաղաքս Յա՛լս·

ԳԼՈՒԽ Բ.

ԴԵՐԱՆՈՒՆԵՐՈՒ ՎՐԱՑ

Ա. Ինքն էական դերանունն երբեմն մկալ էական դերանուններուն հետ մէկտեղ կը բանի. այսպէս,

Ես ինքն,	պէն էնոփմ.
Դու ինքն,	ըէն էնուն.
Նա ինքն,	օ էնոփօ.
Մեք ինքնին,	պիզ էնոփմըզ.
Դուք ինքնին,	ըիզ էնոփնիզ.
Նոքա ինքնին,	ընլար էնոփլէրի:

Ներբեմն ալ ինչէն, էնչէն, ոչէն, չէչէն, անուններըը՝ որոնք մակբայ ալ կրնան սեպուիլ, էական դերանուններուն հետ մէկտեղ կը բանին. այսպէս,

Ես ինձէն,	ես ինձմէ,	պէն քէնտիմէն.
Դու քեզէն,	ըոն էնչէ,	սէն քէնտինտէն.
Մեք մեզէն,	ոչնէ ոչէ,	պիզ քէնտիմիզէն.
Դուք ձեզէն,	ըոն էչէ չէչէ,	սիզ քէնտինիզէն.

Բ. Այս, այդ, այն, ցուցական դերանուններն ածական են, ինչպէս վերը (երես 33.) գրեցինք, եւ կրնան իրենց գոյականէն առաջ կամ ետքը դրուիլ:

Թէ որ առաջ դրուելու ըլլան, այսպէս կը հոլովին.

Այս տուն,	Այս կամ այսոքիկ տունք.
Այսր տան,	Այսոցիկ կամ այսց տանց.
Այսմ տան, յայս տուն,	Այսոցիկ տանց, յայսոսիկ տունս.
զԱյս տուն,	զԱյս կամ զայսոսիկ տունս.
յԱյսմ տանէ,	յԱյսոցիկ կամ յայսց տանց.
Այսու տամբ,	Այսոքիւք տամբք,
յԱյսմ տան,	յԱյս կամ յայսոսիկ տունս:

Թէ որ ետքը դրուելու ըլլան՝ այսպէս կը հոլովին.

Տուն այս,	Տունք այսոքիկ.
Տան այսորիկ,	Տանց այսոցիկ.

Տան՝ այսմիկ,	Տանց՝ այսոցիկ,
ի տուն՝ յայս,	ի տուն՝ յայսոսիկ.
զՏուն՝ զայս,	զՏուն՝ զայսոսիկ.
ի Տանէ՝ յայսմանէ,	ի Տանց՝ յայսցանէ.
Տամբ՝ այսուիկ,	Տամբք՝ այսոքիւք.
ի Տան՝ յայսմիկ,	ի Տուն՝ յայսոսիկ:
ի տուն՝ յայս,	

Ա՛յսպէս կը հոլովին նաեւ՝

քաղաք՝ այս, քաղաքի՝ այսորիկ.
ժողովուրդ՝ այս, ժողովրդեան՝ այսորիկ:

կամ այսպէս.

Ա՛յս քաղաք, այսր քաղաքի.
Ա՛յս ժողովուրդ, այսր ժողովրդեան:

Տուն՝ այն,	Տունք՝ այնոքիկ.
Տան՝ այնորիկ,	Տանց՝ այնոցիկ.
Տան՝ այնմիկ,	Տանց՝ այնոցիկ,
ի տուն՝ յայն,	ի տունս՝ յայնոսիկ.
զՏուն՝ զայն,	զՏունս՝ զայնոսիկ.
ի Տանէ՝ յայնմանէ,	ի Տանց՝ յայնցանէ:
Տամբ՝ այնուիկ,	Տամբք՝ այնոքիւք.
ի Տան՝ յայնմիկ,	ի Տունս՝ յայնոսիկ:

Ա՛յսպէս կը հոլովի նաեւ՝

քաղաք՝ այն, քաղաքի՝ այնորիկ.
ժողովուրդ՝ այն, ժողովրդեան՝ այնորիկ:

կամ այսպէս.

Ա՛յն քաղաք, այնր քաղաքի.
Ա՛յն ժողովուրդ, այնր ժողովրդեան:

Տունդ՝ այդ,	Տունք՝ այդոքիկ.
Տանդ՝ այդորիկ,	Տանց՝ այդոցիկ.
Տանդ՝ այդմիկ,	Տանց՝ այդոցիկ,
ի տունդ՝ յայդ,	ի տունս՝ յայդոսիկ.
զՏունդ՝ զայդ,	զՏունս՝ զայդոսիկ.
ի Տանէդ՝ յայդմանէ,	ի Տանց՝ յայդցանէ.
Տամբդ՝ այդուիկ,	Տամբք՝ այդոքիւք.
ի Տանդ՝ յայդմիկ,	ի Տունս՝ յայդոսիկ:

Ա.յսպէս կը հոլովին նաեւ՝

քաղաքէ պդ, քաղաքիէ պդորիկ.
ժողովուրդէ պդ, ժողովրդեանէ պդորիկ:

Կամ պյսպէս.

Ա.յդ քաղաք, պդը քաղաքի.
Ա.յդ ժողովուրդ, պդը ժողովրդեան:

Դուցէ մէկը տարակուսի, թէ Ս, Դ, Ն, եւ Ա.յ, պդ, պն, ցուցական դերանուններուն նշանակութիւնը մէկ ըլլալով, ինչպէս կրնան առջինները գոյական ըլլալ ու եռքիններըը ածական:

Պատճառն ան է որ շատ անուններ երբեմն իրենց գոյականը զօրութեամբ ունենալով, գոյականի տեղ կը բանին. ինչպէս վերը Անձնական ու Մականական անուանց համար ըսինք: Երբեմն ալ իրենց գոյականը ներգործութեամբ կ'ունենան. ինչպէս, ոմն գնաց, մէկը գնաց, պիրիսի կիթախ. հոս զօրութեամբ կայ գոյականը, ու ոմն մականական անունը գոյական անուան տեղ գործածուած է: Կամ պյսպէս, Ա.յր ոմն գնաց, մէկ հատը մը գնաց, պիր ատամ կիթախ. հոս գոյականը ներգործութեամբ գրուած է, ու ոմն ածական է:

Ա.յսպէս ալ ցուցական դերանունները երբեմն մինակ կը բանին, գոյական անունը զօրութեամբ իմացուելով: Երբեմն ալ գոյականին ներգործութեամբ կ'ունենան, ու ան ատեն ածական են:

Նայց գրաբառ լեզուի մէջ երբ որ ցուցական դերանունները մինակ բանին, ու գոյական անուան պէտ ունենան՝ ան ատեն հասարակօրէն կը գործածուի Ս, Դ, Ն:

Իսկ երբ որ քովը գոյականը մէկտեղ ըլլայ, ան ատեն կը գործածուի Ա.յ, պդ, պն:

Ուստի Թէպէտ աշխարհաբառ ու տաճկերէն կ'ըսուի՝

Ես անիկայ տեսայ, պէն օնու կէօրտիմ.
Ես ասիկայ տեսայ, պէն պունու կէօրտիմ.
Ես ատիկայ տեսայ, պէն շունու կէօրտիմ:

կամ այսպէս.

Ես ան մարդը տեսայ, պէն օ ատամը կէօրտիւմ.
Ես աս մարդը տեսայ, պէն պու ատամը կէօրտիւմ.
Ես ատ մարդը տեսայ, պէն շու ատամը կէօրտիւմ:

Նայց գրաբառ այսպէս կ'ըսուի՝

Ես տեսի զնա, ես տեսի զայրն զայն.
Ես տեսի զսա, ես տեսի զայրս զայս.
Ես տեսի զդա, ես տեսի զայրդ զայդ:

Չ'ըսուիր Ես տեսի զնա այր, զդա այր, զսա այր:

Այս ալ ազէկ գիտնալու է որ այս, այդ, այն, ցուցական դերանուններն երբ որ իրենց գոյականէն առքը կը դրուին, դիմորոշ յօդերն ալ գոյականին վրայ կրկնելու է, այսպէս, տուն այս, տուն այդ, տունն այն: Թէ որ ցուցական դերանունն այս է, իր գոյականին վրայ ս դնելու է, թէ որ այդ է՝ դ, թէ որ այն է՝ ն, ինչպէս վերի օրինակին մէջ կ'երեւայ:

Այն, դայն, նայն ցուցական դերանուններն ա-ծական են, (երես 34.) ու հասարակօրէն իրենց գոյականէն առաջ կը դրուին, եւ կրնան երբեմն նախադաս ածականաց պէս նախդրիւ հոլովիլ. այսպէս, նայն հոգէ, նայն հոգւոյ, զնայն հոգէ, է նայն հոգւոյ:

Նայց աւելի վայելուչ է մէկտեղ հոլովելը. այսպէս,

Նայն հոգի, նայն կամ նոքին հոգիք.
Նորին հոգւոյ, նոցին հոգւոց.
Նմին հոգւոյ, նոցին հոգւոց,
առ նայն հոգի, առ նայն կամ նոսին հոգիս.
զնայն հոգի, զնայն կամ զնոսին հոգիս.
ի նմին հոգւոյ, ի նոցին հոգւոց.
նովին հոգւով, նովին կամ նովիմիք հոգւովք:

Այսպէս կը հոլովին նաեւ՝

Նայն մարմին, նայն կամ նորին մարմնոյ.
Նայն պատարագ, նայն կամ նորին պատարագի.
Նայն ծառ, նայն կամ նորին ծառոյ:

Յուցական դերանուններու սեռականը Սո՛ր, Դո՛ր, Նո՛ր, Սո՛յ, Դո՛յ, Նո՛յ քիչ տեղ ուղղականի պէս նորէն կը հոլովին. այսպէս,

Սո՛րայ,	՚յ,	՚ով,	՚ոց,	՚ովք.
Դո՛րայ,	՚յ,	՚ով,	՚ոց,	՚ովք.
Նո՛րայ,	՚յ,	՚ով,	՚ոց,	՚ովք.
Սո՛յայ,	՚յ,	՚ով,	՚ոց,	՚ովք.
Դո՛յայ,	՚յ,	՚ով,	՚ոց,	՚ովք.
Նո՛յայ,	՚յ,	՚ով,	՚ոց,	՚ովք:

Գ. Ատացական դերանունները ածական են, (երես 34.) ու հասարակօրէն իրենց գոյականէն ետքը դրուելով, անոնց հետ միշտ կը համաձայնին, բայց ի յոգնակի նախդրիւ հոլովներէն. այսպէս,

Եղբայր իմ,	Եղբայրս,	գարտաշըմ.
Եղբօր իմ,	Եղբօրս,	գարտաշըմին.
Եղբօր իմում, առ Եղբայր իմ,	Եղբօրս,	գարտաշըմա.
Զեղբայր իմ,	Եղբայրս,	գարտաշըմը.
Յեղբօրէ իմմէ,	Եղբօրմէս,	գարտաշըմմեն.
Եղբարբ իմով,	Եղբօրս հետ,	գարտաշըմըլա.
Եղբարք իմ,	Եղբարներս,	գարտաշլարըմ.
Եղբարց իմոց,	Եղբարներուս,	գարտաշլարըմին.
Եղբարց իմոց, առ Եղբարս իմ,	Եղբարներուս,	գարտաշլարըմա.
Զեղբարս իմ,	Եղբարներս,	գարտաշլարըմը.
Յեղբարց իմոց,	Եղբարներէս,	գարտաշլարըմմեն.
Եղբարբք իմովք,	Եղբարներովս,	գարտաշլարըմըլա.

Այսպէս կը հոլովին նաեւ՝

Հայր մեր, Հօր մերոյ,	Հարբ մեր, Հարց մերոց.
Տուն իւր, տան իւրոյ,	Տուներ իւր, տանց իւրոց.
Քոյր ձեր, քեռ ձերոյ,	Քոյրք ձեր, քեռից ձերոց.

Դ. Որ հարցական դերանունը (երես 36.) ածական է, ու հասարակօրէն իր գոյականէն յառաջ դրուելով՝ անոր հետ կը համաձայնի, բայց ի յոգնակի նախդրիւ հոլովներէն. այսպէս,

Որ քաղաք, որո՞յ քաղաքի, ըմո՞ր քաղաք, յորո՞յ մէ՞ քաղաքէ, որո՞վ քաղաքաւ: Որ քաղաքք, որո՞ց քաղաքաց, յորո՞ց քաղաքաց, զո՞ր քաղաքս, յորո՞ց քաղաքաց:

Ե. Տաճկերէն ու աշխարհաբառ լեզուին մէջ ալ կան դիմորոշ յօգեր, այս ինքն, ա, ը, ը, Գլուխս, գլուխդ, գլուխը: Ըմ, ըն, ը, իմ, ին, ի, Պաշըմ, պաշըն, պաշը, էվիմ, էվին, էվի, ինչպէս առջի մասին մէջ (էջ 29.) ըսինք: Ան դիմորոշ յօգերուն նոր սորվողները շատ անգամ կը խաբուին տաճկերէն ու աշխարհաբառ ուղղականը գրաբառ հայցական թարգմանելով: Ինչու որ հասարակ անուանց ուղղականը դրինք.

Խօսք, քաղաք, գետ, ժամ, հիմ, գառ, եւ այլն:
Սեօզ, Շէհիր, Չայ, քիլիսէ, թէմել, Գուզու:

Հայց հայցական

Խօսքը, քաղաքը, գետը, ժամը, հիմը, գառը:
Սեօզիս, Շէհիրի, Չայը, քիլիսէյի, թէմելի, Գուզույու:

Հայց աշխարհաբառ լեզուին ը կամ ն դիրը շատ տեղ հայցական յիշեւացները, հապա ն դիմորոշ յօգի ուժ ունի. եւ ան տեղն ուղղականն ու հայցականը մէկ է. ինչպէս երբոր կ'ըսեմ, քաղաքը նորոգուեցաւ, գոմը փլաւ, արեւը ծագեցաւ, լուսինը խաւարեցաւ, ծառը ընկաւ, հնդանդը ծռաւ, աշխատաւորը հիւր է, ձովը լայն է, կրակն ու օդը ընկերներ են, ասոնց ամէնն ալ ուղղական է. ու գրաբառ այսպէս պիտի թարգմանուին, քաղաքն կամ տունն կործանեցաւ, արեգակն ծագեցաւ, լուսինն խաւարեցաւ, ծառն ընկաւ, հիւանդն մեռաւ, աշխարհս է գնդաձեւ, լայն է ծովն, հուրն եւ օդն են թեթեւ:

Ամէն ինչպէս իմանալու է որ արդեօք աշխարհաբառն ուղղական է՝ թէ հայցական, երկրորդ մասին մէջ կը խօսինք: Հիմա միայն ասիկա գիտնաս որ չեզոք, կրաւորական ու էական բայի քով եղածն հայցական չհիկնար ըլլալ:

Այնպէս տաճկերէն լեզուի մէջ ալ, անուն մը մինակ եղած տեղն՝ առջի մասին մէջ հոլովիներուն դիմացը դրածներնուս պէս կը հոլովի: Հայց թէ որ գոյականին քովը ստացական դերանուն մ'ըլլայ կամ ղրկութեամբ իմացուի, կամ ուրիշ սեռական մը (որ յատկացուցիչ կ'ըսուի), ան տեղն այսպէս կը հոլովի:

պէնիմ էվիմ,	սէնին էվին,	Օնուն էվի.
պէնիմ էվիմին,	սէնին էվինին,	Օնուն էվինին.
պէնիմ էվիմէ,	սէնին էվինէ,	Օնուն էվինէ.
պէնիմ էվիմի,	սէնին էվինի,	Օնուն էվինի.
պէնիմ էվիմտէն,	սէնին էվինտէն,	Օնուն էվինտէն.
պէնիմ էվիմիլէ,	սէնին էվինիլէ,	Օնուն էվիլէրի.
պէնիմ էվիմտէ,	սէնին էվինտէ,	Օնուն էվինտէ:

Աստի թէ որ ըսեմ, (օնուն) էվէ եզգըլար. (օնուն) էվէ եանար. Ալըն ըշըղը գարարար. Տէնիզին սույու թիւքէնմէզ, ուղղական պէտք է թարգմանել, այսպէս, Տուն նորա կործանեցաւ, տուն նորա այրեցաւ, լոյս լուսնին նուազեցաւ, ջուր ծովու ոչ պակասէ:

ԳԼՈՒԽ Գ.

ԲԱՑԵՐՈՒՆ ՎՐԱՑ

Բացերուն պարագաներուն վրայ քանի մը հարկաւոր գիտելիք կան:

Յօսեցանք վերը թէ բայերուն պարագաները վեց են (էջ 36.): Իսկ դիւրին ճամբան որոշելու, թէ բայ մը արդեօք ներգործական է՝ թէ չէ, աս է:

Երբ որ տրան աղէկ կը հասկընայ բային նշանակութիւնը, թո՛ղ քովը հայցական հոլով մը դնէ, թէ որ բային կը յարմարի՝ ներգործական է, թէ որ չէ յարմարիր՝ չէզըք է: Ինչպէս գանեմ, ես ձէ՛, տէյէրիմ՝ ըսել է. ու իր քովը հայցական հոլով կը յարմարի, ինչպէս. Վ՛ըպէտ ես ալնըմը, ուստամ պէնի տէյմէզ, անանկ է նէ ըսանէ՛, ներգործական է:

Ալյսպէս կ'ըսուի նաեւ՝

Քընօտօղը կուշ՛ըս Ամերիկան ըտաս.
Քրիսթօֆօր Գալօմպօս Ամերիկայը պուլտու.
Ես սա կէբակօրը կա՛ս հաշը կ'ո՛ւպեմ.
պէն պու նէմէյի եախօտ էքմէյի նէրիմ:

Ես ... քննին վրայ խոսիր.
պէն պու շարասալը իշմիմ.
Ես գրքոյս տպուիլ կը պահեմ.
պէն էսպասրմը թէմիզ սագլարըմ.
Եղբայրս ոչի քէր կը քրէ.
Գարտաշըմ էյի եազը եազար:

Ինանկ է նէ գրանէմ, ուրիմ, ըմպէմ, պահէմ, քրէմ ներգործական են:

Հայց ոմանց քովը հայցական հոլով չեմպայրը - ինչպէս,

Ես Ինրիմ, պէտրոս կը նայի, Ռուբէնները կը Ռուբէն, Ջ-րը կը վազէ.
պէն կիտէրիմ, պետրոս օթուրուր, գուշլար ուշար, սու ագար:

Ուրեմն աս Երիմ, նայիմ, Ռուբէմ, բայերը չեզրը են:

Կան քանի մը շաղկապներ ու մակբայներ, որոնց քովը բայը հասարակօրէն ստորադասական եղանակ կը դրուի: Ստորադասականն աշխարհաբառ ու տաճկերէնն շատ ժամանակներ ունի, այս ինքն Ներկայ, Անկատար, Կատարեալ, Ցարակատար, Գերբակատար, Ապառնի: Ըրդ՝ գիտնալու համար, որ ինչպէս կը ձեւանայ աշխարհաբառի ու տաճկերէնի մէջ ստորադասական եղանակը, եւ թէ ինչպէս գրաբառի կը թարգմանուի՝ հոս օրինակ մը կը դնենք:

Ստորադասական Ներկայ:

Թէ որ գործեմ,	էյէր իշլէրսեմ,	Ես գործեմ կամ Ես գործեցնեմ.
Թէ որ գործես,	էյէր իշլէրսէն,	Ես գործես.
Թէ որ գործէ,	էյէր իշլէրսէ,	Ես գործէ.
Թէ որ գործենք,	էյէր իշլէրսէք,	Ես գործեմք,
Թէ որ գործէք,	էյէր իշլէրսէնիզ.	Ես գործէք.
Թէ որ գործեն,	էյէր իշլէրսէլէր.	Ես գործեն.

Անկատար:

Թէ որ գործէի,	էյէր իշլէսէ իտիմ,	Ես գործէի,
Թէ որ գործէիր,	էյէր իշլէսէ իտին,	Ես գործէիր

թէ որ գործէր, էյէր իշլէսէ իսի, ԷՐՆԷ գործէր.
թէ որ գործէինք, էյէր իշլէսէ իսիք, ԷՐՆԷ գործէաւ.
թէ որ գործէիք, էյէր իշլէսէ իսինիզ, ԷՐՆԷ գործէիւ.
թէ որ գործէին, էյէր իշլէսէ իսիլէր, ԷՐՆԷ գործէին:

Կատարեալ:

թէ որ գործեցի, էյէր իշլէտիմ իսէ, ԷՐՆԷ գործեցի,
թէ որ գործեցիր, էյէր իշլէտին իսէ, ԷՐՆԷ գործեցեր,
թէ որ գործեց, էյէր իշլէտի իսէ, ԷՐՆԷ գործեաւ.
թէ որ գործեցինք, էյէր իշլէտիք իսէ, ԷՐՆԷ գործեցաւ.
թէ որ գործեցիք, էյէր իշլէտինիզ իսէ, ԷՐՆԷ գործեցիւ.
թէ որ գործեցին, էյէր իշլէտիլէր իսէ, ԷՐՆԷ գործեցին.

Ցարակատար:

թէ որ գործեր եմ, ես, է, ենք, էք, են.
էյէր իշլէմիշ իսէմ, իսէն, իսէ, իսէք, իսէնիզ, իսէլէր.
ԷՐՆԷ գործեալ եմ կամ էյնէմ, ես, է, եմք, էք, են:

Գերակատար:

թէ որ գործեր էի, էիր, էր, էինք, էիք, էին:
էյէր իշլէմիշ օլսամ ըսը, օլսան ըսը, օլսայլըսը, օլսայլըրգ, օլսայլըրընըզ, օլսայլըրլար.
ԷՐՆԷ գործեալ էի, էիր, էր, էաւ, էիք, էին:

Ապառնի:

թէ որ գործելու ըլլամ, էյէր իշլէյէճէք օլուրսամ.
թէ որ գործելու ըլլաս, էյէր իշլէյէճէք օլուրսան.
թէ որ գործելու ըլլայ, էյէր իշլէյէճէք օլուրսա.
թէ որ գործելու ըլլանք, էյէր իշլէյէճէք օլուրսագ.
թէ որ գործելու ըլլաք, էյէր իշլէյէճէք օլուրսանըզ.
թէ որ գործելու ըլլան, էյէր իշլէյէճէք օլուրսալար.

ԵՐՆԷ գործեցեմ, ԵՐՆԷ գործեցես, ԵՐՆԷ գործեցէ.
ԵՐՆԷ գործեցեմք, ԵՐՆԷ գործեցէք, ԵՐՆԷ գործեցեն.

Յոյնպէս աշխարհաբառ ու տաճկերէն լեզուի մէջ բացատական խոնարհումը ստորադասականին տարբեր է. որուն օրինակը հոս դնենք, որ սովորողը գիտնայ թէ ինչպէս պիտի գրաբառ դարձընէ:

Սահմանական ներկայ։

Ձեմ գործեր,	իշլէմէմ,	ու գործեմ,
Ձես գործեր,	իշլէմէսին,	ու գործես,
Ձի գործեր,	իշլէմէզ,	ու գործե.
Ձենք գործեր,	իշլէմէյիզ,	ու գործեմէ.
Ձէք գործեր,	իշլէմէզսինիզ,	ու գործէ.
Ձեն գործեր,	իշլէմէզլէր,	ու գործեն։

Անհատ։

Ձեի գործեր,	իշլէմէզ իսիմ,	ու գործեի.
Ձեիր գործեր,	իշլէմէզ իսիմ,	ու գործեիր.
Ձեր գործեր,	իշլէմէզ իսի,	ու գործեր.
Ձեինք գործեր,	իշլէմէզ իսիք,	ու գործեիս.
Ձեիք գործեր,	իշլէմէզ իսինիզ,	ու գործեիք.
Ձեին գործեր,	իշլէմէզ իսիլէր,	ու գործեին.

Կատարեալ։

Ձգործեցի,	իշլէմէտիմ,	ու գործեցի.
Ձգործեցիր,	իշլէմէտին,	ու գործեցիր.
Ձգործեց,	իշլէմէտի,	ու գործեց.
Ձգործեցինք,	իշլէմէտիք,	ու գործեցիս.
Ձգործեցիք,	իշլէմէտինիզ,	ու գործեցիք.
Ձգործեցին.	իշլէմէտիլէր,	ու գործեցին։

Ցարակատար։

Գործած չեմ, չես, չէ, չենք, չէք, չեն.
Իշլէմէմիշ իմ, սին, տիր, իլ, սինիզ, տիրլէր.
Ու եմ կամ չեմ, ու ես, ու է, ու եմէ, ու էք, ու են գործեալ։

Կամ այսպէս.

Գործած չունիմ, չունիս, չունի, չունինք, չունիք, չունին.
Իշլէտիմիմ, իշլէտիմին, իշլէտիմի եօգտուր, իշլէտիմիմիզ, իշլէտիմինիզ, իշլէտիքլէրի եօգտուր։
Չի՛ եմ, չի՛ ես, չի՛ է, չի՛ եմէ, չի՛ էք, չի՛ են գործեալ, չի՛ եմ գործեալ։

Գերակատար։

Գործած չէի, չէիր, չէր, չէինք, չէիք, չէին.
Իշլէմէմիշ իսիմ, իսին, իսի, իսիք, իսինիզ, իսիլէր.
Ու էի, ու էիր, ու էր, ու էմէ, ու էիք, ու էին գործեալ։

Ապառնի։

Զգործեմ,	իշլէմէյիմ,	ու֊ղ գործելոյց.
Զգործես,	իշլէմէյէսին,	ու֊ղ գործելոյես կամ դ գործելոյս.
Զգործէ,	իշլէմէսին,	դ գործելոյ.
Զգործենք,	իշլէմէյէլիմ,	դ գործելոյոյ֊.
Զգործէք,	իշլէմէյէսինիզ,	դ գործելոյէ֊.
Զգործեն,	իշլէմէսինլէր,	դ գործելոյն։

Սորոպտոտակեան։

Զգործեմ,	իշլէմէզսէմ,	ու֊ղ գործելոյմ.
Զգործես,	իշլէմէզսէն,	ու֊ղ գործելոյս.
Զգործէ,	իշլէմէզսէ,	ու֊ղ գործելոյ.
Զգործենք,	իշլէմէզսէք,	ու֊ղ գործելոյմ֊.
Զգործէք,	իշլէմէզսէնիզ,	ու֊ղ գործելոյէ֊.
Զգործեն,	իշլէմէզսէլէր,	ու֊ղ գործելոյն։

Ծ֊Է գրաբառ, թէ աշխարհաբառ ու թէ ամ֊կերէն լեզուի մէջ ապառնին շատ տեղ հրամայականի տեղ կը գործածուի. ինչպէս,

Գործեսցես,	(պէտի) գործես,	իշլէյէսին.
Գործեսցէ,	(ըսող) գործէ,	իշլէսին.
Գործեսցուք,	(պէտի) գործենք,	իշլէյէլիմ.
Գործեսջիք,	(պէտի) գործէք,	իշլէյէսինիզ.
Գործեսցեն,	(ըսող) գործեն,	իշլէսինլէր։

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱ

Ամէն լեզու համաձայնութեան վրայ զատ զատ կանոններ ունի, որով մէկալ լեզուներէն կը տարբերի, եւ թէ որ համաձայնութիւնն ամէն մէկ լեզուին կանոններուն համաձայն չըլլայ, սխալ կ'ըլլայ:

Նաեւերը զանազան եղանակաւ իրարու հետ կը կապուին. մէյ մը անունն անուան հետ, մէյ մ'ալ բայը անուան հետ:

Ա. Անունն անուան հետ երեք կերպ կը կապուի:

Մէյ մը իբր ածական իր պոյականին հետ, ինչպէս վերը խօսեցանք:

Երկրորդ՝ սեռական անուն մը կը կապուի ուրիշ անուան մը հետ, իբրեւ յարկացուցիչ իր յարկացեալին հետ:

Երրորդ՝ երկու նոյն հոլովով գոյական անուններ իրարու հետ կը կապուին, իբրեւ բացայայտիչ իր բացայայտելոյն հետ:

Յարկացուցիչ կ'ըսուի այն սեռական անունը, որն որ իր մեծաւոր անուան կամ յատկացեալին որուն ըլլալը կը ցուցընէ. ինչպէս պառնը թէ որ կ'ուզեմ իմացընել թէ որուն է, քովը սեռական մը կը դնեմ, այսպէս՝ ձօր եմ. որ կը ցուցընէ թէ պառնն իմ ձօրս է: Ա սեռականը, որ բանի մը որուն ըլլալը կը ցուցընէ Յարկացուցիչ կ'ըսուի, ու մէկալը Յարկացեալ:

Բացայայտիչ կ'ըսուի այն գոյականն, որն որ ինչպէս բառը յայտնի կը ցուցընէ, ուրիշ գոյական անուն մը կը բացայայտէ, թէ ինչ կամ որն է, ինչպէս թէ որ միևնակ տղա ըսեմ, չեմ բացայայտեր թէ որն է, բայց երբ որ անոր քովը կը դնեմ կոնդնաւորդն կամ հոտ տղա, ան ատեն կը բա-

ցայցտեմ թէ ըսած քաղաքս Հռոմ է, վենետիք կամ վիէննա չէ։

Բ. Ընդունը բային հետ կամ իբրեւ անուն բայի եւ կամ իբրեւ ենդիէր կը կապուի։

Ընդունը բայէ կ'ըսուի բային քովը եղած ուղղական հոլովը, որն որ ամէն բայ կամ ներգործութեամբ եւ կամ զօրութեամբ ունի, ինչպէս առաջին մասին մէջ եմ էական բային քովը ներգործութեամբ դրուած է, այսպէս, ես եմ, դու ես, նա է, եւ այլն։ Իսկ մնացած բայերուն քով զօրութեամբ կ'իմացուի, այս ինքն պիտի ըլլայ՝ ես գործեմ, դու գործես, նա գործէ, եւ այլն։

Ենդիէր կ'ըսուի ամէն հոլոված բառ, որն որ իւրաքանչիւր բայ իր նշանակութեան համաձայն կ'ուզէ առնել. ինչպէս աս մասին մէջ ընդարձակ պիտի խօսինք։

Ենդիր կ'ըսուին նաեւ նախադրութիւններուն առջեւն եղած հոլովները։

Աս օրինակին մէջ ամէն ըսածներս կ'երեւնան։

Նախադրեալ մարդն Ադամ ոչ պահեաց զպատուիրանս Աստուծոյ։

Պահեաց ներգործական բայ է, Ադամ անուն բային է, ուղղական հոլով, միանգամայն բացայայտիչ է. մարդն բացայատեալն է. նախադրեալը՝ մարդուն ածական է. զպատուիրանս հայցական ենդիր է պահել ներգործական բային. Աստուծոյ յատկացուցիչ է պատուիրանին։

Վերականութեան գլխաւոր վախճանն՝ աղէկ հասկընալ ու շիտակ գրելն է։

Աղէկ հասկընալու համար պէտք է իրաքանչիւր մասն բանի աղէկ որոշել թէ արդեօք անուն բայ է թէ ենդիր է։ Գարձեալ ենդիրն ալ արդեօք ուղղական է՝ թէ անորոշ հայցական, նախդրական՝ թէ ներգոյական։

Գարձեալ շիտակ գրելու համար պէտք է աղէկ գիտնալ, թէ աս բառը կամ ան բառը ինչ հոլով է. ուղղական թէ հայցական, նախդրական

կան թէ ներգոյական. ինչպէս թէ որ ըսեմ, «ալա՛ը էլա՛, «ալա՛ը չինէց, «ալա՛ը մնա՛, «ալա՛ը չկեցա՛. ա՛սոնց առաջինն՝ ուղղական է, երկրորդը՝ հայցական, երրորդը՝ նախդրիւ տրական, ու եաքինը՝ ներգոյական:

Ա՛րդ՝ որպէս զի նոր սորվողները դիւրաւ իմանան թէ իւրաքանչիւր բառ ինչ հոլով է ու ինչ հոլով գրաբառ պիտի թարգմանեն, պէտք է որ խօսքը հարցմամբ քննեն. այսպէս,

Իմ հայրս աս գիրքը խանութէն ստիկով գնեց.

Պէնիմ փէտէրիմ փարայըլա պու քիթապը թիւքեանտան սաթըն ալտը:

Հարցումն աս կերպով պիտ՚որ ըլլայ.

Ա՛ռաջին հարցում.

Հց. Ո՞վ գնեց, — Քիմ սաթըն ալտը,

Պէ. հայրս. — փէտէրիմ:

Ո՞վ հարցման պատասխանն ուղղական է: Ընանկ է նէ, հայրս ուղղական պիտի թարգմանուի:

Երկրորդ հարցում.

Հց. Ի՞նչ բանը գնեց, — Նէ՞ շէյի սաթըն ալտը,

Պէ. աս գիրքը. — պու քիթապը:

Ի՞նչ բառը հարցման պատասխանը հայցական է: Ընանկ է նէ աս գիրքս հայցական պիտի թարգմանուի:

Երրորդ հարցում.

Հց. Ո՞ւսկից գնեց, — Նէրէտէն սաթըն ալտը,

Պէ. խանութէն. — թիւքեանտան:

Ո՞ւսկից հարցումը բացառական պատասխան կ՚ուզէ:

Ընանկ է նէ խանութէն բացառական պիտի թարգմանուի:

Չորրորդ հարցում:

Հց. Ի՞նչ բանով գնեց, — Նէ՞ իլէ սաթըն ալտը,

Պէ. մարկով. — փարայըլա:

Ի՞նչ բառով հարցման պատասխանը գործիական է:

Ընանկ է նէ մարկով գործիական պիտի թարգմանուի:

Նոյնացած հոլովներուն վրայ կարգաւ կը խօսինք:

ԳԼՈՒԽ Ա·

ՈՒՂՂԱԿԱՆ ՀՈԼՈՎԻՆ ՎՐԱՑ

Ինձպէս վերը յիշեցուցինք Ո՞վ կամ Ի՞նչ բան, քէ՞ր կամ նէ՞ շէյ հարցման պատասխանը ուղղական է: Ա՛ս ուղղականին Ա՛նո՛ւն բայէ կ'ըսեն. ինչպէս, Հոլ ընէ, գնա՛, գնա՛, ուղիդ գնէ՛ն, ձա՛ւ-ւ գո՛ղ-ըն-ի՛ն:

Ա· Ա՛ս ուղղական Հոլովին իր բային հետ թուով եւ դէմքով պիտի համաձայնի, ինչպէս ամէն լեզու ալ կը պահանջէ: Անոր համար չ'ըսուիր եա՛ գո՛րծէ, պա՛ գո՛րծէս, նա՛ գո՛րծէս, եւ այլն. Հապա պիտի ըսուի եա՛ գո՛րծեմ, պա՛ գո՛րծես, նա՛ գո՛րծէ: Եա՛ առաջին դէմը, պա՛՝ երկրորդ դէմը, նա՛ ու ամէն հասարակ անուններըը՝ երրորդ դէմը կը ցուցընեն, ինչպէս,

Հովիւ-ք արածե՛ն զհաշխնա·
Հովի՛-ները կ'արածե՛ն ուխտ-ներըը·
Ձօպանլար գ-ցուն-լարը կ'ուտէ՛րլէր:

Հց· Ո՞վ կ'արածէ· Պխ· Հովիւ-ները } անուն բայի է:
Հց· Քիմ կ'ուտէր· Պխ· Ձօպանլար }

Հաճե՛ր-ս նշանացի խօսին:
Ծանե՛ալն քնուռեամբ սիրեն զծնողս:
Թէպէտ եւ նախատի վա՛ռ, սակայն ոչ ամաչէ:
Կայր զրկի ի ճառագայթից արեգական:
Վ'կայ հա՛-ա-պարի՛ ոչ սահ:
Պտուղ բազում խոնարհեցուցանէ զոստս ծառոց·
Շո՛տ պտո՛ւղը ձա՛ւին ճե՛ղը վե՛ր կ'ելլէ՛ն·
Ձօդ մէյվէ աղաճըն տալըները սարգըսըը:

Հց· Ի՞նչ բան վար կ'իջեցընէ· Պխ· շատ պտուղը } անուն
Հց· Նէ՞ շէյ սարգըսըը· Պխ· Ձօդ մէյվէ } բայի է:

Նախանձ զաչս հոգւոյն կուրացուցանէ:
Եղիէր ինքնին բերէ զպտուղն:
Աբեթային ընդ լուսոյ եւ զչերմութիւն տարածէ:
Ամենայն անպտ-ղ յարենէ անանին:
Մարմին ձը ապականի եւ ի հող դառնայ:

Բ. Երբ որ շատ եզակի անուններ անուն բայի կ'ըլլան՝ բայը հասարակօրէն յոգնակի կը դրուի, ինչպէս աշխարհաբառ ալ կ'ըսենք. Բարձն ու ծածկը կը լաւն. էշը, ջորին եւ ուղտը բեռ կը կրեն:

Մեղուն եւ մրջիւնն վատաց վարդապետք լինին.
Մեղուն ու մրջիւնը ծոյլերուն վերակ կ'ելլեն.
Երբ վէ գարնանաց թէմպէլներէ ուսթա օլուրլար:
Գինի եւ ուբեցոնի՝ ապականեն զարս իմաստունս:
Պերոս եւ Յովհաննէս ընթանային ի գերեզման:
Թէ ըլլ, թէ ուր, թէ երկիր, թէ օդ զսպասաւորութիւնն՝ յոր կարգեցան, անդադար մատուցանեն:
Հայր իմ եւ մայր իմ թողին զիս:
Գոյն եւ գողվիցն ի միում պատժի են:

Կրնայ նաեւ բազմակօրէն, ինչու որ երբեմն եզակի ալ կը բանի. ինչպէս,

Փայտ, խոտ եւ եղէգն վաղվաղակի ապականի ի հրոյ.
Փայտը, խոտն ու եղէգը շուտ մը կ'իւկեն կ'ապականի.
Օտուն, օթ վէ գամըշ չափուճագ աթէշտէն թելէֆ օլուր:
Ուղտ եւ ցանկոնին կերակրոց՝ հանապազ ընգունելով հանապազ բորբոքի:
Նոյ եւ որդի իւր ապրեցաւ ի ջրհեղեղէ:
Ցանձրեւաբեր ամպոյ երկար եւ այլեւ պայծառացեալ ծաղկալից լինի:
Մէկն եւ տղուն ոչ այլ ուսանէք լինի, այլ ի սկզբ եւ յաղտոց ջուրց:
Չէք ինչ ի մեզաց, զոր ձգեն եւ ուբեցոնին ոչ գործէ:

Գ. Թէ որ եզակի բառի մը նշանակութիւնը յոգնակի ըլլայ՝ բայը կրնայ եզակի ալ յոգնակի ալ դրուիլ: Սակայն են թուական անուններ, եւ ան անուններ՝ որոնք շատ բան մէկէն կը նշանակեն. ինչպէս, տասն, հարիւր, հազար, տաղանդ, եւ այլն:

Աղաղակեաց ամենայն ժողովուրդն:
Ամենայն որդէ հարազատ բերէ յինքեան զնմանութիւն հօրն.
Ամեն հարազատ զաւակ էր հօրը կը նմանի.
Հէր էօզ էվլատ քէնտի փէտէրինէ պէնզէր:
Այլ է-բա-տանէ-բ նատէին յաթռա իւրում.
Ամեն մարդ էր ախոռին վրայ կը նայէր.
Հէր քէշ քէնտի իսքէմիսինին իւզէրինտէ օթուրուտու:
Պատուեսցէ է-բա-տանէ-բ զընկեր իւր յաշխարհի աստ:
Վէյ օղ է, յորս արժան է գործել:
Ե-ՆԱՆԱՏԱՆ Է- ԵՐԿՈ- ՆԱՀԱՊԷՏ ԼԵԶՈՒԱՑ ԲԱԺԱՆԵՑԱՆ ԸՆԴ ԵՐԿԻՐ:

Դ. ՅԻՇԷ որ անուն բային անեզական է, բայց Հասարակօրէն յոդնակի, երբեմն ալ եզակի կը դրուի:
Անցցեն կեանք մեր իբրեւ զՀետս ամպոյ.
Մեր կեանքն ամպի պէս պիտ'որ անցնի.
Պիտիմ էօմրիւմիւզ պուլուտ իզի կիպի կէչէճէք:
Մէտ զբանս քննեն, եւ էմտ զկերակուրս ճաշակեն:
Որ ծնանի ոք բարի ինչ կամ չար, էբտանէ ևս զի նախ ինքն վայելիցէ:
Աղջիկ զպատերազմունս մղեցին, զազգ մի ողջոյն եւ զանիրաւ ապրեցուցին:
Աբրահամ զգառնութիւն սրտին ճշմարտէ:
Մէղքն միայն է չար:
Բարէ մարդկան հակառակասէր է:
Ոչ եթէ վայրապար ինչ գտանի կերպարանք խաժուղայն եւ նմանութիւն երկուցն քաղըդաց (Նասունս):
Վարձ առն բարւոյ է վկայութիւն բարւոք ի մտաց:

Ե. ԵՐԲ որ խօսքի մէջ շատ դէմք կայ, բայց ան դէմքով կը դրուի, որն որ առջի նախապատիւ է. ինչպէս առաջինն երկրորդէն նախապատիւ ալ երկրորդն՝ երրորդէն: Այսպէս աշխարհաբար

կ'ըսենք, եթե ես պոռն ամենէն գեղեցիկը ըլլամ. պոռն ես եղբայրդ ամենէն ձեծ վէճ ոտքը:

Պէն վէ սէն հէվիսինտէն զկյատե համարաթե օլաըմ:
Սէն վէ սենին գարտաշըն հիչ տայագ եէմէզ սինիկ:

Ամենայն ատեանաց ելոյ եւ մտ՝ վկայեմք զմին Քրիստոս Աստուած եւ մարդ գաւանել:

Եթէ մեղեցէ քեզ եղբայր քո յանդիմանեա զնա, յօրժամ պոռ եւ նա միայն իցէք:

Ի ձեռին Աստուծոյ եմք, եւ մտ եւ ելանտ մեր եւ ամենայն հանճար եւ գործոց խելամտութիւն:

Պոռ եւ ոչ եկ բնակեալ իցեն ի մեզ զնոյն առնիջիք:

Զ. Ընդեմ բային, այս ինքն՝ անհերեւութին ու ընդունելութեան անուն բային հասարակօրէն սեռական կը դրուի, երբեմն ուղղական, քիչ տեղ ալ տրական. այսպէս,

Հոգւոյ առեալ զամէն այսր անդր տարաբերէ.
Հոգի սրտը կ'առնէ ապրելն անդրին կը գոռալ կը բերէ.
Բիւզկեար պուլուտու ալըալ՝ պիր թարափա օպիր թարափա կէօթիւրիւր:
Բրտի մալեալ զկակուղ կաւն ստեղծանէ անօթ:
Ցեսեալ մարդկան զծիծառն, նովաւ ճանաչեն զՀայաստանեայ գարնայնոյն:
Ասի ի ժամանակս Արտաշիսի ոչ գտանել երկիր անդրէն յաշխարհիս Հայոց:
Մարդկի ոգի բանական ունելով՝ անմահ ստեղծան:
Ընտատել ոմէ Աստուծոյ չար է:
Ոչ կամիմք թագաւորել դմա ի վերայ մեր:
Այսպէս կ'ըսուի նաեւ. եւ եղեւ կալ նմա յաղօթս:
Ցաղթեսցես ի գատել ինէ: Լինել ինէ գատաւոր ազգիս այսորիկ:

Է. Այս ոճ մ'ալ որ յարակատարին, գերակատարին ու ստորադասական անցեալին երրորդ դէմքը, քովը սեռական անուն բայի ունենալով՝ թէ եզակի եւ թէ յոգնակի երկք դէմքի տեղ ալ կը բանէ. այսպէս, ըրծնեալ է նմ, ըրծնեալ է ս, ըրծնեալ է նոցս, ըրծնեալ է մեզ. փոխանակ ըսելու ըրծնեալ եմ ես, ըրծնեալ ես դուս, ըրծնեալ է նա, ըրծնեալ եմք մեզ:

Գիտէ Աստուած զինչ պիտոյ մեզ է, մինչ չեւ մեր խնդրեալ իցէ ի նմանէ.

Աստուած մեր խնդրելն սաւալ՝ մեզի ինչ պետ ըլլալը գիտէ.

Հաց թմալէ պիզիմ տիլէմիզտէն իլէրի, պիզէ նէ իգթիդա օլտուղունու պիլիր:

Մինչ չեւ էր արարեալ Աստուածոյ, ի կանուխ գիտութեան իւրում տեսանէր զարարածս:

Մինչ չեւ է գործեալ մարդոյ բարի ինչ կամ չար, Աստուծոյ յայտնի է անգործ մարդոյն:

Ձիք իմ ամենեւին երդուեալ, եւ ոչ սուտ խօսեցեալ, եւ ոչ բարկացեալ ումեք, եւ կամ սաստեալ բանիւ լրկով:

Իմ եթէ չէր եկեալ եւ խօսեցեալ:

Ը. Ինչպէս վերի օրինակներէն կ'երեւայ՝ յարակատարին ու գերակատարին երրորդ դէմքն ինք իրեն դէմք չեղուցրներ, հապա քովի սեռական դերանունը դէմքը կ'որոշէ: Այսպէս ալ գիմազուրկ բայն ինքերէն չեղուցրներ, հապա քովի տրական հոլով դերանունը դէմքը կ'որոշէ. այսպէս, վայել է ինձ, վայել է ձեզ, վայել է նմա, պարտ է ինձ, պարտ է ձեզ, պարտ է նմա:

Ձմարթի բնութեան նպատ առանց կամաց՝ մերթ բարի լինել, մերթ չար:

Անհնար է մարդոյ կալ կենդանի առանց կերակրոյ:

Վայել է երէցփոխոյ հնազանդ լինել ծերոց:

Բազում նեղութեամբ պարտ է ձեզ մտանել յարքայութիւն երկնից:

Թ. Խայց շատ հեղ տրական հոլովը չեզրուիր, ու զօրութեամբ կ'իմացուի. ինչպէս,

Մի անգամ կամ երկիցս եւ երէց շատ՝ երիցս պարտ է (ձեզ) մեծարել զՀիւրն վասն կերակրոց.

Մեկ երկու անգամ, ալ աւելի երեք անգամ պետ է հիւրը կերակուր ուրիշու հրամցընել.

Պիր իքի տէֆա, փէք փէք իւչ տէֆա միսաֆիրե եէմէյ իչին իքրամ էմմէլի:

Պատուհէր է (ծէս) չգողանալ.
Պատուիրան առնինք որ չգողնանք.
Թէմսիհ տիր քի խըրսըզլըգ էթմէյէլիմ։
Ծ. Աղբեւնի կը պատահի որ խօսքին մէջ բայը
ներգործուխեամբ չիգրուիր. ինչպէս,
Ամենայն արարածք վասն մարդոյ, եւ մարդ վասն
փառաց Աստուծոյ (եղեր).
Հակառակ նախանձու՝ խոնարհութիւն, եւ ընդ-
դէմ հակառակութեան՝ լռութիւն (եղաւ)։

ԳԼՈՒԽ Բ.

ՍԵՌԱԿԱՆ ՀՈԼՈՎԻ ՎՐԱՑ

Ա՛ԻՆՉԵՒ հիմա ուվ կամ ինչ բան հարցման
վրայ խօսեցանք, որուն պատասխանն, ինչպէս վերը
ըսինք, ուղղական պիտի դրուի, որն որ անուն բայի
կ'ըսուի։ Հիմա խօսինք սեռական հոլովին վրայ, որն
որ շատ հարկաւոր գիտելիքներ ունի։

Ա. Սեռական հոլովը Ցառկացուցիչ կ'ըսուի,
երբ որ բանի մը որուն ըլլալը կը ցուցընէ. ինչպէս
թէ որ ըսեմ պէրբոյին գիրքը, վարպետին պռունը,
նօթս խանութը. աս խօսքերուն մէջ սեռական հոլովները
կը ցուցընեն գիրքին, պռունը որուն ըլլալը։
Որո՞ն կամ ինչ բանին, ո՞վ կամ ինչի՞ հարցման
պատասխանը սեռական է. ինչպէս,
Ընդգամն անգոսնէ զկարատ հօր.
Անպիտանը հօրը խրատը բանի պէտ չէ՞ր նէ՞ր.
Զալըմ գըլմըշ փէհէրինին էջիւտիւնիւ պիր շէյ
նէրինէ գօմազ։
Հց. Որուն խրատը, պիտանի. հօրը. } յատկա-
Հց. Քիմի՞ն էջիւտիւնիւ, պիտանի. փէհէրինին. } ցուցիչ է։
Բ. Աշխարհաբարի ու տաճկերէնի մէջ յատ-
կացուցիչը յատկացեալէն յառաջ կը դրուի։ Բայց
գրաբարի մէջ հասարակօրէն յատկացուցիչը յատ-
կացեալէն ետքը կը դրուի, թէպէտ յառաջ ալ
կրնայ դրուիլ։

Օրհնութիւն հօր հաստատէ զտունս որդւոյ, եւ անէծք մօր խախտեն ի հիմանէ.

Հօր օրհնութիւնը զաւկին պոռնը կը հաւաքէ, ա՛ մօր անէծքը հիմէն կը խախտէ.

Փետուր թէսպիհամը եվլատըն եվինի թէմիզքիւն հաւր, վէ վալիտէ նալէթի թէմիզնաէն սէօքէր:

Եւ-լեմն է թիւ առուրդ շաբաթուն:

Ցանկութիւն արծաթասիրին ոչ յագի ի բազմութեան ընչից:

Ծանրութիւն պղծոց բեկանէ զոսկս:

Իբրեւ զսէգն Տրդատ՝ որ սիգալովն աւերեաց զհեռուսն փեռոց, եւ ցամաքեցոյց իսկ ի սիգալ իւրում զյորձանս Ծովոց:

Ոչ զբ է, որ ոչ գովէ զգեղեցկութիւն արեգական:

Գագաթին լերանց ջաքջանց միշտ պատի ձեամբ եւ սառնամանեօք:

Ջաւազ ծովու եւ զկիթս անյիւսաց եւ զաւուրս ժամանակաց ո՞ թուեաց երբեք:

Ո՛չ խօսելն ինչ իմաստութիւն իցէ, այլ ճանաչելն զժամանակ խօսելոյ:

Գ. Ինչպէս ըսինք՝ յատկացուցիչը կրնայ երբեմն յատկացեալէն յառաջ ալ դրուիլ: Բայց թէ որ յատկացեալը նախդիր ունենայ, նախդիրը յառաջ դրուողին վրայ կը դրուի, թէ յատկացուցիչ ըլլայ եւ թէ՝ յատկացեալ: Ինչպէս ածական ու գոյական անուանց մէջ տեսար որ նախդիրն յառաջ դրուողին վրայ դրուած է*:

* Երբեմն նախդիրը՝ միայն եզքի բառին վրայ կը դրուի, այլ ինքն՝ երբ որ յատկացեալը Հայցական է, ինք առանց նախդրի կը մնայ եւ միայն իրմէ վերջը դրուած յատկացուցիչը նախդիր կ'առնէ. իսկ երբ որ յատկացեալը տրական կամ բացառական է, յատկացուցիչը յառաջ կը դրուի եւ յատկացեալը միայն նախդիր կ'առնէ:

Ի վերին երեսս բարեկամ ձեւանալ, եւ գործ վճռնամոյ գործել: Փոխանակ ըսելու, գործել զգործ թշնամոյ:

Աչեաս տալ զծննդեան նորա: Փոխանակ ըսելու, տալ զաչեսին ծննդեան նորա:

Աստուծոյ չաչաց ելանել: Կռոցն է պաշտելութենէ:

Տես հետեւեալ երեսին ծանօթութեան երկրորդ օրինակին ալ:

Պարտական եմք օգնել միմեանց, եւ փրկել զբաս է հոգւոյ եւ է մարմնոյ վտանգից: — այս ինչն՝ ի վտանգից հոգւոյ եւ մարմնոյ.

Պարտական ենք իրարու օգնել, ե- իրար հոգւոյ ու մարմնոյ վտանգներէն ազատել:

Պիրիպիրիմիզէ եարամ էթմէյէ, վէ պիրիպիրիմիզի թէն վէ ճան գազալարընան դուրթարմայա պօրճլուդուզ:

Ա՛յր՝ որ հայի յայլոց սեղան, չէն կեանք նորա ի համար կենաց: — այս ինչն՝ որ հայի ի սեղան պլոց:

Լուիցեն զայս մեծատունք՝ որք զաղքատութեան ընոյն բորբոքեն:

Թազմաժամանակեայ սովորութիւն ըլնութեան զբո-ռնիլն առնու:

Դ. Հատ տեղ ալ նախդիրը վայելչութեան համար թէ յատկացեալին եւ թէ յատկացուցչին վրայ կը կրկնուի:

Սաղոս ղամենայն ղքարկոծողաց ղհանդերձս ամփոփեալ պահէր.

Սօղլս ամէն թարկոծողներուն զգեստները ժողված կը պահէր.

Սօղոս հէր թաշլայանլարըն բուլաստըր թօփ էթմիշ սագլարըտը:

Ցոլհէփ մեկնեաց զփարաւոնի ղերազն:

Տօր ինձ ղքոյոց աճուռոցդ ղգալանակալ իմաստութիւն:

Ե. Երբեմն յատկացուցչին ու յատկացելոյն մէջ ուրիշ մտան բանի կը մտնէ, եւ ան ատեն նախդիրն երբեմն միայն նախընթացին վրայ կը դրուի, եւ երբեմն երկուքին վրայ ալ*:

Հովանի առաքելոց ղահաս բժշկէր ղհիւանդաց.

* Երբեմն նախդիրը չատերուն վրայ ալ կը կրկնուի. այսպէս,

Ամենայն ծառ պիւր տեսնի եւ ղպղինն եւ ղհամն բերէ, եւ ընական արմատոյ ղննդեան ղբոյսն. փոխանակ ըսելու զընական բոյս արմատոյ ննդեան:

Ջաշխարհ արժան է գովել, վերկրի ընութիւնն քննելով, ղծովու պատաճմունս, ղօդոյ պփոփոխմունս, տարեւորաց պփոխանորդութիւն, ղանկոց յատկութիւնս եւ ղբերս:

Ա՜ոչեաքնէրուն ըռուբը հիւանդներըը կ՚ըլլայ.

Բէսիւլէրին քէօկէսի հաստալարըն մարագլարընը տիւզէլտիր իտի:

Ծանիցես զբանիցն՝ որոց աշակերտեցար զճշմարտութիւն. — այս ինչն՝ ծանիցես զճշմարտութիւն քանիցն՝ որոց աշակերտեցար:

Զգէնս քաղէին պանկելոցն:

Վայ հզօրաց ձերոց՝ որ ջիրաւունս գողանան զարդարոյն:

Քաւ լիցի մեզ թողուլ զօրէնս եւ զիրաւունս Աստուծոյ եւ ի հրամանս դառնալ թագաւորի. — այս ինչն՝ դառնալ ի հրամանս թագաւորի:

Ամենայն մարդ որ ընդ հաստատութիւն կամիցի օրինացն՝ գՀետ իմ ելցէ. — այս ինչն՝ որ կամիցի ընդ հաստատութիւն օրինացն:

Զ. Երբեմն յատկացեալը զօրութեամբ կը դրուի, ու յատկացեալին նախդիրը յատկացուցիչը կ՚առնու:

Ամենայն ծառաստունկք ոչ երբեք փոխեն զգոյնս ծաղկանցն եւ զտերեւոց. — այս ինչն՝ զգոյնս տերեւոց.

Ագինեւին ձոռ մը էր ծաղկին ու պերբէրին գոյնը չէփոխեր.

Հիւ պիր աղաճ քէնտի չիչէկինին վէ եափրաղընըն բէնկինի տէյիշմէզ:

Բանք ձեր մի լիցին անհամ եւ անաղ իբրեւ զամկաց. — այս ինչն՝ իբրեւ զբանս ոամկաց:

Մարմինն փափկացեալ մատաղացեալ լինէր իբրեւ զառօրեայ մանկան ծնելոյ. — այս ինչն՝ իբրեւ զմարմին առօրեայ մանկան:

Ցիշեսցես զօր մահուն եւ զդատաստանին. — այս ինչն՝ զօր դատաստանին:

Ա՚յսպէս կ՚ըսուի, պօլ պէյսեր՝ կ՚ըսեր, եւ պո՜պոյ՝ Ա՜պոյ:

Է. Երբ որ չափի վերաբերեալ յատկացեալի մը քով թուական անուն մ՚ըլլայ, ան ատեն յատկացուցիչը սեռական դրուելու տեղ, իր յատկացեալին հետ հոլովով կը համաձայնի:

Ա՛ռ դու ինձ պապա՛ ի հաց.
Ինձի պապա՛ մը հաց բեր.
Պանա պիր փարչա էքմէք կէթիր:
Որ արբուսցէ ձեզ քաֆաէ ի լա՛ւ ցա՛ւդ միայն յա-
նուն աշակերտի, ոչ կորուսցէ զվարձս իւր:

Ա՛յսպէս կ'ըսուի նաեւ.

Կաթիլ մի ջուր, կ'ինել մը լա՛ւ, պիր տամլա սու.
Նկանակ մի հաց, նկանակ մը հաց, պիր սօմուն էքմէք.
Ափ մի ջուր, ափ մը լա՛ւ, պիր ավուճ սու.
Ցիկ մի դինի, պինկ մը չինի, պիր թաւլումէ շարապ:

Ը. Ա՛սոնք լեզ որ հոլովելու ըլլան, երկուքն
ալ մկատեղ կը հոլովին:

Արքայութեան ժառանգաւորս կացուցանէ ընդ պա-
պա՛ոյ հոյ հացի, եւ ընդ քաֆաէի հոյ ջրոյ.
Պապա՛ մը հացի ու գաւաթի մը ջրոյ տեղ՝ աբտայօ-ընեան
ծառանգ կ'ընէ.
Պիր լօգմա էքմէք վէ պիր գաւէհ սու եէրինէ
ճէննէթէ մէրասիօր էտէր:
Հաստատեա՛ զսիրտ քո պապա՛ոյ հոյ հացի՛:

Ա՛ս ոճն աշխարհաբառ ու տաճկերէն լեզուի
մէջ ալ կը բանի:

Թ. Ա՛այց գրաբառի մէջ հասարակօրէն չափի
վերաբերեալ յատկացեալի քով եղած գոյական ա-
նունը հասարակ կանոնին պէս կը դրուի:

Կաթ մի ցողոյ. Երկու բաժակ գինւոյ.
Նկանակ մի հացի. Լիտր մի իւղոյ.
Բեռն մի փայտի. Քսան հազար քոռ ցորենոյ.
Ափ մի գարւոյ. Հարեւր մար ձիթոյ:

Քիչ տեղ յատկացուցիչը տեղական դրուելու տեղ, կը համա-
ձայնի իր յատկացեալին հետ, մանաւանդ բացառական ու
գործիական հոլովներուն մէջ:

Երբ նա դինի սաստիկ յոյժ, որչափ ոչ էր արբեալ յօրէ
ննդեանէ էրմէ, փոխանակ ըսելու, յօրէ ննդեան էրոյ:

ԳԼՈՒԽ Գ.

ՏՐԱԿԱՆ ՀՈՒՂՈՎԻ ՎՐԱՑ

Տրականն երկու կերպ, այս ինքն՝ վերջահոլով ու նախգրիւ ըլլալն արդէն յայտնի է:

Ա. Ըրո՞ւն կամ ի՞նչ բանին. էնդ, նէ՛ շէյէ հարցման պատասխանը վերջահոլով տրական է:

Փոխ տայ Աստուծոյ, որ ողորմի պռնանկին.

Ով որ աղաւթքն կ՚ողորմի, Աստուծոյ փոխ կու տայ.

Քիմ քի փուգարէյէ մէրհամէթ էտէր, Ալլահա էօտիւնճ վէրիր:

Հց. Որո՞ւն փոխ կու տայ, պխ. Աստուծոյ. } տրական է:
Հց. Քիմի՞ էօտիւնճ վէրիր, պխ. Ալլահա. }

Որ ամաչէ յայտնել զվէրս իւր բժշկի, ամենայն մարմին նորա դառնայ յապականութիւն:

Մի՛ ո՛չ+ բարկանար, եւ մի՛ զոք բարկացուցաներ:

Ո՛րդիք, հնազանդ լերուք ծնողաց ձերոց:

Զկարիս ընկերին՝ անյանդ համարեսցուք:

Զոր դու առեաս, ո՛չ+ մի առնիցես:

Ժուժեա համբերութեամբ ընդունիլն պլոց, զի եւ պլք տարցին քոյոց թերութեանց:

Ա՚յսպէս կ՚ըսուի նաեւ, խոսոզանել ւամառայնի, պաշել եղբօր, նրմայել ծառայն, հաւատացանել պետն:

Արմինս այս հանապազօրեայ ձերակրոց պէտս ունի.

Ա՛ս մարդնս ասկն օրուան ձերակրոց հարկաւորութիւն ունի.

Շու վիճուտիմիզնն հէր կիւնիւնք եէմէյէ իգթիզասը վար տըր:

Հց. Ի՞նչ բանի հարկաւորութիւն ունի, պխ. կերակրոց.

Հց. Նէ՛ շէյէ իգթիզասը վար, պխ. եէմէյէ:

Արտաշէս թագաւոր Հայոց աշ արկ ասենայն դրոցեացն իւրովք աշխարհակալութեամբք:

Աղէքսանդր տիրեաց առ Հասարակ ծովս եւ ցամաքէ:

Աղուս վեասակար է ապտանց եւ ծուխ ածոց:

Հնազանդ լերուք ասենայնի զոր ինչ իղձքն ձեզ հրաման տացեն:

Շրթունց տուց զգայշ լինիջիր:
Աստեղիկք մանկանց չսովորիլ ի խօսս աղտեղիս:
Դիր համ լեզուի տուր:
Բ. Յաղթեմ, պաշտպանեմ բայերը հասարակօրէն հայկականի տեղ վերջահոլով տրական խնդիր կ'առնեն, նոյնպէս և բայն ալ՝ երբ որ դիմել ընել, պատ դնել կը նշանակէ:
Սէր ամենայնի յաղթէ, ամենայնի համբերէ:
Լաւ է որ յաղթէ բարկութիւնն, քան որ առնու զքաղաք ամուր:
Պաշտպանեաց Իսրայէլի ծառայի իւրում:
Դու ոչ լսես քո աղքինդն, եւ կամիս զի Աստուած լսիցէ:
Լուր, որդեակ, խրատու՛ հօր քո:
Գ. Երբ որ բայը մէկ տեղագ մէկալ տեղ շարժում կը նշանակէ, ու կը հարցուի ո՞ւր, նէրէկէ, է նախդրիւ՝ տրական կը դրուի:
Ամենայն ուխք է ձով գնան, եւ ծով ոչ լինու.
Ամեն ջուր ձով կը վազէ, ու՛ ձովը չի լեցնուիր.
Հէր սէլ տէնիզէ ագար, վէ տէնիզ տօլմազ:
Հյ. Ո՞ւր կը վազէ, պէ. ծով. } նախդրիւ տրական է:
Հյ. Նէրէկէ ագար, պէ. տէնիզէ. }
Ամենայն ի հողոյ եղեւ, եւ ամենայն է հող դառնայ:
Ծիծառն յառաջ քան զաշունն ի վերին տեղիս է ֆէրտօ երթայ:
Կայր կուրի յորժամ առաջնորդէ՝ սխալէ, եւ երկոքինն է խոխոբաց անկանին:
Որպէս մերկ եկաք ֆաշխարհս, նոյնպէս եւ մերկ երթուք յաշխարհէ:
Երիկունն յորժամ է հանիցս ելանես, համարեա թէ է չերչեղման իջեր:
Անձրեւ հրահառն տեղայ է Սոդոմ:
Ա. Յայսմ կ'ըսուի նաեւ, տրանել է նա՛, է տա՛ ըտ, է պուռն. աբկանել է հնոց, է ձով. հանել է ցամաք. հայել չերկինս. ելանել է լեառն. փախչել չանապատ. եւ այլն:
Գ. Նայց երբ որ բայը մէկ տեղագ դէպ ի

մարդ մը շարժուած կը նշանակէ, ու կը հարցուի ոբո՞ն, քիմ՞, ա՛ նախդրեա՛ տրական կ'առնէ:

Երթայք ի քաղաքն ա՛ այս անուն.
Քաղաքն ա՛ անուն մարդոյն քացէ.
Շէհիրե ֆիլան ատամա կիտինիզ:
Բժիշկը յորժամ տեսանէն զոք հիւանդացեալ, ոչ յապաղեն երթալ ա՛ նա:
Մտին ա՛ նոյ ի տապան անդր երկու երկու յա-մէնայն կենդանեաց:
Յուդա իսկարիովտացի գնաց ա՛ քահանայապետն, զի մատնեսցէ զՅիսուս:
Երթ ի տուն քո ա՛ ընտանիս քո:

Ա՛յսպէս կ'ըսուի նաեւ, քնաց ա՛ նա. պոքս-ա՛ մայր է-ր. ընկ՛ արժանի քալ ա՛ հեղ. եւ պլն:

ե. Կան ածական անուններ ալ որ ա՛ նախդրեա՛ տրական կ'ուզեն. այսպէս, Ա՛ ամէնայն ինչ օգտակար. Ա՛ ամէնայն ցանկութեան քաւական:

ԳԼՈՒԽ Դ.

ՀԱՅՑԱԿԱՆ, ԲԱՑԱՌԱԿԱՆ, ԳՈՐԾՈՒԱԿԱՆ ՆԵՐԳՈՑԱԿԱՆ ՈՒ ԿՈՉԱԿԱՆ ՀՈԼՈՎՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՑ:

Ա. Ո՞վ կամ ի՞նչ բանը, քիմ՞, կամ նո՞ ընկ՛ հարցման պատասխանը հայցական է: Ա՛ս հայցականին ինդիէ ա՛եւթ կ'ըսեն, ինչու որ միայն ներգործական բայերը կրնան հայցական հոլով խնդիր առնել. եւ ասով բայերուն սեռերն իրարմէ կը զատուին:

Պարտիմք սիրել զՔրիստոս.
Իբաթ սէրելո՛ պաբպական ենէ.
Պիրիպիրիմիզի սեվմէյէ պօրճլույուզ:

Հյ. Զո՞վ սիրել, Պկ. իրար } խնդիր սեռ
Հյ. քիմի՞ սեվմէյէ, Պկ. պիրիպիրիմիզի } ուի է:

Որդի իմաստուն ուրախ առնէ զհայր, որդի անմիտ արհամարհէ զմայր է-ր:
Մի յանդիմաներ զչար՝ զի մի ատեսցեն զքեզ. յանդիմանեա զիմաստունն, եւ սիրեսցէ զքեզ:

Ջի՛ խնկես ընթրինք, որ ի ներքոյ լի է պղծու-
թեամբ:
Ցաղքատութեանն քան ի մեծութեանն դիւրին է
ընտրութիւնն կատարել:
Սպան Դաւիթ զԳողիաթ, եւ նախանձեալ ընդ այն
Սաուղայ՝ ջանայր սպանանել զԴաւիթ:
Մրջիւն յամարայնի պատրաստէ ձիերակոյթ, եւ ընդ
երկուս ընդան կարէ, զի մի բռնսանիցի:
Մրջիւնն ամառը ձիերակոյթը իւր պատրաստէ, ու հապը
երկո՛ւ իւր կոթէ, որ չբռնանի.
Գարընձա եազըն եէմէյինի հազըրլար, վէ (պուդ-
տայ) թանէսինի խրի պէօլէր, քի պիլմէսին:
Հց. Ի՞նչ բանը կը պատրաստէ, Պե. կերակուրը. (խնդիր
Հց. Նէ՞ շէյի հազըրլար, Պե. եէմէյինի. (սեռի:
Ախին ուռկանի ղէօ՛ր ոչ արգելու.
Ջէրնէ՛ր շուրջ ջուր պատէ, եւ ղէօ՛ր եւ ջէրնէր պա-
տէ օդն:
Խժակորիւնն ուտէ բերանովն ղրբջանդ մօրն եւ հայրեն:
Աստուած ստեղծ ղրաբաջա ամենայն յոչընչէ:
Մի սիրեր ղրաբաջիութիւն:

Բ. Շատ տեղ Հայոցականին վրայ չ նախդիրը
ձիդրուիր. ու ան տեղն կ'ըսուի անորոշ հայոցական:

Որթի խաղող բերէ. այս ինչն գնաղող:
Մեղու մեղր գործէ. այս ինչն գմեղր:
Մի խօսեսցուք բանս առնայնս. այս ինչն զբանս առնայնս:
Աչք նախանձոտին պրօֆօրնիւն ծնանին:
Ծերութիւն՝ մահ չաւաքին առ դուրս պատրաստ ունի:
Ջերմութիւն արեգական ժողովէ ի ծովէ, ի գե-
տոց եւ յաղբերաց ամպս անչրեաբերս:
Փայտ շատ՝ յարուցանէ բոց մեծ:

Ա. Յապէս կ'ըսուի նաեւ՝ երկո՛ւս ալ առնել. եր-
կո՛ւս չառնել. երկո՛ւս ոչ առնել. առնէ՛ ինչը բաղձա-
ծուրդ գործել. գինել ջերակո՛ւր. չինել գոռն. ոտքել հաց:
Ան ոձը շատ յաճախեալ է նաեւ աշխարհաբառ ու
տաճկերէն լեզուի մէջ. ինչպէս աշխարհաբառ կ'ը-
սենք, գոռն չինել, ջերակո՛ւր գինել, հաց ոտքել, ջո՛ւր

խոել։ Նոյնպէս տաճկերէն ալ, եվ եափմաք, եէմէ+ եէ-մէ+, ոո՜ էլքէ+, եւ այլն։

Գ. Ինչ յատուկ անուններըը, մասնական անուններըը, դերանուններըն, եւ որոնք որ քովերնին չունին, +ո եո՜ այլն ստացականներըը կամ դիմորոշ յօդ մը ունին, անորոշ հայցական չեն դրուիր։ Ընոր համար չ'ըսուիր, Տեսի հայր իմ, այր ոմն, պէտրոս, նա, հապա պիտի ըսուի, Տեսի զհայր իմ, զայր ոմն, զպետրոս, զնա՞։

Բրդ իմանալու համար թէ արդեօք խօսքի մէջ բառ մը ուղղական է, թէ անորոշ հայցական՝ դիւրին ճանչցան աս է։

Թէ որ անուն բայի է, պէտք է ուղղական ըլլալ։ Իսկ անուն բային, ան բառն է՝ որուն վրայ որ խօսք կ'ըլլայ, ու կը հարցուի ո՞վ, ի՞նչ բան. +ի՞ն, նէ՞ չէ։ Իսկ թէ որ անուն բայի չէ, հապա կը հարցուի ու՞ր, ի՞նչ բանը. +ի՞ն, նէ՞ չէ, ան ատեն հայցական է։

Թէ որ բայը չէզոք կամ էական է՝ քովի անունը հայցական չհկընար ըլլալ, ինչպէս (երես 135.) ըսինք։

Դ. Ո՞ւմէջ, ի՞նչ բանէն. +էմէն, նէմէն, նէրէմէն, հարցման պատասխանը բացառական է։

Ամբարտաւանութիւն չերինէց ընկեց զՀրեշտական.
Հպարտոն+ինը նրեշտաներըը երկինէն վար չգեց.
Փոտուկլուգ մէկլայըգլարը կէօյտէն տիւշիւրտիւ։
Հց. Ո՞ւսկից վար ձգեց, Պե. երկինքէն։ (բացառական է։)
Հց. Նէրէտէն տիւշիւրտիւ, Պե. կէօյտէն։
Եթէ է մարդկանէ ամաչես, եւս առաւել ամաչել եւ երկնչել պարտ է յԱստուածոյ, որ տեսանէ զծածկեալս ի սրտի։
Ծառ խորարմատ է հաղմոց ոչ տապալի։

* Ցոգնակի Հայցական ու տրական հոլովին վրայ + գրի տալ՝ դրուած ալ կը դանուի։

Պատուել զտէրըր նշխարէ+ ոսկերաց երանելեացն գեղեցիկ աւանդութեամբ ուսեալ է եկեղեցի։ Փոխանակ ըսելու, զտէրը նշխարս։

Վարդապետք առաւել պատուելի են քան զՀարէ+ քան մարմնոյ։ Փոխանակ ըսելու, քան զՀարս։

Ան աղքատէ ողորմած եղիցուք։ Փոխանակ ըսելու, ան աղքատս։

Զգեստուք պատսպարիմք ի ծօրոյ եւ ի սառնամանեաց։
Պիւթագորաս կրօնս եդ ժուժկալել ի ցինոյ։
Ի ձեռնունէն եւ ի ցեղեցկութենէ արարածոց ըստ նմին համեմատութեան եւ արարչագործն նոցա երեւի։
Կապմոս նախ եբեր Ցունաց գիր ի փիւնիկեցւոց աշխարհն։
Սրբեսցուք զլեզուս մեր ի պոռնկել բանից, ի բամբասանաց եւ ի սպասաւորութենէ։
Ե. Ինչպէս յայտնի է՝ բացառական հոլովին նախդիրն է է, բայց քիչ տեղ ա՛ է նախդիր ալ կըրնայ դրուիլ։
Անհնարինքն ա՛ է մարդկանէ, հնարաւորք են աստուծոյ։
Մինէ տկարանայցէ՞ ա՛ է յԱստուծոյ բան։
Զ. Ինչ բանով, նէ՞ էն, նէ՞ չէ՞ էն, հարցման պատասխանը գործիական է։
Որք ձուլընկամբ անցուցին զկեանս, զղջացան, եւ արտասուօք եւ հառաչանօք պատմեցին ի շահ զկնի եկելոցն.
Կենդանեացն ձուլընկամբ անցընողներըս ղջացան, ա՛ լալէ ողբով պատմեցին եթէ՛ն եկողներուն օգուտն համար.
Իմիրներուն թեմպէլլիյիէ կեչերենէր փիւշման օլտուղար, վէ կէօզ եաշըլըլա արտտան կէլէնէբին ձայտասը իչին՝ նագլ էթմիչէր։
Հց. Ինչ բանով անցուցին, պես. ժուլուընկամբ.) գործիական է։
Հց. Նէ՞ էն կէչերտիչէր, պես. թեմպէլլիյիէ.) կան է։
Գունակ գունակ ձաղկովք զարդարեալ է առ հասարակ ամենայն երկիր։
Ցայնմ ժամանակի հանդերձեցաւ կազմեցաւ Պարթեւն եղբարքն իւրով. հանդերձ ընթանալոյ, կնոջմբէ եւ որդովք եւ ամենայն ազնիւ իւրեանց։
Մանբիջոյս բազում անգամ բժիշկք քուն ածեն այնոցիկ՝ որոց քուն հատեալ իցէ յաչաց, եւ կնոջմբ մեկնիսին արմատոյ զնիհթս կարեւորս ցհիւանդաց դարձուցանեն։
Կրայ ծածկեալ ունի զանդամս իւր նկարչէրդ պոռնիկ։

Ա. Այսպէս կ՚ըսուի նաեւ, ալէտ պէտառնէլ, յետոյ գոր-ծել, ոտից գնալ, հարկառնել գտառալնաս. եւ այլն:

Ե. Ներգոյական հոլովը կերպ կերպ նշանակու-թիւն ունի, երբեմն ներքեւ, երբեմն վրան, երբեմն ուր կը նշանակէ որոնց ղօրութիւնը մէկիկ մէկիկ հոս կը դնենք:

1. Ո՞ր, ներքեւ հարցման պատասխանը ներ-գոյական է:

Ի ճանապարհն ոչ է պարտ փուլթալ յառաջ քան զառագագոյնն.
Ճամբան պէտք է առաջ պէտ ի երթալ.
Եօլտա պէցիւքտէն իչերի էվէթլէմէմէլի:
Հյ. Ո՞ւր, պխ. Ճամբան. } ներգոյական է:
Հյ. Ներքեւէ, պխ. Եօլտա. }
Վասն այնորիկ է տպաւէս բնակեմք, զի ընդ միմեանս զմիաբանութիւն ունիցիմք:
Գտանին լերինք բարձունք որպէս է ցամաքի նոյնպէս եւ ի ծովս:
Ցովսէփ Արեմաթացի եդ զմարմին Տեառն Յիսու-սի ի գերեզմանի:
Յոհաննէս գերեզման աչք Տեառն դիտեն զբարիս եւ զչարս:
Յիսուս ննջէր ի խել նաւին ի վերայ բարձի:

2. Նոյնպէս, ո՞ր, ո՞ւր քովի վրայ. ներքեւ, ներ-քեւ-ներքեւ հարցման պատասխանը ներգոյական է:

Աւազակն է խուչն միով բանիւ արդարացաւ.
Աւազակը խուչն վրայ մէկ խօսքով արդար եղաւ.
Խրըսըզ հաչըն իւզերինտէ պիր սէօզ իլէ սաչիհ օլտու:
Սարդ կոտրեալ ձեռաք յոր, բնակէ ի տունս թա-գաւորաց:
Նստաւ տապանն է լերինս Արարատայ:
Աղեղն ձգի յօդս յաւուրս անձրեւաց:
Ջպատակեր արքունի դրօշմեն է գահեկան:

Ա. Այսպէս կ՚ըսուի, նոթել յոմեռէ, գրել է ըղձի, կամ է գանէ:

3. Դարձեալ ո՞ր կամ է՞ն բանի մէջ. Նէքէոե, Նէ՛ իւինոե Հարցման պատասխանը ներգոյական է*:
Գտին զնա է պոճաբէն, զի նստէր ընդ վարդապետս.
Անկիա պոճաբէն մէջ վարդապետներու հետ նստած գտան.
Օնու հէյքէլտե միւալլիմիէր արասընտա օթուրմուշ պուլտուլար:
Հց. Ո՞ր, ինչ բանի մէջ, պխ. տաճարին մէջ. Ներգոյական
Հց. Նէրէտե, Նէ՛ իչինտե, պխ. հէյքէլտե. Ո՞ր կան է:
Ցէնը եւ է ծառա ճանապարհաց եւ է փողոց եւ է հրապարակ եւ է ճանապարհակից գնոյն նշան կանգնէր:
Ջամիան կամ խորովէն հրով կամ եփեն է կռնապա:
Ի ջուր ծառոյ տեսանի բոլորակութիւն արեգական:
Ցանասունս չիք քան զայծեամն տեսանող:
Հաւու թռուցելոյ չօքս ոչ գտանին նշմարանք գնացից:
Ի կռնապոնեան է ամենայն վատ, զի ոչ յօժարին ձեռք նորա գործել ինչ:
Ուրծաթ եւ ոսկի փորձի է քուվ:
Ա՛յսպէս կ՛ըսուի նաեւ նոթել է պան, ցնդել է պրպէնչ, ընդրել զերաւոնս է պապապանի:
Ը. Հ՝ատ անգամ ներգոյականը գործիականի ուժ կ՛ունենայ:
Պատապարտեաց զմեզ Աստուած՝ է էրդն երեսաց ուտել զՀաց. — այս ինձն՝ քրտամբ երեսաց.
Աւորուած զմեզ երեսի էրդինով հաց ուրիշը պարպրէց.
Հագ թանալէ պիզի անընմիզըն թէրիխիլէ էքմէխիմիզն եէմէկէ գաղէպլէտի:
Ադամ ոչ պատրեցաւ յօչին սուտ խոպոտճի. — այս ինձն՝ սուտ խոստմամբ օձին:
Առաքեալքն ի գալ Հոգւոյն սրբոյ խօսէին յայլեւայլ լեզուս. — այս ինձն, այլ եւ այլ լեզուօք:
Ա՛յսպէս կ՛ըսուի նաեւ, ալըշկիլ է յայն գեղ,

* Երբեմն ներգոյականին նախդիրը ներգործութեամբ չիդրուիր, երբ որ բառին առջի գիրը յ ըլլայ:
Ալաշխարութիւն զընկղմեալ Հոգին յատակս գժոխոց՝ ի բարձունս Հանէ. այս ինձն՝ ի յատակս գժոխոց:

Մի սուտ վկայեր ընկերէ ։

Ոչ ոք ի նախնի հաւատացելոց ասէր ընչից իւրոց, թէ իւր իցէ ։

Ցեսիլ աշխարհի իւրով գեղեցիկ կարգաւորութեամբն ընդարձակ պատմէ ։

Ոչ երբեք ննջեսցես ունելով ոխս ընդդէմ ։

Պարտին ընծեռանց հոգալ անդամքն ։

Եթէ ոք անմոռաց ի մտի ունիցի զերախտիս Աստուծոյ՝ գոհանայ ընմանէ ։

Մի խորհեսջիք չար ընդդէմ ։

Ա՛յսպէս կ՚ըսուի նաեւ զգոնիչ ընտրեալ, ընտրել կամ հայհոյել ընդդէմ, կռիւ ընել, ընծայել, ընծանել. եւ այլն ։

Բ. Պարտաւական հոլովը բանի մը անորոշ առնելը կամ տեղուանքը կամ բոլորտիքը կը նշանակէ ։

Յարեաւ Սամիսոն ընդ գիշերս, եւ թափեաց զդրունս քաղաքին Գազայ ։

Սոփոն կու գիշերոյն ելաւ, ու Գազա տուչին դռներըը էրցոյց ։

Սամսոն եարը կէճկէլէչին գալցտը, վէ Գազա շէհրինին գափուլարընը գօփարտը ։

Զկնի ժամուն գոչեաց Յիսուս ի ձայն մեծ ։

Ա՛յսպէս կ՚ըսուի ընդարձակ գիշերս, ընդարձակ դռնու գիշերոյն, ընդարձակ, որ ըսել է դեղ է կու գիշեր, ժամը դեղ է ընդին, դեղ է կուօր ։

Յիջանել Հրոյն ընդէդ տալտաս (Սոդոմացւոց) փրկեաց Աստուած զԼոտ ։

Երբ որ Սոդոմացւոց հնդէ տալտին բնդարձակը չրակ ինձա, Աստուած զԼոտը չրկեց ։

Յօտակոլուլարըն պէշ շէհիրինին էթրաֆընա աթէշ եաղարըղընտա, Ալլահ Լոտտու խէյաս էյլէտի ։

Ելանէ արեգակն ընդ հարաւ, եւ պատի ընդ-ելիս ։

Ընչք անմտի ընդոյծ յածին ։

Հայրն անկեալ ընդ-մեծաց անառակ որդւոյն համբուրեաց ։

Բաղձալն ընտսակար պատի ընծառնէ ։

Ա՛րկանընդ-րես կամ գի-րես կամ գանձոմբ ընդէնդան,

Մի սուտ վկայեր ընկերէ ։

Ոչ ոք ի նախնի հաւատացելոց ասէր ընչից իւրոց, թէ իւր իցէ ։

Ցեսիլ աշխարհի իւրով գեղեցիկ կարգաւորութեամբն ընդարձակ պատմէ ։

Ոչ երբեք ննջեսցես ունելով ոխս ընդդէմ ։

Պարտին ընծեռանց հոգալ անդամքն ։

Եթէ ոք անմոռաց ի մտի ունիցի զերախտիս Աստուծոյ՝ գոհանայ ընմանէ ։

Մի խորհեսջիք չար ընդդէմ ։

Ա՛յսպէս կ՚ըսուի նաեւ զգոնիչ ընտրեալ, ընտրել կամ հայհոյել ընդդէմ, կռիւ ընել, ընծայել, ընծանել. եւ այլն ։

Բ. Պարտաւական հոլովը բանի մը անորոշ առնելը կամ տեղուանքը կամ բոլորտիքը կը նշանակէ ։

Յարեաւ Սամիսոն ընդ գիշերս, եւ թափեաց զդրունս քաղաքին Գազայ ։

Սոփոն կու գիշերոյն ելաւ, ու Գազա տուչին դռներըը էրցոյց ։

Սամսոն եարը կէճկէլէչին գալցտը, վէ Գազա շէհրինին գափուլարընը գօփարտը ։

Զկնի ժամուն գոչեաց Յիսուս ի ձայն մեծ ։

Ա՛յսպէս կ՚ըսուի ընդարձակ գիշերս, ընդարձակ դռնու գիշերոյն, ընդարձակ, որ ըսել է դեղ է կու գիշեր, ժամը դեղ է ընդին, դեղ է կուօր ։

Յիջանել Հրոյն ընդէդ տալտաս (Սոդոմացւոց) փրկեաց Աստուած զԼոտ ։

Երբ որ Սոդոմացւոց հնդէ տալտին բնդարձակը չրակ ինձա, Աստուած զԼոտը չրկեց ։

Յօտակոլուլարըն պէշ շէհիրինին էթրաֆընա աթէշ եաղարըղընտա, Ալլահ Լոտտու խէյաս էյլէտի ։

Ելանէ արեգակն ընդ հարաւ, եւ պատի ընդ-ելիս ։

Ընչք անմտի ընդոյծ յածին ։

Հայրն անկեալ ընդ-մեծաց անառակ որդւոյն համբուրեաց ։

Բաղձալն ընտսակար պատի ընծառնէ ։

Ա՛րկանընդ-րես կամ գի-րես կամ գանձոմբ ընդէնդան,

կը նշանակէ զբեաղը վրան առնուլ կամ պլլել կամ հագնիլ:

Ա. յսպէս կ'ըսուի նաեւ յոյն զբեաղով արկանիլ:

Գ. Կան քանի մը բայեր, որոնք թէպէտ բո-լորտիք կամ անորոշ առեն չեն նշանակեր, սակայն պարառական խնդիր կ'առնեն:

Զաւակ անարգ է, որ անցանէ զպաղուէքառաս ծնո-ղաց.

Գեղ զառակ է, որնիկ որ էր հօրը մօրը հրամանէն կ'անցնի կամ չբերնէր.

Ամենալարքերուն սէօղլեանիւ թուխմայան էվլատ, սոյ-սուզ տուր:

Ա. յսպէս կ'ըսուի նաեւ՝

Անցանել զուխդէ, ուխտը չպահել:

Անցանել զառաջբէ, օրերն անցընել, ծերանալ:

Որք զանց արարին վնասպուլնկէ, զանմտութեան թողին յիշատակ յաշխարհի.

Որոնք որ նմանպուլնեան հոգ չտարբին, աշխարհիս մէջ ե-բենց անխելքներեան չէշտպահը ընդունին.

Յլիմէ հաճելութիւ օլանլար ահմագլըգլարընուն նի-շանէսինի տիւնեատա պըրագտըլար:

Մի չանդամօ մերովք զանց արասցուք:

Մի ծիծաղեսցիս զբերմէ ընկերին:

Ա. յսպէս կ'ըսուի նաեւ այպանել զբանէ, ա-համարել զբեզ, զանց առնել զնոքա:

Ծանօթագրօ:

Ինչպէս վերը ըսինք, մէկ հարցման պատաս-խանն՝ ուղղական է, որ անուն բայէ կ'ըսուի: Որո՞ն հարցման պատասխանը՝ սեռական է, որ յարկացո-ցէ կ'ըսուի: Հայցականն ալ խնդիր սեռի կ'ըսուի: Կոչա-կանը խօսքին մէջ միտակ կը կենայ: Իսկ մնացած հոլովներուն, այս ինքն՝ նախդրիւ ու վերջահոլով տրականին, բացառականին, պատճառականին, գործիա-կանին, պարառականին, ներգոյականին խնդիր բնու-նեան կ'ըսեն ան բայերուն որոնց վրայ որ կ'իյնան:

ԳԼՈՒԽ Զ.

ԲԱՑԱՅԱՅՏԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՎՐԱՑ

Ա. Հ՚ԱՑ անգամ գոյական անուն մը, ուրիշ գոյական անուն մը կը բացայայտէ, անոր համար ալ կ՚ըսուի Բացայայտիչ։ Բացայայտեալն ինչ հոլով է նէ, սովորաբար բացայայտիչն ալ նոյն հոլով կը դրուի։

Բացայայտչին ու բացայայտեալին մէջ զօրու թեամբ մեկնական շաղկապ մը կ՚իմացուի. ինչպէս՝ այս ինդն, այս է, որ է, կամ ինչ, ասիկ, որոնք երբեմն ներգործուածեամբ ալ կը դրուին. ինչպէս,

Մի սիրեր զծուլութիւն եւ զքուն, (այս ինդն) զմայրն ամենայն թշուառութեանց.

Ծուլութիւնն ու քունը մի սիրեր, ասիկ ընչաքաղցութեան ներքոն պատճառը.

Հէր սէֆիլլիք սեպէպի թէմպէլլիկի վէ ոյգոյու սեվմէ։

Այս երկու զգայութիւնք են, որ շարժեն զմարդն ի միաբանական, (այս ինդն) գնալ ուղղ եւ լաւ կանչից։

Հիւանդանալ մարմինն յառաջելով դէպ գերեզման, կերմայն ասեմ կամ ցրտոյն։

Արտմտութեան քում մի բանար դու զգուշան (այս ինդն) զբերան քո։

Պատուղ երկպառակութեան է կամն սատանայի (այս ինդն) հետ, բամբասանք, ապերախտութիւն։

Ամենայն մարմին է ըստ պատերաց է խառնեալ, (այս է) է հողւոյ, է ջրոյ, է յօդոյ եւ է հրոյ։

Բ. Ինչ որ բացայայտեալը նախադիր ունենայ, նախդիրը յառաջ դրուելին վրայ կը դրուի, թէ բացայայտիչն ըլլայ եւ թէ բացայայտեալը. բայց երբեմն հայցական հոլովին մէջը միայն վերջինին վրայ կրնայ դրուիլ. ինչպէս վերը (երես 150.) յատկացուցչին վրայ ըսինք։ Երբեմն երկուքին վրայ ալ կը կրկնուի. մանաւանդ երբ որ մէջը ուրիշ մասն բանի կը մտնէ։

Պետրոս Հիմն եդ եկեղեցւոյ յայնմ պնեղբոց, Հռովմ։
Կրկին ընթաց պարտ է մեզ ստանալ, ընդառաջ եւ
ընդ ընթացիւն վարուց.
Երկոքին ընթաց պէտ է զանձնանձ, հաւատոյ ոտ վարուց
արքունիւն.
Լազարի տըր քի ևքի գանատրմրզ օլսուն, ևտին վէ
մէշրէպ սայիհլիյի։
Ցորժամ ընկնուրդն ամենայն աշխարհի, ընդունի կոյն
բարեխօս ունիմք առ Աստուած, հաւատամք եթէ
լսէ հայցուածոց մերոց։

Գ. Տեղերու անուններն երբ որ բացայայտիչ կ'ըլլան, թէ որ յառաջ դրուելու ըլլան, շատ անգամ ածական անուան պէս նախադրիւ ու երբեմն ալ մէկտեղ կը հոլովին. ինչպէս,

Ի ծովանալ նեղոս գետոյ եւ ի խառնակել զսահմանս արտորէից, կուիւք եւ սպանմունք լինէին.
Երբ որ նեղոս գետը կը շատնայ ու արտերուն սահմաններըը կը խառնէ, իրարնէ ու տպառնունիններ կ'ընայէն.
Նիլ չայըն ճէօշիւպ թարլալարը պիր պիրինէ գաըըշտըրտըը զաման, չօգ գավկա վէ գան օլուրուտու։
Էր Փիլիպպոս ի Բեղեսայիդայ, ի տոհմէ Անդրեայ եւ Պետրոսի։

Դ. Իսկ թէ որ վերջը դրուելու ըլլան, հոլովով միշտ կը համաձայնին։

Ե. Մարդու անուններըը նախադաս դրուելու ալ ըլլան, հասարակօրէն կը համաձայնին. զոր օրինակ.

Առ նէրմնէ կոյսերբ Հռովմայեցւոց գլխատեցաւ Պաւղոս առաքեալ ի Հռովմ քաղաքի.
Հռոմայեցիներուն նէրմն կոյսեր տրնը, Պօղոս տոտելսյն գլուխը Հռոմ կորուեցաւ.
Իօմալըլարըն նէրօն չէզաըրըն վագիընտա Իօմատա Պօղոս Հէվարիուն պաշը քէսիլմի։
Առաջին Հալածումն քրիստոնէից եղեւ ի Տրայեանոսէ արքայէ։

Ընշակ թագաւորեցոյց պէրոյէ ի- ը ընտրեալ ի վե-
րայ Հայոց :

Զ. Հայց քիչ անգամ կրնան նաեւ չհամա-
ձայնիլ :

Եւ հրաման յա-ֆոռոռս կայսերէ աշխարհադիր առ-
նել ընդ ամենայն տիեզերս :

ԳԼՈՒԽ Է.

ԷԱԿԱՆ ԲԱՑԵՐՈՒ ՎՐԱՑ

Ա. Յէական բայերը հասարակօրէն անուն բայ-
իէն գան, ուրիշ ուղղական խնդիր մ'ալ կ'ուզեն :
Անուն բայի կ'ըսուի ան ուղղականը՝ որուն վրայ որ
խօսքը կ'ըլլայ. ինչպէս, Բաբէր են երկիւղ, Հոս խօսքն
երկիւղին վրայ է. անանկ է նէ՝ երկիւղը անուն բայ-
ին է : Ուղղական խնդիր կ'ըսուի, որն որ անուն
բային ինչ կամ ինչպէս ըլլալը կը բացատրէ.
ինչպէս վերը գրուած օրինակին մէջ Բաբէր կը բա-
ցատրէ երկիւղին ինչպէս ըլլալը :

Անկարօտական է Աստուած.

Առոռաձ բանէ մը կարօտ չէ.

Ալլահըն պիր շէյէ էհթիաճը եօգ տուր :

Խոզ տղմասէր է եւ խառնակեր :

Փափուկ եւ դիւրագարձ է լեզու :

Աշխարհ Հայոց մեծ է եւ արգաւանդ :

Ջանկալի եւ քաղցրաբան է խոնարհ, եւ զուար-
թագին են երեսք նորա :

Սէրն է պատճառ բարեմտութեան :

Բ. Հայց շատ տեղ խօսքին յարմարութեան
նայելով՝ երկու ուղղականին մէկը թող կը տրուի :

Գ. Վրէ տեղ ուղղական խնդիրը նախդրիւ
տրական կամ ներգոյական կը դրուի :

Աբրահամ եղեւ յաղէ մեծ եւ ի բազում :

Մովսէս յորդեցնէր եղեւ դստերն փարաւոնի :

Եղիցուք մեք ձեզ ի ծառայս. այս ինէն՝ ծառայք :

Դասովանք որդւոց են ի նախատինս ծնողաց. այս ինձն՝ նախատինք:

Դ. Ահ որ էական բայերը սեռական խնդիր առնելու ըլլան, ուենալ կը նշանակեն: Ինչպէս տաճկերէնի մէջ ալ ունիմ բային տեղը միշտ էական բայը սեռական խնդրով կը գործածուի:

Որ ինչ էիր ես, մի կորուսանիր, զի կամ գտանես զնա կամ ոչ.

Ինչ որ ունիս նէ մի կորընչեսցնէր, ընդ որ կամ կը գտնես կամ չես գտներ.

Նէհն քի վար ըսա գայպ էիմ, զերէ եա պուլմազըն:

Լո՞ւնի նէ ես ըդ լոյս առանձին, այլ յարեգակնէ գայ ի նա լոյսն:

Ան դուջ էին երկու որդիք: Են իմ եղբարք հինգ:

Պովտայ էր ոչխար եւ արջառ եւ անասուն:

Որչափ եւ էիր ես, ըստ նմին արասցես զողորմութիւն:

Ե. Երբեմն ալ կը նշանակէ գործ, պաշտօն, եւ այլն:

Ճշմարիտ եւ առաքինի վարդապետի է, երբեմն ողբել եւ խրատել, երբեմն սաստել եւ յանդիմանել:

Ընկէ ու ապուէնի վարպետին (գործն) է, երբեմն սիրտ առնուլ ու խրատել, երբեմն ծեծել ու յանդիմանել.

Էյի վէ ֆազիլէթլի ուսթայա վէրկի տիր, պազը քէրրէ օգշամագ վէ նասիհաթ վէրմէք, վէ պազը տէֆա ազարլամագ վէ թէքթիր էիմէք:

Աչօց է տեսանել, ականջաց, լսել, հոտոտել, ժմաց ճաշակել, ըղձփելոցս զգալ. այս ինձն աչաց գործ կամ պաշտօն է տեսանել. եւ այլն:

Առատացուցանել զպտուղս՝ անչքեաց է, իսկ կորուսանել՝ խորշելիւն:

Զ. Իական բայը վայելչութեան ու հարցման նայելով՝ կրնայ ամէն հոլով խնդիր առնուլ:

Հիւանդն է գոռնոյն չայտ է:

Ցօրանջելն է ընտանեաւն մարմնոյ լինի:

Սկիզբն պատերազմաց չափաւորնեն մարդկան եղեւ:
Այր բարկացող տգեղ է երեսպաշտ:
Ախորժելի է խնձոր ոսկեայ եւ հոտոյն եւ ծաղկաւ:
Արմաւենի բարձր է հասակաւ, եւ քաղցր պտղով:
Կերակուրքն եւ ըմպելիք ոչ անկարգութեամբ եւ չաճախութեամբ, այլ պարկեշտութեամբ եւ չափաւորութեամբ եղիցին:

ԳԼՈՒԽ Ը.

ԱՆՈՒԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ԳՆԵԼՈՒ, ԾԱԽԵԼՈՒ ԲԱՑԵՐՈՒՆ, ՈՒ ԹԱՄԱՆԱԿ ՑՈՒՑԸՆՈՂ ԱՆՈՒԱՆՑ ՎՐԱՑ

Ա. ՎԱՆՔ մը բայեր կան, ինչպէս ասել, կոչել, անուանել եւ այլն, որոնք խնդիր սեռիէն զատ երկրորդ անորոշ հայցական հոլովի խնդիր մ'ալ կ'ուզեն. եւ որոնց կրաւորականը երկրորդ ուղղական կ'առնէ. ինչպէս,

Թժիշկք զչափաւոր կերակուրս մայր առողջութեան ասացին.
Թժիշկներէն չափաւոր կերակուրն առողջութեան մայր ըսին.
Հէքիմլէր գարէր եէմէյէ սաղլըգ սէպէպի տէտիլլեր:
Զմարդ յաղթանդամ Հակոբ անուանեն:
Համերոս Հայր անուանեցաւ ամենայն քերթողաց:
Սովորութիւն է մարդկան օր կոչել զերկոտասան ժամն միայն, ցորչափ արեգակն ի վերին կիսագունդն կայցէ:
Ընուն աշխարհիս մերոյ կոչի յանուն նախնոյն մերոյ Հայկայ, Հայ:
Հեթանոսք զերկինս վասն այնչափ մեծութեան, եւ զլուսաւորս վասն առաւել պայծառութեան աստուածս կարծէին:
Նախանձոտն զանձն միայն համարի ղչխել ի բարեաց, եւ զամենեսին ի փառս վայելել:

Բ. Ուսանելու եւ գնելու բայերը սեռական հոլով խնդիր կ'առնեն.

Ո՞չ ապաքէն երկու ճնճղուկք դանի՛ դրօշ վաճառին.
Եւ ոմն ոչնչով ՚ի նոսէն չի՛ անկանի.
Եթէ ոչ հայրն ձեր ՚ի նոսա կամիցի:
Վաճառեցին զՅովսէփ ՚ի համ դահնականի:
Ասեն ցծերն ՚ի՛նչ վաճառես. ասէ ցնոսա ծերն,
դուն դուն գողոյ. ասեն ցնա, կարի ծանր են,
եթէ կամիս գողոյ գողոյ առնուսցէ:

Գ. Այնպէս սեռական կը դրուի, թէ որ հարցուելու ըլլայ, ո՞նէ՞ դարձան:

Վաճառեցաւ Յովսէփ ամօք հարիւր ե՛ դահնոյ.
Յովսէփ հարիւր դահը դարձան ծնողաց.
Յովսէփ երիւղ օն եաշընտա էօլտիւ:
Աղեքսանդր երեսուն ե՛ երկոց ամօք եղեալ վաճառեցաւ:
Էր այրի ամօք իբրեւ ութսուն ե՛ չորից:
Նոյ էր ամօք վեցհարիւրոց, եւ ջրհեղեղ ջուրցն եղեւ ի վերայ երկրի:

Ժամանակ ցուցընող անուններն երկու հոլով կը դրուին, Հայցական եւ Ներգոյական. Թող պարառականը՝ որ անորոշ ատեն կը ցուցընէ:

Դ. Հայցական կը դրուի՝ երբ որ գործողութեան ուրչափ տեւելը կը նշանակէ, ու կը Հարցուի ո՞րչափ ատեն, նէ՞ դարձեալ վաճառէ:

Եղեւ անձրեւ չորասուն գի՛ւ եւ չորասուն գիշեր.
Քառասուն օր ու քառասուն գիշեր անդրեւ եկաւ,
Գերգ կիւն գերգ կեճէ եաղմուր եաղար:
Հց. Ո՞րչափ ատեն. Պէ. քառասուն օր:
Հց. Նէ՞ գատար վագրէթ. Պէ. գերգ կիւն:
Որդիքն Իսրայելի կերան զմանանայն չորասուն ա՛մ,
մինչեւ եկին ի շէն երկիրն:
Ցոշեան եղեւ ի փոր ձկանն չորի՛ս գի՛ւս եւ չորի՛ս գիշեր:
Շրջեցաւ Յիսուս յաշխարհի չո՛ս երեսուն, ո՛չ յայտնեալ զիւաւս աստուածութեան իւրոյ:
Առ ջրհեղեղաւ չո՛ւն ոգիյն ապականեալ կայր երկիր:

Ե. Այնպէս Հայցական կը դրուի, երբ որ ատենին չարունակութիւնը կը ցուցընէ:

Մերժեցաւ քուն յաչաց իմոց չորի՛ս գիշեր չայ.

Ա՜ ֆէնէր ւոաՆո ալէօ ֆախա՜.
Պու կէձէ ոպգում կէօզիմճէն գաչտը:
ԶւոաւոաՆո Ե՜ զվէց ամ չինեցաւ տաճարն:

Զ. Հ ատ տեղ ալ անորոշ Հայցական կը գրուի:

Մովսէս իբրեւ ծնաւ, Թագուցաւ ամիս երէս ի ծնողաց իւրոց.
Մովսէս երբ ոչ ձնաւ, իր ձնողէք երեւ ամիս պահեցին:
Մովսէս Նէզաման քի տօզտուչուսա, քէնտի ալձա՜ լարը իւշ պ սագլատըլար:
Ցովամ որդի Աքաաբու Թագաւորէ ի վերայ Իս՜ բայելի ամս երկոտասան:
Սաւղոս եղեւ ի Գամասկոս ա՜ո՜ր ինչ:
Ապար Հարսանիս ա՜ո՜ր չորէ՜տասան:
Իշխանութիւն նեռին ձգի ամիս երէս Ե՜ կէս:
Տիգրան զՑոյնս ոչ ասիս ձամանակս ընդ իւրեւ նուա՜ ձեալ Հնազանդէր:

Ա՜յսպէս կ'ըսուի նաեւ, Շրջել ձամանակս բա՜ ոնմա. Փոյր ի ձամանակ ընդ ձեղ եմ. Եղի անդ ձամանակս ինչ. Հանդիպել ասիս ի:

Է. Նշբևեմն նոյն խօսքը Թէ Հայցական ու Թէ ներգոյական կրնայ դրուիլ, ժամանակին չարունա՜ կութիւնը, միանգամայն երբ կամ որչափ առեւնուան մէջ ըլլալը ցուցընելու համար:

Քրտամբ երեսաց քոց կերիցես զՀաց քո ընդեռնայն ո՜ո՜ր կենաց քոց:
Երեսիդ էրդնէոդն ասիս ոս հոգդ քոլըդ ոս կենացդ մէջ.
Պիւթիւն էօմբիւնիւն կիւնիւնտէ անընընդ Թէրի՜ ւիլէ նաֆագանը եէյէսին:
Զանձնայն ա՜ո՜ր կենաց իմոց ոչ դադարեցայց օրհ՜ նել զքեզ քրիստոս փրկիչ աշխարհի:

Ա՜յսպէս կ'ըսուի նաեւ. ղրէ՜ Ե՜ զէնէղէր ֆո՜ռնալ, ընդէ Ե՜ ընէրեկ ֆոդձնել, որոնք կրնան մակբայ ալ սե՜ պուիլ:

Սատանայ եցոյց զամենայն Թագաւորութիւն ի վայրկեան ձամանակի:
Ի վեր ա՜ո՜ր կատարեաց զգործ իւր:

Ա. Յսպէս կ'ըսուի նաեւ. է գիշերէ ե՞ է տու-ընկեան, ե՞ յաջենայն ձամա՞ ֆաւաւորել ընդունուած:

Բ. Ներգոյական կը դրուի, երբ որ կը հարցուի ե՞րբ, նե՞ զաման:

Ի մանկունեան առաւել տնկի խրատ ծնողաց ի միտս մանկանց.

Ցաչոյունեան ապեն ձնողաց խրատն աղէկ կը պնդուի պղտի ատեն.

Զօճուգ գրամներն ֆիքրինէ քիւչիւք եաշընտա անթալարըն նասիհաթը էյիձէ թէէսիր էտէր:

Հց. Ե՞րբ, Պխ. աղայութեան ատեն. } ներգոյական է:
Հց. Նե՞ զաման, Պխ. քիւչիւք եաշընտա. }

Որ է ձերունեանն այնպիսի կաղնեցի, յայտ է թէ է մանկունեանն եւս չար:

Մեռաւ Աբրահամ է բարու ձերունեանն:

Աստեղք յայտնապէս է գիշերէ երեւին, եւ ի ծագել արեւու ծածկին:

Խոտ վայելչական եւ կանաչագեղ է է գարնանային ձամանակի:

Ոմանք ի տնկոց է ձերբային անթառամ մնան.

Ծառք է ձերբային հանգչին, է գարնային ծաղկին, յաթային պտուղ անուցանեն, եւ յաշնային հասուցանեն:

Ցաուրս Սողոմոնի ոչ էր համարեալ արծաթ, թէ իցէ ինչ:

Ըս եաեւի եկած խօսքին մէջ երկու հարցումն ալ կ'երեւայ*:

Զվեց օր գործեսցես, յաուրն եւ ընդհանրապէս մի գործեսցես. զի զվեց օր արար Աստուած զերկինս եւ զերկիր, եւ հանգեաւ յաուրն եւ ընդհանրապէս.

* Թէպէտ եւ երբէք ատեն հարցման պատասխանը հայցական է, ու երբէ հարցման պատասխանը ներգոյական է. բայց քանի մը տեղ խոտորում կը գտնուի. ինչպէս,
Շրջեցաւ Ցիսուս յաշխարհն յամս երեսուն. փոխանակ ըսելու. զամս երեսուն:
Ա խոտորումը եղած ատենուան քերականութիւն գրողները շփոթած են կարծելով թէ հայցականը ներգոյականի ուժ ունենայ կամ մակբայ ըլլայ:

վեց օր գործեր, եօթներորդ օրը մի գործեր. ինչո՞ւ որ վեց օրուան մէջ սուղցնես Աստուած երկինդ ու երկիրը, ու եօթներորդ օրը հանգչեցաւ.

Ալեթը կիւն իշլէյէսին, եէտինճի կիւն իշլեմէյէսին. զերա ալեթը կիւնտէ Ալլահ կէցիւ վէ եէրի եարաթտը, վէ եէտինճի կիւն բահաթլանտը:

ԳԼՈՒԽ Թ.

ՄԱՄՆԱՒՈՐ ԳԻՏԵԼԻՔ ԱՆ ԲԱՑԵՐՈՒՆ ՎՐԱՑ, ՈՐՈՆՔ ԸՆԴ ՈՒ ԸՍՏ ՆԱԽԴՐՈՎ ԽՆԴԻՐ Կ'ԱՌՆԵՆ

Ընդ նախադրութիւնը տեսակ տեսակ նշանակութիւն ունի:

Ա. Երբ որ խօսքը տարածում կը ցուցընէ, բայը ընդ նախդրով տրական խնդիր կ'ուզէ:

Անուն Քրիստոսի փառաւորեսցի ընդ ամենայն պէտս քո:
Քրիստոսէն անունը փառաւորուի բոլոր աշխարհի:
Քրիստոսուն իսմի տիւնեանըն տէօրթ թարաֆընտա իհթիշամլանսըն:
Ամենայն եկեղեցիք ուղղափառաց, որք ընդ պէտս քո են, մի են:
Շրջէր Յիսուս ընդ տաշտս եւ ընդ գիւղս, եւ ուսուցանէր:
Հրեայք ցրուեալ են ընդ ամենայն հնինառաս:
Աւետարանն համատարած քարոզեցաւ ընդ ամենայն երկիր, ընդ ծով եւ ընդ ցամաք եւ ընդ կղզիս:
Եղեւ սով մեծ ընդ ամենայն երկիր:
Ստամբօլն ընդունի զկերակուրս, եւ բաժանէ զոյժ զօրութեան ընդ չօրս եւ ընդ անդամս մարմնոյն:

Բ. Վարձեալ ընդ նախդիրը՝ բանի մը ձեռքէն կամ էջեն անցնիլ կը նշանակէ: Ան նախդրիս տրականն աշխարհաբարի ու տաճկերէնի մէջ բացառականի կը դառնայ:

Մտէք ընդ նեղ դռնէն, զի անձուկ է ճանապարհն՝ որ տանի ի կեանս.

Նեղ դռնէն մտէք. քանզի ար նեղ է ճամբան, որ ար
ար կեանս կ՚երթայ. եւ սակաւ են որ կ՚անցանեն զայն:
Ցար գաւուտան կիրինիզ, զերբ (էպէտի) էօմիւրէ
կէօթիւրէն եօլ էնսիզ տիր:
Որ ինչ մտանէ ընդ բերան, ոչ պղծէ զմարդ:
Դիւրին է մալեսլ ընդ ձակ ասղան մտանել, քան
մեծատան յարքայութիւն երկնից մտանել:
Ընդ դրռնա ածեմք ի տուն զամենայն գոյս պատուա-
կանս եւ պիտանիս, եւ ընդ նոյն դարձեալ՝ եթէ
ինչ անպիտան է, արտաքս հանեմք:
Ընդ որ գնայ արեգակն՝ տիւ է, եւ ուստի գնայ՝
գիշեր, ի վերին կիսագուան եւ ի ներքինն:
Ընդ խորոխն ջրոյ լցս ոչ անցանէ:
Դաւիթ քարիւ եհար զճակատ պլաղգունն եւ ե-
մուտ քարն ընդ սալաւարդն ի ճակատն:
Երբայեցիք ելեալ յԵգիպտոսէ անցին ընդ ծովն կարմիր:
Ա.յսպէս կ՚ըսուի. անցանել ընդ Յորդանան, Յորդա-
նանին վրայէն անցնիլ. կոչիւրել ընդ պատուհանն.
խոնարհեալ նայել ընդ պատուհանն. ընդ այլ տանա-
պարհ գնալ:
Դարձեալ պլեւալ ոճով ընդ ձեզ կորնչի, ընդ եր-
կուս բաժանիլ, ձիձաղիլ ընդ միմեանս, ընդ միմեանց,
ընդ միմեանց տանիլ, հաւիտեան ընդ միմեանս:
Գ. Լսած նահապետութիւնն ալ նախադրեալ տրա-
կանով՝ կը նշանակէ տեղէ մը անդրին անցնիլ, աշխարհ:
Ըսած երկիր անդր ոչինչ է.
Երէյեա անդրէն ուչինչ է.
Եէբտէն (տիւնեատան) էօթէսի հիշ տիր:
Անցին նոքա ըսած պահն ի եւ ըսած երկուս:
Աստուած այնպիսի բարիս խոստացաւ, որ զանցանէ
ըսած միտս մարդկան.
Աստուած այնպէս բարեպնէր խոստացաւ, որ մարդոյն
տպէն վեր է.
Ալլահ էջլէ էյլիքլէր վատ էթմէ, քի ինսանըն
փիքրինտէն չօգ եօգարը տըր:
Արարածք ոչ երբեք անցանեն ըսած եղեալ սահմա-
իւրեանց:

Ա. Այսպէս կ'ըսուի նաեւ. անցանել ըսա Ցորդանան, Ցորդանանէն անդին անցնիլ. անցանել ըսա Բանակ, ըսա Ջուր, ըսա ծրէնա, ելանել ըսա տղաքն, եւայլն:

Դ. Կան քանի մը բայեր ալ՝ որոնք ընդ նախադրով տրական խնդիր կ'առնեն. ինչպէս, ինդալ, ուրախ լինել, նախանձիլ, պղծել, ցանկալ, ջրծանալ, սփանչանալ: Ծնողք ուրախ լինին ընդ յաջողակիութիւն որդւոց. Ծնողք կ'ուրախանան պղոց աւազ երկնլան վրայ. Ամենայն հվատացողքն իրերկմեսին սեվինիրլեր: Վնասասէրն խնդայ ընդ կորս: Ցորժամ խնդամք եւ ուրախ լինիմք ընդ յաջողակիութիւն եղբ՛ որ, մասնակից լինիմք պատակաց նոցա: ԶԱստուած բարկացուցանեմք, յորժամ ընդ բազում պղոց տրտմիմք: Ընդ ձեռս աշխարհիս ընդունայն է ցանկանալ: Ոչ նախանձին բարիք ընդ ղարս, այլ չարք ընդ բազում: Բաղումք պատնչանային ընդ ճգնութիւն սրբոյն Անտոնի:

Ա. Մանկունք փոքունք թողեալ զմեծամեծս, որք ոչ ինչ արժեն՝ ընդ այն զարմանան:

Ե. Նորեւմն ընդ նախադրութիւնն է նախադրի տեղ կը բանի:

Ցովհաննէս ունէր գօտի մաշկեղէն ընդ վրձ իւր. այս ինէն՝ ի մէջս իւր:

Հայեաց ընդ երկինս եւ թուեա զաստեղս, եթէ կարիցես թուել զնոսա. այս ինէն՝ Հայեաց յերկինս:

Ընդ աւուրն ընդ այնոսիկ. այս ինէն յաւուրսն յայնոսիկ:

Ընդ վրձ անցեալ ճառէր. այս ինէն՝ ի մէջ:

ԳԼՈՒԽ Ժ.

ԱԾԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՑ

Խօսեցանք վերը Թէ ածական անուններն իրենց գոյականներուն հետ ինչպէս պիտի համաձայնին: Հիմա կը մնայ խօսիլ մէկ քանի մասնաւոր դիտելիքներու վրայ, որոնք երեք յօդուածով բացատրենք:

ՅՕԴՈՒԱԾ Ա.

ԲԱՂԴԱՏԱԿԱՆ ՈՒ ԳԵՐԱԴՐԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՎՐԱՑ

Ինչպէս վերը (երես 115) ըսինք՝ ածական անուններն երեք աստիճան ունին, դրական, բաղդատական ու գերադրական:

Ա. Բաղդատականներն աշխարհաբառ ու տաճկերէն լեզուի մէջ բացառական խնդիր կ'առնեն. ինչպէս,

Ամենէն պզտիկ աստղն ալ աշխըրքէս մեծ է.

Էն քիւչիւք երլտըղ տա տիւնեատան պէօյիւք տիւր:

Հայց գրաբառի մէջ ոմն նախադրութեամբ հայցական կ'առնեն:

Գլուխն պատուականագոյն է ոմն ըմենայն մասանց.

Գլուխն ամեն մասերէն առելի պատուական է.

Պաշ հէր ազալարտան զիատէ գըյմէթլի տիր:

Ջինէ գեղեցկագոյն ոմն ըզերամարդ:

Իմաստութիւն պատուականագոյն է ոմն ըզկնս պատուականս:

Լռելն լաւագոյն է ոմն ըզբան բանս:

Ձիք մեծագոյն յաւաքինութիւնս եւ կարեւոր ոմն ընմարբերութիւն:

Բ. Գերականներն ալ ոմն նախադրութեամբ հայցական հոլով խնդիր առնելով՝ բաղդատականի ուժ կ'ունենան:

Աչքն կարեւոր է ոմն ըմենայն անդամս.

Ամէն ոճն անպատճենելիօրէն առելի հարկաւոր է.
կէսօր չէր ազալարտան զիատէ իգիմիզալը տըր:
Առաւծ չզօր է ֆան ղամենայն կենդանիս:
Ձկունք մեծ են եւ յաղթանդամ ֆան ղամենայն կենդանիս:
Ցեսիլ աչաց հաւատարիմ է ֆան ղլոր ախանջաց:
Ոչ է աշակերտ լաւ ֆան ղվարդապետ իւր:
Մեծ ֆան ղամենայն ոճիր՝ տիրասպանութիւն:
Զանձն իւր ունի մարդ թշնամի, չար ֆան ղամենայն ընչոիս:

Գ. Էրբեմն դրականը բաղդատական կ'ըլլայ դրականին վրայ երբ մանաւանդ աւելցընելով. ինչպէս, Աստուած ֆան ղնայր երբ գլուխ է ի վերայ մեղաւոր աց.

Աղօթք հօրնէ առելի գլուխ է ծեղաւորներուն վրայ.

Ալլահ կիւնահքեարլարդն իւղէբինէ պիր փէտէրտէն գիատէ մերհամէթլի տիր:

Վատթար երբ ես ֆան ղլոն:

Գառնագոյն երբ ֆան ղլեղի:

Ճշմարտագոյն երբ ֆան ղնա ոք ոչ խօսեցաւ:

Ահպատես կ'ըսուի նաեւ, երբ տրտնել կամ տրնել երբ, երբ ղոր:

Գ. Էրբեմն բաղդատականները ֆան նախադրութեամբ հայցական հոլով լինդիր առնելու տեղ, յոգնակի սեռական կ'առնուն:

Ցիդրան ամենեցուն թագաւորացն մերոց հարստատագոյն եւ խոհեմագոյն էր. այս ինչն՝ քան զամենայն թագաւորս մեր հարստագոյն եւ խոհեմագոյն էր.

Ցէդրան ոչ ոճն ընթերցողաց զբաւոր ոս խոհեմ էր.

Ցիդրան ճէմի փատիշահլարըմըզտան գուտրէթլի վէ փիրասէթլի իտի:

Ողբամ ղքեզ Հայոց աշխարհ, առնուբց ընթացից կռնոց վքնտգոյն. այս ինչն՝ քան զամենայն հիւսիսականս վնհագոյն:

Խմաստասիրութիւնն գեղեցկագոյն եւ պատուականագոյն է ամենայն գործոց մարդկան. այս ինչն՝

գեղեցկագոյն եւ պատուականագոյն քան զամենայն գործս մարդկան:

Ե. Դրականը գերադրական կ'ըլլայ վրան ածն մասնիկը դնելով, ինչպէս վերը (երես 115) բերուած օրինակներուն մէջ կը տեսնես: Բայց շատ անգամ դրականին ու բաղդատականին քով առաւելական անուն մը կամ մակբայ մը դնելով կը շինուի, որն որ աւելի գործածական է, ինչպէս ընտիր նախնեաց գրքերուն մէջ կ'երեւայ:

Կարի դժուարին, շատ դժուար, չօգ չէթին.

Ցոյժ համեղագոյն, շատ համով, փէք չօգ լեզզէթլի.

Սաստիկ հզօր, շատ ուժով, չօգ գուվվէթլի:

Դանդաղիմք եւ վհերիմք այնմ պարապել, թէպէտ եւ կարէ նոյն յոյժ թեթեւագոյնք իցեն.

Ապականեալ ստամոքս դժուարելով ի բաց վարէ եւ զյոյժ համեղագոյնս ի կերակրոց.

Ա-բուած ախտոտած զգեցեալով դուրս կու գայ շատ համով կերակուրներն ալ.

Պօզուլմուշ միտէ էն լեզզէթլի եէմէքլերի տէ թիմսինմէյիէ տըշարը վերիր:

Արեգակն կարի վայելուչ է ի մէջ արարածոց:

Ցոյժ լաւ է նախանձ:

Քակեցից, եւ եւս ոչնչանայց շինեցից:

Տուր իմաստնոյն պատճառս, եւ իմանայնա՛ն լինի:

Ի գաղանս այն է սուսել չքնդակ եւ խիստ, որ ոչն խառնի յերամս:

Ամենայնիւ՛ զգեցցիկ եւ զարմանալի էր տեսիլ Փրկչին, ոչ կարի երկայն, եւ ոչ փոքր՝ որ արհամարհելի թուի տեսողացն, այլ չափ հասակաւ:

Զ. Նրբեմն ալ գերադրական կ'ըլլայ նոյն բառը կրկնելով:

Ամենայն պարբանաց պարբանի՛ խոնարհութիւն է:

Իմաստունն Սողոմոն ասացն՝ ասացո՛ղին անուանէ զաշխարհ, եւ անուանի՛ անուանեաց:

Ըստակս կ'ըսուի նաեւ՝ ստոյ ստո՛ւ, ստոյ ստո՛ւ:

ՑՕԴՈՒԱԾ Բ·

ԸՆԿԱՆ ԱՆՈՒԱՆՑ ԳՈՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԵՑ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ա· Որ լեզուին մէջ ածականը գոյականէն յառաջ գրուի նէ նախադրիւ կը հոլովի, ինչպէս յառաջ շատ տեղեր գրեցինք: Բայց երբեմն, մանաւանդ ընտիր գրուածներու մէջ նախադաս ածականը կրնայ գոյականին հետ համաձայնիլ կամ մէկտեղ հոլովիլ:

Խոստովան լեցուք զգաղտնիս սրտից մերոց Յաքով-բեայն Ասորւոյ.

Փոխեցին զփառս անեղին Աստուծոյ ի նմանութիւն պատկերի եղծանելի մարդոյ:

Բ· Քանի մը միավանկ կամ երկավանկ ածականներ ալ կան. ինչպէս է սուրբ, ճեղ, խուր, հին, քուէ, նոր, եւ այլն, որոնք նախադաս եղածատենները գրեթէ միշտ կը համաձայնին. միայն յոգնակի ուղղականին ու նախադրիւ հոլովներուն մէջ երբեք չեն համաձայնիր:

Նախանձ կալցուք քոբեաց խորհուրդ եւ առաքինասէր վարուց.

Ընդէ՞ խորհիք խորհելոյ ես աստուածն վասն անհնարելոյ ընդունել անհնարի.

Էյի ամէն իշխանէ, վէ փազիլէթլի հարաքէթիվիզ օլմայա գայրէթիմիզ օլսուն:

Պապ Թագաւորն Հայոց դեղ մահու արբուցեալ երբոյն նեբսեխ եղեալ ի կենցաղոյս:

Աստուած ընդ խոտոռ համբերողն եւ ողորմելեացն պարգեւէ զպատակ:

Մոլութիւնք առանց ճեղի աշխատողին եւ քրտանց մեկուսանալ ի մարդոյն ոչ կամին:

Կարճամիտք է խոտոռնոյ վշտաց խորտակին, եւ կարճեն թէ անհամբերելի վիշտ եկն ի վերայ նոցա:

Սեղեւկիոս Հնազանդեցոյց զպարթեւս ճեղ պոռքոլոյ:

Գ· Յետադաս ածականը, ինչպէս տեսանք, իր

գոյականին հետ կը համաձայնի ու մէկտեղ կը հոլովի: Բայց կը գտնուի քանի մը տեղ, որ չհոլովիր:

Քրիստոս Յիսուսմէ երեւոյթեայ գթասրտութիւն մահու ելլեայ. այս ինչն՝ երեքօրեայ թաղմամբ:

Բազումք ի սրբոց խոտովէ վայրենի շատանային. այս ինչն՝ վայրենի խոտովք:

Քան զամենայն աւրաքանչ պէտէ պատուականագոյն մարդն էր. այս ինչն՝ քան զամենայն զգալի արարածս:

Ո՛յսկէս կ'ըսուի նաեւ՝ ղօրէնս աբռոնէ, ընտանաւ աբռոնէ, պոակաս ֆղեայ:

Դ. Ամէն որ ածականին ու գոյականին մէջ ուրիշ մասն բանի մտնէ, երբեմն նախդիրն երկուքին վրայ ալ կը գրուի ու կը համաձայնին*:

Աբէել ի հարթալարին է–րմէ սպանանի չեղբօրէն.

Աբէել էր հարթալար եղբօրմէն կը սպաննուի:

Աբէել քէնտի էօզ գարտաշընտան էօլտիւ:

Ագամ ղրէբականն կորոյս զինաւս, եւ դատապարտեալ անկաւ յայս երկիր անիծից.

Սողոմոն զիմաստութիւն խնդրէ Աստուծոյ, վասն որոյ ղեալօրն առնու Աստուծոյ պարառաբար ղեբրիս. այս ինչն՝ զբոլոր բարիս:

Ցայս փառաց եւ պարգեւաց աւուրելֆօռնի են պատճառ ֆուռնոյ մանկագուներին:

Զանգելոյ մեր կենաց զծուլութիւն ի բաց ընկեցցուք:

Սպանցուք ղանդամս մեր ղերկրաւորս:

Ե. Նրբեմն ալ նախդիրը չհերկնուիր ու չհամաձայներ:

Որ պէտքեալն ունի աչք, ոչ խնդրէ զիւրն:

Ով որ կատքեալ աչք ունի, էր բանը չիֆնօռեր.

Քիմին քի թէքմիլ մուհապէթի վար ըսա, քէնտի չըգարընը արամազ:

* Բայց ընտիր նախնիք ածականի ու գոյականի մէջ շատ քիչ տեղ ուրիշ մասն բանի կը դնեն, բայց ի ստացական դերանունները:

Զմբռնականն բարւոք է տալ կարօտելոց պէտս. այս ինքն՝ բարւոք է տալ կարօտելոց զմարմնական պէտս:

Ո՛ւր մեր վարժարանք է ընտրաւորական պատրաստեալ հրամանաց. այս ինքն՝ ի թագաւորական հրամանաց պատրաստեալ:

Զ. Երբ որ ածականները շատ են, նախդիրն ամենուն վրայ ալ կը կրկնուի:

Ի յիմար եւ յանխրատ խնդրոց ծնանին կռիւք:

Ի բարի եւ յաղնուական ազգէ ես դու:

Ցորժամ թիւրեսցին շունչք հողմոյն անդնդայնոց յընտանի եւ ի բնաւոր ճանապարհաց, յաղխս եւ ի փապարս ստորերկրեայս, հարկ լինի սասանել երկրի:

Է. Երբեմն ո՞ւր վերջաւորած կամ ո՞ւրի զօրութիւն ունեցող գոյականներուն սեռականն ածականի տեղ կը գործածուի:

Դատել զոք մահու խայտառակութեան.

Խայտառակ մանուկ ձէկը ծեծցընել.

Բեզել էօլիւմ իւէ պիր քիմսէյի գաթլ էթմէք:

Եթէ ոչ խնայիք զսննդեան չար սովորութիւնս, ոչ կարէք ընդունել զերմին, որ ի ձեզ պտուղ տայցէ չքիպաւորութեան. այս ինքն՝ որ տայցէ ի ձեզ պտուղս օգտակարս:

Խօսել բանս պատուհասի. այս ինքն՝ դառն բանս:

Ը. Կան քանի մը գոյական անուններ՝ որ ածականի տեղ կը բանին:

Սուրբն Սահակ Թարգմանեաց զաստուածաշունչ կտակարանս ի յոյն լեզուէ ի հայ բարբառ.

Սուրբ Սահակ պատուհասաւորեալ կոխեցաւն յոռնաբէն լեզուէ հայերէն խոցմանէց.

Ազնիւ Սահակ Թէվրատը բուժի լիսանտան էրմէնի լիսանընա Թէրճիւմէ էթտի:

Սուրբն Ղուկաս գրեաց զաւետարանն ի լեզու պարսից, եւ սուրբն Ցովհաննէս ի լեզու յոյն:

Մովսէս ջուր բղխեցոյց Յանապատին յապտուհ վիմէ:

Զոր անդամանդ պէտ չբեկանէ այս ձայն ահարկու.

Ո՛ը տուբէ պէրոը չնվախցընէը ու ամաւոր յայնը.
Պու էօրջիւլիւ սէս Հանկը թաշ եիւրէյի գօր-
գուլամազ։

ՑՕԴՈՒԱԾ Գ.

ՄԱՍՆԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՑ

Մասնական անուններուն իրենց գոյականին հետ համաձայնութիւնը վերը (երես 127.) գրեցինք։

Ա. Մասնական անունները բացառական խնդիր կ'ուզեն*։

Իւրաքանչիւր ոք է չէնջ ընկերին հաճոյ լինի վասն շինութեան.
Զեղջ ամենն ալ ընկերին հաճոյ ըլլայ, դիտէը շինելոյ համար.
Սիզտէն էէր պիրինիզ էյի իպրեթ իչին այագտա-
շընա մագպուլ օլսուն։
Ո՞ոք է մանկանացուածոյ ունիցի կեանս անտրտում։
Ոչ ոք է մարդկանէ բաւական է անձին իւրում, այլ
կարօտ է ընկերին օգնականութեան։
Ատուած ոչ է հետի յիւրաքանչիւր ումեքէ է դէնջ։
Պատասխանի ետուն նմա ոմանք է դպրացն։

Բ. Այնպէս հասարակ անուններն ալ, որոնք մասնական անուան ուժ ունին, բացառական խնդիր կ'ուզեն։

Մեծն է չէնջ եղելցի ձեր սպասաւոր։
Բազումք յաղթողաց եւ հաց իսկ ոչ ունին։
Յոլովք այն են է մարդկանէ որ զեղխութեամբք եւ
անառակութեամբ զիւրեանց կեանս ապականեալ,
զաւուրսն կարճեն։
Ի պատուիրանազանցութեան գտեալ առաջինն է
մարդկանէ ի դրախտէն արտաքս անկաւ։

---

* Երբեմն բացառականին նախդիրը, իրմէ առաջ է՛դիր ունենայ նէ՛ չիդուիր, այսպէս.
Եւ նա ի գ նաւուց. — այս ինքն՝ ի մի ի նաւուց։

Այսպէս կ'ըսուի պահատիպ չեզիտատրոց, հմատ է բեղնոց:

Գ. Երբեմն ալ յոքնակի սեռական կը դրուի:
վաղարշակայ միաբանեալ զքաջս Հայոց, խաղալ ի վերայ Մակեդոնացւոց:
Վաղարշակ Հայերուն դէմքը դիտեցնելով, Մակեդոնացւոց վրայ կ'երթայ.
Վաղարշակ երկինքերին եշպէհլերին թօփ էտիպ՝ Մակեդոնիալըլարըն իւզերինէ եւրուիւրէ էտէր:
Մշակ ի գարնանային եղանակս զգործիս ի ձեռս առեալ զհատուցիս անդատաստանոյ փութայ կակղել:
Զվնասակարս խոտոյ արմատաքի խլել:
Ցընտիրս չէրմոյ մերոց թաղեա զմեռեալս քո:

Այս օրինակներէն կ'երեւայ որ շատ տեղ ասոնք ածականի ուժ ունին, ինչու որ կրնայ լսուիլ ոմանի է մարդկանէ կամ մարդիկ ոմանի. ասոնցմէն է մարդկանէ կամ ասոնցմէ մարդոն. քաղաքի չաղչըդա կամ քաղաքա ղէչըդա. գեղջ Հայոց կամ գեղջ Հայո. գնապատիցնա անդատաստանոյ կամ գնապատիցն անդատաստանս, եւ այլն:

Գ. Ինչ մասնական անունը հասարակօրէն իր գոյականին հետ կը համաձայնի. (տես երես 128.):
Ի բարերար արարչէն ըղ ինչ չիք եղեալ, եւ չիք ինչ ըղ, որ ընուէեամբ չար իցէ.
Բարերար արարչէն՝ ըղ բան մ'եղած կ, ոո ըղ բան մը կայ, որ բնութիւնեմբ ըղ ըլայ.
Էվվելքտար Թանըրըտան՝ քէօթիւ շէյ օլմամըշ տըր, վէ քէօթիւ շէյ եօգ տուր՝ քի զաթընտան քէօթիւ օլսուն:
Նախանձոտն յորժամ տեսանէ զայլս քաջս ընդ դիպեալ, հնշի եւ մաշի:
Ուսո զբերան քո խօսել ըղյն ինչ, որ իցէ ի սիրտ քո:
Մեր կեանքս որպէս է ըղբժտանք ընդէ ընթանայ առ իւրաքանչիւր ընտանի կատարած:

Ե. Երբեմն ալ չհամաձայնիր:
Մարմին որ չախոռ ինչ վտանգի, զվնասակարն բաղձայ եւ ոչ զօգտակարն.

Մարդինն՝ որ հնոանդօրինեալ մը վճռանքի դէմ կ'ելլայ, ընդհակառակը կը բողոքէ, կ'ըսէ թէ օգտակարը.

Մարաղտան թէհլիքէ իչինէ տիւշմիւշ վիճաուտ, եօգ քի ֆայտալը՝ իլէ զարարլը (չէյլէր) արզուլէր:

Խակ յոքնակիի մէջ միշտ անփոփոխ է. այսպէս. Զինի ամաց ինչ. Մէկ հանի պուրճէն նուէը. Պիր գաչ եըլտան սօնրա: Ցետ աւուրց ինչ. Մէկ հանի օրէն նուէը. Պիր գաչ կիւնտէն սօնրա:

Զ. Նյրբեմն ինչ մասնական անունը զարդի տեղ կը դրուի:

Եթէ հնար ինչ է, ընդ ամենայն մարդկան զնա-զաղուքթիւն կալջիք.

Թէ որ նաբէնչ է նէ, ամէն մարդու հետ խաղաղութիւն ունենչէ:

Էյհեր գապիլ իսէ, հէր ատէմ իլէ պարըշըգ գալընըզ:

Միթէ դու մեծ ինչ ոք իցես քան զՀայր մեր Աբրահամ:

Սկիզբն արգելոյ զբարկութիւն այս ինչ է. յորժամ որ լուիցէ ինչ եւ շարժիցի սիրտն, ոչ խօսեսցի ինչ, այսպէս անցանէ բարկութիւնն*:

Է. Ի-բտանչի-ը բառը չհոլովիր, ինչպէս վերը (երես 28.) ըսինք. բայց թէ որ պէտք ըլլայ, ուղղականը սեռականի ու տրականի տեղ կը բանի:

Ողջոյն տուր սիրելեաց իմոց ի-բտանչի-ը յանուանէ. փոխանակ ըսելու՝ իւրաքանչիւրոց.

Ի՛ պէրէլինէրտոս ամէնուն ալ անուանով բտէ- պոլ. Պէնիմ սեվգիլիլէրիմէ հէր պիրինին իսմի իլէ սելամ վէր.

Բաժանէ ի-բտանչի-ը, որպէս եւ կամի:

Այլոց վերջն դարերուն հեղինակները կը հոլովեն, որն որ հետեւելի չէ:

* Ինչ իբրեւ հարցական՝ նախդրիւ կը հոլովի: Բայց իբրեւ մասնական անուն՝ չհոլովիր, ինչպէս աս օրինակին մէջ կ'երեւայ: Իսկ իբէ, իմէ, չիմէկ, ի-էէ. ի+ մասնական անուններն կ'ելլեն որ հասարակօրէն աշխարհաբառ կը բանի:

ԳԼՈՒԽ ԺԱ.

ԴԵՐԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ՎՐԱՑ

Վ ԵՐԸ (Երէս 130.) տեսանք Թէ ցուցական ու սեռական դերանուններն իրենց գոյականին հետ ինչպէս պիտի համաձայնին: Հոս կը մնայ խօսիլ քա- նի մը հարկաւոր գիտելիքներու վրայ:

Ա. Ի՞նչ, անդ եւայլն մակբայները ցուցական դերանուանց տեղ կը բանին. այս ինքն՝ այդր, այդր, անդր, տրականի տեղ. ասոր, այսր, անդ, բացառա- կանի տեղ. ասոր, այդր, անդ, ներգոյականի տեղ:

Ոչ ես իսկ տեսի զքեզ ի պատրիզէ անդ. այս ինձն՝ յայնմ պատրիզի:

Ցաշխարհի ասոր նեղութիւն ունիցիք, այս ինձն՝ յայսմ աշխարհի.

Ա՛ս աշխարհիս մէջ նեղութիւն պիտի ունենաք.

Պու ճիհանտե սըգլէթինիզ օլաճագ:

Ցանկամ ելանել ի մարմնոյ ասոր. այս ինձն՝ յայսմ մարմնոյ:

Եղիցուք յաշխարհէ ասոր օտար. այս ինձն՝ յայսմ աշխարհէ:

Ցամենայն ծառոց որ իցեն ի ներքս ի պրտիպէ այդր ուտելով կերիցես. այսինձն՝ յայդմ դրախտի:

Բ. Ի՞նչ մակբայները շատ տեղ դիմորոշ յօ- դերու տեղ կը դրուին:

Ցիսուս առաքեաց զերկուս յաշակերտաց անդր. այս ինձն՝ առաքեաց զերկուս յաշակերտացն.

Ցէ՞ռա՞ս պղէրդներըն երկո՞ւքը իրկեց.

Ցիսուս շայիրտլէրինին էքիսինի եօլլատը:

Թադէոս մի յԵւթանասնից անդր եկն յԵգեսիա բժշկել զԱբգար. այս ինձն՝ յԵւթանասնիցն:

Որ սեղանոյն պաշտօնեայք են, ի սեղանոյ անդր ուտեն. այս ինձն՝ ի սեղանոյն:

Ի պտղոյ անդր ծառն ճանաչի. այս ինձն՝ ի պտղոյն:

Նոյ այր արդար եւ կատարեալ էր յազգի անդր իւրում. այս ինձն՝ յազգին իւրում:

Ա. Յսպէս կ'ըսուի նաեւ. յաղթէ ասպէ յայսմանէ. է ժամանակէ ասպ յայսմիկ: Փոխանակ ըսելու յաղթէս յայսմանէ. է ժամանակէս յայսմիկ:

Գ. Ա, այ, այդ, այն ցուցական դերանուններն երբեմն եզակի ձայնով յոգնակիի տեղ կը գործածուին. այսպէս.

Տարեդարձ այ՝ հուր, ջուր, օդ եւ հող, խառնեալ են, եւ առանձին ուրեք ոչ երեւին. այս ինձ՝ տարեդարձ այսօրիկ:

Ա՛ պարբերները՝ էրկիր, ջո՛ր, օդն ու հողը, խառնուած են, ու ինձ՝ դեղ մը վճռեցաւ.

Պու էօնսիւրլեր, աթէշ, սու, հավա վէ թօփրագ, գարըշըգ տըղլար, վէ այրըճա պիր եէրտէ կէօրիւնմէզլեր:

Ադքս այս ծառայք Աստուծոյ բարձրելոյ են. այս ինձ՝ ադքս այսօրիկ:

Ադքս այս խուովեցուցանեն զքաղաքս մեր:

Գ. Ու յարաբերական դերանունն իր յարաբերեալին հետ թուով կը համաձայնի, այս ինքն՝ թէ որ յարաբերեալը յոգնակի է՝ յարաբերականն ալ յոգնակի կը դրուի. իսկ թէ որ յարաբերեալը եզակի է՝ յարաբերականն ալ եզակի կը դրուի. ինչպէս,

Երէյէ՝ ու ըմպիցէ զանձրեւ բաղում անգամ, ծնանի արդիւնս շահեկանս: Հոս յարաբերեալը երէյէ եզակի ըլլալուն համար, ու յարաբերականն ալ եզակի դրուած է:

Ե. Յարաբերականն ամէն հոլով ալ կրնայ դրուիլ հարցման համաձայն: Թէ որ անուն բայի է՝ ուղղական պիտի դրուի, թէ որ խնդիր սեռի՝ հայցական. իսկ թէ որ խնդիր բնութեան է, բայն ինչ հոլով որ կը պահանջէ, ան հոլովը կը դրուի:

Տեղի՝ ու աւազին է, յատակ եւ քաղցրահամ բղխէ ղջուր: Հոս ու անուն բայի է, անոր համար ուղղական դրուած է:

Ան գեղը՝ որն ու աւազոտ է, յոտակ ու անուշ ջուր կը բղխէ.

Գուվլու եէր պէրրագ վէ թաթլը սու չըգարըը:

Ա՛յր մի էր Յերուսաղէմ, որոյ անուն էր Սիմէոն: Հոս յատկացուցիչ ըլլալուն համար՝ սեռական դրուած է:

Որ ոչ հատուցանէ ըզոչ ընդունի թո- ղութիւն յաւիտեան: Հոս ինդիր սեռի է, անոր համար հայցական դրուած է:

Զամենայն կերակուրս, յորմէ ոչ գարշիս, կեր ան- խտիր:

Ցիշատակ հեղգութեանն՝ որով զժամանակն ծախե- ցաք, զմիտս խոցոտէ:

Պատուական քան զամենայն մասունս զգայութեան մարդոյն գլուխն է, յոր ուղեղն է գանձեալ, եւ յորմէ լուսատես աչքն:

Եղիւ ուրախութիւն ամենեցուն եղբարցն նորա՝ որ- էին ի Նինուէ:

Ծով մեծ է եւ անդորր, յորմէ են ձկունք, որոց ոչ գոյ թիւ:

Բազում արմատք են յերկրի, զորս հմուտք ի բժըշ- կաց կենաց դեղս առնեն:

Ցամենայնէ՝ յորոց օրէնքն Աստուծոյ հրաժարեցու- ցանեն զմեզ, պարտ է ժուժկալ լինել:

Զ. Յարաբերականն իր յարաբերեալէնետքը կը դրուի, ինչպէս յայտնի է աշխարհաբառէն ու վե- րը բերուած օրինակներէն: Բայց գրաբառ երբեմն ընտիր գրուածներու մէջ յառաջ ալ կը դրուի:

Որ քան զամենայն տկար է մեղս, զերկասիրութիւն պատուէ. այս ինչն՝ մեղս որ քան զամենայն տկար է:

Մեղո՜ն որ ամենեն փոքր է, շատ աշխատիլ կը պէտք.

Արը, քի հեփսինտէն զնատէ զայրի (պիր հայվան) արը, չօգ չալըշմայը սեվէր:

Ո՛չ ապաքէն աշխարհս Աստուծոյ է, եւ որ ինչ միանգամ յաշխարհի գոյացեալ-ինչ-ն. այս ինչն՝ գոյացութիւնքն, որք են յաշխարհի:

Երկինք եւ երկիր եւ որ ի սմա լինելո՜ւ-ինչ-ն, որ- պէս թէ գրով եւ բանիւ պատմեն զփառս Աս-

տուծոյ. այս ինդն՝ երկինք եւ երկիր եւ լինելու-
թիւնք՝ որք են ի սմա։

Եթէ փառաւորի մի անդամն, խնդան ամենայն անդամքն ընդ նմա, ասէ, որ Քրիստոսիւն խօսէր Պաւղոս. այս ինդն՝ ասէ Պաւղոս, որ Քրիստոսիս խօսէր։*

Է. Երբեմն յարաբերեալը զօրուլթեամբ կը դրուի, ու յարաբերականը յարաբերեալին հոլովը կ'առնու, ինչպէս վերը (երես 152.) յատկացուցչին վրայ ըսինք։

Որում՝ խնդրէ ի քէն, տուր. այս ինդն՝ տուր այնմ՝ որ խնդրէ ի քէն։

Ով որ ելլէ (քան մը) կ'ուզէ՝ պոռայ.

Քիմ՝ քի սէնտէն (պիր շէյ) իսթէրսէ, վէր։

Որ բամբասէ՝ կորուսանէ եւ զանձն իւր եւ ըզոյ լսեն ի նմանէ. այս ինդն՝ կորուսանէ եւ զանձն իւր, եւ զանձն այնոցիկ որք լսեն ի նմանէ։

Լինիցիս միայնակեաց եւ ապաշխարեսցես վասն որոյ գործեցեր. այս ինդն՝ ապաշխարեսցես վասն մեղաց զոր գործեցեր։

*Որոյ լսեն եւ չպահեն ի մտի, մեղադրէ սաստիկ. այս ինդն՝ սաստիկս մեղադրէ այնոցիկ որ լսեն եւ չպահեն մտի**։*

* Երբ որ այսպէս յարաբերականն իր յարաբերեալէն յառաջ դրուելու ըլլայ, շատ անգամ հոլովը կը փոխէ, ինչ յարաբերեալին հոլովը կը դրուի ու յարաբերեալն ալ յարաբերականին. ինչպէս,

Մարդիկ մտաւորք եւ բանաւորք տեսանելով զերկինս եւ զերկիր, եւ զոր է նոսա զբանչելագործութիւնք, փառաւորին զարարիչն. այս ինդն՝ տեսանելով զերկինս եւ զերկիր, եւ զբանչելագործութիւնսն՝ որ են ի նոսա. եւ այլն։

Հայելով յաշխարհիս մատունս, եւ որ է նոսա զանազանութիւնք են, զարուեստագէտն գովեսցուք վասն իմաստութեան հանճարոյ. այս ինդն՝ հայելով ի մատունս աշխարհիս, եւ ի զանազանութիւնսն՝ որ են ի նոսա. եւ այլն։

Զոր վասն Կռունոսի եւ Ւրամազդայ պատմութիւնք իցեն, ամաչեմ ասել. այս ինդն՝ ամաչեմ ասել զպատմութիւնսն որ վասն Կռունոսի եւ Ւրամազդայ։

** Երբեմն յարաբերեալը յարաբերականին հետ կը համաձայնի. ինչպէս.

Զամենայն ինչ զոր առեք Ցեր, ընակէ յանձինս վտառց եւ անխրատից. այս ինդն՝ ամենայն ինչ զոր առեք Ցեր. եւ այլն։

Ը. Երբեմն յարաբերականին եղակին յոգնակիի տեղ կը գործածուի, մանաւանդ ուղղականի ու հայցականի մէջ։

Ոչ ի հանգստեան են, դուն ուրիք յիշեն զԱստուած, այս ինձ՝ որք ի հանգստեան են. եւ այլն։

Որոնց որ հանգոյժ ձեռք են, զԱստուած փիլ կը յիշեն. Բահաթլըզ իչինտէ օլանլար Ալլահը փէք սէյրէք խաթըրլարընա կէթիրիրլէր։

Եթէ զառաջինն ըսէ ասացաք, յանձին ցուցանեմք. այս ինձ՝ զորս ասացաք։

Իմաստութիւն զորդիս իւր բարձրացոյց, եւ պաշտպան լինի այնոցիկ՝ որ խնդրեն զնա. այս ինձ՝ այնոցիկ որ խնդրեն եւ այլն։

Թ. Յարաբերական դերանունն երբ որ սեռական հոլով կը դրուի կամ յատկացուցիչ կ'ընլայ, իր յատկացեալէն կամ յարաբերեալէն յառաջ դրուելուն համար շատ հեղ իր վրան ալ նախդիր կը դրուի։

Ոչ սա է Ցիսուս, ըզոյ մէք գիտեմք զնայր նա զնայր. Ա՝ Ցիսուսը չ՝ ին, որուն ինձ հայրը հայրը ֆէֆենիւ.

Խա պու տէյիլ մի տիր, քի պիզ օնուն փէտերինի վէ վալիտէսինի թանըրըզ։

Գոանէք յաւանակ մի, յորոյ վերայ ոչ ոք ի մարդկանէ նստաւ։

Վայ մարդոյն այնմիկ, յոյր ձեռն գայցէ գայթակղութիւն։

Այսպէս կ'ըսուի նաեւ ըզոյ զէոզ առնուն. ըզոյ ընէ առնումի։

Ժ. Յարաբերական դերանունն էական բայով մանական անուան ուժ կ'ունենայ. ինչպէս աշխարհա-

Երբեմն ալ յարաբերականը յարաբերեալին հետ կը համաձայնի.

Զհէր Սէմէի քարինա Գաւէթի եւ ամէնէցուն՝ որոյ ընդ արքային Գաւէթ. այս ինձ՝ ամենեցուն որք էին ընդ արքային Գաւէթի։

Երբեմն յարաբերեալը յարաբերականէն յառաջ ալ, վերջն ալ կը կրկնուի, կամ՝ յարաբերեալին նշանակութեամբ ուրիշ բառ մըն ալ կը դրուի։

Եհան երկիր բանջար խոտոյ, որոյ սերմն ի նմին։

Ցորոց եւ իմաստունքն տեղի տուեալ փախչին ի նոսանէ։

բառ ալ կ'ըսենք. Մարդ կայ որ պանիր չկրնար ուտել, իբր թէ ըսել է, ոմանք:

Ի միջի հօր որդիս՝ է որ հնազանդ եւ հպատակ է հօրն, եւ է որ չարագոյն քան զսատանայ.

Մեկ հօր աչքըներուն մէջ կայ որ հօրը հնազանդ է, կայ ալ որ սպասաւորն ալ չէր է.

Պիր փէտէրին էվլատլարընըն իչինտէ, պազըսը պուլունուր քի փէտէրինէ միւթի օլսուն, պազըսը տա պուլունուր քի շէյթանտան զիատէ քէօթիւ միւր:

Ի տան մեծի են անօթք՝ որ ի պատուի են, եւ են որ յանարգութեան:

Սողնոց՝ գնօշիւն միայն գմարդոյն առեալ, է որ ի ծակս, է որ ի սորս, եւ է որ ընդ փապարս երկրի մտեալք ղօղեն:

ԺԱ. Ընբլեմն էական բայը ներգործութեամբ չիդրուիր:

Ժողովեցին, որ շատ, որ սակաւ. այս ինչն՝ էր որ շատ, եւ էր որ սակաւ:

Որք չար որը էին ժողվեցին.

Պազըլարը էօգ, պազըլարը աղ տէվշիրտիլէր:

Հանապազ մեղանչեմք, որ խորհրդով, որ բանիւ, որ լսելով, որ տեսանելով:

ԺԲ. Շատ տեղ յարաբերական դերանունն ու իր բայը զօրութեամբ կը դրուին:

Եսես Ցիսուս այր մի Մատթէոս անուն. այս ինչն որոյ անուն էր Մատթէոս:

Բողբոջ է առ Աստուած խաղաղութեան՝ առ եղբարն խաղաղութիւն. այս ինչն՝ խաղաղութիւնն՝ որ լինի առ եղբարս, է բողբոջ խաղաղութեան որ լինի առ Աստուած:

Փայտն զգործով մեղսն, եւ եղէգն զբանիւ. այսինքն՝ փայտն ցուցանէ զմեղսն՝ որ լինին գործով, եւ եղէգն՝ զյանցանսն՝ որ լինին բանիւ:

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

ԴԻՄՈՐՈՁ ՅՕԳԵՐՈՒՆ ՎՐԱՑ

Ա. Դիմորոճ յօդերը ա, բ, ն, դերանուններ- բուն արմատն են: Առնցամ ա՝ առաջին դէմը, բ՝ եր- կրորդ դէմը, ն՝ երրորդ դէմը կը ցուցընէ, ինչպէս առաջին մասին մէջ (երես 29.) ըսինք:

Ա. դիմորոշ յօդերն երեք կերպով կը բանին:

Բ. Ա՛էյ մը էական դերանուան տեղ, ինչպէս,

Ոչ բաւեմք արարածք զարարչէն պատմել. այս ինչն՝ ինչ արարածք:

Զինչ կրնաբ ինչ՝ որ ըրած նէ, ըրնէն վրայ պոռ- նել:

Պիղ քի եարատրմըշ ըզ, եարատճըտան էօթիւ- բիւ նագլ էթմէյէ գատըր տէ յիլիզ:

Պարտ է մեզ՝ որք կարողք եմք, բառնալ զտկա- րութիւն հիւանդաց. այս ինչն՝ մեք որ կարող եմք:

Ինձ հօրս լուարուք, որդեակք. այս ինչն՝ ինձ որ հայր եմ:

Զարթուցեալք ի հանգստենէ քնոյ, ահիւ եւ դո- ղութեամբ կացցուք յաղօթս. այս ինչն՝ մեք որ զարթեալք ի հանգստենէ քնոյ:

Մի հեղգասցուք մեղաւորք դառնալ առ Աստուած, այս ինչն՝ մի հեղգասցուք մեք որ մեղաւոր եմք, դառնալ առ Աստուած:

Նախատինք եղաք քրիստոսի քրիստոնեայք. այս ինչն՝ մեք որ քրիստոնեայ եմք:

Եթէ զայս պաշտօնեայք քրիստոսի առնեմք, ապա զինչ ինչ ոչ այլքն առնիցեն. այս ինչն՝ մեք որ պաշտօնեայ եմք քրիստոսի:

Ինչպէս աս օրինակներէն կ'երեւայ, շատ անգամ այսպիսի խօսքերուն մէջ էական բայն ու յարաբերական դերանունը զօրութեամբ կ'իմացուին:

Գ. Յուցական դերանուան տեղ:

Սերելով զմիմեանս կատարի խաղաղութիւն աշխարհի. այս ինչն՝ խաղաղութիւն այսր աշխարհի:

Մեկնեցէք սէրելով սա աշխարհիս խաղաղութիւնը տեղը կո-
չեցէք.
Պիրիպիրիմիզի սեվմէյիլէ տիւնեանըն բահաթլըզը
թէքմիլ օլուր:
Նիւթական հուր ի նիւթոցն նուազեալ չիլչանի.
այս ինչն՝ այս նիւթական հուր. եւ այլն:
Նախ արարածքս եղեն, եւ ապա մարդն ստեղ-
ծաւ. այս ինչն՝ նախ այսոքիկ արարածք եղեն. եւ
այլն:
Ի մանկէդ կարող էք զբոլորն ճանաչել. այս ինչն
յայդմ մանկէ:
Ադ կոտրեցէք էրնաւ ամէնն ալ ճանչնալ.
Շուշ փարչատան հէվսինի տէ թանըյապիլիը սինիլ:
Քառասուն թիւդ ի հինգ ուղիէ աւարտի:
Դ. Կերորդ ստացական դերանուան տեղ:
Կամքս ոչ քնաւ ախորժէ զձերանաչն. այս ինչն՝
կամք մեր.
Մեր կոչն ամենեցին ձերոնալը չեսիրեր.
Կէօյնիմիւզ իսթիար օլմասընը իսթէմէզ:
Ի գարնանային եղանակս ամենայն զգայութեամբք
զուարճանամք. այս ինչն՝ ամենայն զգայութեամբք
մերովք:
Ծածկեա զգլուխդ, զի խորշակ սաստիկ է ի լե-
րինդ. այս ինչն՝ ծածկեա զգլուխ քո, զի խոր-
շակ սաստիկ է ի լերինդ յայդմիկ.
Գլո՞ւխդ ցաւ, ինչո՞ւ որ ապ լեռը սաստիկ պաւ է.
Գափա պաշընը, զերա շուշ տաղըն իւզերինտէ շի-
տէթլի սըճագ վար տըր:
Ե. Վրաբառ լեզուի մէջ շատ յաճախակալ ոճ
մըն է՝ յարաբերական բառէ* մը եղբը պատահած
բային կամ անուան կամ դերանուան կամ մակբային
վըայ ս, դ, ն յօդերը դնել. այսպէս.
Ահաւասիկ ըղդ դուն սիրէիր՝ հիւանդացեալ է.
Ահա էս ալեյած մարդըդ հի՞ւանդացեր է.

* Յարաբերական կ'ըսուին այն բառերն՝ որ հարկաւ նախընթաց,
կամ հետեւորդ խօսք մը կ'անդրադարձնեն. ինչպէս են ինչ, որ,
որ ինչ եւայլն:

Իշտէ սէնին սէվափ յին խասթէ օլմուշ։
Որ ոչն տեսանեն՝ տեսցեն, եւ որք տեսանենն՝ կու-
րասցին։
Ա,յդ չի տեսլդ զնս եւ Հաւատացեր։
Ո՞ր եան երթամ՝ դուք ոչ կարէք գալ։
Որ առաջին եւ զկնի երթայիկ՝ աղաղակէին։
Մինչ մանուկն էիր՝ անձամբ անձին գօտի ածէիր։
Հատո ինձ ըզր պարտիսք։
Ջոր ասէն, կամ՝ Ջոր ասէ՞՝ այսպիսի ինչ է։

Ա՛ս օրինակներէս յայտնի կը տեսնես որ ո, ր, ն յօդերն առնող բառէն առաջ միշտ յարաբերա-
կան բառ մը կայ։

Վրիչ տեղ Հարցական բառերէն ետեւ ալ կը դրուին։

Ընկեր, վաճառո՞յ եկիր։ Գիտէ՞ք չինչ արարիք ձեզ։
Ընդէ՞ր զրկիմ։

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

ԲԱՑԵՐՈՒՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՑ ՋԱՆԱՋԱՆ ԳԻՏԵԼԻՔ

Ա. Ներգործական բայերուն խնդիր սեռին Հայցական կը դրուի, ինչպէս վերը խօսեցանք։ Թէ որ ներգործական բայը կրաւորականի փոխուելու ըլ-
լայ, ներգործական բային խնդիր սեռին՝ կրաւորա-
կանին անուն բայի կ'ըլլայ, եւ ասոր Հակառակ ներ-
գործականին անուն բային՝ կրաւորական բային բաց-
առական Հոլով խնդիր սեռի կ'ըլլայ։

Հեթանոսք պաշտեցին զարեգակն եւ զլուսին։ Ա-
րեգակն եւ լուսին պաշտեցան ի Հեթանոսաց։

Առ առաջին պարբերութեան մէջ Հեթանոսք՝ անուն բայի է պաշտեցին ներգործական բային։ Իսկ երկրորդ պարբերութեան մէջ Հեթանոսք՝ խնդիր սե-
ռի եղած է պաշտեցան կրաւորական բային։ Նոյնպէս ընթեցան եւ ընտրեցան խնդիր սեռի են պաշտեցին ներ-

գործական բային. ու նոյն բառերն անուն բայի ե-
ղած են պալեցեան կրաւորական բային:

Ճառագայթք արեգական լուսաւորեն զաշխարհս:
Աշխարհ լուսաւորի ի ճառագայթից արեգական:
Հրեայք խաչեցին զՅիսուս: Յիսուս խաչեցաւ ի
Հրէից:
Կայէն սպան զեղբայր իւր: Աբէլ սպանաւ յեղ-
բօրէն իւրմէ:

Ա. Որ՝ իմանալու համար թէ արդեօք բացառա-
կանը խնդիր սեռի է, թէ խնդիր բնութեան, աս
կանոնը պէտք է միտք առնուլ:

Ա. Որ կրաւորական բային բացառականը ներ-
գործականին անուն բային կրնայ ըլլալ, ան ատեն
կրաւորական բային խնդիր սեռին է, թէ չէ՝ խնդիր
բնութեան է:

Ա. Որ նոր սորվողներն աս տարբերութիւնը
չեն կրնար հասկընալ, իրենց բաւական է գիտնալ որ
բացառականը կրաւորական բային խնդիրն է:

Բ. Երբեմն ներգործական բայ մը, երկու հայ-
ցական խնդիր կրնայ առնել:

Դու ջ՛առնես զքեզ:
Հարցից եւ ես զձեզ բան մ:
Թագաւոր զոմն ասեն զՅիսուս:

Գ. Ա՛պէտ ըսինք որ հայցական խնդիր միայն
ներգործականները կ՛առնեն, բայց չէզոք բայերն ալ
երբ որ իրենց արմատն ածականով մը խնդիր կ՛առ-
նեն, գործիականի տեղ հայցական կ՛ուզեն:

Զամենայն ընաբ ընաբեացուած, զի ի սիրոյն Աստուծոյ
մի վերջասցուք.
Մեր չեւէն եկածն ընենք, որ Աստուծոյ սէրն ընդի՜նի.
Ալլահըն մուհապպէթինտէն պրըլմամագ իչին, էլի-
միզտէն կէչէնի էտէրիմ:
Ոչ ոք վկայէ զբարեկամէ իւրմէ զվկայու՜թիւնն ստու-
թեան:

Ա. Յսպէս կ՛ըսուի նաեւ՝ զքաղաքս նախանձին նախան-
ձել. բազո՜ւմ վաստակս վաստակել. ղնեղս սա ի մահ մեղան-
չել. աղաղակել զձեռ հպարտութեան. եւ այլն:

Դ. Հատ անգամ ալ անորոշ Հայցական կը դրուի:

Երկնչել երկե՛ղ մեծ. այս ինչն՝ երկնչել՝ երկիւղիւ մեծաւ:

Ելաց լալո՛ն մեծ. այս ինչն՝ ելաց լալով մեծաւ:

Զարմացաւ զարմացո՛ն մեծ. այս ինչն՝ զարմացաւ մեծաւ զարմացմամբ:

Ե. Նոյնպէս չէզոք նաեւ կրաւորական բայերը գործիականի տեղ Հայցական խնդիր կ'առնեն, երբ որ խնդրին նշանակութիւնը չէզոք բային նշանակութեան մօտիկ ըլլայ:

Ոք սրբութեամբ ճաշակեն զմարմին Տեառն ոչ մեռանին ղատիպենական մահո.

Որոնք որ քրիստոսի մարմինը սրբութենիմբ կը ճաշակեն, յատիպենական մահուամբ չեն մեռնիր.

Քրիստոսուն թէնինի փագլըղլա ալանլար, էպէտի եօլիւմ իլէ եօլմէզլէր:

Ոչ ընդոն պարտ էր չարչարել Քրիստոսի, եւ այնպէս մտանել ի փառս իւր. այս ինչն՝ նովին չարչարանօք չարչարել:

Նայապէս կ'ըսուի, ննջել ղառն. ամալէլ ղմօղն. եւ այլն:

Զ. Նոյնպէս թէ ներգործական եւ թէ չէզոք բայերուն քովը՝ յարաբերականը գործիականի տեղ Հայցական կը դրուի, երբ որ բային արմատը կը՝յարաբերէ:

Եսաւ պահէր ոսս Յակովբայ վասն օրհնութենիանդն ըր օրհնեաց զնա Իսահակ Հայր իւր. այս ինչն՝ որով օրհնեաց զնա. եւ այլն:

Վկայ լեցին յարութենիանն, ըր յարեաւ աստուածապէս. այս ինչն՝ որով յարեաւ:

Ը. Ոչ մի չէզոք բայեր ներգործական բայի ուժ ունենալով՝ քիչ տեղ Հայցական խնդիր կ'առնեն:

Զոր ինչ հայէ ոք, ի նոյն փոխի ժամ, այս ինչն՝ զոր ինչ տեսանէ ոք.

Ինչ որ մարդ կը գտնէ, գիտն ալ այնպէս կը փոխուի.

Ինսան նէքի կէօրիւրսէ, ֆիքը իլէ տէ օնա թէպ-
տիլ օլուր:

Եղբայրն չանչեաւ զամանան. այս ինդն՝ անգիտացաւ
կամ ոչ ծանեաւ զամանան:

Ի բամբասանաց խնայեցէք զլեզու. այս ինդն՝ արգե-
լէք կամ կարճեցէք զլեզու ի բամբասանաց:

Ը. Ղ,ոյնպէս աս կրաւորական բայերը, վերջա-
պէսիմ, խրատիմ, նրոմայիմ, պահանջիմ, հայցական խնդիր
կ՚առնուն*:

Ամենեցուն դատաստան եւ քննութիւն լինելոց է,
եւ մեք ընդ ամենայն մեղաց պահանջիմք զնմանէն:

Թ. Ձարկանեմ, զարկանեմ բայերը խնդիր քնու-
թեան՝ նախդրիւ սեռական խնդիր կ՚առնեն, երբ որ
տճկ. չարփմագ նշանակեն:

Հմուտ զեկավար մնա ի նաւահանգիստն հասեալ,
առաւել իմն զգուշանայ նաւին, զի մի զարկէ նաւ-
կանիցի:

Վարպետ նաւավարը նաւահանգստին մօտիկ ասելի նա-
վերայ պղտորութիւն կ՚ընէ, որ տալի չլարնէ.

Ուսթա բէյիզ լիմանա եագլաշընճա կէմիսի թաշա
չարփըլմասըն տէյի փիքը զիատէ տրգգամի էտէր:

Ցետս յետս չոգան եւ չարկան պնեցին:

Ձայսպէս կ՚ըսուի նաեւ՝ ձախ պնացին հարկանել. չա-
հէ, չահինի հարկանել. եւ այլն:

* Ղոյնպէս էական բայով ձեւացած կրաւորականները ներգոր-
ծական նշանակութիւն ունենալնուն համար հայցական խնդիր
կ՚առնուն:

Ջգեանեալ լինէր կոյն մանուկ զտիեզերասաստ բռնաւո-
րըն. այս ինդն՝ (Հռիփսիմէ) մանուկ կոյն զգեանէր (գՑրդաս)
զտիեզերասաստ բռնաւորըն:

ԳԼՈՒԽ ԺԴ·

ԱՆԵՐԵՒՈՒԹԻՆ ՎՐԱՑ

Ա· Լ՚ԱՆԵՐԵՒՈՒԹԻՆ ներգոյականը՝ առեն, ժամանակ կը նշանակէ, ինչպէս վերը (երես 48) կը տեսնես*։

Ի ձնանելն Յիսուսի մոգք յարեւելից եկին Յերուսաղէմ.

Յիսուսին ձնանելոս ոսկինը մոգերն որ եւ ըլլան երուսաղէմ էին.

Յիսուսուն տօղտուղու վագրեր, միւնէճիմներ կիւն տօղուտան Գուտսի շէրիֆէ կէլտիլէր։

Ի պոռել լուսոյ վաղվաղակի ըմբռնեսցին՝ որ ի խաւարի գնայցեն։

Ի քաղցնալ մարգկան ածեցին չարիքն, զորս ջրհեղեղաւ գատեցաւ Աստուած**։

Եւ է սերմանելն։

Բ· Երբ որ անեղեւութիւն վոչ ոս է նախդիրը կը գրուի, համար կը նշանակէ. ինչպէս, առ ի գործել, գործելոս համար։ Տես առաջի մասին մէջ (երես 48)։

Գ· Երբեմն ոս նախդիրը չիգրուիր։

Հովանի տերեւոյն պիտոյ է է պահել զպտուղն.

Պտողը պահելոս համար տերեւին շուտը պէտ է.

---

* Ընտիր ձեռագիրներըն, ինչպէս ընտիր տպագրութիւններու, մանաւանդ աստուածաշունչին մէջ կ՚երեւայ, թէ կրաւորական եւ թէ ձայնակրակերպ չեզոք բայերուն անեղեւոյթը էլ կը բանեցընեն։

Քիչ տեղ անեղեւոյթը նաւ կը վերջաւորի. ինչպէս, Հրամայեաց բղխեալ թեւչունս. այս ինն՝ բղխել։

** Քիչ տեղ անեղեւութին ներգոյականն իր սեռական կամ տրական անուն բային հետ կը համաձայնի, ինքն ալ սեռական դրուելով. այսպէս,

Ով որ յանցանել տրամալից գիշերոյ, եւ ծագելոյ առաւօտու, եւ արեգականն երեւելոյ ոչ ուրախանայ. այս ինն՝ ով որ ոչ ուրախանայ յանցանելս տրամալից գիշերոյ, եւ ի ծագել առաւօտու, եւ յերեւել արեգական։

Ընդպէս կ՚ըսուի նաեւ. Ընդոցիկ այսպէս եղելոց. այս ինն՝ ի լինել այսոցիկ այսպէս. Հզօր կռուոյ եղելոյ. այս ինն՝ ի լինել հզօր կռուոյ. եւ այլն։ Ա՛ս կանոնը յունարէնէն մնաած է մեր լեզուին մէջ։

Մէյվէյի սագլամա իչին եափրաղըն քէօկէսի լա-
զըմ ըլը։
Ի լսել եկեալ՝ եմ ես. այս ինչն՝ եկեալ եմ ես
առ ի լսել։
Դ. Հ. Ա. անգամ ասա է նախադիրը բոլորովին
չիդրուիր։
Ջհուր չէլէ-ցանել ջրոյ պէտք են. այս ինչն՝ առ ի
շիջուցանել զհուր ջրոյ պէտք են.
Կրակը մարելու համար ջուր պէտ է.
Ամէհչի սէօնտիւրմէ իչին սուս լազըմ ըլը։
Գայ Յիսուս առ Յովհաննէս Մկրտել ի նմանէ. այս
ինչն՝ առ ի մկրտել ի նմանէ։
Ի մէջ լերանց աղբերք գնան, պբօ-ցանել զամե-
նայն գաղանս վայրի. այս ինչն՝ առ ի արբուցանել։
Եւ Իսահակ չէօսանել ի դաշտի ընդ երեկս. այս
ինչն՝ եւ Իսահակ առ ի զբօսանել։
Ած Աստուած ջրհեղեղ ապաքանել զամենայն երկիր.
այս ինչն՝ առ ապականել զամենայն երկիր։
Ե. Ա. Ներեւոյթի բայերն երբեմն ընտիր գրուած-
ներու մէջ սեռականի կամ տրականի տեղ, նախա-
դրութիւններուն ուղղական խնդիր կ'ըլլան։
Ցնւրոպա տեղիք ինչ են ծովուց, որոց ջուրն ըս-
ռճել լուսնոյ առճէ, եւ ըստ պակասել պակասէ.
Եւրոպա ծովի չով տեղէր կան, որոնց ջուրը լուսնոյ
ռճելուն պէս կը շարժայ ու պակսելուն պէս կը պակի.
Էվօսփատա պաղը սէմմէլերին տէնիզին սուսյու պ
պէօյիւտիւքճէ չօղալըը, վէ քիւչիւլտիւքճէ ա-
զալըը։
Ըստ յոռոջանալ ժամանակին բնութեամբ սովորին
բարիք։
Գրեաց վասն ոչ դատարկութեան եւ ծաղու ծա-
ռոյանալ. այս ինչն՝ վասն ոչ ծառայանալոյ ծաղու։
Վասն անբիծ եւ անդատապարտ կալ մեզ առաջի
աշեղ առենին քրիստոսի, զՏէր աղաչեսցուք.
այն ինչն՝ վասն անբիծ եւ անդատապարտ կալոյ,
եւ այլն։
Ի ծագել արեգական ընդդէմ մերոց գործոց, սա-

կաւ ինչ զանգիտէին, վասն ոչ կոբել հայել ընդ-
դէմ արեգականն ծագման:

Զ. Այսպէս ան անուններըը, որոնք աներեւու-
թիւ ուժ ունին՝ սեռականի տեղ ուղղական կը դրուին:
Քրիստոնեայքն ասա՝ ակ քրիստոսի յոյժ խնդու-
թեամբ ընդունէին զամենայն չարչարանս. այս
ինէն՝ վասն սիրոյն քրիստոսի*:

Է. Շատ անգամ դիմաւոր բայի մը առջեւ
աներեւոյթի բայ մը կը դրուի, զի թեական շաղկա-
պով դիմաւոր բայ դրուելու տեղ**:

Մի աղօթեր քոց կամաց կոպոբել. այս ինէն՝ մի ա-
ղօթեր զի կատարեսցին կամք քո.

Մի աղջիկը ոչ ուս կոմէք ըլլայ.

Սէնին բաւէլինին իլէրի վարմասը իչին տուա էմէ:

Թողացուցանէ Աստուած դիւաց ելոյնել զառաքինիս.
այս ինէն՝ զի փորձեսցեն զառաքինիս:

Ինուելինես մեր սիրէ ձածնիլ զմերկուելիւն:

Ցեսանելմ երկուս արս միազգիս միմեանց մահու
եւ արեան ծարաւել, այս ինէն՝ տեսանելմ զի
ծարաւին մահու եւ արեան միմեանց:

Ը. Այնանիկ, էօբեմ, կոպմ, ըանամ եւ այլն, բայերը
հասարակօրէն իրենցմէ ետքը աներեւոյթի մը կ'ուզեն:

Ոչ կոբէ ծառ բարի պտուղ չար առնել.
Աղբիւր ձաբը ջեղ պղտուղ չնչրնար պալ.
Էյի աղամ քէօթիւ մէյվէ վէրէմէզ:
Ճշմարիտ հաւատացելոց սատանայ փորձուելեամբք
ոչ կոբէ ապնանիլ:

* Երբ որ աներեւութիւն գործականն իր բային վրայ կրնուե-
լու ըլլայ, բային նշանակութիւնը կը սասակացընէ:
Այս օրհնելով օրհնեցէց զբեզ, եւ բազմացուցանելով բազմա-
ցուցէց զպաւակ քո որպէս զասաեզս երկնից բազմութեամբ:
Ոչ միայն ջեղելով ջեղէն զբարին, այլ եւ այլոց ուսու-
ցանէն:

** Ա՛ս աներեւութիւն՝ ուջիլիչ խնդրոյ կ'ըսեն, իբր թէ դիմաւոր
բային թող չիսար որ իր խնդիրն առնու: Բայց կրնանք ալ
ըսել որ աներեւութիւն առջեւը դրուած խնդիրը բուն իր
խնդիրն է: Եւ թէ որ աներեւութիւն խնդիրը բային սրուելու
ըլլայ, շատ հեղ բոլորովին սարբեր խօսք կ'ելլէ: Ինչպէս թէ
որ ըսեմ, Ինուելիւնն սիրէ զմերկութիւն, եւ Ինուելիւնն
սիրէ ձածկել զմերկութիւն:

Ցիսուս առեալ զուր՝ արկ ի կոնք եւ սկսա լուա-
նալ զոտս աշակերտացն :

Այրս այս սկսա լինել, եւ ոչ կարաց կատարել :
Զանազին արքն պատճառանել զնաւն ի ցամաք :

Թ. Նշնպէս դիմաղարկ բայերն ալ բաց ի
տրականէն, որուն վրայ (էջս 148.) խօսեցանք,
աներեւոյթ մ՚ալ կ՚ուզեն :

Քրիստոնէի ոչ է պարտ կռուել այլ հեզ լինել.
Քրիստոնեայ եղողը պէտ է կռուի, հապա հեզ ըլլալ.
Պիր քրիստիանա նիզատան գաշըպ՝ միլյըմ օլմագ
ֆարզ տըր :

Ոչ է բարուոյ առնուլ զհաց մանկանց, եւ արկանել
շանց :

Ցորժամ զԱստուծոյ ճառիցէ ոք, պարտի զմիտս
յօպառիլ, եւ զխորհուրդս սրբել, զլոյզս շար-
մանց պարզել :

Թ. Հնարաբէն լեզուէն մնած է աներեւութին
անուն բային երբեմն հայցական դնել :

Որ սիրէ զընկեր իւր, կամի ընա լինել ողջ մարմնով
եւ առաքինի հոգւով. այս ինդ՝ կամի զի նա
լեցի. եւ այլն :

Ով որ էր ընչերըք կը սիրէ, կ՚ուզէ որ անկէ մարմնով
ողջ ու հոգւով ապուհնի ըլլայ :

Այտգատաշընը սկվէն՝ օնուն թէն իլէ սաղ, վէ ճան
ըլա ֆաղիլէթլի օլմասընը արզիւլէր :

Կամիմ զնէդ իմաստուն լինել ի բարիս, եւ ան-
մեզս ի չարիս. այս ինդ՝ կամիմ զի դուք իմաս-
տուն իցէք. եւ այլն :

Այնպէս ցուցէք ամենեցուն զնէդ ճշմարտախօս լինել,
մինչ զի լոկ բանից ձերոց որպէս երդման հաւա-
տացեն մարդիկ. այս ինդ՝ այնպէս ցուցէք ա-
մենեցուն թէ դուք ճշմարտախօս էք. եւ այլն :

Զառաքինութեան ասպան քրտամբք եւ աշխատու-
թեամբ ասաց Պղատոն բռնանել. այս ինդ՝ ասաց
Պղատոն, եթէ առաքինութեան ոստքն քրտամբք
բուսանին :

Ասեն յաւուրս քառասուն զարուն կենդանանալ·

այս ինչն՝ ասեն թէ ի քառասուն աւուրս արուն կենդանանայ:

Ա՛ս ոճը լեզուին աղէկ հմուտ եղողը կրնայ բանեցընել:

ԺԱ. Նրբը որ անհերեւութին վրայ ընդ նախադրութիւն դրուելու ըլլայ, ժամանակ կը ցուցընէ.

Ընդ երկուն նորա նեղէին զնա ժողովուրդքն:

Երկուս տարին ժողովուրդը ջանկայ կը նեղէր:

Պիտէրքէն ճէմիաճի տնու սրգըշաբըթյօր ուտու:

Ընդ եւթնեն ցիսուսի ի նաւէ, պատահեաց նմա այր մի:

Արջը օրհասականք ընդ վախճանել շնչոյն հզօրագոյնս կուտին:

Երբեմն ալ կը նշանակէ՝ պէս, նման զը. կիպի, անիտ.

Ընդ բռնանելն չորացաւ: Բռնանելուն պէս չորցաւ.

Պիճաղի կիպի գուրուտու:

ԳԼՈՒԽ ԺԵ.

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆՑ ՎՐԱՑ

Ա. Որ վերջաւորեալ ընդունելութիւններն ածական են. եւ կը հոլովին ոչ, ոչէ, ի՛, ով, օվ կամ ոփ:

Ամէն բռնկոտ նիւթէ զգուշու:

Մի լինիր ընկեր առն բռնկոտի:

Բ. Ա՛սոնք ներգործական բայի ուժ ունին, ու հասարակօրէն հայցականի տեղ սեռական խնդիր կ՛ուզեն:

Առաջն Աստուծոյ կեաս, որ տննող է սրտից եւ խորհրդոց.

Աստուծոյ սուքնը կ՛ապրիս որ սրտերն ու խորհուրդներըն տեսնող է.

Ալլահըն կէօզիւ ալթընտա եաշայօրսուն քի, եիւրէյին վէ տիւշիւնճէլէրին թէֆթիշճիսի տիր:

Լ֊եր ի հարցմունս խոնարհամիտ, ի պատասխանիան հանդարտ, եւ սէրոյ խոստովանեան։

Ջուգութիւն (միաբանութիւն) է մայր բարեաց, անջուգութիւն (անմիաբանութիւն) ձնող չարեաց։

Փակողն սրտոյն երկնից սուրբ առաքեալն Պետրոս, քրիստոսի խաչակցեցաւ։

Գ. Հաստ անգամ լի ընդունելութեան յոբնակին՝ ոչ ընդունելութեան նշանակութիւնը կ'ունենայ։

Ցուդա եղեւ առաջնորդ ոստիկանացն Ցիսուսի. այս ինչ՝ ունողացն Ցիսուսի.

Ցո՞ւցա Ցիսուսը բռնողներուն ստոյնորդ եղաւ.

Ցուդա Ցիսուսու թուխմանչարըն գըլավուզու օլաու։

Գինի զեղծէ զըմելիսն եւ գայթակղեցուցանէ զտեսողսն. այս ինչ՝ զեղծէ զարբողսն։

Աստուած չբռնադատէ, այլ ցկոծելիացն ախորժէ զառաքինութիւն. այս ինչ՝ զկամեցողացն զառաքինութիւն. եւ այլն։

Որ չկարիցէ առեղծուլ զառակսն, ոստիկանացն ինչս տուժիցէ. այս ինչ՝ առեղծողացն։

Դ. Ընդունելութիւնը՝ երբ որ ելոյ, ելով, ելոյ, ելուի կը հոլովի, ածական է։

Որդի խոտաեալ իմաստուն լինցի.

Խոտոտած պղտոր խելացի կ'ըլլայ.

Նասիհամլանմըշ էվլաւա իլիմսաղ օլուր։

Արեգակն ճառագայթիւք իւրովք լուսաւորէ զերկնաքաղաքացիս։

Շունը կերակրին է դէրեանց անկելոց ի սեղանոյ տեառն իւրեանց։

Ե. Ընդունելութիւնն ան առնոնը բայի պէս կը բանի, երբ որ անորեւոյթ բային գործիականին ուժը կ'ունենայ։

Մեղուք նախ որդն ծնանին, եւ որդն ածելոյ եւ ինքեանք՝ թռչուն կերպարանի.

Մեղուները սուտ որդ կը ծնանին, եթէ որդը ջնջելով ոչ ինքը բուծողնիով՝ ինչպէս կ'ըլլայ.

Արքայն էվվէլա պէօճէք տօղուրուլար, վէ սօնրա

պէօճէնք պէօյիւյիւպ վէ գանատ պիճիրիպ՝ գուշ քիսվէճինի կիյէր։

Նախամարգարէն Մովսէս ի Հոգւոյն սրբոյ վերա-պեպեալ՝ ուսաւ զՀանգամանս լինելութեան արա-րածոց։

Մուրճալ մարդկան յԱստուծոյ, զտարերս աս-տուածս ասացին։

Որդին Յակովբայ Յովսէփ ննջեալ յերկրին Եգիպտոս։

Նախանձոտն տկարանայ առ ճշմարտութեանն ըն-տրութիւն, ի նախանձուն խաւարէ ելոյցեալ։

Տես նաեւ (երես 147)։

Զ. Լոյ ընդունելութիւնն էական բայի հետ միանալ կը բանի, ու կը նշանակէ պիտի։ (Տես երես 49)։

Եւրբ եւ իցէ ինչ պատահելոց եմ.

Եւրբ որ է նէ պիտի պատահի.

Նէզաման քի օլսա էօլէճէիմ։

Ամենեքին կալոց եմ առաջի աթոռին քրիստոսի։

Ամենայն գատարկ բանի համար պիտի է։

Է. Երբեմն լոյ ընդունելութեան տեղը ուրիշ բայ մը կը գրուի, որ նոյն ընդունելութեան ուժն ունի։

Համարս ոչնչի պիտի Աստուծոյ, այս ինչն՝ համարս տալոց եմք։

Ընդ ամենայն գատարկ բանից համարս պիտի հաւանիմ։

Հանգերձեալ ես մեռանել, այս ինչն՝ մեռանելոց ես։

Կայ ճայ մարդկան միանգամ պատահել. այս ինչն՝ մարդիկ միանգամ մեռանելոց են։

Ը. Լի՝ ընդունելութեան ապառնին մէկ բանի յարմարութիւն կամ արժանաւորութիւն ունենալ մը կը նշանակէ։

Ջուր ցուրտ անձին ծարաւոյ պիտի է.

Պաղ քարը ձորոյ մարդոյ պիտի է.

Ստուգ սուս սուսամբր քիմնէյէ արգիւլիւ տիւր։

Ամբարտաւանութիւն պատկան է Աստուծոյ եւ մարդկան։

Ամենայն որ մարմին է՝ ըմպելի է, եւ որ անմարմին է՝ նմանապէս է:

Մանուկ կամենակեր, որ յայլ ինչ կերակուր մտաբերիցէ՝ ոչ պապակելի է, այլ արբշռոտելի:

Թ. Լսէ որ ընդունելութիւնները, մանաւանդ եւ վերջաւորեալները խնդիր ունենալու ըլլան ու խնդիրն իրենցմէ առաջ դրուելու ըլլայ, ընդունելութեան նախդիրն իր խնդրին վրայ կը դրուի: Ինչպէս յատկացուցչին ու յատկացեալին վրայ (երես 150 եւ 151) ըսինք:

Գովութեան արժանաւոր այն բժիշկն է, որ չի դրոռնա մահու հասեալ հիւանդն դարձուցանէ. այս ինքն՝ որ դարձուցանէ զհիւանդն հասեալ ի դրունս մահու.

Գովելեան արքանի ան բժիշկն է, որ մահուան դուռը հասած հիւանդը կը դոցէ.

Հիւրմէթէ լայըգ օ հէքիմ տիր, քի էօլիւմ սաաթընա եէթիշմիշ խասթայը սաղալտըր:

Հուրն յորժամ չի նա անկեալ նիւթն ծախեսցէ, ինքն շիջեալ աներեւոյթ լինի. այս ինքն՝ յորժամ ծախեսցէ զնիւթն անկեալ ի նա:

Զ՚սա է պոռբան ընկերվէն զանց առնէին:

Զատափնութեամբ զբրքրքելն պարտ է պատուոյ արժանիս վարկանել եւ մեծարանաց. այս ինքն՝ զգարդարեալն առաքինութեամբ:

Քրիստոս իւրով անպարտական մահուամբն կենդանացոյց զմեռս պոպոպոքելս. այս ինքն՝ զգատապարտեալքս մահու:

ԳԼՈՒԽ ԺԶ·

ԲԱՑԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ՎՐԱՑ

Հ. Ըստ գոյական եւ ածական անուններ կան, որոնք կամ ներգործական, կամ կրաւորական եւ կամ չէզոք անդրեւութի ու ընդունելութիւններու ուժ ունենալնուն համար՝ Բայանուն կ'ըսուին. այս ինքն՝ բայի ուժ ունեցող անուն:

Ա. Լսանցմէ ոմանք եւ ոմն վերջաւորեալ գոյականները հասարակօրէն անդրեւութի ուժ ունին, եւ ինդիր սեռի սեռական հոլով կ'ուզեն:

Ախտացեալքն դժկամակ լինին յաբբեսն դեղոց օգտակարութեան. այս ինքն՝ դժկամակ լինին ըմպել զօգտակար դեղս.

Հիւանդներըը չեն ուզեր օգտակար դեղերէ խմել.

Խասիաալար մէնջաամիլը իլաճլարը ալմագ իսթէմէզլէր:

Աստուած արար զգինի յաւուրըն հինգերորդ, ի պնդնութիւն ձերոց, եւ ի պտղաբեր պատուոյ. այս ինքն՝ առ ի առողջացուցանել զհիւանդս, ի միխիթարել զձերս եւ ի սփոփել զպատուոս:

Հարց յանձն է խնամածութիւն պղծոյ մանկանց. այս ինքն՝ խնամել զպղծոյ մանկունս:

Ցարբաթնիան աշխարհի ջուր ծածկեալ ունէր զամենայն երեսս երկրի. այս ինքն՝ յարարչագործեն աշխարհի:

Սկիզբն ոմանք ըզոյ աշխատութեամբ լինի. այս ինքն՝ սկիզբն ուսանելոյ զգիրս աշխատութեամբ լինի:

Ցընկերցմանէ ըզոյ ոչ երբեք ձանձրանամ. այս ինքն՝ յընթեռնելոյ զգիրս ոչ երբեք ձանձրանամ:

Բ. Կան ուրիշ անուններ ալ՝ որ անդրեւութի ուժ ունենալով՝ սեռական ինդիր սեռի կ'առնեն*:

* Քիչ տեղ սեռականի տեղ Հայցական ալ ինդիր սեռի կ'առնեն:

Օրհնութիւն Իսահակայ ցՅակովբայ ցՅոգիս, ոչ ի նոսա, այլ ի թոռունս նորա կատարեցաւ. այս ինքն՝ օրհնելն Իսահակայ զՅակովբայ, եւ այլն:

Արար Աստուած զերկիր պտղաբեր ի անուանէ ձա-
ոայէց է-բոց. այս ինչն՝ առ ի սնուցանել զծա-
ռայս իւր:

Ա-պուա-ծ երկիրը պտղաբեր ըլա-, իր ծառաները անու-
ցանելու համար.

Հագ թաւալէ քէնտի գուլլաբընը պէսլէմէք իչին
թօփրաղը մէյվէտար էթմի:

Ցետ վախճանին Յովսեփայ նեղէին Եգիպտացիքն
զիսրայէլ է չէնուա-ծ փալփաց եւ է գոբթ գալպաց.
այս ինչն՝ նեղէին առ ի չինել զքաղաքս եւ ի
գործել զդաշտս:

Գ. Կրաւորական անեռեւուԹի ուժ ունեցող
անուններըը բացառական Հոլով խնդիր կ'առնեն:

Մահն ոչ այլ ինչ է, քան անջատու-մն հոգւոյ է
մարմնոյ.

Մա-ն ո-րբէ բան չէ, բայց երբ հոգ-ոյն մարմնին կը-
պու-իլը.

Էօլիւմ պաշգա շէյ տէյիլ, ֆագաթ ճանըն թէն-
տէն այրըլմասը տըր:

Սուրբքն աղօԹիւք զմահ խնդրէին, եւ զյա-ջող-մն է
մարմնոյ. այս ինչն՝ զյուժանելն ի մարմնոյ*:

Ա՛յսպէս կ'ըսուի նաեւ՝ Ծնո-նդ ցեաո-ն մերոյ է
սրբոյ կուսէն. այս ինչն՝ ծնանելն ցեաոն մերոյ ի սրբ-
ըոյ կուսէն: Եղէգն շարժ-ուն է հողմոյ. այս ինչն՝ եղէգն
շարժեալ ի հողմոյ:

Դ. Այսպէս ան անուններըը, որոնք որ ոչ ըն-

Պահեցէք զինս ձեր ի փափանէ ըզնիկէն. այս ինչն՝ ի
գաւեղոյ զընկերն:

* Երբեմն կրաւորական անեռեւուԹի մանաւանդ եւ ընդա-
նեալուԹեան ուժ ունեցողներըը բացառականի տեղ սեռական
կ'առնեն:

Եմ եմ եւ ես մարդ մահկանացու ընտանդ նախատրիչին.
այս ինչն՝ ծնեալ ի նախատրիչէն.

Ա՛յսպէս կ'ըսուի վարդապետներուն մարդին պատուիրեալ.
այս ինչն՝ պատուիրեալ ի մարդկանէ: Մարդին հատարեալ
իրաւ. այս ինչն՝ կտակ հատատեալ ի մարդկանէ: Կոխան ո-
պէց. այս ինչն՝ կոխեալ յոտից: Անիւալ սրոյ. այս ինչն՝ ան-
կեալ ի սրոյ:

գունելութեան ուժ ունին՝ հայցականի տեղ սեռական կ՚առնեն *:

Ձեռքն են գործածողեայ գործոց. այս ինչն՝ գործող գործոց:

Աստուած կանխաքեաւ է հանդերձելոց. այս ինչն՝ կանխաւ գիտող է հանդերձելոց:

Միտք են մարդոյ եւ հոգւոյ կոտաւոր. այս ինչն՝ կառավարող մարմնոյ. եւ այլն:

Խորշակ նահատակողչէ է բռնաւոց և պնդոց, այս ինչն՝ թառամեցուցանող է բռնաւոց:

Ե. Իսկ ինդիր բնութեան՝ ան բային պէս կ՚առնեն՝ որ բային որ ուժն ունին:

Անյայտ է ժամանակ եկեալ մերոց ի մարմնոյ ասպէ. այս ինչն՝ եկանելոյ մերոյ ի մարմնոյ աստի:

Մի մոռ է ամենեցուն յաշխարհս, եւ մի եղ հասարակաց. այս ինչն՝ ամենեցուն մտանելն յաշխարհս միօրինակ է:

Զհոգւոյն հայհոյութիւն մի թողցի. այս ինչն՝ մի թողցի հայհոյել զհոգւոյն:

Բարկութիւնն է եռանդն ղըպէ արեան: այս ինչն՝ եռալ արեան զսրտիւ:

Աստուած արար զարեգակն լուսատու գոլընկենն, զլուսին եւ զաստեղս՝ լուսատու գիշերոյ:

Եղաք մտաւորք եւ բանաւորք, եւ պատասխանատու բանից. այս ինչն՝ առողք զպատասխանութիւն բանից:

Հեթանոսք պաշտեցին պաշտօնապարտ եղեն:

Հատ անգամ ածական անուններն ալ առանց բային ուժ ունենալու ինդիր կ՚առնեն:

Զ. Որոնք որ նման, յարմար, պիտանի կը նշանակեն, տրական ինդիր կ՚առնեն, ինչպէս հարցումն ալ կը պահանջէ:

* Երբեմն թէ ող վերջաւորեալ ընդունելութիւնները, եւ թէ ող ընդունելութեան ուժ ունեցող անունները հայցական ինդիր կ՚առնեն:

Ոչ սիրեցաց զերեսաս պատիժս խոստանայ:
Գիտիչք չարեաց, զծնողս անարգուք:
Հուր ծախիչ զխոհիս:

Որպէս ոչ են նման երեսք երեսաց, նոյնպէս եւ ոչ սիրտք մարդկան սրտից նման են:

Բնութիւնս մեր ինձանից կարօտ ստեղծաւ յարարչէն:

Լեզուն աբժանէ է մեծէ պիտոյտնեան:

Է. Որոնք որ ջանենալ կամ ըրկէ ըլլալ կը նշանակեն, բացառական խնդիր կ'առնեն, ինչպէս հարցումն ալ կը պահանջէ:

Ձիք ինչ տեղի, որ ինափոր ինձէ յԱստուծոյ:

Արարիչն ամենեցուն անբիծոյն է է մարմնաւոր ապաց:

Անգաստան մարոր է դիզոյ:

Անարգ զեռունն եւս ոչ մնայ անգործ է խնամոյն Աստուծոյ:

Գայլ ապրուստ է է ջինոյ եւ ի հնազանդութենէ ձեռաց մարդկան:

Անիծան է ջրոյ գինին անապակ կոչի:

Ը. Ըն ածականները, որոնք որ ան մասնկամբ կը բաղագրին՝ կրնան շատ հեղ բացառականի տեղ սեռական կամ տրական խնդիր առնել:

Աստուած անհաս է մտաց կամ ի մտաց:

Աստուած անտես է աչաց կամ յաչաց:

Անճաշակ հոգեւորական իմաստից:

Անճաշակ յերկնաւոր բարեաց:

ԳԼՈՒԽ ԺԷ.

ՄԱԿԲԱՑՆԵՐՈՒ ՎՐԱՑ

Ա. Հ ընտ տեղ պարզ ածական անուններըը բայի վրայ իմնալնուն համար մակբայ կ'ըլլան:

Մի ոանայն ծախեսցուք զսակաւ աւուրս կենաց մերոց:

Ո՞ոս ոանայնը՝ որ պարզ ածական անուն է, մակբայ եղեր է:

Ղուկաս լաւաւորագոյն պատմէ զՀանգամանս վերանալոյն Քրիստոսի:

Որ յուսով մեղանչէ, անյոյս կորնչի:

Մեծաւ փութով անպանդոխտ տայ զանձն ի գործ եւ ի վաստակ (մրջիւնն)։

Մեծայայն կարդացէք։

Ա. յապէս կ'ըսուի նաեւ՝ անողորմ պապել, առաջ պրծնել, անիրաւ ըլլալ. եւ այլն։ Տես առաջին մասին մէջ (երես 106)։

Բ. Երբեմն աս ածականներուն վրայ, երբ որ մակբայի տեղ կը բանին, ո գիրը կամ նի մանիկը կը դրուի։

Բազմապատիկ աշխատէին։

Լեզու փոքր ինչ անդամ է, այլ մեծամեծ բարբառի։

Զարագործքն խղճիւ մտաց հարեալք սաստկագոյն տանջին։

Ջուրն առաւել նի գիրացուցանէ զերկիր, եւ զբերնունդս նորա դարմանէ։

Երիտասարդք առաւել նի ունին զանհնազանդութիւն վասն եռանդնոտ արեանն եւ անհաստատ բարուցն։

Ա. յապէս կ'ըսուի նաեւ՝ անշահ լալ, անօգուտ ձախել, եւ այլն։

Դ. Երբեմն ալ նախդրիւ տրական կը դրուի. այսպէս,

Ցանգնեաս ուտել. Ցանյայտ ի ներքս մտանել. Ցանհուպ կալ. Ցանաքանս ծախել. եւ այլն։

Դ. Ասոր հակառակ երբեմն մակբայները գոյական անուններու վրայ ինկնալուն համար, ածականի տեղ կը բանին։

Սիրան է չտեմարան ամենայն բարւոյ խորհրդոց. այս ինչն՝ բարի խորհրդոց։

Ոչ դէպ սիրով զկամս հօրն կատարել. այս ինչն՝ որդիական սիրով։

Շինել երկուս տունս ընդ ակն ծախիւք. այս ինչն՝ մեծ ծախիւք։

Աստուած զանճառելի ձանձկանս խորհուրդ տնօրէնութեան մարգարէիւք տպաւորեալ եցոյց. այս

ինչն՝ զծածուկ խորհուրդ տնօրէնութեան մար-
գարէիւք եցոյց:

Ե. Մակբայները կրնան նաեւ բայանուններու
վրայ դրուիլ:

Վէմ հատեալ ի լեռնէ առանձին ոյրմամբ վայրա-
բերի:

Յանկարծակի շարժմունք բաղում անգամ ի միում
ժամու զաշխարհս սասանեցին:

Զ. Իսկ երբ որ ասանկ մակբայ ունեցող բայա-
նունը կամ ընդունելութիւնը նախդիր ունենայ,
նախդիրը մակբային վրայ կը դրուի:

Ողորմութեան փոխարէն պարգեւէ Աստուած չի
սկզբանէ պատրաստեալ պէտս-ներին. այս ինչն՝
պարգեւէ շնորհս պատրաստեալ ի սկզբանէ:

Ծունկք առաքելոյն Յակովբայ խստացան իբրեւ
զուղտու ի ստէպ ծունր չրինելոյն:

Է. Երբ որ նախադրութիւնները խնդիր ունե-
նալու չըլլան, բային վրայ կ'իյնան ու մակբայի պէս
կը բանին:

Արի, անց ի ներջ.

Եւ, ներջեղը եկո՛ւ.

Գալգ, օրհնեալ կեղ:

Մտեալ ի նաւ անց յայնկոյս:

Արձակեա զժողովուրդդ, զի երթեալ շուրջ յա-
գարակս, գնեսցեն իւրեանց զինչ ուտիցեն:

Ը. Երբեմն նոյն անունը կրկնուելով կամ
շատ անուններ քովէ քով գալով՝ մակբայի տեղ կը
բանին:

Սովէն եւ սով սաստկանայր:

Աստուած ընդ Մովսեսի քերան ի բերան խօսէր:

Բան առ բան պատասխանի առնել:

Արբեալքն ոչ կարեն ուղիղ ոտիւք ընթանալ, այլ
գայլ ի գայլ, եւ վաղվաղակի անկեալ կործանին:

Աստուածպաշտութիւն քարշ ի ներս երեւեալ լի-
նէր յաշխարհին Հայոց:

Մեծ ամուրդ այդ հնձն ի վեր տապալեցաւ:

Ա՛ռ Մակեդոնացւոց թագաւորն ագռաւք ողջոյն տային ղայս օրինակ, խնդա՛ թագաւոր Պտղոմէոս:
Եւ էր պատճէն հրովարտակին օրինակ ղայս:
Թ. Նոյնպէս քանի՛ մը անուններ զանազան հնարով դրուելով՝ մակբայի ուժ կ՚առնեն:
Վիճել պճնապարծոյն:
Զարմանալի՛ն թէպէտ ա՛ռ ժամայն հեշտացուցանէ, սակայն յետոյ մեծապէս տրտմեցուցանէ:
Լեառն Սինա ծխէր ա՛ռ հասարակ:
Ա՛ր օրէն կամ նոյն օրէն հատուցանել զվարձ:
Համարեցան թէ ա՛ր ալօ՛ ինչ իցէ:
Կալաւ Սաւուղ զթագաւորն Ամաղեկայ զԱգագ կենդանւոյն:
Հանէ զգիշերն ի բե՛ռ յաղօթս:

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

Որչափ կարելի էր՝ ջանացինք համաձայնութեան գիտելիքները դիւրին կարգով, բացայայտ օրինակներով քիչ կանոնի մէջ համառօտել. միանգամայն հարկաւոր գիտելիք մը դուրս չձգել: Միայն քանի մը զարտուղութիւններ դուրս թող տուինք, որոնք մեր նախնիք բանեցուցած են՝ իրենք լեզուի հնղինակ ըլլալնուն համար, կամ մեր լեզուն շատ բանուկ ըլլալուն համար: Անոնցմէ մէկ քանին հոս գնենք՝ որ միացածները կարգացողը մակաբերէ:

Այրիս խորհուրդս սոսկալիս տեսանի: Հոս անուն բային թուով չէ համաձայներ բային հետ, ու յոգնակի ուղղականին + գիրը ա՛ի փոխուեր է:

Ո՞չ ո՛ր+ ի մարդկանէ զերիս տիւս եւ զերիս գիշերս անընդհատ ի քուն լինիցի: Հոս դիմաւոր բային անուն բային սեռական դրուեր է:

Երբեմն այո, այո՛, այն ցուցական դերանուններըը՝ թէ իրենց գոյականէն առաջ ու թէ ետքը դրուին, ամենեւին չեն հոլովիր:

Այո՛ ե՛ղայ: Փոխանակ ըսելու. այդը ե՛ղայ:

Տանս այս, հղջրէս այս: Փոխանակ ըսելու. տանս այսորիկ, հղջրէս այսորիկ:

Կամ մէկ հոլովը մէկալ հոլովի տեղ կը դրուի: Այսր երթեցէք, ղայսոս սասցէք, այսմ առնմանաս: Փոխանակ ըսելու. այսոցիս երթեցէք, ղայսոցիս սասցէք, այսոս առնմանաս:

Ղայսպէս կ'ըսուի նաեւ՝ որո՞ տանուն էր Յայրոս, այս ինքն՝ որոյ տանուն էր Յայրոս:

Որչափ աւելի փոյթ ունենայ սորվողը կարգացածը աղէկ հասկընալու, այնչափ աւելի դիւրաւ կրնայ գտնել այսպիսի զարտուղութիւնները:

ԳԼՈՒԽ ԺԸ.

ԼՈՒԾՄԱՆ ՈՒ ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՑ

Ղշերտներէն քերականութիւնը դաս առնելու սկսած օրէն պիտի սկսին ամէն օր մէկ մէկ քիչ պարզ գրքէ մըն ալ կարդալ, միանգամայն չգիտցած բառերնին սորվիլ: Եթէ ան սորվածներնուն վրայ պիտի սկսին զատել նախ անուններուն հոլովները, երկրորդ ածականն ու գոյականը, ու եթէ դերանունները, բայերուն սեռն ու խոնարհմունքը, եւ այլն. այսպէս,

Իբրեւ էջ Յիսուս ի լեռնէ անտի, գնացին զկնի նորա ժողովուրդք բազումք:

Իբրեւ- մակբայ. էջ, էլանէ՞ ներգործակերպ չէզոք բային կատարեալին եզակի երրորդ դէմք. Յիսուս ուղղական յատուկ անուն. է լեռնէ բացառական, կ'ելլէ լեռան գոյական անունէն, անոր մակբայ: Գնացին, գնա՞ ներգործակերպ չէզոք բային կատարեալին յոգնակի երրորդ դէմք. զկնի նախադրութիւն, նորա սեռական խնդիր նախադրութեան. ժողովուրդք յոգնակի ուղղական. բազումք իր ածականը, որ մէկտեղ հոլովեր է:

Երբ որ երկրորդ մասը կը սկսին, անատեն պիտի ճանչնան թէ ո՞րն է անուն բային, խնդիրը, յատկացուցիչը, եւ այլն: Ընդհամար ըսինք որ սով-

ըածներնուն վրայ ընեն լուծումը, ինչու որ մինչեւ խօսքը չՀասկրցուի՝ չելուծուիր, ու խօսքը չՀասկընայն է պատճառը, որ նորերը չեն կրնար լուծում ընել: Ուսոի լուծելու խօսքը յառաջ պէտք է թարգմանել տալ տղուն, ինչ լեզու որ աղէկ կը Հասկընայ, ու ետքը լուծել տալ այսպէս,

Օրինակ:

Երբեւ էջ Յիսուս ի լեռնէ անտի, գնացին զինի նորա ժողովուրդք բազումք: Եւ ահա մատուցեալ բորոտ մի երկիր պագանէր նմա եւ ասէր, Տէր, եթէ կամիս կարող ես զիս սրբել:

Յիսուս երբ որ լեռնէն իջաւ, անոր եռէեն շատ ժողովրդներ գացին: Եւ ահա բորոտ մը հովը գալով անոր երկրպագութիւն կ'ընէր ու կ'ըսէր, Ով Տէր, ինչ որ կ'ուզես, կրնաս զիս սրբել:

Լեզաման Յիսուս տաղտան էնտի, օնուն արտնան չօգ ճէմահալալ կիմտիչէր: Վէ իշլեթ պիր ուչուզլու օնա եապլաշըպ սէճտէ գըլար ըտը վէ տէրիտի, էֆէնտիմ, էյէր իսթէրսէն պէնի թէմիզ էտէպիլիրսին:

Լուծումն:

Իջ ներգործակերպ չէզըք բայ է. Յիսուս անուն բայի. է լեռնէ անուէ, այս հինն՝ է լեռնէն բացառական խնդիր եջ բային. էբբես մակբայ: Գնացին չէզըք բայ ժողովրդներ բաղադրեալ անուն բայի. զինի նորա նախադրութեամբ խնդիր գնացին բային: Մատուցեալ անցեալ ընդունելութիւն, որ գործիականի ուժ ունի. երէյէր պէտքէդ ներգործական բայ. բորոտ մ անուն բայի. նմա տրական խնդիր երէյէր պէտքէմ բային. եւ շաղկապ. ահա մակբայ: Ասէր ներգործական բայ. իր անուն բային զօրութեամբ կ'իմացուի որ է նա, այս հինն՝ բորոտն. եւ շաղկապ: Տէր կոչական. կամիս հասարակ բայ, զօրութեամբ ունի անուն բային, որ է դու. երէ շաղկապ. կարող ես չէզըք բայ, զօրութեամբ ունի անուն բային դու. սրբել իր անորեւոյթը. զնա խնդիր սեռի՝ սրբել անորեւութին:

Երբ որ վարպետը կը տեսնէ որ աշկերտը բաւական կը հասկընայ, ան ատեն հարկ չէ ամէն բան նախ թարգմանել տալ, հապա միայն ան կտորները՝ որոնք աւելի դժուար են:

Այսպէս երբ որ դիւրին խօսքերը կրնայ անսխալ լուծանել, ան ատեն լուծումին ուրիշ կարճ կերպով պէտք է ընել:

Ես երկրորդ լուծման կարգն աս է, նախ՝ իւրաքանչիւր բառ իր կարգաւը դնել. երկրորդ՝ մուխ խօսքերը պարզել:

Կարգին մէջ ամենէն առաջ կը դրուի յարաբերական դերանունը կամ շաղկապը, ետքը մակբայը, ետքը անուն բային, ետքը խնդիր սեռին, ետքը մնացալ խնդիրները. այսպէս,

Յիշեաց Աստուած զՆոյ... եւ ած Աստուած հողմ ի վերայ երկրի. եւ խցան աղբերք անդնդոց, եւ արգելաւ անձրեւ յերկնից...: Եւ նստաւ տապանն ի լերինն Արարատայ: Եւ յետ քառասուն աւուր եբաց Նոյ զպատուհան տապանին, եւ արձակեաց զագռաւն:

Լուծումն:

Աստուած յիշեաց զՆոյ, եւ Աստուած ած հողմ ի վերայ երկրի. եւ աղբերք անդնդոց խցան, եւ անձրեւ արգելաւ յերկնից: Եւ տապանն նստաւ ի լերինն Արարատայ: Եւ Նոյ եբաց զպատուհան տապանին, եւ արձակեաց զագռաւն:

Յատկացուցիչը յատկացեալին, բացայայտիչը բացայայտեալին, ու բացասական մասնիկին իր բային, մասնական անուան բացառական խնդիրը, ածական անուան խնդիրը ածականէն չեն զատուիր. ինչպէս,

Օրինակ:

Նտես փարաւոն երազ. թուէր թէ կայէ յեզը գետոյ. եւ ահա որպէս թէ ի գետոյ անտի ելանէին եւթն երինջք գեղեցիկք տեսանելով եւ ընտիրք մարմնով: Եւ այլ եւս եւթն երինջք ելանէին ի գետոյ անտի, զազիրք տեսանելով եւ վտիտք մարմնով:

Լ ո ւ ք ա ո ւ մ ն ։

Փարաւոն ետես երազ. Թուէր եթէ կայցէ յեզը գետոյ, եւ ահա որպէս թէ եւթն երինջք գեղեցիկք տեսանելով եւ ընտիրք մարմնով ելանէին ի գետոյն։ Եւ այլ եւս եւթն երինջք զազիրք տեսանելով եւ վտիտք մարմնով ելանէին ի գետոյն։

Ա յ լ օ ր ի ն ա կ ։

Իջին եղբարքն Յովսեփու տասնեքին գնել ցորեան Եգիպտոս, եւ զԲենիամին զեղբայրն Յովսեփու ոչ արձակեաց Յակոբ ընդ եղբարսն. քանզի ասէր թէ գուցէ պատահիցէ նմա հիւանդութիւն։... Ծանեաւ Յովսէփ զեղբարսն իւր, եւ նոքա ոչ ծանեան զնա. յիշեաց Յովսէփ զերազն իւր, եւ ասէ ցնոսա. Լրտեսք էք դուք, եւ դիտել զել եւ զմուտ աշխարհիս եկեալ էք։

Լ ո ւ ք ա ո ւ մ ն ։

Տասնեքին եղբարքն Յովսեփու իջին Եգիպտոս ա՛ ի գնել ցորեան, եւ Յակոբ ոչ արձակեաց զԲենիամին զեղբայրն Յովսեփու ընդ եղբարսն. քանզի ասէր թէ գուցէ հիւանդութիւն պատահիցէ նմա։ Յովսէփ ծանեաւ զեղբարսն իւր, եւ նոքա ոչ ծանեան զնա. Յովսէփ յիշեաց զերազն իւր, եւ ասէ ցնոսա. Դուք էք լրտեսք, եւ գո՛ եկեալ էք ա՛ ի դիտել զել եւ զմուտ աշխարհիս։

Օ ր ի ն ա կ ։

Ասէ ոմն ի ժողովրդենէն ցնա, վարդապետ, ասա ցեղբայր իմ բաժանել ընդ իս ժառանգութիւնն։

Լ ո ւ ք ա ո ւ մ ն ։

Ոմն ի ժողովրդենէն ասէ ցնա, ով վարդապետ, գո՛ ասա ցեղբայր իմ բաժանել ժառանգութիւնն ընդ իս։

Խոկ պարզելու մեծութիւններն ասեն են. այս ինքն՝ թէ որ յարաբերականը յոգնակիի տեղ եղակի է նէ, յոգնակի ընել. երբ որ հարկաւոր եղած տեղ անբեւութեին վրայ ա՛ ի նախդիրը կը պակսի՝ դնել.

նոյնպէս անուն բային ալ թէ որ ներգործուԹեամբ չէ գրուած, ներգործուԹեամբ դնել, եւ այլն:

Օբինակ:

Ես ուրուք լուցեալ ճրագ՝ դնէ ի Թագստեան, եւ ոչ ընդ գրուանաւ, այլ ի վերայ աշտանակի. զի որ մտանեն՝ լոյս տեսանիցեն:

Լուծումն:

Ես ուրուք լուցեալ ճրագ՝ դնէ ի Թագստեան, եւ ոչ ոՀ դնէ ընդ գրուանաւ, այլ դնէ ի վերայ աշտանակի. զի որՀ մտանեն՝ տեսանիցեն լոյս:

Տես վերի օրինակներն ալ:

ՇԱՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՑ

Ցախնեաց շարագրուԹեան միտ դնելու ըլլանք, կը տեսնենք որ մէջերնին զանազանուԹիւն մը կայ: Ան զանազանուԹեան ուսկից առաջ գալը Թող տալով, (որովհետեւ անիկա լեզուին պատմուԹեան կը վերաբերի,) հոս միայն Հինչ ու քանի տեսակ ըլլալուն վրայ Համառօտ մը կը խօսինք:

ՇարագրուԹիւնն երեք տեսակ կրնանք բաժնել, այս Հինքն՝ պարզ, միջակ եւ ճոխ կամ բարձր:

Ա. Պարզ կ'ըսուի ան շարագրուԹիւնը՝ որուն շարքը բնական է ու դիւրաւ կը Հասկըցուի: Այսպէս են Աստուածաշնչին շատ գլուխները, այս Հինքն՝ Մովսեսին Հինգ գլուխները, Ցեսու, Դատաւորք, Թագաւորք, Մնացորդք, ՄարգարէուԹեանց ոմանք, Հրոս Աւետարանները: Իսկ վերջին Հեղինակներու գործքերէն ասոնց կարգը կրնան սեպուիլ Հարանց վարուց խրատները, ՇնորՀալին, Ցայսմաւորքը, եւ ասոնց նման գրուածներ:

Բ. Միջակ կ'ըսուի ան շարագրուԹիւնը՝ որուն բառերն ու ոճերն աւելի վայելուչ ու կարգը Հասարակ բնական կարգէն տարբեր է. Հնչպէս են Աստուածաշնչէն Ցուդիթ, ԽմաստուԹիւն, Գործք առաքելոց, Պօղոսի, Պետրոսի, Ցուդայի, եւ այլն Թղ-

թերը. Եղնիկ, Ոսկեբերանին Մատթէի, Պողոսի Թղթոց եւ Եսայեայ մեկնութիւններն եւ ուրիշ շատ ճառերը, Ս. Բարսղի վեցօրեայ արարչութեան գիրքը, Եւսեբիոսին ժամանակագրութիւնը, Սեբերիանոսի ճառերը, Ս. Կիւրղի Աղէքսանդրացւոց՝ Սուրբ Գրոց մեկնութիւնը: Ա՛ս կարգին տակը կ՚երթան նաեւ Ս. Եփրեմին՝ Սուրբ Գրոց մեկնութիւնը, Ս. Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին՝ Զգօն ըսուած գիրքը, Եւսեբիոսի Եկեղեցական պատմութիւնը, որոնք թէպէտ եւ առջիններէն քիչ մը տարբեր ոճ մ՚ունին, բայց անոնց նման ընտիր կարգով ու վայելուչ են: Իսկ երկրորդ թարգմանչաց եւ վերջի հեղինակներուն մէջ ասա կարգին տակ գացողներն են, Մամբրէ, Եղիշէ, Մանդակունի, Սարգիս, Իգնատիոս, Լամբրոնացի:

Գ. Ա՛ոն կամ Բարձր կ՚ըսուի ան շարագրութիւնը՝ որուն բառերն առատ, եւ զանազան վայելուչ ածականներով զարդարուած ու կարգը շրջուն է. ինչպէս են Մակաբայեցւոց գլքերը, Կորիւն, Ագաթանգեղոս, Խուզանդայ պատմութեան շատ տեղերը, Գործոց առաքելոց, Պողոսի ու Կաթուղիկէայց Թղթերուն Ցառաջաբանները: Ա՛ս կարգին տակ կ՚երթան նաեւ Ս. Կիւրղի Երուսաղէմացւոյ Կոչումն ընծայութեան ըսուած գիրքը, Եւագրի խրատներն ու Ոսկեբերանին Յովհաննու մեկնութեան առաջին տասուիրեք ճառերը: Իսկ երկրորդականներէն՝ Խորենացւոյն շատ տեղերը, Յովհան կաթողիկոսի պատմութիւնը, Նարեկացին, եւ այլն:

Ա՛յսչափս քերականութեան աշկերտներուն համար բաւական կը համարինք: Հիմայ պարզ, միջակ ու ճոխ շարագրութեանց քանի մը օրինակ դնենք:

Ա. Պարզ շարագրութեան օրինակ:

Եւ եղեւ իբրեւ չուեաց ժողովուրդն ի խոտանաց իւրեանց անցանել ընդ Յորդանան. եւ քահանայքն բարձին զտապանակ ուխտին տեառն առաջի ամենայն ժողովրդեանն: Եւ իբրեւ մտանէին քահանայք՝ որ կրէին զտապանակ ուխտին, ի Յորդա-

նան, եւ ոտք քահանայիցն կրելեաց տապանակին միանգան յերդ ջրոյն Յորդանանու. եւ Յորդանան լցեալ գայր դարիւ եւ դարիւ որպէս յաւուրս հնձոց ցորենոյ. եւ կացին ջուրքն՝ որ իջանէին ի վերուստ՝ միաձոյլք, անշրպետեալք, հեռացեալք յոյժ յոյժ. յԱդամիտէս քաղաքէ՝ որ է մօտն կարիաթարիմայ. եւ որ իջանէին՝ իջին ի ծովն Արաբացւոց ի ծովն աղի, մինչեւ ի սպառ նուազելոյ. եւ ժողովուրդն կայր յանդիման Երիքովի: Եւ կացին քահանայքն՝ որ կրէին զտապանակ ուխտին տեառն ի վերայ ցամաքի ի մէջ Յորդանանու պատրաստութեամբ: Եւ ամենայն որդիքն Իսրայէղի անցին ընդ ցամաք, մինչեւ վախճանեաց ամենայն ժողովուրդն անցանել ընդ Յորդանան:

ՅԵՍ· Գ· 14—17:

Բ· Մ[illegible]ջ շաբաթուն օրինակ:

Ա· Ո՞ր ի բանակս զօրականացն անդս երկրի գնեսցէ, կամ նիւթս վաճառականաց աղխաղխեցէ. չիք որ, չիք ուրէք: Եւ կարի իսկ յիրաւի եւ նմանագոյնս: Ի պատերազմ եկիր, ասէ, եւ ոչ վաճառս ինչ վաճառել. զի՞ այդչափ ոգորիցիս վասն տեղւոյդ, զոր յետ սակաւ մի ժամանակի թողուլ հասանիցէ. յորժամ յաշխարհ երթայցեմք, զայդ անդ արասջիր: Ջնոյն եւ այժմ ասեմ ցքեզ. եթէ յորժամ ի մեր քաղաքն հասանիցէ երթալ, յայնժամ զայդ կաղմեսջիր. մանաւանդ թէ չհասանիցէ ինչ քեզ այնուհետեւ աշխատ լինել, զի թագաւոր ինքնին զամենայն կազմիցէ: Քեզ աստ փոս ինչ սակաւ շուրջ հատանել բաւական է, եւ ձողիս կանգնել, ի վերայ գլխոյդ սակաւ մի գՀովանոցակն գործել. այլ շինուածոց եւ ոչ մի ինչ պէտք են: Ցես, զհնդրգ վաչիւքն եւ սայլիւք Սկիւթացւոց աշխարհին կեանքն վճարին. զհնդրգ ըստ ճարակացն եւ եւթէ փոխոխեն. այսպիսի կեանս պարտ է կեալ քրիստոնէիցդ. ընդ աշխարհս շրջել, եւ ընդ սատանայի պատերազմ տալ. զգերեալսն ի նմանէ արձակել, զվտարանդիսն ի դիւրութիւն հատուցանել, եւ յամենայն երկրաւորացս

ազատել: Զի՞ չինեսցես ապարանս, ո՛վ այր դու, զի՞ առաւել զանձն կապիցես: Ընդէր փորես զերկիր, եւ դնես գանձս, զի հակառակ անձինդ պատերազմ կոչիցես: Ընդէր ածիցես պարիսպ, եւ կազմիցես անձամբ անձին բանդ:

Եւ եթէ դժուարին ինչ թուիցի քեզ այս, եկ երթիցուք յայն տաղաւարս. զի եւ արդեամբք իսկ ուսանիցիս զդիւրութիւնն: Խուղս եւեթ չինեցին. եւ եթէ չուել հասանիցէ, այնպէս թողուն եւ չուեն, որպէս զօրականքն ի խաղաղութեան զբանակն թողուցուն եւ գնայցեն. քանզի այնպէս բանակեալ են. մանաւանդ թէ եւս աւելի ցանկալի տեսիլ տեսանել իցէ. քանզի եւ ցանկալի իսկ տեսիլ է տեսանել զանապատն լի վանականօք, վարկպարագի խոբանօք խիտ առ խիտ թեւ ի թեւ հարեալ, ճիգն ի ճիգն զապարմանցն թեւակս խառնեալ, քան զզօրականացն բանակի. ուր սրահակք ձգիցին, եւ զտէգս եւ զգեղարդունս կանգնեսցեն, եւ զբնիցն գեղարդեանցն զաղէղնակապարճս կախիցեն, պղնձապատ զգլուխսն առնիցեն, եւ մեծապայծառ իմն կմբեայ վահանացն փայլիցեն, եւ կողնաւորք եւ զրահապատք շողայցեն. թագաւորին սպաս առնիցեն ի դաշտի ուրեք, ի հարթ եւ յողորկ վայրի, եւ ճաշք զճաշս մղիցեն, եւ ընթրիք զընթրիւք անցանիցեն, գուսանք երգիցեն, փողարք զձայն փողոցն նուագիցեն: Սակայն եւ այնպէս չիցէ գեղեցիկ տեսիլն քան զայն՝ զորմէ այժմ ես պատմեմ:

ՈՍԿ. ՄԱՏ. ԿԹ.

Բ. Ա՛րդ յորժամ հարցանիցեն զնա եւ ասիցեն. զո՛վ պաշտես դու. զի՞նչ ասիցեմ: Ասեմ զԱստուած Խրայելի: Ասիցեն նմա. զայն Աստուած պաշտես դու, որ սատակեաց կորոյս զժողովուրդն իւր. ո՞չ ահա նա ասէր՝ որդի իմ է. ո՞չ ասէր՝ անդրանիկ իմ է: Զի՞արդ գգուեաց սիրեաց բարձրացոյց զնա, եւ գարձեալ միւսանգամ անդրէն խոնարհեցոյց կործանեաց զնա. արդ դու ո՛վ ես. եթէ ի նոցանէն իցես դու, զի՞արդ ոչ սատակեցար դու ընդ նոսա յանապատի անդ. եւ եթէ չիցես ի նոցանէ,

զիա՛րդ պագանես դու երկիր Աստուծոյն նոցա: Զի՞նչ ասացից նոցա. ստեցի՛ց, դանդաչեցի՛ց, ասի՛ցեմ թէ չեմ ի նոցանէ. նա թլփատութիւնս եւ շաբաթն եւ ընտրութիւն կերակրոցն յանդիմանեն զիս: Եւ եթէ ասի՛ցեմ՝ թէ ի նոցանէն եմ, ասեն. իսկ դու զիա՛րդ ապրեցար: Զի՞նչ ասի՛ցեմ ցՅեթեանոսն՝ առ որս եւս երթանայցեմ. ասեմ Մովսէս եմ ես: Լինին նոքա նախատել զիս եւ ասել. Ո՞չ շատ իցէ քեզ այն, զի աւերեցեր դու զԵգիպտոս եւ սատակեցեր կորուսեր զժողովուրդն. զի՛ եկիր դու դարձեալ այսր. միթէ պատրել հանե՞լ կամիս դու զմեզ յանապատ, սատակել կորուսանել եւ զմեզ եւս, որպէս սատակեցեր կորուսեր դու զժողովուրդն՝ զոր հաներ յերկրէն Եգիպտացւոց:

ԵՓՐ· ԵԼՔ· Զ:

Գ· Բոլոր շաբաթուընեան օրինակ:

Ա· Երդ՝ ի մեւս եւս գլուխ տարւոյն, սկսանէր խոսրով թագաւորն Հայոց գունդ կազմել եւ զօրս բովանդակել: Գումարել զզօրս Աղուանից եւ զվրաց. քանալ զդրունս Ալանաց, եւ զնուրոյ պահակին: Հանել զզօրս Հոնաց, ասպատակ դնել ի կողմանս Պարսից: Արշաւել ի կողմանս Ասորեստանի, մինչեւ ի դրունս Տրսբոնի, աւար առեալ զերկիրն ամենայն՝ յապականութիւն դարձուցանէր զչինականիստ քաղաքացն եւ աւանացն ցանկալեաց. զՀէն երկիրն ամենայն թափուր եւ աւերակ թողոյր. ընդել ի միջոյ ի բաց կորուսանել, խլել քակել հիմն ի վեր ջանայր առնել: Համարեր բառնալ զօրէնս տէրութեանն Պարսից: Ուստ եդեալ միանգամայն վրէժ խնդրել մեծաւ քինութեամբ զանգանեն իւրեանց ի տէրութենէն. սպառ սպառս ջանայր զվրէժ խնդրել մեծաւ քինու նախանձաբեկ լինելով. մեծամեծս վաքայր, ի բազմութիւն զօրացն ապաստան եղեալ, եւ ի քաջութիւն զօրաց յուսացեալ. վաղվաղակի ի թիկունս հասանէին մեծաւ բազմութեամբ ժիր եւ քաջ առն եւ ձիոյ, եւ բուռն կազմութեամբ Աղուանք, Լիւինք,

եւ ճիղեք, կասպք, եւ այլ եւս որ ի սմին կողմանց, զի զվնէժ արեանն Արտեւանայ խնդրեսցեն:

Օ. Թէպէտ եւ էր ինքն ի մեծի տրտմութեան՝ վասն բնութեան եղբայրութեան ազգատոհմին, զի հնազանդեցան եւ ի ծառայութիւն մտին համբարձելոյ թագաւորութեան Սահրացոյն, եւ ընդ նմին միամտեցան: Զի էր խոսրովու եւ գեսպան արարեալ զի իւրեանց տոհմայինքն ի թիկունս եկեսցեն, եւ նոցա ընդդէմ կայցեն ընդ նորա թագաւորութեանն: Անտի սմա ձեռն տուեալ ի կողմանց քուշանաց, եւ յայնմ մարզէ, եւ յիւրեանց ի քուն աշխարհէն, եւ ի քաջ ազգաց եւ ի մարտիկ զօրացն, զի ի թիկունս հասցեն: Սակայն տոհմքն եւ ազգապետքն, եւ նախարարքն, եւ նահապետքն Պարթեւաց ոչ լինէին ունկնդիր. զի միամտեալք եւ հաւանեալք եւ նուաճեալք էին ի տէրութիւնն Արտաշրի, քան ընդ տէրութիւն իւրեանց ազգատոհմին եւ եղբայրութեանն: Սակայն առեալ խոսրովու զբազմութիւն զօրաց իւրոց, եւ որ ուստեք ուստեք եկեալ հասեալ էին ի թիկունս օգնականութեան, նիզակակից գործոյն պատերազմի: . . .

ԱԳԱԹ. Ա:

Բ. Զուեցաց խաղաց գնաց Ցուգա ի միջնաբերդ ամրոցէ անտի եւ եկն բանակեցաւ ի Բեթսաքարիա, դէմ յանդիման բանակի արքային: Կանխեաց ընդ առաւօտն թագաւորն, առ զբանակն՝ տարաբանակեցոյց ի միջոյ անտի ըստ ճանապարհին Բեթսակարիայ. եւ զզօրսն սփռեաց ճակատեցոյց ի մարտ պատերազմի. փող հարին, կազմեցին պատրաստեցին զփիղսն, ճաշակեցուցին յարիւն խաղողոյ, ի զմուռս եւ ի գինիս: Եւ կարգեցան բաշխեցին ի գունդս գունդս. եւ կարգեցին առ փիղ փիղ հազար հազար այր սպառազէն, եւ պահապան գլուխ գնդիցն հինգհազար հեծեալ վառեալ նժոյգ ի ձեռն պահապան գնդիցն. զի ուր եւ կայցեն գազանքն՝ կայցեն եւ նոքա, եւ ուր եւ գնայցեն՝ գնայցեն եւ նոքա: Եւ վանդակապ մարտկոցս մինչեւ յիւրաքանչիւր ի վերայ փղացն կազմեցին, եւ զփղապանն ի վերայ գլխոյն նստուցին:

Եւ զայլ պրուժին յայլ եւ յահեակ թեւս գնդին կազմեցին: Իբրեւ անտի արեգակն ծայրս արձակէր, առհասարակ ի զրահաւոր պատեռազէն պղնձապատ վահանացն նշոյլք զերամբքն փայլատակէին, եւ ճառագայթք հատանէին իբրեւ ի փայլատականց հրոյ: Եւ երկայնէր ճակատն, զեղոյր որ զբարձամբք լերանցն, որ զձորովք եւ զվորովք եւ զդաշտիւք. եւ խաղային յառաջ առհասարակ կարգեալք եւ կազմեալք. միաբան շարժէին առհասարակ ամենեքին որ լսէին զձայն բարբառոյ բազմութեանն, զշաչիւն զինու, զշառաչիւն զերիւարացն Թնդիւն, զոտնաձայն վահանաւոր վառելոցն: Եկն եհաս Յուդա իւրով գնդաւն, կարգեցաւ կազմեցաւ ճակատեցաւ պատրաստեցաւ, յարձակեցաւ ի դիմի հարաւ գնդի Թագաւորին. յայնմ տեղւոջ յանդիման Թագաւորին վեցհարեւր հեծեալ սպառազէն դիմաւալ կացուցանէր յանդիման Թագաւորին: Յայնմ վայրի դէտ ակն ի վեր ամբառնայր եղիազար աւարան, տեսանէր մի ի գաղանաց անտի վառեալ զարդարեալ, ի զէն արքունի վառեալ. եւ նշանս արձակեալ, համարեցաւ Թէ արքայն իսկ ի նմին իցէ: Յարձակեցաւ ի վերայ գնդին՝ յայլ յահեակ կոտորեաց, չոգաւ մինչեւ եհաս ի փիղ անդր նշանաւոր, զէն վերացոյց եւ եմուտ ի ներքոյ. եհար եւ անդէն կործանեաց. եւ էջ նստաւ փիղն ի վերայ, եւ գնա անդէն ճմլեաց: Ա. ՄԱԿԱ. Զ. 32—46:

Գ. Ի հանդիսի աստ արտաքին աշխարհականքդ յորժամ բռնաւոր մարտիկ զոք մեծահզօր յաղթական, պսակեալ ուստեք լսիցեն, համագունդ խուռնեալ Թաց առհասարակ ամենեքեան ի վերայ դիմեն, զի տեսանել եւ զննել զմեծասքանչ զօրութիւն եւ զհմաստութիւն ճարտարութեան զամենայն մարթասցեն: Եւ անդ է տեսանել զժողովս բիւրաւորաց սրտի ժոզք ոգւովք եւ մարմնովք զիւրաքանչիւր աչս արձակեալ ի տեսանել. զի մի ինչ իւիք իրօք յորմէ որ ինչ ի մէջ նոցա գործեցի, վըիպեալ գտանիցին: Դարձեալ Թէ եւ յերգս արուեստականաց զոք պաճուճեալ ի մէջ նոցա պատմեսցեն, մի անգամ դէմ եղեալ առաւել

քան զՀանդէս ընուն զասպարիզացն տեղի. եւ յամենայն կարեւոր իրացն լքեալ, մեծաւ յօժարութեամբ եւ փութով ելեալ նստին. զի զերգս արուեստականաց եւ զերին երին զարդարելոցն առ ընդ միմեանս կշռելով՝ որ ինչ ընտիր իցէ լաւութեամբ, զայն գտանել ինչ մարթասցեն: Եւ այս արտաքին խառնաղանճ բազմութեան: Ապա եթէ ճարտարապետք հանդերձացն ճախարակեայս սեթեւեթեալս բանիւք փիլիսոփայք ի մէջ մատիցեն. քանզի գոն եւ նոցա թատերք եւ հանդէսք նուագաց. կոփիւնք եւ անհնարին կշռութիւնք եւ ընտրութիւնք բանիցն ասացելոց: Իսկ արդ եթէ ճարտարութեան բանիցն իմաստութեան, եւ քաղցրութեան երգոցն արուեստականաց, եւ բանութեամբ քաջութեան արանցն ճգնութեանց այնչափ միագունդ միախառն ի լսելիս եւ ի տեսանելիս մեծաւ յօժարութեամբ դիմեալ շուրջ նստեալ դիզեղրին, որչափ պարտ եւ պատշաճ է փոյթ եւ յօժարութիւն մեծաւ պահանջմամբ առ մեզ մատուցանել: Զի իբր ոչ եթէ լկտութիւն ինչ երգոց արուեստականաց, եւ ոչ ընդունայնապարծ բանութիւն ըմբռչաց մերկամարտիկ ճգնութիւն պատմելոց եմք, եւ ոչ զճարտարութիւն հանդերձացն, այլ աստուածեղէն շնորհօք ի լեզուն տատանելոց: Եւ անդ էր սքանչելիս ի վերայ սքանչելեաց տեսանել. զի այնչափ էր գոչիւնն եւ բարբառն. եւ ոչ էր ձայն չարաձայն, եւ ոչ խիստ դժկամակ լսելեաց. այլ քաղցր քան զամենայն երգս արուեստականաց ցանկալի եւ անձկալի եւ ուախիւք խնդրելի. զի քաղցրացուցանել մարթէր զամենայն միտս եւ զլսելիս: Եւ ի վերայ այսր ամենայնի սրբագոյն սոսկալի եւ զարմանալի. եւ այնչափ լի էր անճառ ճառիւք, եւ այնչափ բարութիւնս յանձին բարձեալ բերէր, մինչ զի որք միանգամ զնոսա ընդունէին, զանձինս երկրակոխս այնուհետեւ ի մարդիկ չհամարէին. այլ ի վեր յերկինս բնակեալ ի հրեշտակաց վիճակս, զերկրաւոր բնակութիւնս յերկինս հաստատէին: ՈՍԿ· ՅՈՎՀ· ՅԱՒԱՆՆՈՒ·

ԳԼՈՒԽ ԺԹ.

ՎԵՐԾԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՑ

ՎԵՐԾԱՆՈՒԹԻՒՆԸ, որ կարդալ ըսել է, Հին քերականին այսպէս կը սահմանէ. Վերջաւորութիւն է մասն՝ եղելոցս կամ ըստ ըղձոց առվիւրք յոլովելիս. այս ինքն վերծանութիւնը քերականութեան մէկ մասն է, որ առանց սխալի լսողին առջեւը կը բերէ թէ եղեալ, այս ինքն ոտանաւոր խօսք ըլլայ, եւ թէ չըռէիր, այս ինքն կարգաւ գրուած պարզ խօսք ըլլայ:

Աղէկ կարդալու համար երեք բան պէտք է. նախ ամէն բառ իր յատուկ գրովին արտաբերել: երկրորդ՝ աղէկ շեշտել կամ բթել. եւ այլն: երրորդ՝ խօսքին վայելչութեան համաձայն շատ կամ քիչ շունչ առնել: Առաջինը կ'ըսուի ուղղագրութիւն, երկրորդը՝ տառադարձութիւն, երրորդը՝ պրոսոդիա:

Ա. ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻԱՆ ՎՐԱՅ:

Ուղղագրութեան գործքն է աղէկ միտ դնել որ կարդալու եւ գրելու ատեն գրերը սխալ չարտաբերուին, կամ իրարու տեղ սխալ չդրուին: ինչպէս ծն ու տեղ, եր եի տեղ, ուն ին տեղ, չն շի տեղ, շն սի եւ չի տեղ. եւ այլն:

Բ. ՏԱՌԱԴԱՐՁՈՒԹԻԱՆ ՎՐԱՅ:

Այն նախնիք զանազան առոգանութեան նշաններ ունէին, որոնք հիմակուան ատենս չեն բանիր:

Հիմա բանածներն են՝ շեշտն ու պոռոյիը:

Շեշտը՝ որ ասանկ (՛) նշան մըն է, ան բառին կամ ան վանկին վրայ կը դրուի, որն որ զարնելով պիտի արտաբերուի: Անոր համար բայերուն հրամայական եղանակին վրայ, բացառական կամ ստորասական մակբայներուն վրայ ու կոչականին վրայ հասարակօրէն շեշտ կը դրուի:

Ո՛ղջեակ, լե՛ր դո՛ւ ողջմած եւ արդար, զի բարւոյ լինիցի ի՛եղ:

Որ ո՛ւմն կամիցի գործել, եւ կերիցի մի՛

Իսկ անուններուն, դերանուններուն ու մակբայներուն վրայ յարմարութեան ու վայելչութեան նայելով կը դրուի:

Պարոյկը՝ որ ասանկ (՞) նշան մըն է, հարցական խօսքի վրայ կը դրուի:

Ընդե՞ր արդեօ՞ք ես: Կերա՞ր արդեօ՞ք:

Ո՞ր տեսանես: Զի՞նչ ըսէր ըսէիցեր:

Գ. Տրոհումեան վրայ:

Տրոհութեան նշաններուն անուններն ասոնք են. Բա՛ր, Սպորակէտ, Կէտ, Վերջակէտ:

Վերջակէտը՝ որ ասանկ (:) նշան մըն է, ան աւելն կը դրուի, երբ որ խօսքն ամբողջ կը լմընայ, ուր մեծ հանգիստ կամ՝ շունչ պէտք է առնել, ինչպէս անթիւ տեղեր օրինակը տեսար:

Կէտը՝ որ ասանկ (.) նշան մըն է, ան աւելն կը դրուի, երբ որ թէպէտ խօսքին իմաստն ամբողջ է, բայց ուրիշ ամբողջ խօսքին մասն է, ուր քիչ մը կանգ առնելու է. ինչպէս,

Որդի՛ խորթերէ հնազանդ է հօր. որդի՛ անհնազանդ է կրօ՛ոջ եղբօր:

Որդի՛ նմոռոո՛ն օրթի՛ ոտնէ չնայր. որդի՛ անմիտ պըրտո՛ւնկն է մօր:

Ստորակէտը՝ որ ասանկ (,) նշան մըն է, ան աւելն կը դրուի, երբ որ խօսքն իր դիմաւոր բայն ունի, բայց միտքն ամբողջ չէ, եւ ուրիշ խօսքէ կախում ունի, ուր քիչ մը պէտք է կենալ՝ առանց մեծ շունչ առնելու:

Ան՝ ընչ յերթոսպղէմ, եւ կացոյց է վերայ աշտարակի փառին, եւ սակ ոչ եղեւ որդի ես Ասորոծոյ, սրկի պեղպասող է վայր:

Ո՛ւրիշը՝ որ ասանկ (՝) նշան մըն է, շատ տեղ կը բանի:

Նախ երբ որ բայն ու իր խնդրին մէջ ուրիշ պարբերութիւն մտնելու ըլլայ. ինչպէս,

Ածինայնի՝ որ խնդրէ է ուն, պոռ: Հոս ածինայնի խընդիր է տալ բայն. որ խնդրէ է ուն՝ երկուքին մէջը մտաւ է:

Երկրորդ կը դրուի ստորակէտի տեղ, երբ որ երկու դիմաւոր բայ իրարու շատ մօտ ըլլան։

Ցոր պոռն մրանիցէ՝ անդր ափքէ։

Տեսանելով թեսցեն՝ եւ մի թեսցեն, եւ լսելով լսէցեն՝ եւ մի խմացցին։

Երրորդ՝ երբեմն սկզբնաւորական շաղկապներու վրայ, պայպէս, Ադը՝ եւ ոչդ՝ Իսկ ոչդ՝ եւ այլն։

Տրոհութեան կը վերաբերի դիտնալը թէ բառերն ինչպէս բաժնելու է որ բաժանումը կամ գրաադարձը սխալ չըլլայ։

Ադը այնպէս պէտք է բաժնել, ինչպէս որ կ'արտաբերուի։ Ուստի ինչպէս որ խօսքի մէջ չենք ըսեր քոր-է, պան-ակ, գէթ-ուր-է-ն, հապա՝ քո-րէ, պա-նակ, գէ-թուր-ինչ-ն, նոյնպէս ալ գրելու ատեն բաժնէ։

Ուստի թէ որ բառ մը երկու ձայնաւորի մէջ մէկ բաղաձայն ունենայ, ան բաղաձայնը ետքը եկող ձայնաւորին վրայ պէտք է դնել. ինչպէս պէրոչ՝ պէ-րոչ, պոպէ՝ պո-պէ։

Այս կարգէն դուրս կ'ելլեն բարդ բառերն ու բաղադրեալ մասնիկները, որոնց բաղաձայնը թէեւ երկու ձայնաւորի մէջ ինայ, չեզատուիր. ուստի չեբաժնուիր ըն-պառնայն, յայ-նոքյակ, ա-նաբժան, ա-նաբդ։ Հապա՝ ընդ-առնայն, յայն-ոքյակ, ան-աբժան, ան-աբդ։

Ինչ որ թէ որ բառ մը երկու ձայնաւորի մէջ երկու կամ երեք բաղաձայն ունենայ, ան բաղաձայներէն միայն մէկը ետեւի ձայնաւորին քովը պէտք է դնել. ինչպէս եղբայր՝ եղ-բայր, Ներքման՝ Ներք-ման։

Թէ որ երկու ձայնաւոր միր քովէ քովէ գալու ըլլան, ան առեն կրնան իրարմէ զատուիլ. այսպէս, գոր-ծէ-լն, Մա-րի-ամ։

Ինչ որ ա-, է-, ո-, ու եւ ան երկբարբառ ձայնաւորներն իրարմէ չեն զատուիր, ուստի չեբաժնուիր ա-ւէ-պէս, համ-բա-ւել, ապեղձո-ւած, է քարյո-ւէ։ Հապա ա-ւետիս, համ-բա-ւել, ապեղ-ձուած, է քար-յուէ։

Ինչ որ ձայն չ միրը երբ որ բառի մը ետքը գիրը ըլլայ՝ ձայն չիհաներ. ինչպէս, ձուայ, աչ, եւ այլն։ Ինչ որ թէ որ բառի մը սկիզբը գրուելու ըլլայ

բարակ հի ձայն կը հանէ. այսպէս, Ցակոբ, Ցոբո-ՙնէ: Ասոր համար ց բաղաձայնը թէեւ երկու ձայնաւորի մէջ մտնէ, եւթի եկող ձայնաւորին վրայ չիդրուիր, հապա առջինին, այսպէս, ոչոյ-ՙնէն, ձոյ-ՙան:

Ըս ալ պէտք է գիտնալ որ բառերը բաժնելու առեն ուր որ ը զօրութեամբ կայ, պէտք է ներգործութեամբ դնել. այսպէս, ընա՝ ըղ-նա, դնել՝ դը-նել:

Մնացած մէկ-մէկ նշանագիրներուն վրայ:

Դիւրին կարդալու համար քանի մը նշանագիրներ ալ կան, որոնց անուններն ասոնք են՝ ֆակիէթ, ենիսմեայ, ֆակիէթ, պաթուաքիէր, երկրեակ, եւ այլն:

Ֆակիէթը՝ որ ասանկ (՝) նշան մըն է, էին եւ տեւը կը դրուի, երբ որ նախադիր կ'ըլլայ. այսպէս, ՚է, ա՚է, եւ այլն. բայց ասիկայ աւելորդ բան մ'ըլլալով՝ կամաց կամաց կը վերնայ:

Ենիսմեայ՝ որ ասանկ (֊) նշան մըն է, տողին վերջի ծայրը կը դրուի. երբ որ բառը պէտք ըլլայ կիսել, ու կը ցուցընէ որ բառն ամբողջ չէ:

Փակիէթը՝ որ ասանկ (՝) նշան մըն է, ան առեն կը գործածուի, երբ որ խօսքի մէջ դրսէ ուրիշ խօսք մը կը մտնէ, որն որ կամ առջի խօսքին իբր թէ մեկնութիւն կամ համառօտ ծանօթութիւն մըն է. ինչպէս,

Ընդհէր ու կոբե առնել է մեղ երկիւղն Աստուծոյ ըսեն
(որպէս ասաց ան է սբեղոն) ըղ կորով է առնել ահ
Տեառն կամ ըղձն:

Պաթուա՝ որ ասանկ (՚) նշան մըն է, համառօտուած բառերուն վրայ կը դրուի որ ամբողջ կարդացուին. այսպէս, Ցա՚, Ցիսուս, Նո՚. Նոցա. Աս՚, ամենայն, իսկ Պաթուաքիէր՝ վրան պատուով աննշան ձեւ կամ գիր մըն է, որն որ ամբողջ բառի տեղ կը դրուի. այսպէս, ա՚, այս ինձ. եւ այլն: Բայց ասոնք կամաց կամաց կը վերնան:

Երկրեակը կամ Զոյգ գիծը՝ որ ասանկ (՞) նշան մըն է, ան առեն կը դրուի, երբ որ բառն ամբողջ չիդրուիր. այսպէս, Ցովհ՞. Ոսկեբ՞. այս ինքն՝ Ցովհան Ոսկեբերան:

ՅԱԽԵԼՈՒԱՆՔ

ԶԱՆԱԶԱՆ ԶՐՈՑՑՔ Ի ԽՐԱՏ ԵՒ Ի ԶՔՕՍԱՆՆՍ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ

Ա.

ՑԱՂԱԳՍ ԱՍՏՈՒԾՈՑ
Վ. Պետրոսեան, Աշխէրտ:

Վ. Պետրոսեան. Օ՞ւնշ կարծես, որդեակ, յորժամ շուրջ հայեցեալ տեսանես զմարդատեսիլն ծաղկօք զարդարեալս, զծառս պտղովք լցեալս եւ զդաշտս արմտեօք առատացեալս: Ցորժամ տեսանես զձկունս ի ջուրս, եւ զթռչունս յօդդ: Կարծիցե՞ս զայս ամենայն ըստ դիպաց եղեալ:

Աշխէրտ. Չետին անմտութեան է յայդպիսի անաստուած խորհուրդս մտաբերել:

Վ. Ասպա ո՞վ որ գոյացոյց զերկինս եւ զերկիր, եւ որ ինչ միանգամ ի նոսա արարածք իցեն:

Ա. Աստուած, որ միայն կարէ ի չգոյէ ի գոյ ածել զարարածս:

Վ. Արդարեւ յիրաւի Աստուծոյ արարածք են երկինք, աստեղք, արեգակն եւ լուսին: Երկիր, հուր, ջուր եւ օդ. մարդիկ եւ անասունք, ձկունք եւ թռչունք երկակենցաղք, որդունք եւ ճճիք բազմատեսիք: Բոյսք, ծառք, պտուղք եւ արմտիք: Ծով եւ լիճք, լերինք եւ ձորք, վէմք եւ մետաղք: Այլ արդ՝ ասէ ասա ինձ, գիտե՞ս համբուն՝ թէ է Աստուած:

Ա. Այո՛ յանհամար գործոց նորա հաւաստեաւ գիտեմ թէ է Աստուած:

Բ.

Վ. Ո՞վ ստեղծ զքեզ:

Ա. Աստուած, որ ետ ինձ զհոգի եւ զմարմին, զկերակուր, զըմպելի եւ զհանդերձ, եւ պահէ զիս ողջ մարմնով, եւ պլովք եւս բիւրապատիկ երախտեօք ճոխացուցանէ:

Վ. Սիրէ պատուականագոյն ես դու քան զանբան կենդանիս:

Ա. Այո, զի մարդ եմ, եւ գոյ յիս հոգի բանական, յորմէ վըճիռ են ամենայն ազգք կենդանեաց:

Վ. Չիցէ արժան մեծապէս գոհանալ զԱստուծոյ մերմէ՝ զՀօրէն գթութեանց, որ այսպիսի անզուգական պատուով պատուեաց զմեզ:

Ա. Արդարեւ որ ոչ լիաբերան գոհանայ զԱստուծոյ, անարժան է զարեւ տեսանելոյ, եւ անարժան է կենաց:

Գ.

Վ. Ո՞ւր է Աստուած բարեխնամ տեսուչ մեր:

Ա. Աստուած մերձ է առ ամենեսեան, որպէս եւ Առաքեալ վկայէ, թէ ոչ հեռի էակ է յերկոսին՝ ապրիմք է ունիմք: Զիք տեղի խաւարին՝ աներեւոյթի յաչաց նորա: Եւ ոչինչ կարէ թագչել ի նմանէ, ոչ բան, ոչ խորհուրդ, եւ ոչ ինչ ի ծածկելոցն ի սրտի:

Վ. Օգոյշ լեր, արդեակ, ոչինչ գործել կամ խորհել յորոց օրէնքն Աստուծոյ հրաժարեցուցանեն զմեզ: Չի թէպէտ եւ կարես խաբել զմարդիկ, այլ զԱստուած ոչ բնաւ: Այլ յորժամ բարիս գործես, ուրախ լեր, զի վկայ ունիս քեզ զամենատես ակն, որ հատուցանէ իւրաքանչիւր ըստ գործս իւր:

Դ.

Վ. Կարե՞ս տեսանել զԱստուած զգալի աչօք:

Ա. Ոչ բնաւ, զի անմարմին է, եւ որոյ ոչ է մարմին, աներեւոյթ է աչաց, այլ մտաց իմանալի է:

Վ. Ո՞չ ապաքէն եւ ի քեզ իսկ կրի բնութիւն իմն՝ որ ոչ անկանիցի ընդ տեսլեամբ ական:

Ա. Այո, հոգին, որ է պատճառ կենդանութեան մարմնոյ:

Վ. Ո՞րչափ է զօրութիւն Աստուծոյ:

Ա. Աստուծոյ զօրութեան չիք սահման: Ամենայնի կարող է, եւ չիք ինչ անհնարին առ ի ԱԱստուծոյ: Ասան որոյ տէր ամենակալ է անուն նորա:

Վ. Պա զգոյշ լեր, զի մի արտաքոյ օրինաց նորա գործելով անհաճոյ լիցիս յաչս նորա: Եւ ով որք յարարածոց կարէ ապրեցուցանել զքեզ ի ձեռաց

նորա: Զօրացիր ի հրամանս աստուածպաշտիս, եւ առաւել յԱստուծոյ երկիցես քան ի մարդկանէ:

Ա. Օ՜ի է ինձ երկնչել, եթէ Աստուած ամենակալ ընդ իս է: Ճշմարիտ է քան Առաքելոյն, որ ասէ. Եթէ Աստուած ի մեր կոյս է, ո՞վ կայ մեզ հակառակ: Վասն որոյ այր քաջայայս յԱստուած, խաղաղ եւ անդորր սրտի վիճակի:

Ե.

Վ. Օ՜իարդ կարես գիտել, եթէ բարեբար է Աստուած:

Ա. Ի բազմապատիկ երախտեաց նորա, յորս օր ըստ օրէ վայելեմք անբաւ առատութեամբ, մինչեւ անաստուած մտաց է յայսպիսի եւ յայսչափ երախտեաց միջի յերկեցոյս անկանել զբարերարութենէն Աստուծոյ:

Վ. Ապա Աստուած խնամո՞ զմարդիկ:

Ա. Այո, Աստուած նախախնամող զօրութեամբ վարէ ոչ միայն զմարդիկ, այլեւ զանասունս եւ զանշունչ տարերս: Զայսոսիկ արարածք իւրեանց գեղեցիկ կարգաւորութեամբ իբրեւ խօսուն բերանով զաբարչէն պատմեն:

Վ. Ո՞վ ոք ծայրագունին արժանաւոր է սիրոյ:

Ա. Այն Աստուած, զոր պարտիմք ոգւով չափ սիրել, ի վեր քան զծնողս եւ զամենայն սիրելիս, վասն ազգի ազգի խնամոց նորա առ մեզ:

Վ. Արդարեւ ոչ բաւեմք սիրել զնա եւ պատուել արժանի պատուով:

Զ.

Վ. Որ՞ եթէ ամենեքեան հաճո՞յ են Աստուծոյ:

Ա. Ոչ. միայն աստուածասէրք՝ որք Աստուծոյ իբրեւ հօր հնազանդին, սիրելի են նմա: Իսկ չարասէրքն, որք ապստամբ են ի հրամանաց նորա, եւ անպատկառ յօրինաց ի նեղըս ի մեզ բնաւորելոց, ատելի են յաչս նորա. զի Աստուած սուրբ է, եւ ատէ զամենայն անօրէնութիւն:

Վ. Եթէ Աստուած արդար է, ապա դատի

զմեղաւորս: Եւ զինչ պատուհաս սահմանեաց վասն մեղաւորաց:

Ա. Կայ մեայ մեղաւորաց արդար դատաստան եւ դառն պատուհաս յաւիտենից, զոր ունին լուծանել ի կեանս որ յետ մահու:

Վ. Ապա զգոյշ լեր մի ինչ գործել անհաճոյ Աստուծոյ, զի վերջին սահման չարեաց է անկանել ի ձեռս բարկութեան ամենակալ դատաւորին:

Է.

Վ. Օ՜ինչ խոստացաւ Աստուած արդարոց:

Ա. Օ՜անանց երանութիւն ի փառս արքայութեան երկնից:

Վ. Ո՞շմարտիւ այդ այդպէս է:

Ա. Այո՛, զի Աստուած խոստացաւ անսուտ բերանովն, եւ հաստատեալ է ի հոգիս առաքինեաց թէ վըիպէ ի խոստմանցն եւ ոչինչ, այլ ամենայն անվրէպ ի գլուխ ելանէ:

Վ. Ո՞վ զարթոյց զմեզ յաւետիս խոստմանցս պսոցիկ:

Ա. Յիսուս Քրիստոս, որ հազար ուրախարեր յիսուն եւ վեց ամաք յառաջ եկաց ի հրէաստանի, եւ իւրով վարդապետութեամբ եւ մահուամբ զոյս յարութեան եւ արդար հատուցման մեզ հաւատարմացոյց:

Վ. Վոհացիր զպարգեւացս, եւ զամենայն աւուրս կենաց քոց կատարեա զկամն նորա, որպէս զի մասին սրբոց՝ որ պատրաստեալ է պատուիրանապահ համբերողաց, արժանի լինիս:

Ը.

ՑԼՂԸԳՍ ՑԸՒՆԵԼՈՑ Ի ՔՆՈՑ

Պեթրոս, Պաւղոս:

Պեթրոս. Օ՜արթիր, պա՛ւղէ, զարթիր, ընդէ՞ր ննջես. ժամ է արդ ի քնոյ զարթնուլ:

Պաւղոս. Գնա, եղբայր, գնա, մի աշխատ առներ զիս, զի սակաւին չեւ է իմ բաւական ի քուն եղեալ:

Պեպ. Վիշերն էանց, եւ առաւօտն ծագեցաւ, ժամ է արդ երթալոյ ի դպրոց:

Պաա. Ամօթ արա ինձ սակաւիկ մի, զի յերեկոյին կարի վաստակեալ մտի ի քուն:

Պեպ. Ոչ թողից զքեզ մինչեւ ոչ ելանիցես յանկողնոյ: Ո՞չ գիտես թէ զնարդ իմաստունն յանդիմանական բանիւ վարի առ ծոյլն. թէ որպէս Դռաբտ ջրէն է ձինաւոջ, այսպէս վատ է մանկեա ի քէն:

Պաա. Օ՜ի եղեւ քեզ այսօր, զի այսպէս վաղ քաջ ի հաւախօսի եկեալ՝ չտաս ինձ թոյլ առ վայր մի հանգչել յաշխատութենէս:

Պեպ. Օ՜ինչ ասես, ապաքէն անց պահ մի առաւօտուն:

Պաա. Վրանի՞ ժամք են աւուր:

Պեպ. Երեք, եւ գրեթէ ուսայ ի բերան զհամարն իմ:

Պաա. Վա՜յ ինձ զի հեղգութեամբ ծախեցի զժամանակն: Յարեայց վաղվաղակի. ներեա սակաւիկ մի մինչեւ պատրաստ լինիցիմ:

Թ.

Ասոռաձոռոբ, Խոռով:

Ասոռաձոռոբ. Ընդ զարթեար այսօր ի քնոյ:

Խոռով. Ի մեռասաներորդ ժամու գիշերոյ:

Ա. Օ՜ինչ գործ գործեցեր՝ իբրեւ յարեար ի քնոյ:

Խ. Ալաս առաջին գոհացայ զԱստուծոյ, որ ետ ինձ զգիշերս խաղաղութեամբ անցուցանել:

Ա. Աբդարեւ մեք բանաւորքս պարտիմք անպակաս գոհութիւնս առ Աստուած մատուցանել, վասն անբաւ երախտեաց Նորա առ մեզ: Օ՜ինչ յետ այնորիկ:

Խ. Աբկի զենեւ զՀանդերձս, լուացի զձեռս եւ զերեսս իմ. եւ ապա սկսայ ուսանել ըստ Հանապազորդ կարգի:

Ա. Խարուզք է, ջանա այսպէս օր ըստ օրէ յառաջադէմ լինել:

Ժ.

ՑԱՂԱԳՍ ԸՆԹԵՐՑՄԱՆ

ՄԱՐԻՈՆ, ԹԱՓԵՈՆ։

ՄԱՐԻՈՆ. Ո՛ղբայր, զի՞նչ է այս՝ զոր ի ձեռին ունիս։

ԹԱՓԵՈՆ. Վկայականութիւն, որպէս եւ տեսանես։

Մ. Վասն ի բերան զհամարն։

Թ. Դուն եւս ուսայ, եւ այժմ պատրաստիմ երկրորդել զմիանգամ ուսեալն. զի հաստատուն լինի եւ մի հարեւանցի ինչ։

Մ. Ընդէ՞ր հանապազօր կրկին ուսանիմք, զոր յերեկն ուսաք։

Թ. Ընդէ՞ր հրամայեաց վարդապետն։

Մ. Ուայ զպատուէրն, այլ զպատճառն հարցանեմ, թէ ընդէ՞ր այնպէս հրամայեաց։

Թ. Ո՛ւ ի սերտել ի միտս զնորոգ ուսեալն։ Եթէ զբ ոչ ոտոգէ օր ըստ օրէ զնորատունկ բոյս՝ վազվազակի ցամաքի. նոյնպէս եւ որ զմիանգամ ուսեալն թողու անյիշատակ, դիւրաւ մոռանայ։

Մ. Ո՛ղջեմ զքեզ, պատմեա ինձ եղբայրաբար սիրով, թէ զնծրդ ուսանիս, զի տեսանեմ զքեզ զբաղմամբ աշակերտակցաց իմովք յոյժ գերազանցեալ։

Թ. Ո՛հա պատմեմ քեզ զամենայն յանկեղծ մտաց։ Զի ոչ շատանամ մի անգամ ուսանելով, այլ երկից եւ երից փորձեմ զնոյն, զի ի խոր տնկեսցի ի միտս իմ։

Մ. Յանկամ հարցափորձիւ քննել զքեզ, եւ տեղեկանալ վասն աւուրս ընթերցուածոյ։

Թ. Ես ինձ կարի ախորժելի է, այլ դու քաջ միտ դիր, զի եթէ անկանիցի բառ կամ բան ի բերանոյ իմմէ, յիշեցուսցես անվերի։

ԺԱ.

ՑԱՂԱԳՍ ՀՆԱԶԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ԱՌ ԾՆՈՂՍ

ՎԲՐՈՆԷՍ, ԱԲԻՈՓՈՂԷՍ։

ՎԲՐՈՆԷՍ. Ընդէր քո, որպէս լուայ, դարձաւ Յեգիպտոսէ։

Աբէսաղէս. Այո դարձաւ, յաւուր ուրբաթու յերեկոյի:

Վ. Պաքէն ծանր է քեզ գալուստ նորա:

Ա. Ինդէր, մանաւանդ թէ կարի ուրախ եմ ընդ գալուստ նորա: Բայց զի՞ է քեզ, զի յայդպիսի միտս բերիս:

Վ. Թերեւս ի լինել նորա ի բացէ, կարէիր ըստ մտի շրջել:

Ա. Ես գիտեմ զինչ ակնարկէ ըստ մտի շրջելն: Ես ի մի եւ ի նոյն շաւղաց վերայ գնամ եթէ հեռի իցէ հայր իմ եւ եթէ մերձ: Խաղամ, եթէ դէպք ժամանակին այնպէս պահանջեն: Ես բնաւ մեկնիմ ի տանէ, բայց եթէ վասն կարեւոր պիտոյից հրամանաւ մօր իմոյ:

Վ. Ես մօր եւս քո այնչափ հնազանդ բարս ցուցանես:

Ա. Ինչ խորհիմ ընդ հայր եւ ընդ մայր: Ո՞չ ապաքէն միապէս օրինադրեն տանտաբանեայ պատգամքն զՀօրն եւ զմօրն պատիւ, թէ Պատուեա զհայր քո եւ զմայր:

Վ. Բարդարեւ զամենայն զոր ասացեր, արդար խօսեցար:

Ա. Ինդէր պղշաի հակառակեցար յայն ինչ, զորոյ ինքնին գիտէիր զճշմարտութիւնն:

Վ. Ու ի ճանաչել զանշարժութիւն մտաց քոց ի բարին:

ԺԲ.

ՑԱՂԱԳՍ ՅՐՏՈՒԹԵԱՆ ԶՄԵՐԱՑՆՈՑՆ

Գրէպոր, Նեբսէս:

Գրէպոր. Տես, քանի բռնութիւն է օդոյ, որպէս սաստկութեամբ շնչէ հիւսիս: Ո՞չ ապաքէն լաւ եւս էր ամենայն սառնամանեաց եւ դառնաշունչ օդոց անբաւ հեռաւորութեամբ մեկնել ի սահմանաց մերոց:

Նեբսէս. Ես պղպէս, զի ի բաղում իրս պիտանի է ձմեռն եւ սառնամանիք ցրտութեան:

Գ. Ցինչ իրս, աղէ ասա:

Ն. Խոնութիւն հողմոյ ուժգին բախելոյ մարքէ զօդն ի միասակարութենէ, զի եթէ օդ ան-

շարժ կայր ի կայանի, անթիւ մահուընս գործէր ա-
պականարար գոլորշեաք։

Գ. Ա՛յլ զի՞նչ օգուտ մատակարարէ ձմեռն
անբերելի սառնամանեաց։

Ն. Ոչնչաք եւ ամենայն ծառատունկք եւ երկիր
ամենայն եթէ ոչ առցին զձմեռն եւ սառնամանիք
ոչ պնդէին զերինս, արմատք խոտոց ոչ պարարէին։

Գ. Եւ ընդէր է զի ի ձմերայնի երկիր պնդի,
եւ ջուրք պաղին սառնամանեաց։

Ն. Այն է պատճառն, զի ի ձմերայնի ճառա-
գայթք արեգական կողմնակի անկանին յայն մասն եր-
կրի, ուր ձմեռն զօրացեալ իցէ։ Եւ կողմնակի անկեալ ճառագայթք տկար են ի ջեռուցանել։ Ասի է եւ անզուգութիւն տուընջեան եւ գիշերոյ, զի ի ձմերայնի կարճին աւուրք եւ յամարայնի երկարին։

ԺԳ.

ՑԱՂԱԳՍ ՃԱՇՈՒ

Մէ՛ոյէլ, Գաբրիէլ։

Մէ՛ոյէլ. Խնդիր մի փոքր խնդրեմ ի քէն, ա-
ղաչեմ մի անտես առներ։

Գաբրիէլ. Եւ ես աղաչեմ զքեզ մեկն եւ յայ-
տնի ասել զամենայն, զի անխափան կատարեմ։

Մ. Խնդրեմ ի քէն այսօր ի միասին ճաշել։

Գ. Խարտոյր է, այլ զգոյշ լեր մի ինչ առաւել
քան զայլ աւուրցն սովորութիւն պատրաստել։

Մ. Դու ինքնին գիտես, թէ որպէս ի մանու-
կութենէ անտի իմմէ վարժեցայ ի ծնողաց իմոց
պարկեշտ լինել ի կերակուրս եւ յըմպելիս։

Գ. Վասնի՞ ժամք են աւուր։

Մ. Երեք։ Մերձ է ժամ ճաշուն, եկ երթիւ-
ցուք ի տուն։

Գ. Իմ այսպէս լուեալ է, թէ արեւմուտք
այլազգ վարին ի թիւս ժամուց։

Մ. Այո՛ այնպէս է. զի առ նոսա հասարակ
օր եւ հասարակ գիշեր միշտ յերկոտասաներորդ
ժամու լինի։ Իսկ առ մեզ ժամք հասարակ աւուր
եւ հասարակ գիշերոյ միշտ փոփոխին։

ԺԳ.

ԺԱՄ ՃԱՇՈՑ

Մէ՛տայէլ, Գաբրիէլ, Եղբայր Նորա Ռափայէլ, Ե՛ս ձա՛ս, Պետրոս անուն.

Գ. Ընդէ՞ր անցեր զբանիւ քով, եւ ետուր յօրինել խորտիկս զանազանս եւ բազմապատիկս, միթէ գա՞յլ կարծիցես զիս եղբայր:

Մ. Վա՛ւ լիցի, սակայն եւ ոչ անարիւն ճպուռն, որ առանց կերակրոյ զօդն միայն ծաւքելով, կամ ի ցօղոյ երկնից կերակրի:

Գ. Ո՞ւր է եղբայր քո կրտսեր Ռափայէլ:

Մ. Նստ առ մեզ է, այլ քանզի կարի փոյթ է յուսմունս, հրաժարեալ է ի մարմնական զբաղմանց:

Գ. Պետրոս, գնա ազդ արա նմա զեկաւորուԼթիւն իմ եւ Թէ ժամ է ճաշոյ:

Ռափայէլ. Ողջո՛ւն ինէ:

Մ. Եւ Գ. Ողջո՛ւն է. եկ առ մեզ, բազմեսցուք:

Ռ. Ներեցէք ինձ, զի ոչ իմացայ զգալիստ ձեր, եւ ոչ հանդիպեցայ ձեզ ըստ արժանի ընդունելութեան ողջունիւ սիրոյ:

Գ. Կանխաւ գիտեմք մեք Թէ որպիսի սերտիւ սիրովք զմիմեանս, եւ վասն ակամայ տգիտութեան ոչ ոք մեղադիր լինի սիրելոյ:

Մ. Արդ՝ քանզի ամենայն ինչ պատրաստ է՝ աղօթս արարեալ բազմեսցուք ի սեղան:

Ռ. Օ՛, ամէն է Թաւն:

Գ. Ցայժ բարւոք է, եւ ինձ կարի ախորժելի:

Մ. Պետրոս. առեալ զկաւառակս՝ բեր այլ փոխանակ նորա:

ԺԵ.

Մ. Արդ՝ բաժանեցի զմիս որթոյն, զո՛ր մանն առաւել ախորժես:

Գ. Որն եւ իցէ, ինձ մի եւ նոյն է:

Մ. Ընջիք զայս մանն, զի փափուկ է եւ համեղ:

Գ. Ուրեմն ցաւ է մեզ, զի զանձնէ քեզ ոչինչ փոյթ է. ես ինքնին մանեաւորեցից քեզ զմեւս մանն:

Մ. Ես ի սեղանի չհրաժարիմ ի կերակրոց։

Ն. Այլ ովք է քեզ ովք զերեսս քո ոչ տեսանեմ զուարթագին, որպէս յերէկն եւ յեռանդ։ Գործ զկրիսպոսին գործես։

Գ. Առակօք բացեր զբերան քո։ Այլ չգիտեմ ես յինչ ակնարկէ առակս։

Ն. Պատմեն զկրիսպոս փիլիսոփայէ, թէ այնպէս զմայլէր մտօքն յուսմունս իւր, մինչեւ առ սեղանով բազմեալ՝ սովամահ լինէր, եթէ ծառայ նորա ոչ տանէր զկերակուրն ի բերան նորա։

Գ. Ինձ այսպէս թուի, թէ որպէս ոչ ուրեք այսպէս բարեկամաբար հիւրընկալեալ մեծարեցայ, նոյնպէս ոչ երբեք այսչափ կերայ, որչափ այսօր։ Ձիմ վերայ արդարանալ կարծեմ զառաստղին թէ «Շարայե ոչխրն է, ծեր Շէյխակայ ամբարչն ինն»։

Մ. Աղաչեմ զձեզ պատմեցէք ինձ զինչ խրատ առակս։

Գ. Պատճառս ետու քեզ քննել զպատմութիւն Մովսիսի Խորենացւոյ. բայց զառաջին հատորին զվեցասաներորդ պրակն, եւ անտի տեղեկանաս*։

Ժ.

Մ. Ո՞րն յերկուց աստի հաճոյ թուի քեզ, միս եղին, եթէ ոչխարին։

Գ. Միս եղին առաւել ախորժելի է ինձ, այլ զոչխարինն առաւել առողջարար ասեն։

Մ. Այսպէս եւ ես զնոցունին յոյժ սիրեմ, այլ վնասակար պատմի առողջութեան։

Ն. Հնարաւի է զարմանալ, թէ ուստի ի քիմս մարդկան այսչափ զանազանութիւն։ Հազիւ գտանին յաշխարհի երկուք ոմանք, որք միաբանիցին ի ճաշակս կերակրոց։

* Դէմք առակիս առ շատակերան հային, որ առ ժամանակօք Մովսիսի Խորենացւոյ յաճախեալ էր ի բերանս զեղջկաց, զի Աբամայիս զորդի իւր զՇարայ զայր շատակեր եւ զյոլովածին առաքէ ի դաշտ մի արդաւանդ եւ բերրի, յագեցուցանել զանյագութիւն նորա ի պաարտութենէ երկրին։ Խոր. Ա. 11։

Մ. Վխտեմ զբաղումն, որք եւ զպանրոյ հոտն առնուլ անգամ ոչ հանդուրժեն:

Գ. Ա՛նառանդ տեսի ես զոմանս, որք բնաւ հաց եւ ջուր ոչ ճաշակեն:

Մ. Ա՛յլ յերկարել մեր զբանս, մոռացաք զուտելն:

Գ. Հ՚նորհակալ եմ, եղբայր, այնպէս յա֊գեցայ, զի այլ ոչինչ կարեմ ուտել:

ԺԲ.

ՑԱՂԱԳՍ ԶՒՕՍԱՆԱՑ

Հայր, Ուրբ:

Հայր. Ե՚ս ահաւասիկ ելանեմ զբօսանել, գա՚ս եւ դու ընդ իս, ո՛րդեակ:

Ուրբ. Ա՚հաւասիկ եմ, հա՚յր, երթիցուք վաղ֊վաղակի:

Հ. Ա՚սասիկ անցաք պահ մի, եւ երեւի մեզ ծով:

Ո. Մե՛ծ քանի ահագին եւ լայնածաւալ է ծով. միթէ ունի՞մք անցանել ընդ այս ծով:

Հ. Ա՚յո՛, եկ առ իս, եւ կալեալ զձեռանէ քումէ այնպէս մտցուք ի նաւակն, մի գուցէ անկա֊նիցիս ի ծով անդր:

Ո. Ա՛յիթէ խո՛ր է ջուրն:

Հ. Ցա՛յժ խոր է:

Ո. Տե՛սանեմ ես, հա՛յր, զբաղմութիւն նաւաց մե՛ծամեծաց եւ փոքունց: Ուստի՞ գան, կամ ո՞ երթան:

Հ. Ա՛ՆԾամեծ նաւքն՝ զոր տեսանես, յածին ընդ աշխարհ ամենայն, զի ծով է շուրջ զաշխար֊հաւ. վաճառս բերեն եւ տանին: Իսկ փոքրիկ նաւակք այսր անդր շրջեցուցանեն զմեզ առ ի զբօսանս:

Ո. Տե՛սանե՛ս, հա՛յր զբաղմութիւն նաւակաց, որք գան այսր լի մե՛ծամե՛ծ ձկամբք: Եւ զի՞նչ է այն որ ի խելս նաւին:

Հ. Ա՛նքա ձկնորս ասին, եւ գործի նոցա ուռ֊կան է:

Ո. Ո՛չհարդ կարեն ուռկանաւ ձկունս որսալ:

Հ. Ընկանեն զուռկանս ի ծով, եւ ի չորից սրանոց ձգեն ի ցամաք բազում աշխատանօք, եւ որ ինչ ի ներքս փակի, զայն ըմբռնեն եւ վաճառեն:

Ո. Ղաչեմ զքեզ, հայր պատուական, զի կալեալ զձեռանէ իմմէ հանցես ի ցամաք, մի գուցէ անկանիցիմ ի ծով:

Հ. Խարտոք է, ոչ թողից զքեզ անկանել:

ԶՈՒԱՐՃԱԼԻ ՏԵՍԻԼ ԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ԱՃԽԱՐՀԻ

Ա. Տիեզերք: Ընդհանուր աշխարհս յերկուս մասունս բաժանի, յերկինս եւ յերկիր: Յերկինս տեսանեմք ղբեթղէմն եւ ղլուսին եւ ղաստեղս: Երկիր ընդ պլոց տարերաց, այս ինքն հրոյ, ջրոյ եւ օդոյ, ի պատճառս մարդոյ ստեղծաւ: Ի յերկրի գտանին լերինք անտառովք եւ խոտովք, քարամբք եւ մետաղօք. ձորք ծաղկամբք եւ սիզովք. դաշտ ագարակօք եւ արմտեօք, պարտիզօք եւ բանջարօք, ծով, լիճ, գետ եւ աղբիւր, կենդանիք եւ սպրդիկ: Ամպ վերանան յօդս, ընդունի թռչնի ի ներքոյ երկնից, ընթողանիք գնան կամ ընթանան. սողանիք սողան ի վերայ երկրի: Մարդիկ ժառանգեն զբնաւ տիեզերս:

Բ. Աբեթղէմ: Աբեթղէմ, որոյ մեծութիւն ի վեր է քան զմիտս, է գունտ մի հրեղէն. ի ծագել իւրում զնաւար գիշերին փարատէ, եւ լուսաւորէ զամենայն ինչ ճառագայթիւքն իւրովք: Մինչ չեւ ծագեալ իցէ՝ նախընթաց իւր առաքէ ղբրշլայան եւ ղաւօթան, եւ յորժամ մտանէ՝ զհետ իւր գայ երեկոյ եւ գիշեր: Սոյն այս արեգակն նուազէ եւ մերժէ զգուրտն, չեռուցանէ զաշխարհս ամենայն, եւ տայ ամենայնի սնունդ եւ աճումն: Ապա ուրեմն աղբիւր է լուսոյ եւ ջերմութեան:

Գ. Արեգակն է զի հեռանայ, եւ է զի մերձենայ, որով չափին ջրոք եղանակք տարւոյն. գարուն, ամառն, յաղուն, աշուն: Որչափ կողմնակի անկանին ճառագայթք արեգական, այնչափ սակաւ է զօրութիւն նոցա առ ի ջերմութիւն: Վասն այնորիկ հասարակաւոր ճառագայթք արեգական զօրաւորագոյն են քան զառաւօտուն եւ զերեկոյին: Յորժամ լուսինն կշխո

դէպ արեգականն պատահիցէ, յայնժամ խաւարի արեգակն. եւ այս պատահէ միայն ի ծնանել լուսնի:

Դ. Լ՚ուսին: Լուսին իբրեւ զերկիր ընդդիմակայ մարմին է, որ զլոյս իւր առնու յարեգակնէ: Լուսատու է գիշերոյ, եւ ի լուսոյ նորա աղօտանան աստեղք, այլ անմահ է ի ջերմութենէ: Երբեմն երեւի եւ ի տուընջեան: Ցանկ ի փոխման կայ լուսին. է զի լրա՜նայ, եւ է զի պակասէ ի նմա լոյսն, եւ դարձեալ ընծայի նմա լոյս. եւ առ սակաւ սակաւ ածէ ի նմա, մինչեւ յառաջին պայծառութիւնն ի վեր ելանէ: Լուսին լուսնի հանդիպի ի չորեքտասաներորդ աւուր, յորժամ կողմն յարեգակնէ պայծառացեալ առ մեզ ունի զկայեցուածն:

Ե. Լուսինն գնդաձեւ է, սակայն ոչ հարթ հաւասար, այլ խորացեալ ըստ օրինակի խորոց եւ ըստ ձորոց, ըստ լերանց եւ ըստ բլոյոց: Երբեմնակ կամ ընկերէ երկրի, եւ շուրջ գայ զսուաւ յարեւմտից յարեւելս ի քսան եւ ինն աւուրս, եւ ի մետասան ժամս, եւ տարեւոր շրջագայութեամբ բերի զարեգականէ: Ցորժամ երկիր կշռէ անկանիցի ընդ մէջ արեգական եւ լուսնի, խաւարի լուսին: Այս լինի միայն ի լրանալ լուսնի: Երբեմն ըստ մասին եւ երբեմն ամբողջ խաւարի: Ցիսուն միլիոն մղոնս հեռի է յերկրէ, եւ յիսնիւ չափ փոքր է քան զերկիր:

Զ. Աստեղք: Նաց ի լուսնոյ անհամար պարք աստեղաց զբոլոր գիշերն լուսաւորեն, որք բաժանին յանմոլեսս եւ ի մոլորակս: Հաստատուն կամ անմոլար աստեղք առանձին լուսով իւրեանց լուսաւորեն, եւ բնաւ ոչ փոխեն զտեղին, յոր կառուցան Ա՚Ստուածէն: Ի մէջ աստեղաց աստղն Հիւսիսային միշտ ի նմին տեղւոջ երեւի: Հաստատուն աստեղք, որպէս աստեղագէտք ասեն, մի մի արեգակունք են. եւ շուրջ զնոքօք որպէս զարեգականէ շուրջ գան մոլորակք ոմանք, զորս լուսով իւրեանց լուսաւորեն եւ ջեռուցանեն: Ծիրն այն բազմապայծառ յոլովեղ ձայնեալ, յանհամար աստեղաց խիտ առ խիտ երեւելոց ունի զտեսիլն, որ անբաւ միջոցաւ հեռի է յերկրէ:

Է· Երկիր: Կենդանեւ է երկիր, վասն այսորիկ ասի եւս ոլորտ երկրի: Ցայտ է ի ստուերէ երկրի տպացելոյ ի լուսինն խաւարեալ: Երկիր կիսով չափ լուսաւոր է եւ կիսով չափ խաւար: Լուսաւոր կիսագունան՝ տիւ, իսկ խաւարն՝ գիշեր կոչի: Երես երկրի ի ջրոյ եւ ի հողոյ բաղկանայ, այլ փոքր է տարածուածիւն ցամաքին քան զծովու: Եղերք նորա հինգ հազար եւ չորեքհարիւր մղոն է: Չորք են կողմանք աշխարհի. արեւելք, արեւմուտք, հիւսիս, հարաւ: Բաժանի ի հինգ գօտիս, որոց երկուքն գրեթէ անբնակ են առ սաստիկ ցրտութեան: Երկուքն բարեխառն, որպէս Հայաստան եւ Իտալիա, եւ այլն: Եւ որ ի միջոցին է՝ սաստիկ ջերմ է, որպէս Աֆրիկէ եւ Հընդկաստան: Ջանազան են բերք սորա, որպէս արմտիք ի դաշտս, բոյսք ի պարտէզս, խոտք ի մարգագետինս, եւ ծառք յանտառս: Ընդ հողով գոյանան մետաղք եւ վէմք:

Ը· Ջուր: Կատանին ի լերինս շտեմարանք ջրոյ, որք ի փեղկից լերանց քամեալք աղբերանան, եւ առ սակաւ սակաւ վտակացեալ մեծամեծ գետս գնացուցանեն: Ամենայն ջուր բնաւոր ծանրութեամբ ի վայր բերի. վասն այնորիկ տեղիք՝ ուստի աղբեւրք բղխեն՝ բարձր են քան յո դիմեն: Ջուրն ծորելի է եւ թափանցիկ, եւ կերպարանք իրաց՝ որք ի նա անկանին, որպէս երկինք, արեգակն եւ լուսին եւ ամպք, իբրեւ ի հայելւոջ տեսանին: Ջուր մաքուր եւ անխառն զուրկ է ի համոյ, ի հոտոյ եւ ի գունոյ: Ջուր անձրեւոյ առաւել պտղաբեր գործէ զերկիր քան զգետոց եւ զաղբերաց:

Թ· Ի ջուրն բնաւորեալ է ջերմութիւն, իբր զի հեղուկ է: Եւ եթէ յամենայն ջերմութենէ վերջասցի՝ սառնամանիս ծնանի, որ ջերմութեամբ հալի: Նոյն բնաւորական ջերմութիւն հանապազ գոլորշիս ի վեր հանէ: Խառնեալ է ընդ սմա եւ օդ, զոր պղպջակքն յերեսս նորա յայտ առնեն: Ոմանք յաղբերաց ջուր ցուրտ բղխեցուցանեն, ոմանք ջերմ, այլք գառն եւ կէսք թթու ի պէտս մարդկան առողջութեան: Աղի ասի ջուրն, յոր գտանի խառ-

նեալ հասարակաց աղ: Ա.յսպիսի է ջուր ծովու եւ աղբերաց ամանց: ջրոյ գոյացութիւն կարի պիտանի է եւ կարեւոր: Արդկան եւ անասնոց ըմպելի է ի ծարաւս, զամենայն հողաբոյս սնուցանէ եւ քաջուղեշ առնէ, եւ բաղում աղօրիս եւ մեքենայս շրջեցուցանէ: Նովաւ կերակուրս եփեմք, եւ զմերս ամենայն լուանամք եւ մաքրեմք:

ԺԲ. Ծով: Այնատարած ժողով ջուրցն ծով կոչի, որ զերկիրս շուրջանակի պատեալ ունի, եւ յատանձինն անուն ովկիանոս կոչի, ուստի հանապազ գոլորշիք ի վեր ելանեն անբաւ առատութեամբ: Եւ կարի յիրաւունս. զի եթէ չէր սպառեալ մասն ինչ ի ծովէ գոլորշիս ի վեր տալով, ծով ոչ կարէր հանդարտել տանել ջուրց գետոց, որք անդադար ի ծով դիմեն: ջուր ծովու ազի է եւ դառն, որով պահի ի նեխութենէ: Վասն այնորիկ ջուր ծովու ոչ է ըմպելի իբրեւ զջուր աղբերց եւ զգետոց: Ցայն սակս առաւել ծանր է քան զգետոցն եւ զաղբերաց, եւ ի վերայ մկանանց իւրոց բարձեալ բերէ բեռինս ծանուցն, իբր զի նաւք գնան անհնարին մեծութեամբ եւ ծանրութեամբ: Առաւել զարմանալի է պեղպեղնէն եւ հալընիացուկն ծովու. զի ջուր նորա ի քանի եւ ի չորս ժամու երկիցս աճէ եւ նուազէ ի ծովափունս: Եւ այս որպէս կարծի ի լուսնոյ անտի ունի զպատճառն. զի ըստ աճել նորա աճէ, եւ ըստ պակասելն պակասէ: Ի ծովու են ձովափոնք, սաքսանդք, կղզիք, ցամաքակղզիք, սաղալեոյք եւ ձայք:

ԺԱ. Օդ: Օդ երկիր եւ զջուր շուրջ օդ պատէ, որ շնորհէ ամենայն ազգի կենդանեաց զառուբեւառս շընչոյ, եւ առանց նորա ոչ կենդանիք կարեն կեալ եւ ոչ տունկք աճել: Որչափ մերձաւորագոյն է երկրի, այնչափ թանձրագոյն գոլորշեօք լցեալ է, որ ցինոզդ ասի: Օդն ստորին խստագոյն է եւ ծանրագոյն քան զվերինն եւ զհեռագոյնն յերկրէ: Օդն լոյծ է եւ թափանցիկ, եւ ի վերայ ամենայնի ունի եւ զյժ առաձգական. զի թէպէտ ներբ սեղմել, բայց իբրեւ ազատանայ ի բռնութենէն՝ սաստիկ յարձակմամբ

յառաջին անգայտութիւնն ի վեր ելանէ: Ցրտութեամբ սեղմի եւ խտանայ, եւ ջերմութեամբ անգայտի եւ ծաւալի, եւ որչափ բարձր է, այնչափ ցրտագոյն է:

ԾԲ. Օդն երբեմն պարզ լինի եւ երբեմն անձրեւէ. յամառային ջերմ է, եւ ի ձմերային ցուրտ: Խակ ի գարնային եւ յաշնային բարեխառն: Ոչ երբեք պարզ, այլ միշտ խառն է ընդ ամպ եւ ծծմբոյ եւ ընդ այլ տարերաց մասունս: Որչափ մաքուր է օդ, այնչափ առողջարար է: Օդն թեթեւագոյն ի վեր քան զծանր, որպէս իւղ յերեսս ջրոյ: Ընդ օդ ճանապարհ գործէ ձայնն, եւ որչափ մաքուր է եւ խաղաղ, այնչափ առաւել յստակ լսի ձայնն: Դարձեալ ցնդի ձայնն ի թանձր եւ ի խոնաւական մասանց յօդս ձախրելոց: Ընդհանուր ասի բացագանչութիւն օդոյ. իբր զի ուր ընդդիմահար մարմնոյ պատահէ, անդրէն ընդ կրունկն դառնայ, յորմէ նոյն ձայն աղդէ յականջս լսօղին: Ցօդս գոյանան ամպ, անձրեւ, յիւն, փայլակն, կայծակն, ձիւնաձն եւ այլ մեթեորայք:

ԾԳ. Հողմ: Օդն հազիւ երբեք հանգարտի, այլ գրեթէ միշտ ի շարժման կայ: Շարժումն օդոյ սաստիկ հնչելոյ՝ հողմ ասի, իսկ հեղիկ հնչեալ՝ պուտ անուանի: Զօրք են գլխաւոր հողմունք, որք շնչեն ի չորից կողմանց աշխարհի: Ասպարոսոս որ եւ պորեաս շնչէ ի հիւսիսոյ, ապելիոտ կամ եւրոս յարեւելից, նոտոս ի հարաւոյ, զեփիւռ յարեւմտից: Հիւսիսային շնչմունք ցրտագին են քան զայլ ամենայն հողմունս. հարաւ ըստ առաւել մասին գաղջ է. արեւմուտք խոնաւ. եւ արեւելք չոր: Հողմունք բազմապատիկ օգտակարութիւնս ունին. մաքրեն զօդն ի վնասակար գոլորշեաց. բարեխառնեն զտապ խորշակին եւ զգալոմ ախտից պատճառս կարճեն: Վարեն զամպս եւ այսր անդր տարաբերեն. եւ յետ ձմերայնոյն անցանելոյ՝ լուծանեն զձիւնս. եւ զերկիր բազում անձրեւօք ոռոգեալ՝ վաղ քան զարեգակն գիտեն ցամաքեցուցանել. նաւս վարեն, եւ աղօրիս շարժեն: Բայց երբեմն վնաս գործեն: Մրրիկ երբեմն զծառս

յարմատոց խլէ, զչէնս կործանէ, եւ զնաւս ի նաւա-
բեկութեան վտանգ արկեալ՝ բազում անգամ եւ խոր-
տակէ: Բռնութիւն հողմոյ անդընդայնոյ է պատճառ
երկրի սասանման, որ բազում անգամ ի բազում
տեղիս զքաղաքս եւ զգիւղս հիմն ի վեր տապալեաց:

ԺԴ. Հոսք: Հոսուն է պատճառ լուսոյ եւ ջերմու-
թեան. լուսաւորէ, ջեռուցանէ, խանձէ եւ այրէ: Եր-
բեմն բորբոքի հուր արագ արագ շփմամբ փիւրաւոր
նիւթոց: Աւրինն եւ ճառագայթք արեգական եղեռ-
գաւոր ապակւով ի մի ժողովեցին: Հասարակօրէն հուր
վառեն՝ զվէմ գայլախառն ընդ պողովպատի հարեալ:
Փայտն վառեալ՝ ծխէ, իսկ մնացեալն յածխին դառնայ:
Բազում պինդ մարմինս գիտէ հուր հեղուկ գործել,
որպէս զոսկին, զարծաթն եւ զայլ մետաղս: Հուրն՝
ճարակի կարօտանայ եւ օդոյ փչելոյ, ապա թէ ոչ՝
շիջանի: Ի տարերս թեթեւագոյն է քան զամենեսին:

ԺԵ. Լոյս: Ի հրոյ գոյանայ լոյս, զոր հուրն ընդ
ամենայն կողմն ծաւալէ: Զօրութիւն լուսոյ յերկուս
առաւելապէս փայլէ: Նախ՝ զի միայն լուսով կարեմք
տեսանել. եւ երկրորդ՝ զգոյնս որոշել ի միմեանց:
Քանզի ուր չիք լոյս, խաւարն ի վերայ հասեալ՝ գոյնք
անհետանան: Լոյսն քան զամենայն ինչ, եւս եւ քան
զձայն արագ ընթանայ: Ճառագայթք արեգական միշտ
ուղղաձիգ բերին եւ ոչ երբեք խոտորին, բայց
եթէ յորժամ յանգայտ մարմնոյ ի թանձր հասանեն,
որպէս յորժամ յօդոյ ի ջուր գան մտանեն: Զի ի
լինել այսմ այսպէս՝ բեկբեկին ճառագայթք արեգա-
կան, եւ գաւազան ի ջուր մխեալ՝ խորտակեալ երեւի:

ԺԶ. Գոլորշի: Ջ երմութիւն արեգական ժողովէ
ի ծովէ, ի գետոց եւ յաղբերաց անբաւ գոլորշիս, որք
ի վերինս ցնդեալ պակասին: Այս գոլորշիք ի ցրտու-
թենէ վերին օդոյ ի մի ժողովին եւ խտանան, որով
եւ երեւելի լինի աչաց մերոց. եւ եթէ տարածեսցի ի
վերայ երկրի, հասարակ ձայնիւ ձէն կոչի. եթէ վերա-
նայ յօդն՝ ամպ անուանի:

ԺԷ. Ամպ, անյրեւ, չէն, կոբկոտ է այլն: Եթէ
ամպն տարածեսցի ի վերայ երկրի՝ նշան է օդոյ

պարզելոյ, պայ եթէ ի վեր յօգս ելցէ, նշան է անձրեւոյ: Ցաշնանային եւ ի գարնանային եղանակս ընդ առաւօտս եւ ընդ երեկս մեգք յաճախեն, մանաւանդ ի ջրարբի տեղիս: Եթէ գոլորշիք յօգս սառին ի ցրտոյ, յէ՛ն ծնանի: Եթէ սառուցեալ անձրեւ ի ցրտութենէ վերին օդոյն՝ իսկոյն անկցի ի ստորին օդ ջերմ, կոչի՝ լինի: Վասն այնորիկ յամառայնի կարկտէ, եւ ի ձմերայնի ձիւնէ: Ցօղն պատճառի ի շոգեաց երկրի եւ տնկոց, որք ընդ առաւօտս եւ ընդ երեկս խտացեալ ի կայլակս կայլակս ժողովին: Եթէ ցօղն զգուշ մնայ՝ մովք սառի, եղէ՛ն անուանի:

ԺԸ. Փայլակն, յայգախո՛ն, է՛ այն: Լաց ի ջրային գոլորշեաց ելանենն նաեւ ծծմբային գոլորշիք խառնեալք ի ծծմբոյ եւ յարջասպէ. ուստի եւ փայլատակունք ծնանին: Փայլակն երեւի ի խիտ եւ ի լըթագոյն ամպոց, եւ բազում անգամ ճայթիւնն գործէ ահագին որոտմամբ, թէպէտ յամր հասանէ ձայնն յականջս մեր, կամ բնաւ ամենեւին ոչ լսի: Զի որչափ հեռի է ի մէնջ փայլակն, այնչափ անագան հասանէ եւ հնչիւն որոտման: Կայծակն բազում օգտակարութիւնս մատակարարէ յաշխարհս. զի մաքրէ եւ զովացուցանէ զօդն, եւ զինասակարս գոլորշեաց ծախէ: Բազում անգամ վնասէ եւս, զի հերձանէ եւ մանրէ զծառս, եւ զմարդիկ եւ զանասունս արագագոյն քան զքթթել մի ակն հեղձամղձուկ մահուամբ կարճէ ի կենաց: Ցամառայնի յաճախ փայլատակէ եւ որոտայ:

ԺԹ. Ա՛յլ ժեժէորայ: Լին եւ այլ ի հրոյ ձեւացեալ տեսիլք եւ մետէորայք, որք ոչինչ ճայթիւնս գործեն. որպէս վիշապք թռուցեալք եւ աստեղք սահեալք, որք ծնանին ի պարարտ գոլորշեաց երկրի: Մոլի հո՛ւր ի ճախին վայրս երեւի: Ծխածան կամ ալեղէն ձգի յամպս յաւուրս անձրեւաց, յորժամ արեգակն ի հանդիպոյ ծագէ: Վասն այնորիկ յառաւօտու ծիածանն նկարի յարեւմուտս, եւ յերեկոյի՝ յարեւելս:

Ի. Լերինք: Յերեսս երկրի են լերինք բարձունք, բլուրք ամբարձեալք, եւ խորին ձորք: Բո՛ւր ասի փոքրիկ եւ խոնարհ լեառն: Որչափ բարձր են լերինք,

նոյնչափ առաւել խորին ձորս ունին: Լեառն Գոռոզ էէր բարձր է քան զամենայն լերինս ի վերին կիսագունեան, իսկ ի ներքինն՝ այս ինքն Ամերիկա՝ Բերուեան լերինք: Գագաթն լերանց բարձանց նաեւ ի ջերմ գաւառս պատի միշտ սառնամանեաց, որպէս Ազպեայ լերինք: Են եւ լերինք ինչ, որոց կատարն հրով տոչորի. որպէս Եթնա ի Սիկիղիա, եւ Վեզուվ ի Նեապողիս: Լերինք բազում օգուտ մատակարարեն յաշխարհս. անտի քամեալ ժողովին աղբերք եւ գետք եւ անտի պղեղն զամենայն ազգս հանքաց: Ուր նին խոտս առողջարարս: Անձեղն զանկարգ հողմոց շնչել, եւ բարեխառնեն զխորշակին սաստկութիւն:

ԻԱ. Մեթոք: Ջմեռաղս ի լերանց հատանեն, յորոց ոմանք պոռոտական ասին, եւ ոմանք անոթք: Պատուական է ոսկին, արծաթն. անագ է երկաթն, պղինձն, անագն, կապարն եւ մնդիկն: Ոսկին՝ որ քան զամենայն մեռաղս ծանր է եւ պատուական, ոչ միայն ի լերինս, այլ եւ ի գետս գտանի: Ոսկեգործք ոսկի եւ արծաթի դրամ հատանեն, եւ ազգի ազգի զարդս քանդակեն: Երկաթն՝ յորմէ բազում ինչ ի բարւոք պէտս կազմեն, գտանի ի բազում կողմանս: Պողովպատն է երկաթ հրացեալ եւ ի ջուր թացեալ: Ի պղինձոյ եւ յանագէ զանազան անօթս հանդերձեն. մանաւանդ պղնձի անօթ անագեալ՝ ժանգիւ ոչ ապականի: Զկապարն, որ կակուղ է քան զայլ ամենայն մեռաղս, դիւրին է հրով հալել:

ԻԲ. Քարինք: Վէմարինք յազգս ազգս բաժանին: Ոմանք հասարակ են, ոմանք սակաւագիւտ, եւ ոմանք պատուական: Հասարակ են վէմք, գայլախառն քար, եւ այլն: Սակաւագիւտ է մագնիս, ապակի, մարմարիոն: Պատուական՝ ակունքն: Շինուած որմոյ, տանց եւ քաղաքաց հասարակ քարանց պիտոյանայ ի կատարուժն: Ցեսանաւ սրեն զբթացեալ դանակ, զածելի, եւ այլն: Գայլախառն վէմ ընդ պողովպատի հարեալ՝ կայծակունս թօթափէ: Մագնիս քարն զարմանալին քան զամենեսեան, զերկաթ ինքն ձգէ, եւ սերտ ընդ նմա կապի: Զայս զօրութիւն բնաւորական հա-

զորդէ եւ երկաթոյ: Եթէ ազատ թողցի, միշտ ընդ հիւսիս բերի, եւ նաւավարաց յանհետ ծովու զդուշաւոր շարիղ ցուցանէ:

ԻԳ. Լպակին քար է թափանցիկ եւ սերտ: Պարմարիոն կամ սպիտակ է, կամ երին գունաւորութեամբ պիսակացեալ: Սակի ի ծովու գոյանայ: Ակունք գտեալք ի հող, ամենեւին ոչ փողփողեն. այլ ձեռն արուեստագէտ ճարտարաց սրեալ, ընդ ոսկի յեռեալ պայծառ երեւեցուցանէ: Կամ թափանցիկ են եւ կամ ընդդիմահար. որպէս զիրուխտ կանաչ, յակինթի կարմիր, տպաղիոն դեղին, եւ այլն: Այլ պատուականագոյն եւ անվանելի է քան զամենայն անդամանդ, որ պայծառ ճառագայթիւք եւ երին երին հարկանելով զաչս տեսողացն զօշոտէ: Սակայն երկանաքար օգտակարութեամբ գերազանցէ զամենեքումիւք:

ԻԴ. Տոնդէ: Լմենայն տունկք երիս մասունս ունին. պչմաթս, քոռնա եւ ոսպս: Ոստքն ի բունոյ շառաւիղեն, որ ի փոքրիկ եւ ի փափուկ բանջարս՝ ձղպ կամ ձէլ կոչի: Ոստքն բերեն պտուկս, սաղարթս, տերեւս, ծաղկիկս, պտուղս եւ սերմանս: Արտաքուստ կեղեւով պատին, իսկ ինեքըս ի բունն է ուղիղ անկոց: Արմատք անկոց ընդ հողով ծածկին, ուստի զնոնաւութիւնն ի վեր ծծեն, որ սնուցանէ զբոյսն: Բայց ոչ յարմատոյ միայն սնանին՝ զհիւթն ի վեր բերելով, այլ նաեւ ընդ ծակս տերեւոց ձգեն զօդն, վասն այնորիկ առանց տերեւոց ոչինչ պտուղ հասուննանալ կարէ: Ծառք բաղմանան կամ ի սերմանէ կամ ի շառաւիղէ եւ կամ յարմատոյ: Ոչ ամենայն տունկ յամենայն տեղիս աճէ:

ԻԵ. Ծառք: Ծառք կամ պտղաբեր են եւ կամ անպտուղ: Պտղաբերք են խնձորենի, տանձենի, կեռասենի, սալորենի, նռնենի, ընկուզի, դեղձի, ծիրանի, եւ այլն: Անպտուղք են եղեւին, դի, սաւճի, կաղամախ, հացի, ուրի: Վայրենիք ինքնին բուսանին, իսկ պտղաբերք մարդկային խնամոց պէտս ունին: Յաշնանային եղանակս տերեւք ծառոց ինչ թօթափին, որպէս խնձորենւոյ, եւ այլն. եւ այլոց անթառամ մնան, որպէս դափնւոյն եւ եղեւնափայտին եւ այլոց

բազմաց: Փայտ ծառոց կամ ի շինուածս պատշաճի, եւ կամ յայրուելն պատրաստի:

Ի.Զ. Աբմախ: Ի բերս երկրի օգտակարագոյն մարդկան համարին արմտիք, յորոց կէսքն կանուխ, եւ կէսքն անագան հասունանան: Կանուխ ասի զոր յաշնայնի սերմանեալ յամարայնի ի գալ ամին հնձեն. որպէս ցորեան, հաճար եւ այլն: Անագան ասի, զոր ի գարնայնի սերմանեն, որպէս վարսակ, գարի, կոռեակ եւ ձիակորեակ: Ի կարգ սոցա դասին բակլայ, ոսպն, լոբիա, սիսեռն եւ այլն: Որպէս զի երկիր պտղաբեր լինի, աղբս արկանեն: Ցեղոյ արօրադիր առնեն, սերմանեն եւ տափանեն: Իբրեւ հունձք ատրճանան, մանգաղաւ հնձեն, եւ ի շտեմարանս ժողովեն:

Ի.Ը. Ծաղկունք: Որպէս արմտիք կարգեցան յաբարչէն ի պէտս մարդկան գարմանոյ, նոյնպէս ծաղկանց ամենահրաշ զանազանութիւնք պատրաստեցան ի զուարճութիւն աչաց եւ ի բուրումն անուշահոտութեան ի վայելս մարդկան ազգի: Ծաղկանց առ մեզ յաճախելոց ի բուրաստանս եւ յառտիճն զբօսանս՝ բազում են տեսակք, բայց գլխաւորք ի նոսա գեղեցկութեամբ են՝ շահպրակ, վարդ, շուշան, կակաչ, յակինթ ծաղիկ, շահզբամ: Շահպրակ յառաջ քան զամենայն ծաղկունս աւետ զգարուն: Վարդից բազում են տեսակք զանազանեալք ի տերեւս, ի գոյն եւ ի հոտ: Շուշան սքանչելի բուրմամբ եւ պայծառ գունով վառեալ՝ պատմէ զԱրարչին գեղեցկութենէ եւ զանպակաս խնամոյ նորա: Բազումք ի ծաղկանց հոտ անոյշ բուրեն. եւ կէսք առ աչս միայն ունին զշնորհն որպէս կակաչ որ ամենեւին հոտ ոչ բուրէ:

Հ.Ս.Խ.Հ. Հանրային գրադարան
Государственная Публичная Библиотека
7/XI. 1922
им. Мясник
Ա. ՄՅԱՍՆԻԿՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ

2013 2970